

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Akademik İncelemeler Dergisi

Cilt/Volume: 19 | Sayı/Issue: 2 |
Yıl/Year: 2024 (Ekim/October)

Journal of Academic Inquiries

ISSN: 1306-7885

E-ISSN: 2602-3016

VOLUME/CİLT: 19 ISSUE/SAYI: 2
E-ISSN: 2602-3016

OCTOBER/EKİM 2024
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademikincelemeler>

AKADEMİK İNCELEMELER
DERGİSİ
JOURNAL OF
ACADEMIC INQUIRIES

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

The Owner on Behalf of Sakarya University

Sakarya Üniversitesi Adına İmtiyaz Sahibi

Prof. Dr. Hamza Al
Sakarya University, Sakarya-Türkiye

Editor in Chief / Baş Editör

Halil İbrahim Balkul
Department of Translation Studies
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
hbalkul@sakarya.edu.tr

Editorial Board / Editör Kurulu

Abu Bakarr Bah
Department of Sociology
Northern Illinois University
Northeast Illinois-USA

Luminita Munteanu
Department of Turkish Language and Literature
University of Bucharest
Bucharest-Romania

Djamel Goui
Department of Translation Studies
Language Teaching, Linguistics
University of Ouargla
Ouargla-Algeria

Liudmyla Shulhina
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute
National Technical University of Ukraine
Kyiv-Ukraine

Yusuf Acioğlu
Department of Archeology and Art History
Çanakkale Onsekiz Mart University
Çanakkale-Türkiye

Rıdvan Kalaycı
Department of International Affairs
Sakarya University
Sakarya, Türkiye

Verda Karaçil Cerit
Department of Music, Interpretation in Western
Classical Music
Nişantaşı University
İstanbul-Türkiye

Havva Shaban
Department of Counselling Psychology
International Vision University
Macedonia

Mücahit Aydın
Department of Econometric and Statistical Methods
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Area Editors / Alan Editörleri

History Editors / Tarih Editörü

Kerim İlker Bulunur
Department of Modern History
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Linguistics-Translation Editors Dilbilim-Çeviribilim Editörü

Fatima Gimatdinova
Department of Foreign Languages
Sakarya University of Applied Sciences
Sakarya-Türkiye

Business Editors / İşletme Editörü

Ayla Avcı
Department of International
Trade and Business
Antalya Belek University
Antalya-Türkiye

Communication Studies Editors İletişim Çalışmaları Editörü

Nihal Acar
Department of New Media and
Communications
Sivas Cumhuriyet University
Sivas-Türkiye

Mehmet Emin Baynazoğlu
Department of Management
Information Systems
Trakya University
Edirne-Türkiye

Gender Studies Editors Cinsiyet Araştırmaları Editörü

Muzaffer Derya Subaşı
Department of Translation and
Interpreting
Dumlupınar University
Kütahya-Türkiye

Theology Editors / İlahiyat Editörü

Ziya Erdiñ
Department of Basic Islamic Sciences
Marmara University
İstanbul-Türkiye

Sociology Editors / Sosyoloji Editörü

Nurullah Selçuk
Department of Urban Sociology and
Community Studies
Adıyaman University
Adıyaman-Türkiye

Philosophy Editors / Felsefe Editörü

Ferdi Selim
Department of Philosophy of Informatics
Sivas Cumhuriyet University
Sivas-Türkiye

Language Editor (English)/ Dil Editörü (İngilizce)

Mert Öner
Department of Labor Economics and Industrial Relations
Labor Psychology
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Language Editor (Turkish)/ Dil Editörü (Türkçe)

Ömer Can Baş
Department of Political Science and Public Administration
Administrative Law
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Technical Editor / Teknik Editör

Ece Ergül
Department of Communication and Media Studies
Communication Technology and Digital Media Studies
Public Relations
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Secretariat / Sekreteryaya

Halil İbrahim Gürgenç
Department of Islamic Studies
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Layout Editor / Mizanpaj Editörü

Mehmet Emin Çolak
Scientific Journals Coordinatorship
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
mehmetcolak@sakarya.edu.tr

Yakup Beriş
Scientific Journals Coordinatorship
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
yakupberis@sakarya.edu.tr

Indexing

The Belt and
Road Initiative
Reference Source

Contents

Araştırma Makalesi/Research Article

- 1 Türkiye’de Hane Halkı Aile Yapısının Kadınların Çalışma Süresi Üzerindeki Etkisi
The Effect of Household Family Structure on Women’s Working Time in Türkiye
Mücella Bursal, İsmail Şentürk 244-257
- 2 Çanakkale’deki Rüzgâr Enerjisi Santrallerinin Kırsal Sürdürülebilirliğe Etkileri
Impacts of Wind Power Plants on Rural Sustainability in Çanakkale
Nesibe Ayşe Sağlam, Fazilet Dalfidan, Betül Kızıltepe 258-288
- 3 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Neoliberalizm ve Çalışma Hayatı: Türkiye, OECD Ülkeleri ve Dünya Üzerine Bir İnceleme
Sustainable Development Goals, Neoliberalism, and Working Life: An Examination on Türkiye, the OECD, and the World
Serkan Coşkun 289-312
- 4 Siyasette Bireysel Algı ve Seçmen Tutumları Üzerindeki Belirleyici Etmenler
Determining Factors on Individual Perception and Voter Attitudes in Politics
Mutlu Sesli, Ali Köroğlu 313-331
- 5 Populist Dichotomy in Homogenous Societies: Internal and External Others in South Korean Politics
Nurcan Ceyhan 332-344
- 6 Amme İdaresi Dergisi’nin Bibliyometrik Analizi (2007-2023)
Bibliometric Analysis of the Journal of Public Administration/Amme İdaresi (2007-2023)
Mehmet Murat Payam 345-369
- 7 Viyana Kuşatması’nda Viyana’da Türk Algısı – Abraham a Sancta Clara’nın Birlik Çağrısı
Perception of Turks in Vienna during the Siege of Vienna - Abraham a Sancta Clara’s Call for Unity
M. Sami Türk 370-383
- 8 Demiryolu Yük Taşımacılığı Ekonomik Büyüme Etkiler Mi? ARDL Sınır Testi Yaklaşımı
Does Railway Freight Transportation Affect Economic Growth? ARDL Boundary Testing Approach
Onur Yağış 384-404
- 9 A Reflective Report to Educational Policymakers: Field Expertise Status of Translation Programs in Turkish State Universities
Buğra Kaş 405-422
- 10 From Board Games to Video Games and the World of Avatars: Jumanji: Welcome to the Jungle
Melike Doğan, Olgahan Bakşi Yalçın 423-435
- 11 Günümüzde İsim Koyma Trendleri Üzerine Bir İnceleme
A Review on the Modern Naming Trends
Sevim Koçer 436-459
- 12 Politik Öznenin Sosyal Medyada Kendini İfade Etmesi Üzerine Bir Değerlendirme
An Evaluation On the Political Subject’s Self-Expression in Social Media
Hakan Tan 460-478

Türkiye’de Hane Halkı Aile Yapısının Kadınların Çalışma Süresi Üzerindeki Etkisi

The Effect of Household Family Structure on Women's Working Time in Türkiye

Mücella Bursal^{1*}
İsmail Şentürk²

¹ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi,
Ahmet Çuhadaroğlu MYO,
Ulaştırma ve kabin hizmetleri
Bölümü, Sivas, Türkiye,
mubursal@cumhuriyet.edu.tr

² Tokat Gaziosmanpaşa
Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü,
Tokat, Türkiye,
ismail.senturk@gop.edu.tr

*Sorumlu Yazar/Corresponding
Author

Öz: Çalışmanın temel amacı, farklı aile yapısına sahip olan hanelerde kadının, aile içerisindeki rolünün çalışma süresine etkisini incelemektir. Kadınların farklı aile yapılarında farklı sorumlulukları olmasına rağmen, hangi aile yapısında olursa olsun kadının aile içerisinde ortak kabul edilen sorumluluklara sahip olduğu söylenebilir. Bu yüzden aile içerisindeki kadınların çalışma sürelerini ve sonrasında elde edilen bulguları incelenmek önem arz etmektedir. Çalışmamızda yöntem olarak Poisson regresyon modeli kullanılmıştır. Araştırılan deneyde bağımlı değişken değerleri 0, 1, 2, ... gibi tamsayı değerlerini alıyorsa incelenen model Poisson regresyon modelidir. Analizde, ailede hane halkı sorumlusunun eşi olan ve hane halkı sorumlusu olan kadınların çalışma süresine etkisi ayrı ayrı incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, kadının hane halkı sorumlusunun eşi olduğu durumlarda çocuksuz çiftlere göre çocuklu ailelerde haftalık çalışma süresini negatif etkilediği ve çalışma süresinin 0,83 kat azalma olasılığı elde edilmiştir. Kadının hane halkı sorumlusu olduğu durumlarda ise, tek yetişkinli ailelere göre çocuklu ailelerde kadının çalışma süresini pozitif etkilemekte ve çalışma süresinin 2,99 kat daha fazla olma ihtimali tespit edilmiştir. Kadının hane halkı sorumlusunun eşi olduğu ve hane halkı sorumlusu olduğu durumlarda da 0-6 yaş arası bağımlı çocuk sahibi olmanın katsayısı %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ve kadının çalışma süresini negatif etkilediği görülmüştür. Kadının gerek hane sorumlusunun eşi, gerekse de hane sorumlusunun kendisi olduğu durumlarda, çalışma karşılığı gelir değişkeni kadının çalışma süresini pozitif etkilerken, çalışma dışı gelir değişkeninin ise negatif etkilediği tespit edilmiştir. Meslekler ve toplam çalışma hayatı süresi değişkenlerinin katsayılarının ise birçok değişkende anlamlı çıktığı görülmüştür. Çalışmada incelenen veriler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nden elde edilen tüm ülkeyi kapsayan veriler olduğu için çalışmanın bulguları önemli görülmemiştir. İncelenen literatür sonucunda Türkiye’de farklı aile yapılarının, kadınların çalışma süresine etkisini inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamış olması da çalışmanın literatüre önemli katkı yapacağı yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Aile Yapısı, Kadın Çalışma Süresi, Kadın İşgücüne Katılım Oranı, Poisson Regresyon, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 01.07.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 13.10.2023
Yayımlanma Tarihi/ Available Online:
07.05.2024

Abstract: The main purpose of the study is to examine the effect of women's role in the family on working hours in households with different family structures. Although women have different responsibilities in different family structures, it can be said that women have common responsibilities in the family regardless of the family structure. Therefore, it is important to examine the working hours of women in the family and the findings obtained afterwards. In our study, Poisson regression model was used as a method. If the dependent variable values in the experiment under investigation take integer values such as 0, 1, 2, ..., the model analysed is the Poisson regression model. In the analysis, the effects of women who are the spouse of the household head and women who are the household head on the working hours of women in the family were analysed separately and according to the results obtained, it is seen that when the woman is the spouse of the household head, it has a negative effect on the weekly working hours of women in families with children compared to childless couples and the possibility of a 0.83-fold decrease in working hours. In cases where the woman is the head of the household, it has a positive effect on the working hours of women in families with children compared to single-adult families and it is determined that the probability of working hours is 2.99 times higher. In cases where the woman is the spouse of the household head and the woman is the household head, the coefficient of having dependent children between the ages of 0-6 is found to be statistically significant at the 1% level and has a negative effect on the working hours of women. In cases where the woman is both the spouse of the head of the household and the head of the household, it is found that the working income variable has a positive effect on the working life of the woman, while the non-working income variable has a negative effect.

The coefficients of occupations and total working life span variables were found to be significant in many variables. Since the data analysed in the study are the data obtained from the Turkish Statistical Institute (TurkStat) covering the whole country, the findings of the study are considered important. As a result of the reviewed literature, the fact that there is no study examining the effect of different family structures on women's working life span in Türkiye is an important contribution to the literature.

Keywords: Family Structure, Female Working Hours, Female Labour Force Participation Rate, Poisson Regression, Türkiye

Extended Abstract

The concept of family, one of the social building blocks, is a structure in which long-term relationships are established throughout life and knowledge and skills regarding both social and economic life are acquired. It is seen that this structure is greatly influenced by traditions, customs and culture (Erbil and Pasinlioğlu, 2004: 1). Throughout the historical process, many family structures have emerged, such as two-parent families, single-parent families, step families, patriarchal families before modernism and nuclear families after modernism (Giddens, 2012: 248-250).

One of these family structures is the patriarchal family structure. The patriarchal family structure is a social system in which the male figure, typically the father or the oldest male, holds primary authority and power within the family unit. In patriarchal families, decision-making, resource allocation, and distribution of roles and responsibilities are usually determined by the male head of the household. This structure has dominated many societies throughout history and continues to exist in various forms today. According to the ideology of patriarchy, women are defined, above all, as a mechanism that protects the family structure and takes care of children (Arat, 1996). According to this ideology, the jobs required by social life are divided into men's and women's jobs. This understanding includes women in the production stages only by preserving their status as housewives. In neo-patriarchal families, where the division of labor is highly unequal, men appear to do more paid work than women, although parents of different genders participate in the labor market and in household and child care duties. It is stated that the people who undertake the most unpaid work in the family are women (Moen, 2005). However, the patriarchal family shows fathers as the family's only source of financial income and mothers as almost the only source of unpaid household labor (Drago and Tseng, 2003: 3). Women raised in patriarchal families are generally kept away from production stages and act according to social behavior patterns determined by traditions (Erbil and Pasinlioğlu, 2004; Moen, 2005). Although these skills acquired by women have created the opportunity for them to work in jobs and professions that are a continuation of housework, this has not changed the situation of women being a more subservient source of labor in society than men (Erbil and Pasinlioğlu, 2004: 1). It is suggested that in the patriarchal family, men are more motivated than women to achieve and maintain high-status positions (Goldberg, 1977). However, in a patriarchal family, men are generally more dominant than women and are more capable of occupying higher positions in hierarchies. Therefore, in working life, men are more productive than women and have the right to a higher status (Moreh, 1986: 209). It is claimed that the patriarchal family, in which the division of labor and the distribution of goods and services are structured for the benefit of the male head, is incomplete (Coltrane, 2010: 434). It is stated that the patriarchal family structure, in which women only fulfill their domestic responsibilities, does not reflect reality today (Giddens, 2012: 248-250).

Important hypotheses have been found in studies on the behavior of patriarchal households. According to the first of these hypotheses, working spouses have more relative power in the family than non-working spouses. However, although working women seem to have more power when it comes to

important economic decisions, it has been revealed that their participation in the workforce does not increase their power in domestic activities (Heath and Ciscel, 1988: 783). According to the second hypothesis, although it is generally accepted that employed women have more power in their families than women who are not employed outside the home, they still have less relative power than their spouses. Working women have limited access to positions that will provide them with sufficient income or status to equalize their own resources with those of their husbands (Heath and Ciscel, 1988: 783). In addition, in studies arguing that the patriarchal family structure is incomplete, it is stated that although women's participation in the workforce and their education levels have increased, they receive lower wages compared to men, and men only partially help with housework (McCall, 2000: 234; Neumark, 2018: 802).

In the study, the effect of women's roles on working hours in different family structures was examined using Poisson regression analysis. The dependent variable is the average weekly working time with an integer value, and our independent variables are family type, having dependent children, professions, total working life time, income for work and non-work income. It is observed that being the spouse of the head of the household reduces the working time of women in families with children compared to couples without children. When a woman is in charge of the household, it is observed that women's working hours increase in families with children compared to families with a single adult. It has been observed that having a dependent child between the ages of 0-6 reduces the woman's working time in cases where the woman is the husband of the household manager and is responsible for the household. When looking at the literature, it is seen that similar situations are encountered (Adak, 2007; Karsh, 2019; Önel, 2006).

In cases where the woman is either the husband of the household manager or the woman responsible for the household, it can be said that while income in return for work increases the woman's working time, non-working income reduces the working time. Callister (2005) similarly found that women's income level affects their working hours. While it was determined that if the woman is responsible for the household, the total working life time is likely to decrease, the coefficients of many of the variables related to occupations were found to be significant. It would be appropriate to develop suggestions for working life in line with the findings. For example, equal pay legislation, family-friendly policies, affordable childcare options, flexible work arrangements, and a comprehensive approach that addresses gender biases can enable married women to participate in the workforce and contribute to their full potential. These policies can promote gender equality, increase women's economic empowerment, and contribute to overall social development. In the study, the reasons for the change in working hours were determined by focusing on the role of women in different family structures. The gap in the literature has been tried to be filled by developing suggestions for solving the problems that exclude women from working life.

1. Giriş

Toplumsal yapı taşlarından birisi olan aile kavramı, hayat boyunca uzun süreli ilişkilerin kurulduğu, gerek sosyal yaşama ilişkin gerekse de ekonomik yaşama ilişkin bilgi ve becerilerin edinildiği bir yapıdır. Bu yapının gelenek, görenek ve kültürden çok fazla etkilendiği görülmektedir (Erbil ve Pasinlioğlu, 2004: 1). Tarihsel süreç içerisinde, iki ebeveynli aileler, tek ebeveynli aileler, üvey aileler, modernizm öncesi ataerkil aile ve modernizm sonrası çekirdek aile gibi pek çok aile yapısı ortaya çıkmıştır (Giddens, 2012: 248-250).

Bu aile yapılarından biri de ataerkil aile yapısıdır. Ataerkil aile yapısı, tipik olarak baba veya en yaşlı erkek olan erkek figürünün aile birimi içinde birincil otoriteyi ve gücü elinde tuttuğu bir sosyal sistemdir. Ataerkil ailelerde karar verme, kaynak tahsisi ve rollerin ve sorumlulukların dağılımı

genellikle hanenin erkek reisi tarafından belirlenir. Bu yapı tarih boyunca pek çok toplumda hakim olmuş ve günümüzde de çeşitli biçimlerde varlığını sürdürmektedir. Ataerkillik ideolojisine göre kadınlar, her şeyden önce aile yapısına sahip çıkan ve çocukların bakımını üstlenen bir mekanizma olarak tanımlanır (Arat, 1996). Bu ideolojiye göre, toplumsal yaşamın gerektirdiği işler, kadınlara ve erkeklere ait işler olarak bir ayrıma tabi tutulur. Bu anlayış, kadınları ancak ev kadınlığı statüsünü koruyarak, üretim aşamalarına dâhil etmektedir. İş bölümünün son derece eşitsiz olduğu neo-ataerkillik ailelerde, farklı cinsten olan ebeveynlerin iş piyasasına, ev ve çocuk bakımı görevlerine katılmasına rağmen erkeklerin kadınlara oranla daha fazla ücretli bir iş yaptığı görülmektedir. Aile içinde ücretsiz işi en çok üstlenen kişinin ise kadınlar olduğu ifade edilmektedir (Moen, 2005). Bununla birlikte ataerkillik aile, ailenin tek maddi gelir kaynağı olarak babaları, ödenmemiş ev emeğinin neredeyse tek kaynağı olarak anneyi göstermektedir (Drago ve Tseng, 2003: 3). Ataerkillik ailede yetişen kadınlar, genelde üretim aşamalarından uzak tutulmakta ve gelenekler tarafından belirlenen toplumsal davranış kalıplarına göre hareket etmektedirler (Erbil ve Pasinlioğlu, 2004; Moen, 2005). Kadınların edindiği bu beceriler, onlara ev işlerinin devamı niteliğindeki iş ve mesleklerde çalışma olanağı yaratmasına rağmen, bu durum kadınların toplumda erkeklere göre daha geri planda bir emek kaynağı olma durumunu değiştirememiştir (Erbil ve Pasinlioğlu, 2004: 1). Ataerkillik ailede, erkeklerin yüksek statülü konumları elde etmek ve sürdürmek için kadınlardan daha fazla motive oldukları öne sürülmektedir (Goldberg, 1977). Ancak ataerkillik ailede, erkeklerin genellikle kadınlardan daha baskın olduğu ve hiyerarşilerde daha üst sıralarda yer alma konusunda daha yetenekli olduğu söylenebilir. Dolayısıyla çalışma hayatında, erkekler, kadınlara göre daha verimli olup yüksek statü hakkına sahiptirler (Moreh, 1986: 209).

İşbölümünün, mal ve hizmetlerin dağılımının erkek reisin yararına yapılandırıldığı ataerkillik ailenin, eksik olduğu iddia edilmektedir (Coltrane, 2010: 434). Kadının sadece ev içi sorumluluklarını yerine getirdiği bir anlayışın hâkim olduğu ataerkillik aile yapısının, günümüzde gerçeği yansıtmadığı ifade edilmektedir (Giddens, 2012: 248-250).

Ataerkillik hane halkının davranışlarıyla ilgili yapılan çalışmalarda önemli hipotezlere rastlanmıştır. Bu hipotezlerden ilkinde göre, çalışan eşler, aile içinde çalışmayan eşlerden daha fazla görece güce sahiptir. Ancak, önemli ekonomik kararlar söz konusu olduğunda, çalışan kadınlar daha fazla güce sahip gibi görünse de işgücüne katılımlarının ev içi faaliyetlerde güçlerini artırmadığı ortaya çıkmıştır (Heath ve Ciscel, 1988: 783). İkinci hipoteze göre, çalışan kadınların, ev dışında çalıştırılmayan kadınlara göre ailelerinde daha fazla güce sahip oldukları genel olarak kabul edilse de yine de eşlerinden daha az görece güce sahiptirler. Çalışan kadınlar, kendi kaynaklarını eşlerinin kaynaklarıyla eşitlemek için kendilerine yeterli gelir veya statü sağlayacak pozisyonlara sınırlı erişime sahiptir (Heath ve Ciscel, 1988: 783). Ayrıca, ataerkillik aile yapısının eksik olduğunu savunan çalışmalarda, kadınların işgücüne katılımlarının ve eğitim seviyelerinin artmasına rağmen erkekler ile karşılaştırıldığında, daha düşük ücretler aldığı ve erkeklerin ev işlerine yardımcı olmayı kısmen gerçekleştirdikleri ifade edilmektedir (McCall, 2000: 234; Neumark, 2018: 802).

Günümüzde modernleşmenin ataerkillik aile yapılarında dönüşümü de beraberinde getirdiği söylenebilir. Modern hayatın beraberinde getirdiği sosyal yapı ile birlikte kadınların çalışmasına yönelik toplumdaki değer yargıları ve tutumlar, roller ve normlarda değişimler yaşanmaya başlamıştır.

Modernleşme olgusunun aile yapıları üzerinde etkisi yoktur diyemeyiz. Modernleşme aile yapılarında da bir değişim ve dönüşümü beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte, aile türlerinin keskin şekilde ayrıldığını söylemek mümkün değildir. Çünkü toplumlarda karışık yapılar mevcuttur. Belirli bir tarihte çekirdek aile yapısının hâkim olduğu, başka bir dönemde tamamen geniş aile yapısının hâkim olduğu söylenememektedir. Bu sebeple, aile türlerini de toplumlara göre sınıflandırmak mümkün değildir. Örneğin, geniş aile tipinin sadece doğu toplumlarına ait olduğunu söylemek yanlış olacaktır (Karslı, 2019: 4). Bununla birlikte, aile türlerinin çoğunun ortak özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Modern

aileye geçişle birlikte, kişilerin aile ile ilgili beklentileri artarak, farklı aile rolleri arasında denge kurma ihtiyacı, hem aile fertleri tarafından hem de özellikle kadınlar tarafından daha fazla hissedilmeye başlamıştır (Adak, 2007: 137). Kadınların ve erkeklerin aile yapısında oluşan değişimlerden farklı şekillerde etkilendiği söylenebilir. Toplumda yaşanan sosyo-ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyal ve alanlarda meydana gelen değişimlerin aile yapılarını da değiştirdiği, hatta aile içi ilişkiler ve kadınların ve erkeklerin rollerinde de farklılıklara sebep olduğunu ifade edilebilir (Önel, 2006: 1). Ailede ve özellikle de kadınının yaşantısında, modernizm ile süregelen çözümler dolayısıyla sosyal problemlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Modernleşme öncesi kadının yeri evi kabul edilirken, ataeril yapının çözülmesiyle birlikte, kadınların işgücüne katılımlarının da etkisiyle, evdeki üretimleri piyasadaki üretimlerinden daha az değerli görülmeye başlamıştır. Bu nedenle, aile merkezli bir yapının oluşturulması için kadının yeniden bu değişim sürecinde inşa edilmesi gerekmektedir (Karlı, 2019: 1).

Pek çok ülkede çekirdek aile yapısına geçiş olsa da aile yapılarının hala geniş aile özelliklerini taşıdığı görülmektedir (Sarıca ve Çağlı, 2018: 98). Ancak, modernleşme ile aile yapılarında küçülmeler de meydana gelmiştir. Bu durum, toplumda hiç evlenmemiş, boşanmış, tek başına yaşayan kadınların ve çocuksuz ailelerin sayılarının artmasına neden olmuştur.

2. Teorik Çerçeve

Hem bireylerin çalışma süreleriyle ilgili beklentileri, hem de erkeklerin ve kadınların gerçek istihdam biçimleri, çalışma saatleri ile ilgili tercihlerinin ayrı ayrı tartışılmasını ve değerlendirilmesini gerektirir (Stier ve Epstein, 2003: 308). Çünkü zaman içinde kadının çalışma süresini etkileyen birtakım değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Bu değişimler; nüfusun değişen yaş yapısı, aile tipi, tek ebeveyn sayısındaki artışlar ve ebeveynlerin eğitim seviyesindeki artışlar, medeni durum, gelir düzeyi, kadınların ev dışı işgücüne katılımlarındaki artışlar, çocukların varlığı ve yaşı şeklinde sıralanabilir (Callister, 2005: 163).

Bireyler, çocukluktan itibaren aile içerisinde kendilerine atfedilen rolleri öğrenmektedirler. Toplum tarafından kadına biçilen belirli rollerin, aslında kadınlar tarafından da benimsenerek, en önemli görevlerinin annelik ve ev kadınlığı olduğu kabul edilmiştir. Hem gelişmekte olan ülkelerde hem gelişmiş ülkelerde kadınların çocuk bakımı, bakıma muhtaç kişilerin bakımı ve ev işleri için sorumlu oldukları görülmüştür (Önel, 2006: 2).

Cinsiyetler arası çalışma süresi farklılıklarının nedenlerinden biri, kadınların ev işi ve çocuk bakımlarının fazla olmasıdır. Çalışma saatlerini artırma veya azaltma tercihi, erkeklerde ve kadınlarda farklı bir anlam kazanmaktadır. Çalışma süresi tercihlerini etkileyen faktörler, iki cinsiyet grubu için oldukça farklı olabilir (Stier ve Epstein; 2003: 308). Annelik rolü, kadınların çalışma sürelerini etkileyen önemli bir etkidir. Kadınların asli görevlerinin, çocukların bakımı, ev işlerinin yürütülmesi ve ailenin devamlılığını sağlamak olması nedeniyle kadının en önemli rolünün aslında ailesi olduğu söylenebilir (Moya, Expósito ve Ruiz; 2000: 825; Powell ve Greenhaus, 2010: 1012). Çocukların bakımına ve ev işlerine, kadınların daha fazla zaman harcadığı düşünüldüğünde, uzun çalışma saatlerinin, kadınlarda hem psikolojik hem de fizyolojik sıkıntılar yaratabileceği görülmektedir (İncir, 1998: 63).

Küçük yaştaki çocukların, bakıma ve anne sevgisine ihtiyaç duymaları ve annelik rolleri, kadınların çalışma hayatına katılımlarını ve işlerinde ilerlemelerini etkilemektedir (Karlı, 2019: 10). Çocukların sayısı da iş ve aile hayatı üzerinde etkili olmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde, çocuk sayısındaki artışla birlikte kadınların çalışma sürelerinde ciddi bir düşüşün gözlemlendiği görülmüştür. Çalışma süreleri açısından en büyük farkın, tek çocuklu kadınlarla üç ve daha fazla çocuğu olan kadınlar arasında olduğu görülmüştür. Örneğin, Macaristan'da tek çocuğa sahip olan kadınların %59'u işgücüne katılırken, çocuk sayısı üç ve daha fazla olduğunda bu oranın %13'e düştüğü belirtilmiştir (Adak, 2007: 146). Kadınlar için çocuğun varlığı, eksik istihdamla ilişkilidir. Buna karşılık, erkekler için, çocukların varlığı, çalışma saati açısından önemsizdir (Beckmannshagen ve Schröder, 2020: 1-3).

Cinsiyetler arası çalışma süresi farklılaşmasının diğer nedenlerinden biri ise çalışma sürelerindeki kutuplaşmadır. Öyle ki, uzun saatlerle çalışanların birçoğu, daha kısa çalışma saatlerini tercih etmekte iken yarı zamanlı çalışanların birçoğu ise daha uzun saatlerle çalışmak istemektedir. Çalışma saatlerindeki bu tercih farkı, çalışma saatlerinde var olan kutuplaşmanın, çalışanlar nedeniyle değil de işlerin değişen yapısı ve işveren tercihlerinin sonucu olduğunu göstermektedir (Drago ve Tseng, 2003: 2). Birçok bireyin ve ailenin yaşam döngüsü boyunca çalışma süreleri dalgalanabilir. Kadınlar için çocuğun yaşına göre değişen çalışma saatleri, bu yaşam döngüsü görüşünü desteklemektedir (Callister, 2005: 172). Kadınların hane halkı sorumlulukları ve çocuk bakımı ile başa çıkmak için çalışma saatlerinde bir azalmayı tercih etmeleri beklenebilir. Ev ve emek piyasasının ikili taleplerini karşılamak için eşlerin ve annelerin, artan ev içi sorumluluklarını en üst düzeye çıkarmak için işe gidip gelme sürelerini gönüllü olarak kısıtladıkları görülmektedir (Elliott ve Joyce, 2004: 412). Kadının çocuğun varlığında çalışma saatini azalttığı ya da işten ayrılmayı tercih ettiği görülmektedir. Kadın ise, ev işleri ve çocukların bakımını üstlendiğinden dolayı çalışma süresini azaltmak isteyebilir (Önel, 2006: 25-26). Benzer şekilde, kadınların, özellikle evli olduklarında kazançları hane ekonomisine daha küçük bir katkı sağladığında daha kolay iş bırakabildikleri görülmektedir (Stier ve Epstein, 2003: 308). Kadınlar, çocukları çok küçükken, ücretli işten ayrılma eğiliminde olabilirler. En küçük çocuk, daha büyük yaş grubuna geçtiğinde ise, kadınların ücretli işe ve yarı zamanlıdan tam zamanlı çalışmaya daha güçlü bir dönüş eğiliminde oldukları ifade edilmektedir (Callister, 2005: 172). Buna rağmen, çocuk sayısının artması, annenin bakım rolü nedeniyle çalışmasını engellerken, aynı zamanda artan çocuk sayısına paralel olarak ekonomik ihtiyaçların artması, erkeğin gelirinin az olduğu ailelerde kadının da çalışmasını zorunlu kılmaktadır (Adak, 2007: 146).

Son yıllardaki çalışma saati düzenlemelerinin, çalışanlar ve aileleri üzerindeki etkilerine ilişkin artan endişeler bulunmaktadır. Kadının çalışma süresindeki değişim ile evde yaşanan çatışmalar arasında pozitif ilişkiler olduğu ifade edilebilir (Beckmannshagen ve Schröder, 2020: 148-152; Pocock, 2001: 30). Uzun çalışma saatlerinin ev içi ilişkilere özellikle evlilik ilişkilerine zarar verdiği görülmektedir (Cooper, 1999; Relationships Forum Australia, 2007). Uzun çalışma saatleri konusu ve bunun kadınların aile içindeki iletişimlerine etkisi çağdaş toplumda önemli bir endişe kaynağıdır. Kadınlar işgücüne giderek daha fazla katıldıkça, iş ve aile yükümlülüklerini dengelemede zorluklarla karşılaşılıyorlar. Bu konu, kadınların genellikle kalıplaşan ev içi rollerle yükümlü olduğu ve kültürel ve dini beklentilerle karşı karşıya kaldığı ataerkil toplumlarda daha karmaşık hale gelmektedir (Rehman & Roomi, 2012). Uzun çalışma saatlerinin yarattığı gerginlik, aile içinde iletişimde zorluklara yol açarak ilişkileri ve genel refahı etkileyebilir. Bu araştırmalarda artan çalışma süresinin aileyle geçirilen zamandan kısılarak sağlandığı ve aile fertleriyle iletişimde harcanan zamanın evlilik ilişkileri ve çocuklar için kritik öneme sahip olduğu ifade edilmektedir. Ücretli işte uzun saatler çalışmak, rol çatışmasına, aşırı iş yüküne ve ev işi bölüşümündeki eşitsizliklere ilişkin çatışmaların artmasına neden olabilir. Çocukların varlığı bu çatışmaları daha da kötüleştirebilir. Bu durum kadınları çalışma hayatından dışlayabileceği gibi hem iş hem de aile sorumluluklarını bir arada yürütebilmek için esnek çalışma biçimlerine yönlendirebilecektir (Önel, 2006: 20).

Çalışmadaki amaç, farklı aile yapılarındaki kadınların aile içerisindeki rollerinin çalışma süresine etkisini incelemektir. Kadınların farklı aile yapılarında farklı sorumlulukları olmasına rağmen, hangi aile yapısında olursa olsun kadının aile içerisinde ortak kabul edilen sorumluluklara sahip olduğu söylenebilir. Bu yüzden aile içerisindeki kadınların çalışma sürelerinin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular önemli olabilecektir. Çalışmada kullanılan veriler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nden elde edilen tüm ülkeyi kapsayan veriler olduğu için çalışmanın bulguları önemli görülmez. Ayrıca incelenen literatür sonucunda farklı aile yapılarında aile rolünün, kadınların çalışma süresine etkisini tüm Türkiye'yi kapsayacak verilerle inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmaması da çalışmanın literatüre önemli katkı yapacağı yönündedir.

3. Veri ve Yöntem

Çalışmada yöntem olarak Poisson regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırılan deneyde bağımlı değişken değerleri 0, 1, 2, ... gibi tamsayı değerlerini alıyorsa incelenen model Poisson regresyon modelidir. Birim zamanda gerçekleşen olayın kaç kez gerçekleştiği ile ilgili olan ve kesikli yapıda nicel türde veriler özel bir regresyon türü olan sayma veriler olarak ifade edilmektedir. Veriler sürekli ise doğrusal regresyon analizinin kullanıldığı bilinmektedir. Ancak analizlerde kullanılacak veriler her zaman sürekli halde bulunmayabilir. Böyle durumlarda, verilerin kesikli ise doğrusal regresyon modelleri kullanılarak yapılacak analizler etkisiz, tutarsız ve çelişkili sonuçlar doğurabilir. Bu sebepten ötürü kesikli veriler için tüm koşullar sağlandığında kullanılacak en etkin modellerden biri de Poisson regresyon modelleridir (Tamar, 2013: 14-15). Poisson regresyonu, bağımlı değişkenin belirli bir zaman dilimi veya alan içerisinde meydana gelen olayların sıklığını temsil ettiği sayım verilerini modellemek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Sosyal ve doğal bilimler de dahil olmak üzere çeşitli alanlarda doktor ziyaretleri, otomobil kazaları veya patent ödülleri gibi olaylara ilişkin verileri analiz etmek için yaygın olarak kullanılmaktadır (Cameron & Trivedi, 2013). Poisson regresyon modeli, bağımlı değişkenin varyansına eşit bir ortalama ile karakterize edilen bir Poisson dağılımı izlediğini varsayar (Haris & Arum, 2022).

Poisson regresyon modeli, eşit dağılım varsayımı karşılandığında, yani bağımlı değişkenin ortalaması ve varyansı eşit olduğunda kullanılabilir. Ancak, birçok durumda sayım verileri, varyansın ortalamayı aştığı aşırı dağılım sergiler. Bu gibi durumlarda, negatif binom regresyonu veya genelleştirilmiş Poisson regresyonu gibi alternatif modeller aşırı dağılımla başa çıkmak için kullanılabilir (Zwilling, 2013; Haris ve Arum, 2022). Negatif binom regresyonu, varyansı modellemek için ek bir parametre getirerek aşırı dağılıma izin veren Poisson regresyonunun bir varyasyonudur (Zwilling, 2013). Genelleştirilmiş Poisson regresyonu, Poisson regresyonunun ek parametreler ekleyerek aşırı dağılımla başa çıkabilen bir başka uzantısıdır (Durmuş ve Güneri, 2020). Poisson regresyon modelinde regresyon katsayısı parametrelerini tahmin etmek için yaygın olarak Newton-Raphson yöntemi kullanılır. Bu yöntem, yakınsama sağlanana kadar parametre tahminlerinin güncellendiği iteratif bir süreci içerir (Haris ve Arum, 2022). Poisson regresyon modelindeki parametreleri tahmin etmek için maksimum olabilirlik tahmini (MLE) yöntemi kullanılır (Haris ve Arum, 2022). Aşırı dağılımın ele alınmasına ek olarak, Poisson regresyon modelinin belirli modelleme ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılacak başka varyasyonları da vardır. Örneğin, sıfırla şişirilmiş Poisson regresyonu, sayım verileri fazla sıfır içerdiğinde kullanılır ve iki farklı sürecin varlığına işaret eder: biri sıfırları üreten ve diğeri pozitif sayımları üreten (Kusuma ve Purwono, 2019). Quasi-Poisson regresyonu, eşit dağılım varsayımını gevşeten ve belirli bir dağılım belirtmeden aşırı dağılıma izin veren Poisson regresyonuna bir alternatiftir (Gabriella vd., 2021). Coğrafi ağırlıklı Poisson regresyonu, mekansal heterojenliği hesaba katmak için yerel unsurları Poisson regresyon modeline dahil eden bir mekansal regresyon modelidir (Prahutama vd., 2018).

Özet olarak, Poisson regresyon modeli sayım verilerini analiz etmek için değerli bir araçtır, ancak modelin varsayımlarını ve sınırlamalarını dikkate almak önemlidir. Eşit dağılım varsayımını ihlal edildiğinde, aşırı dağılımı ele almak için negatif binom regresyonu veya genelleştirilmiş Poisson regresyonu gibi alternatif modeller kullanılabilir. Ayrıca, Poisson regresyon modelinin sıfır şişirilmiş Poisson regresyonu veya coğrafi olarak ağırlıklandırılmış Poisson regresyonu gibi varyasyonları da özel modelleme ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılabilir. Poisson regresyon modelinde regresyon katsayısı parametrelerinin tahmini tipik olarak Newton-Raphson yöntemi ve maksimum olabilirlik tahmini kullanılarak yapılır.

Çalışmamızda Poisson regresyon analizine uygun olarak bağımlı değişkenimiz, değişkenin tamsayı değeri aldığı haftalık ortalama çalışma süreleri, bağımsız değişkenlerimiz ise, aile tipi, bağımlı çocuk sahibi olma, meslekler, toplam çalışma hayatı süresi, çalışma karşılığı gelir ve çalışma dışı gelirdir.

Çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu'nun hazırladığı Hane halkı Bütçe Anketi sonucunda 2018 yılında elde edilen veri kullanılmıştır. Söz konusu veri hem hane halkının bütününe ilgilendiren hem de hanede yaşayan fertler ile ilgili anket sorularının cevaplarını içermektedir. Veri setinde hane halkı ve fertler için ayrı dosyalar kullanılmıştır. Bu nedenle hane dosyasında yer alan veri fert dosyasına aktarılmıştır. Bu aktarım sırasında her bir hane için verilen kod yol gösterici olmuştur. Veride 15 yaş ve üzeri ve iktisadi olarak faal olan bireylerin haftalık çalışma süreleri saat cinsinden bulunmaktadır. Bu süre, fazla çalışma süresini de kapsamaktadır. Ancak, öğle yemeği arasını ve işe gidip gelme süresini içermemektedir. Kendi işinde çalışanlar için ise evde çalışılan süre de dâhil edilmiştir. Çalışma süresinin gözlemlenmesi gerektiğinden bu değişkenin sıfırdan büyük olduğu gözlemler kullanılmıştır.

Hane halkı tipi ise hane verisinden alınarak kullanılmıştır ve fertler ile eşleştirilmiştir. Böylece bireylerin yaşadığı hanenin yapısı kullanılabilmiştir. Bu değişken 4 ayrı değer alabilmektedir. Bunlar çocuklu aile, çocuksuz çift, geniş aile ve tek yetişkinli aile olarak ayrıma tabi tutulmuştur. Ataerkil veya geniş aile, anne, baba ve/veya çocuklar ile büyükanne, büyükbaba, hala, amca vb. akrabalarından oluşan, en az iki neslin bir arada yaşadığı kalabalık ailelerdir. Tek yetişkinli aile, tek başına yaşayan kişiler ile ebeveynlerinden birinin bulunmadığı (başka bir yere, çalışma amacıyla gidenler, boşanma veya ölüm gibi nedenlerden dolayı) ailelerdir.

Bireylerin farklı hane halkı yapılarında farklı roller üstlenebileceği düşünüldüğünde her bir durum için ayrı verinin kullanılması gerekmiştir. Bu nedenle hanede eş rolüne sahip kadınların (n=3153), hane halkı sorumlusu olan kadınların (n=470) ayrı ayrı incelenmesini sağlayacak şekilde ayrıştırma yapılmıştır. Kontrol değişkenleri olarak çok sayıda değişken kullanılmıştır. Bağımlı çocuk, 0-6 yaş arasında olan ve anne ile ilişkisine daha yoğun ihtiyaç duyan çocuklar olarak tanımlanabilir. Bağımlı çocuk sahibi olmak kadınların çalışma hayatındaki kararlarını etkileyeceğinden bu değişken analizlerde kullanılmıştır (bağımlı çocuk sahibi ise 1, değilse 0). Bunun haricinde Uluslararası Standart Meslek Sınıflamasına (ISCO 08) göre sınıflandırılan meslekler de kullanılmıştır. Bireyin çalışma hayatında geçirdiği süre de yıl olarak kullanılmıştır. Ayrıca çalışma sonucu elde edilen gelir ve çalışma dışında elde edilen gelirler ayrı ayrı toplanmıştır. Çalışma verileri 2018 yılı hane halkı bütçe anketinde toplanan veri seti ile sınırlıdır.

4. Bulgular

Örneklem Türkiye evrenini temsil etmek üzere TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından seçilen katılımcılardan oluştuğu için çalışma sonuçları Türkiye evrenine genellenebilir. Bu yüzden çalışma dış geçerliliği sağlamaktadır.

Çalışmada yapılan analiz sonucunda ailede hane halkı sorumlusunun eşi olmanın ve hane halkı sorumlusu olmanın kadınların çalışma süresine etkisi ayrı ayrı incelenmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1'deki bulgulara bakıldığında; Kadın hane halkı sorumlusunun eşi olduğu durumda p anlamlılık seviyelerine bakıldığında; aile tiplerinden çocuksuz çift baz alındığında, çocuksuz çift olan ailelere göre, çocuklu ailenin katsayısı istatistiksel olarak %1 anlamlılık düzeylerinde anlamlı bulunurken, geniş ailenin katsayısı ise %10 anlamlılık düzeyinde anlamlı tespit edilmiştir. Kadının hane halkı sorumlusunun eşi olduğu durumlarda da 0-6 yaş arası bağımlı çocuk sahibi olmanın da katsayısı %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Mesleklerde ise nitelik gerektirmeyen meslekler baz alınmıştır. Kadın hane halkı sorumlusunun eşi olduğunda nitelik gerektirmeyen işlere göre, yönetici, profesyonel meslek mensubu, yardımcı profesyonel meslek grubu, büro hizmeti çalışanları, hizmet ve satış elemanı, sanatkârlar ve tesis ve makine operatörlerinin katsayıları %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Toplam çalışma hayatı süresi istatistiksel olarak anlamlı bulunmazken, çalışma karşılığı gelir ve çalışma dışı gelirin katsayılarının %1 anlamlılık düzeyinde kadının hane sorumlusunun eşi olduğu durumlarda anlamlı çıktığı tespit edilmiştir.

Tablo 1*Poisson Modeli Bulguları ve Marjinal Etkileri*

	Eş (n=3153)			Hane halkı sorumlusu (n=470)		
	Katsayı	Marj. Etki	p	Katsayı	Marj. Etki	p
Çocuklu aile	-0.021***	-0.839***	0.006			
Geniş aile	0.017*	0.661	0.092			
Çocuklu aile				0.074**	2.994**	0.015
Geniş aile				0.020	0.808	0.305
Bağımlı çocuk sahibi olma	-0.041***	-1.602***	0.000	-0.066***	-2.667	0.007
Yönetici	0.185***	7.243***	0.000	-0.051	-2.067	0.243
Profesyonel meslek mensubu	-0.113***	-4.427***	0.000	-0.201***	-8.173***	0.000
Yardımcı profesyonel meslek mensubu	0.086***	3.369***	0.000	-0.116***	-4.711***	0.001
Büro hizmetleri çalışanı	0.102***	3.982***	0.000	0.016	0.660	0.608
Hizmet ve satış elemanı	0.184***	7.227***	0.000	0.156***	6.328***	0.000
Nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünleri çalışanı	0.000	0.017	0.964	0.043	1.765	0.141
Sanatkâr	-0.133***	-5.198***	0.000	0.069**	2.792**	0.057
Tesis ve makine operatörü ve montajcısı	0.181***	7.081***	0.000	0.247***	10.046***	0.000
Toplam çalışma hayatı süresi	0.000	-0.019	0.114	-0.004***	-0.143***	0.000
Çalışma karşılığı gelir	0.030***	1.167***	0.000	0.112***	4.543***	0.000
Çalışma dışı gelir	-0.005***	-0.215***	0.000	-0.012***	-0.468***	0.000
Sabit	3.525***		0.000	3.005***		0.000

Not: *,**ve *** sırasıyla katsayıların ve marjinal etkilerin 0,10, 0,05 ve 0,01 anlamlılık seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Kadının hane halkı sorumlusunun eşi olduğu durumlarda, analiz bulgularının marjinal etkilerine bakıldığında ise; kadının hane halkı sorumlusunun eşi olduğu durumlarda çocuksuz çiftlere göre çocuklu ailelerde kadının haftalık çalışma süresinin 0,83 kat azalma olasılığı görülmektedir. Kadın hanede eş ise bağımlı çocuk sahibi olma kadının çalışma süresini 1,6 kat daha az olma ihtimalini göstermektedir. Mesleklerde ise nitelik gerektirmeyen meslekler baz alınmıştır. Kadın hane halkı sorumlusunun eşi olduğunda nitelik gerektirmeyen işlere göre, yönetici, yardımcı profesyonel meslek grubu, büro çalışanı, hizmet ve satış elemanı ve tesis ve makine operatörlerinde çalışan kadınların çalışma sürelerinde artış olma ihtimali tespit edilmiştir. Buna rağmen profesyonel meslek grubu ve sanatkârlarda, nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlara göre çalışma sürelerinde azalma ihtimali olduğu söylenebilir. Çalışma karşılığı gelir kadın hanede eş ise kadının çalışma süresini 1,16 kat artırma ihtimali gözlemlenirken, çalışma dışı gelirin kadının çalışma süresini azaltma ihtimalinde olduğu tespit edilmiştir.

Kadının kendisi hane halkı sorumlusu olduğu durumda p anlamlılık seviyelerine bakıldığında; aile tiplerinden tek yetişkinli aile baz alındığında, tek yetişkinli ailelere göre, çocuklu ailenin katsayısı istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeylerinde anlamlı bulunmuştur. Kadının hane halkı sorumlusu

olduğu durumlarda da 0-6 yaş arası bağımlı çocuk sahibi olmanın da katsayısı %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Mesleklerde ise nitelik gerektirmeyen meslekler baz alınmıştır. Kadın hane halkı sorumlusu olduğunda nitelik gerektirmeyen işlere göre, profesyonel meslek mensubu, yardımcı profesyonel meslek grubu, hizmet ve satış elemanı, sanatkârlar ve tesis ve makine operatörlerinin katsayıları %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Toplam çalışma hayatı süresi, çalışma karşılığı gelir ve çalışma dışı gelirin katsayılarının %1 anlamlılık düzeyinde kadının hane sorumlusu olduğu durumlarda anlamlı çıktığı tespit edilmiştir.

Kadının kendisinin hane halkı sorumlusu olduğu durumlarda, marjinal etkilerin katsayılarına bakıldığında; kadının hane halkı sorumlusu olduğu durumlarda tek yetişkinli ailelere göre çocuklu ailelerde kadının çalışma süresinin 2,99 kat daha fazla olma ihtimali olduğu söylenebilir. Mesleklerde ise nitelik gerektirmeyen meslekler baz alınmıştır. Kadın hane halkı sorumlusu olduğunda nitelik gerektirmeyen işlere göre, profesyonel meslek mensubu ve yardımcı profesyonel meslek grubundaki hane sorumlusu olan kadınların çalışma sürelerinde azalma ihtimali olduğu tespit edilmiştir. Buna rağmen, hizmet ve satış elemanı çalışanları, sanatkârlar ve tesis ve makine operatörlerinde çalışan kadınların çalışma sürelerinde bir artış olabilme ihtimali söylenebilmektedir. Toplam çalışma hayatı ise kadının hane halkı sorumlusu olduğu durumlarda çalışma süresini azaltma ihtimali olduğu görülmektedir. Çalışma karşılığı gelir kadın hane halkı sorumlusu ise, kadının çalışma süresini 4,54 kat artırma ihtimali gözlemlenirken, çalışma dışı gelirin kadının çalışma süresini 0,46 kat azaltma ihtimalinde olduğu tespit edilmiştir.

5. Sonuç ve Öneriler

Çalışmada, farklı aile yapılarında kadının rolünün çalışma sürelerine etkisi poisson regresyon analizi ile incelenmiştir. Bağımlı değişken, tamsayı değerine sahip haftalık ortalama çalışma süresi, bağımsız değişkenlerimiz ise, aile tipi, bağımlı çocuk sahibi olma, meslekler, toplam çalışma hayatı süresi, çalışma karşılığı gelir ve çalışma dışı gelirdir. Hane halkı sorumlusunun eşi olmanın, çocuklu ailelerde çocuksuz çiftlere göre kadınların çalışma süresinin azaltmakta olduğu görülmektedir. Kadın Hane halkı sorumlusu olduğunda ise, çocuklu ailelerde tek yetişkinli ailelere göre kadınların çalışma süresinin artırmakta olduğu görülmektedir. Kadının hane halkı sorumlusunun eşi olduğu ve hane halkı sorumlusu olduğu durumlarda da 0-6 yaş arası bağımlı çocuk sahibi olmanın kadının çalışma süresini azaltmakta olduğu görülmüştür. Literatüre bakıldığında benzer durumlarla da karşılaşıldığı görülmektedir (Adak, 2007; Karşlı, 2019; Önel, 2006). Kadının gerek hane sorumlusunun eşi, gerekse de hane sorumlusunun kendisi olduğu durumlarda, çalışma karşılığı gelir kadının çalışma süresini artırırken, çalışma dışı gelirin çalışma süresini düşürdüğü söylenebilir. Callister (2005)'de benzer şekilde kadının gelir düzeyinin çalışma süresini etkilediği bulgusuna ulaşmıştır. Eğer kadın hane halkı sorumlusu ise toplam çalışma hayatı süresinin azalma ihtimalinde olduğu tespit edilirken mesleklerle ilgili değişkenlerinin de birçoğunun katsayılarının anlamlı çıktığı tespit edilmiştir.

Hane halkı sorumlusunun eşi olan ve kendisinin hane halkı sorumlusu olan kadınların çalışma hayatında daha fazla yer almalarını sağlamak için çeşitli politika önerileri geliştirilmiştir. Bu öneriler aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

- Kadınlar için esnek çalışma düzenlemeleri, ücretli ebeveyn izni uygulamaları ve uygun fiyatlı çocuk bakımına erişim gibi aile dostu politikalar geliştirilmelidir. Ayrıca ev işlerinden sorumlu kadınlar için destekleyici bir çalışma ortamı da yaratabilir. Bu politikalar, sahip olabilecekleri farklı ihtiyaç ve sorumlulukların farkında olarak hem erkekleri hem de kadınları destekleyecek şekilde tasarlanmalıdır.
- Aile dostu politikalar, ücretli ebeveyn izni, esnek çalışma saatleri ve uzaktan çalışma seçeneğini de içermelidir. Bu politikalar, kadınların işlerini ve bakım sorumluluklarını etkili bir şekilde dengelemelerine yardımcı olabilir.

- Uygun fiyatlı ve yüksek kaliteli çocuk bakımı seçenekleri, kadınların iş gücüne katılımını desteklemek için çok önemlidir. Hükümetler, çocuk bakım tesislerini genişletmeye, kalitelerini artırmaya ve bunları aileler için erişilebilir ve karşılanabilir hale getirmeye yatırım yapmalıdır.
- Esnek çalışma düzenlemeleri, kadınlara iş ve aile sorumluluklarını daha etkin bir şekilde dengeleme fırsatı vererek, refahın ve genel yaşam kalitesinin artmasına yol açar. Kadınların çalışma programları üzerinde kontrol sahibi olmalarına izin veren esnek çalışma stilleri, kadınların çocuk bakımını, ev işlerini ve diğer aile taahhütlerini daha iyi yönetmelerini sağlar. Bu geçiş aynı zamanda, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine ve beklentilerine meydan okuyarak, kadınların aileleriyle aktif katılımını sürdürürken kariyerlerini sürdürmelerine olanak tanıyarak toplumsal cinsiyet eşitliğini de destekleyebilir.
- Evden çalışma ve esnek çalışma saatleri gibi esnek çalışma düzenlemelerinin teşvik edilmesi, evli kadınların iş ve aile sorumluluklarını etkili bir şekilde dengelemelerini sağlayabilir. Bu, bakım görevlerini yerine getirirken işgücüne katılma becerilerini geliştirebilir.
- İş paylaşımı veya yarı zamanlı çalışma gibi esnek çalışma düzenlemelerinin teşvik edilmesi, bakmakla yükümlü olunan çocukları olan kadınların bakım görevlerini yerine getirirken işlerini sürdürmelerini sağlayabilir. İşverenler esnek çalışma seçenekleri sunmaya ve destekleyici bir çalışma ortamı yaratmaya teşvik edilmelidir.
- Politika yapımcılar ve işverenler ve toplum için kadınların esnek çalışma tarzlarına geçişinin önemini kabul etmek çok önemlidir. Uzaktan çalışma seçenekleri, esnek saatler ve iş paylaşımı gibi esnekliği teşvik eden politika ve uygulamaları uygulayarak daha eşitlikçi ve kapsayıcı bir toplum yaratabiliriz. Esnek çalışma düzenlemeleri arayışlarında kadınları desteklemek, onlara yalnızca bireysel olarak fayda sağlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerlemesine ve ailelerin ve toplulukların genel refahına da katkıda bulunur.
- Babaların aile hayatındaki rolünü tanımak ve onların çocuk bakımı ve ev sorumluluklarına katılımlarını teşvik etmek önemlidir. Genel olarak, evli ve çocuklu kadınların işgücüne katılımını sağlamak için yasal, sosyal ve ekonomik önlemleri birleştiren kapsamlı bir yaklaşım gereklidir.
- Evli ve çocuklu kadınların işgücüne katılımını sağlamaya yönelik politika önerileri arasında eşit ücret mevzuatının uygulanması, daha uzun süreli doğum izni sağlanması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi yer almalıdır.
- Kadınların ekonomik karar verme ve kariyer fırsatlarını sınırlayan kültürel ve geleneksel engellerin ele alınması çok önemlidir. Kadınların eğitim ve istihdam fırsatları yoluyla güçlendirilmesinin teşvik edilmesi esastır. Politikalar, kadınların kaliteli eğitim ve öğretime erişimini iyileştirmenin yanı sıra ihtiyaç ve sorumluluklarına uygun iş fırsatları yaratmaya odaklanmalıdır.

Sonuç olarak, eşit ücret mevzuatı, aile dostu politikalar, uygun fiyatlı çocuk bakımı seçenekleri, esnek çalışma düzenlemeleri ve toplumsal cinsiyet önyargılarını ele alan kapsamlı bir yaklaşım, evli kadınların işgücüne katılmasını ve tam potansiyellerine katkıda bulunmasını sağlayabilir. Bu politikalar toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik edebilir, kadınların ekonomik olarak güçlenmesini artırabilir ve genel toplumsal kalkınmaya katkıda bulunabilir. Çalışmada farklı aile yapılarındaki kadınların aile içindeki rolüne odaklanarak çalışma sürelerindeki değişimin nedenleri tespit edilmiştir. Kadınları çalışma hayatından dışlayan sorunların çözümüne ilişkin öneriler geliştirilerek literatürdeki boşluk giderilmeye çalışılmıştır.

Kaynakça

- Adak, N. (2007). Kadınların ikilemi iş ve aile yaşamı. *Sosyoloji Dergisi*, 17, 137-152.
- Al Haris, M., & Arum, P. R. (2022). Negative binomial regression and generalized Poisson regression models on the number of traffic accidents in central Java. *Barekeng: Jurnal Ilmu Matematika dan Terapan*, 16(2), 471-482.
- Arat, N. (1996). *Türkiye’de kadın olmak*. Say Yayınları.
- Beckmannshagen, M., & Schröder, C. (2020). Earnings inequality and working hours mismatch. *Social Science Research Network*, (Erişim Adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3584328)
- Callister, P. (2005). Overworked families? Changes in the paid working hours of families with young children, 1986 to 2001. *Social Policy Journal of New Zealand*, 24(1), 60-1.
- Cameron, A. C., & Trivedi, P. K. (2013). *Regression analysis of count data* (Vol. 53). Cambridge University Press.
- Coltrane, S. (2010). Fathering: Paradoxes, contradictions, and dilemmas, *Men’s Lives*. Ed. M. Kimmel, & M. Messner, Allyn & Bacon, 434-449.
- Drago, R., & Tseng, Y. (2003). *Family structure, usual and preferred working hours and egalitarianism*. 2003 Human-In-the-Loop Data Analytics (HILDA) Conference, Melbourne, Australia.
- Durmuş, B., & Güneri, Ö. İ. (2020). An application of the generalized poisson model for over dispersion data on the number of strikes between 1984 and 2017. *Alphanumeric Journal*, 8(2), 249-260.
- Elliott, J. R., & Joyce, M. S. (2004). The effects of race and family structure on women's spatial relationship to the labor market. *Sociological Inquiry*, 74(3), 411-435.
- Erbil, N., & Pasinlioğlu, T. (2004). Kadının ailede karar vermeye etkisi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 7(2),1-11.
- Gabriella, A., Abdullah, S., & Soemartojo, S. M. (2019). *Comparison of Poisson and Quasi-Poisson regression: A simulation study*. International Conference on Statistics and Analytics 2019.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. Kırmızı Yayınları.
- Goldberg, S. (1977). *The inevitability of patriarchy*. Temple Smith.
- Heath, J. A., & Ciscel, D. H. (1988). Patriarchy, family structure and the exploitation of women’s labor. *Journal of Economic Issues*, 22(3), 781-794.
- İncir, G. (1998). Vardiyalı çalışma ve kronobiyojik araştırmalar. *MPM Yayını*, 1, 59-72.
- Karlı, E. (2019). Modernleşme sürecinde çözülen aile yapısı ve kadının yeniden inşası. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-14.

- Kusuma, R. D., & Purwono, Y. (2019). *Zero-inflated poisson regression analysis on frequency of health insurance claim PT. XYZ*. 12th International Conference on Business and Management Research.
- McCall, L. (2000). Gender and the new inequality: Explaining the college/non-college wage gap. *American Sociological Review*, 65(2), 234-255.
- Moen, P. (2005). *The career quandary*. Population Reference Bureau.
- Moreh, J. (1986). Women, men, and society. *Kykios*, 39(2), 209-229.
- Moya, M., Expósito, F., & Ruiz, J. (2000). Close relationships, gender, and career salience, *Sex Roles*. 42, 9-10, 825-846.
- Neumark, D. (2018). Experimental research on labor market discrimination. *Journal of Economic Literature*, 56(3), 799-866.
- Önel, N. (2006). *İş-aile çatışmasının çalışan kadının aile içi ilişkileri üzerine etkileri*. [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi].
- Pencavel, J. (2015). The productivity of working hours. *The Economic Journal*, 125(589), 2052-2076.
- Pocock, B. (2001). *The effect of long hours on family and community life*. Queensland Department of Industrial Relations, Brisbane, Australia.
- Powell, G.N., & Greenhaus, J.H. (2010). Sex, gender, and decisions at the family - work interface. *Journal of Management*, 36(4), 1011-1039.
- Prahtama, A., Warsito, B., & Mukid, M. A. (2018). Analysis of the number infant and maternal mortality in central Java Indonesia using spatial-poisson regression. *Media Statistika*, 11(2), 135-145.
- Sarıca, Y. P. S., & Çağlı, E. (2018). İş-aile yaşamında dengeyi bulma çabaları: Ülke incelemeleri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(1), 95-118.
- Sparks, K., Cooper, C., Fried, Y., & Shirom, A. (1997). The effects of hours of work on health: A meta-analytic review. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 70(4), 391-408.
- Stier, H., & Lewin-Epstein, N. (2003). Time to work: A comparative analysis of preferences for working hours. *Work and Occupations*, 30(3), 302-326.
- Tamar, M. (2013). *Poisson regresyonu*. Fırat Üniversitesi.
- Zwilling, M. (2013). Negative binomial regression. *The Mathematica Journal*, 15.

Makale Bilgi Formu

Yazarların Katkıları: Bu makalenin yazımına tüm yazarlar eşit katkıda bulunmuştur. Tüm yazarlar son metni okumuş ve onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazarlar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Çanakkale'deki Rüzgâr Enerjisi Santrallerinin Kırsal Sürdürülebilirliğe Etkileri

Impacts of Wind Power Plants on Rural Sustainability in Çanakkale

Nesibe Ayşe Sağlam^{1*}
Fazilet Dalfidan²
Betül Kızıltepe³

¹ Erzurum Teknik Üniversitesi,
Erzurum, Türkiye,
nesibe.saglam@erzurum.edu.tr

² Çanakkale Onsekiz Mart
Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye,
fazilet1988@gmail.com

³ Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir,
Türkiye,
betulkiziltepe@gmail.com

*Sorumlu Yazar/Corresponding
Author

Öz: İklim değişikliğini azaltma politikaları bağlamında, Türkiye'de rüzgâr enerjisi gelişiminin kırsal topluluklar açısından sürdürülebilir olup olmadığı yerel ve ulusal politika gündeminin önemli konularından biri olmalıdır. Bu bağlamda bu çalışma, Çanakkale'deki Rüzgâr Enerjisi Santrallerinin (RES) yakınındaki kırsal toplulukların çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğini nasıl etkilediğine odaklanmaktadır. Çevresel sürdürülebilirlik *temiz enerji ve orman, biyo-çeşitlilik ve habitat üzerindeki etki*; sosyal sürdürülebilirlik ise *sosyal katılım, sosyal adalet ve eşitlik ve topluluğun yaşam kalitesi, yaşam alanları çerçevesinde değerlendirilmektedir*. Çalışmanın verileri, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseninden yararlanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın örneklemini, Çanakkale'deki RES şirket çalışanları ve kurulum alanlarındaki yerel aktörler oluşturmaktadır. Ocak-Mart 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen görüşmelerde bölge halkı, yerel paydaşlar ve RES şirketleri için üç ayrı yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Araştırmada bölge halkından 47, yerel paydaşlardan 7 ve RES şirket çalışanlarından 2 kişi olmak üzere toplamda 56 kişi (18 kadın, 38 erkek) ile görüşülerek veriler toplanmıştır. Veriler, MAXQDA programında temalara ayrılarak kodlanmış ve analiz edilmiştir.

Araştırma bulgularına göre, Çanakkale kırsalında RES'ler, temiz enerji oluşuyla çevreyle uyumlu ve çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlarken; ormansızlaşma, biyo-çeşitlilik ve habitat üzerinde baskı oluşturmasıyla çevresel sürdürülebilirliği tehdit etmektedir. RES'ler, kurulum aşamasındaki planlama sürecine bölge halkının sosyal katılımı (Çevresel Etki Değerlendirmesi-ÇED- ve alternatif mekanizmalar) ve köylerin ortak kullanım alanlarının iyileştirilmesi için (okul, yol, cami, altyapı hizmetleri vb.) yapılan sosyal destekler ile sosyal adalete, eşitliğe ve sürdürülebilirliğe katkı sağlamaya çalışmaktadır. Bununla birlikte RES'ler, kurulum alanlarıyla ilişkili olarak gürültü, sağlık ile ilgili endişeler gibi etkileriyle bölge halkının yaşam kalitesinin düşmesine ve arazi kullanımının değişmesiyle sosyal yaşam alanlarının (tarım, mera, piknik, gezinti, manzaralı yerlerin azalması vb.) kısmi olarak sınırlanmasına yol açarak sosyal sürdürülebilirlik üzerinde baskı oluşturmaktadır. Netice olarak Çanakkale kırsalında RES'lerin çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğe hem katkı sağlayan hem baskı oluşturan iki yönlü bir karaktere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rüzgâr Enerjisi, Kırsal Topluluklar, Çevresel Sürdürülebilirlik, Sosyal Sürdürülebilirlik, Çanakkale

Abstract: In the context of climate change mitigation policies, whether wind energy development in Türkiye is sustainable for rural communities should be a key issue on the local and national policy agenda. In this context, this study focuses on how Wind Power Plants (WPP) in Çanakkale affect the environmental and social sustainability of nearby rural communities. Environmental sustainability is assessed in terms of *clean energy*, and *its impact on forests, biodiversity, and habitat*, whereas social sustainability is evaluated in the framework of *social participation, social justice, equality, and the quality of life and community's living spaces*. The data of the study were obtained using the qualitative research method of the case study pattern. The sample consists of WPP companies in Çanakkale and local stakeholders in the installation sites of these power plants. Interviews were conducted between January and March 2023. Three different semi-structured interview forms were used for local people, local stakeholders, and WPP companies respectively. A total of 56 people (18 women, 38 men), 47 from the local community, 7 from local stakeholders, and 2 from WPP company employees, were interviewed and data were collected. The data were coded and analyzed by themes in the MAXQDA program. According to the research findings, while WPPs in rural Çanakkale contribute to environmental sustainability by being environmentally compatible, clean energy threatens environmental sustainability by causing pressure on deforestation, biodiversity, and habitat. They also aim to promote social sustainability, justice, and equality through social participation (Environmental Impact Analysis (EIA) and alternative mechanisms)

Geliş Tarihi/Received: 27.01.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 17.04.2024
Yayımlanma Tarihi/ Available
Online: 07.05.2024

of the local community and social assistance (schools, roads, mosques, infrastructure services, etc.) for the improvement of common areas of villages in the planning process during the installation phase. However, WPPs put pressure on social sustainability by causing a decline in the quality of life of the local population and partial limitation of social living spaces (agriculture, pasture, picnic, excursion, decreased scenic spots, etc.) through effects related to noise and health concerns associated with land use changes in relation to their installation areas. As a result, it has been observed that WPPs in rural Çanakkale have a two-way character that both contributes to and puts pressure on environmental and social sustainability.

Keywords: Wind Energy, Rural Communities, Environmental Sustainability, Social Sustainability, Çanakkale

Extended Abstract

The transition to renewable energy sources is seen as an important tool to achieve sustainable environment and social living. Among renewable energy sources, wind energy is one of the rapidly developing and widespread ones. Wind energy is considered important in combating global warming and climate change as an environmentally friendly, clean, and sustainable energy source that does not lead to greenhouse gas emissions. In addition to its global and national advantages, wind energy contributes to reducing external dependence on energy and ensuring energy security due to being a domestic energy source. Despite these advantages, wind energy can have disadvantages on the environment and social life of the regions where it is installed - such as changes in land use, harm to birds, noise, visual pollution, etc. These disadvantages mostly affect rural communities near the installation areas.

Studies related to wind energy primarily focus on transitioning to renewable energies in line with reducing climate change and sustainable development as a global and national energy policy. Additionally, some research focuses intensively on the wind potential of regions, site selection, planning, technical and technological characteristics, as well as social, economic, and environmental impacts of wind energy, and social acceptance dimension. Overall, studies examining the environmental and social sustainability impacts of wind energy are limited. Although there are studies on the environmental and social impacts of wind energy in Türkiye, there are no studies that comprehensively analyze the impact of wind energy on the environmental and social sustainability of rural areas together in an empirical manner. Therefore, this study aims to contribute to the literature by understanding how the sustainability of rural communities near wind power plants in Çanakkale is affected. Governments and wind energy companies should thoroughly consider the environmental and social sustainability effects that may emerge at the local level during different stages of wind energy projects (planning, siting, and operation). This is crucial for achieving the fundamental goals of environmental and social sustainability in transitioning to renewable energies.

In obtaining the research data, a qualitative research method and a case study design were utilized. The research was conducted in selected villages near wind energy plants in Çanakkale between January and March 2023. The research sample consists of Wind Power Plant (WPP) companies in Çanakkale (both within the scope of EIA and without the scope of EIA), and local actors in the installation areas of these plants (residents, civil society organizations, local authorities, and universities). For the research, three different semi-structured in-depth interview forms were prepared to be applied to the local community, local stakeholders, and WPP company employees. A total of 56 individuals (18 women, 38 men) were interviewed, including 47 from the local community, 7 from local stakeholders, and 2 from WPP company employees. The obtained data were transcribed, coded into themes using the MAXQDA program, and analyzed.

According to the research findings, wind energy development in Çanakkale has a two-sided character that both contributes to and creates pressure on environmental and community sustainability. In the field, the role and importance of wind energy in reducing greenhouse gas emissions, combating climate change, and indirectly reducing the use of fossil fuels, making it more environmentally friendly, clean, and sustainable compared to fossil fuels stand out. Conversely, wind turbines in rural areas of Çanakkale, generally being installed in forested areas, the opening of roads during installation and operation, and in past years the transformation of land use due to the planting of numerous old and low-capacity technology wind turbines have led to deforestation. Deforestation has the potential to perpetuate and deepen climate change. With the impact of deforestation, biodiversity and habitats are also harmed, creating pressure on environmental sustainability. The main social harm of wind energy development in rural areas is defined as noise. Noise reduces the quality of life for the community living near wind power plants. The proximity of wind power plants to residential areas, site selection (forested areas), old technology-low-capacity turbines, and the increase in wind power plant installations in the region due to the high wind potential of the region increase environmental and social harms.

The pressure of wind power plants on environmental and social sustainability in rural areas in Çanakkale is primarily related not to wind energy itself but to the *installation areas in general (site selection-proximity to land and settlements)* and *partially to the technology (old and low-capacity technology turbines)*. It is understood that deforestation is the most critical factor that problematizes environmental sustainability, while noise is the most critical factor that problematizes social sustainability. It is important to pay attention to less use of forested areas, not choosing bird migration routes, keeping away from residential areas, and using new advanced and high-capacity technology turbines during the planning stage of wind energy to ensure environmental protection and social sustainability as expected in transitioning to renewable energy.

In the development process of wind energy in the research field, it was revealed that social participation and social benefits contribute to the social life and sustainability of local communities. However, it was understood that at the local level, this social participation (informing and obtaining opinions with EIA and alternative mechanisms during the installation of wind power plants) and social benefits (contributing to the improvement of schools, roads, mosques, infrastructure, etc. in villages through WPP companies) did not occur uniformly and sufficiently across regions. Therefore, there was an encounter with the phenomenon of inequality in the realization of social participation and distribution of social benefits. For this reason, social participation and the distribution of social benefits should be standardized and developed by laws and regulations at a local level, in a way that encompasses wide segments of the local community (men, women, elderly, youth, mukhtar, local people, owners of private property or not). The more inclusive, fair, and transparent these are carried out, the more they will contribute to social sustainability.

1. Giriş

Sürdürülebilir çevre, toplum ve enerji birbirleriyle oldukça yakın ilişkilidir. Çevre sorunları, nedenleri ve sonuçları bakımından toplumsal sorunlardır; insanların yaşam koşulları, ekonomik, kültürel ve siyasi etkinlikleriyle ilgilidir. Günümüzde doğa, modern dünyanın yeniden üretiminin doğal koşullarında tahrip edilen bir sisteme dönüşmüştür (Beck, 2019: 122, 123). Endüstrileşme süreciyle doğanın kendini yenileme süreci bozulmaya başlamıştır (Tuna, 2006: 5). Endüstriyel sistemin getirdiği üretim ve tüketim biçimi, hızlanan kentleşme, nüfus artışı, ulaşım, teknoloji vb. fosil yakıtlara (kömür, petrol ve doğalgaz) dayalı yoğun enerji kullanımına bağlı olarak gelişmiştir. Bunlarla ilişkili olarak, fosil yakıt tüketiminin yoğunlaşması karbon emisyonlarını artırarak küresel ısınmaya yol açmıştır (Leichenko ve O'brien, 2021: 151; Hickel, 2021: 120-122; Giddens, 2013: 26). Yıllar içinde katlanan bu ısı artışı, iklimi değiştirmeye başlamıştır. İklim değişikliği, 21. yüzyılda insanlığın karşı kaşıya kaldığı en büyük sorunlardan biridir. İnsan sağlığı, ekosistemler ve hatta insan neslinin sürdürülmesine tehdit

oluşturulabileceği düşünülmektedir (Öztürk, 2021: 10). Dolayısıyla iklim değişikliği, çevre ve toplumların sürdürülebilirliğini sorunsallaştırır hale gelmiştir. Bu sorunun çözümünde, fosil yakıtlara dayalı enerji üretiminden yenilenebilir enerji kaynaklarına (rüzgâr, güneş, hidrojen, biyo-kütle gibi) geçmek önem arz etmektedir. Böylece sera gazı emisyonlarının büyük bir kısmı azaltılabilecektir (Kadıoğlu, 25; Türkeş, 2002: 12).

Türkiye, dünya genelinde olduğu gibi iklim değişikliğini azaltma ve kaynağında önleme politikası olarak fosil yakıtlardan yenilenebilir enerji kaynaklarına geçmektedir. Zira yenilenebilir enerjilere geçiş, sürdürülebilir bir çevre ve topluma ulaşmanın önemli bir unsuru olarak görülmektedir. Ülkemizde hızla gelişen ve yaygınlaşan yenilenebilir enerji kaynaklarından biri rüzgâr enerjisidir. Rüzgâr enerjisi, sera gazı salınımına yol açmadığından çevreyle uyumlu, temiz ve sürdürülebilir bir enerji kaynağı olarak küresel ısınma ve iklim değişikliğiyle mücadele açısından önemli görülmektedir. Ayrıca yerli bir enerji kaynağı oluşuyla enerjide dışa bağımlılığı azaltma ve enerji güvenliğinin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Ancak bu yenilenebilir enerjilerin çevresel ve sosyal açıdan doğrudan olumsuz etkileri olmayan projeler olarak kabul edilmemesi gerekir; zira bunların da olumsuz etkileri bulunmaktadır (Konak, 2011: 173). Rüzgâr enerjisinin küresel ve ulusal avantajlarının yanı sıra kurulduğu bölgelerin çevre ve sosyal yaşamı üzerinde -arazi kullanımı değişimi, kuşlara zararı ve gürültü, görüntü kirliliği gibi- dezavantajları olabilmektedir. Bu dezavantajlardan çoğunlukla kurulum alanlarının yakınındaki kırsal topluluklar etkilenmektedir. Bu nedenle rüzgâr enerjisi gelişiminin yakınındaki topluluklar açısından sürdürülebilir olup olmadığını yerel düzeyde sorgulamak anlamlı ve gereklidir.

Rüzgâr enerjisi ile ilgili çalışmalara bakıldığında, öncelikle küresel ve ulusal enerji politikası olarak iklim değişikliğini azaltma ve sürdürülebilir kalkınma hedefi doğrultusunda yenilenebilir enerjilere geçiş bağlamına odaklanıldığı görülmüştür (Kaygusuz ve Kaygusuz, 2002; Najam ve Cleveland, 2003; Brown vd., 2015; Koçaslan, 2010; Oskay, 2014; Bayraç, 2011; Altuntaşoğlu Taç, 2005, 2011). Bununla birlikte araştırmalar, **bölgelerin rüzgar potansiyeli, yer seçimi, planlanma, teknik ve teknolojik özellikleri**; (Joselin Herbert vd., 2007; Aydın vd., 2010; İlkiliç, 2012; Gençel ve Tarhan, 2019; Pınar vd., 2020; Özşahin ve Kaymaz, 2013) **rüzgar enerjisinin sosyal ve ekonomik etkileri**; (Brown vd., 2012; Bessette ve Mills, 2021; Fıçıcı vd. 2007; Taşkın vd., 2020; Gürbüz vd., 2021; Bıçakçı vd., 2023) **çevresel etkileri**; (Aschwanden vd., 2018; Helldın vd., 2012; Masden vd., 2009; Kantarcı, 2015; Kabasakal ve Erdoğan; 2019; Yağız Gürbüz, 2021; Tolunay, 2021) **sosyal kabul boyutu vb.** (Bell vd., 2005; Cass vd., 2010; Cowell vd., 2011; Kılıç vd., 2017; Ekşi vd., 2019) çerçevesinde yoğunlaşmaktadır. Türkçe literatürde, rüzgâr enerjisinin çevresel ve sosyal etkileri ile ilgili çalışmalar bulunmakla birlikte rüzgâr enerjisinin kırsal alanların hem çevresel hem sosyal sürdürülebilirliğine etkisini birlikte ele alan ve ampirik bir şekilde inceleyen çalışmanın bulunmadığı; İngilizce literatürde ise, rüzgâr enerjisinin çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğe etkisini inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle Çanakkale'deki RES'lerin yakınındaki kırsal toplulukların sürdürülebilirliğini nasıl etkilediğinin anlaşılacak istendiği bu çalışma ile literatüre katkı sunulması amaçlanmaktadır. Hükümetler ve RES şirketleri, rüzgâr enerjisi projelerinin farklı aşamalarında (planlama, yerleşim ve işletme) yerel düzeyde ortaya çıkan/çıkabilme ihtimali olan çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğe dair etkileri detaylı bir şekilde dikkate almalıdır. Bu, yenilenebilir enerjilere geçişin temel hedefleri olan çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin gerçekleştirilebilmesi için önem arz etmektedir. Bu, çevre ve toplumlar açısından pek çok açıdan gerekli olmakla birlikte sosyal kabul açısından da anlamlıdır. Eğer hükümetler ve RES şirketleri bölge halkının desteğini almak istiyorsa, kırsaldaki olumlu ve olumsuz etkileri daha iyi anlamalıdır.

1.1. Çevresel sürdürülebilirlik

Çevresel sürdürülebilirlik, küresel yaşam destek sistemlerini sonsuza kadar sürdürme arayışıdır (Goodland, 1995: 7). Bu, doğal kaynakların sürekliliği ve korunması ile "girdi ve çıktı" kuralları çerçevesinde gerçekleştirilebilir. Girdi ve çıktıyı oluşturan iki temel çevresel hizmet "kaynak ve yutak"

işlevleridir ve bunların bozulmadan korunması gerekmektedir. Bu nedenle çevresel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için kaynak açısından yenilenebilir¹ ve yenilenemeyen² kaynakların kullanımı; yutak açısından ise, kirlilik ve atık özümlemesi³ üzerinde bir dizi kısıtlama zaruridir (Goodland, 1995: 10; Kaypak, 2011: 26). Mevcut ekosistem, ancak yenilenebilir kaynaklar ve yutak alanların kapasiteleri aşılmadan kullanılmasıyla, yenilenemeyen kaynakların ise, verimli ve etkin alanlara yatırım yapıldığı oranda tüketilmesi koşuluyla korunabilir (Harris, 2009: 25; Kaypak, 2011: 26).

Günümüzde ekosistemin temel bütünlüğünün bozulmaması için aşılmaması gereken sınırların pek çoğuna yaklaşılmış durumdadır (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1991: 59). Rockström vd., (2009) küresel, çevresel sürdürülebilirlik için aşılmaması gereken gezegensel sınırları/göstergeleri, dokuz ana başlık altında ele almıştır. Bunlar iklim değişikliği, okyanus asitlenmesi, stratosferik ozon incelmeleri (delinmesi), küresel fosfor ve nitrojen döngüleri, atmosferik aerosol yüklenmesi, küresel tatlı su kullanımı artışı, arazi kullanımı değişimi, biyo-çeşitlilik kaybı ve kimyasal kirlenmeden oluşmaktadır. Rockström vd., (2009) insanlığın halihazırda üç sınırı (nitrojen döngüsü, biyo-çeşitlilik kaybı ve iklim değişikliği müdahale oranını) aştığını belirtmektedir. 1950'lerden bu yana insan girişimlerinin hızlanması, özellikle modern tarımda gübre kullanımının artmasıyla *küresel nitrojen döngüsü* sınırı aşılmıştır. *Biyo-çeşitlilik kaybına* ilişkin toplu veriler mevcut değildir ancak burada önerilen sınır, büyük ölçüde aşılmıştır. Karbondioksit miktarı azalma eğilimi göstermemekte ve dünya ısınmaya devam etmekte dolayısıyla *iklim değişikliği* sınırı da aşılmış görünmektedir. Diğerleri ile ilgili de sorunlar mevcuttur. Ancak çevresel sürdürülebilirlik için bu dokuz gezegensel sınırın/göstergenin ve gelecekte belirlenebilecek diğer tüm gezegensel sınırların aktif bir şekilde korunması gerekmektedir (Rockström vd., 2009). Böylelikle biyo-çeşitlilik, atmosferik istikrar ve diğer ekosistem işlevleri korunabilecektir (Harris, 2009: 25; Kaypak, 2011: 26). Çevresel unsurların (atmosfer, su, toprak vb.) korunması zorunluluktur; insan faaliyetleri nedeniyle sürekli zarar görmesi sürdürülebilirlikle bağdaşmaz. Bu, aynı zamanda sosyal sürdürülebilirlik için de bir önkoşuldur. Sonuçta çevresel sürdürülebilirlik olmadan sosyal sürdürülebilirlik olamaz (Goodland, 1995: 2,3). Çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik, insanlar ve tüm canlıların varlığı ve refahı açısından hayati öneme sahiptir.

1.2. Sosyal sürdürülebilirlik

Sosyal sürdürülebilirlik sağlık, eğitim, cinsiyet, dağıtım eşitliği ve siyasi hesap verebilirlik ile katılımcılığı içeren bu sosyal hizmetlere, insanların yeterli bir şekilde erişimini gerektirir (Harris, 2009: 25; Sachs, 2019: 209; Özgen, 2021: 4). Sosyal sürdürülebilirlik, birey veya grup/toplulukların tüm üyeler için temel ihtiyaçlarının karşılanmasını ve kaliteli bir yaşamı teşvik etmektedir. Demokratik süreçleri, açık ve hesap verilebilir yönetim yapılarını içermektedir. Özellikle en yoksul ve kırılgan gruplar olmak üzere tüm üyeler için eşit fırsatlar ve sonuçları amaçlamaktadır (McKenzie, 2004: 18, 19).

McKenzie (2004: 12-13), sosyal sürdürülebilirliğin göstergelerini, temel insani ihtiyaçlara/hizmetlere erişimde ve nesiller arasında eşitliği/adaleti sağlamak (günümüzdeki neslin etkinlikleriyle gelecekteki nesiller dezavantajlı olmamalıdır), insanların siyasi seçimlere katılımlarının yanı sıra özellikle yerelde diğer siyasi katılımı gerektiren faaliyetlere yaygın siyasi katılımını teşvik etmek, farklı kültürlerin olumlu yönlerine değer verip onları korumak, herhangi bir topluluğun topluluk eylemi aracılığıyla imkân olduğu takdirde kendi ihtiyaçlarını karşılaması için mekanizmalar oluşturmak, topluluk eylemi aracılığıyla karşılanamayan ihtiyaçların karşılanması amacıyla politik savunma için mekanizmalar

¹ Yenilenebilir kaynak girdilerinin ürün oranları, onları üreten doğal sistemin yenilenebilir kapasitesi içinde olmalıdır (Goodland, 1995: 10).

² Yenilenemeyen kaynak girdilerinin tükenme oranları yenilenebilir ikamelerin oranı altında düzenlenmelidir (Goodland, 1995: 10).

³ Bir proje veya eylemden kaynaklanan atık emisyonları, geleceğin atık emme kapasitesi veya diğer önemli hizmetlerde bozulma olmadan yerel çevrenin özümleme kapasitesi içinde tutulmalıdır (Goodland, 1995: 10).

sağlamak ve sosyal sürdürülebilirlik bilincini, bir nesilden diğerine aktarılabilirlik şeklinde özetlemektedir.

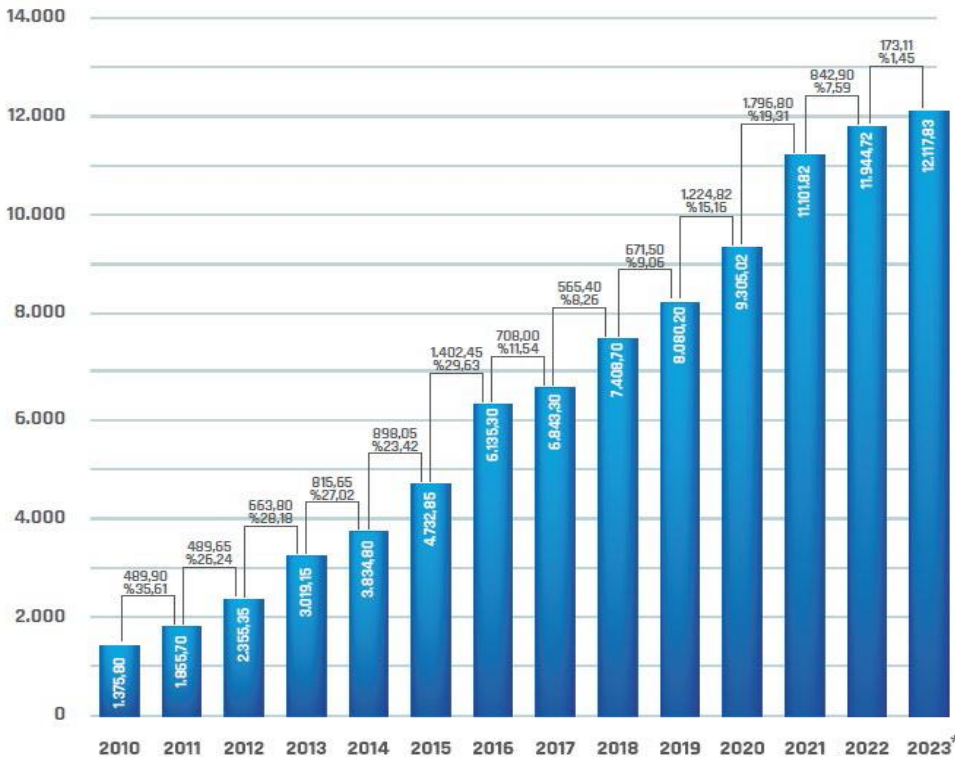
Netice olarak sürdürülebilirlik, çevrenin insan kaynaklı bozulmalardan korunduğu, genetik çeşitliliğin ve ekolojik verimliliğin sağlanabildiği ve sosyal yaşamda beraberliği güçlendiren politikalar yoluyla toplumsal güvenin teşvik edildiği, kültürel çeşitlilik, kurumsal sürdürülebilirlik, sosyal adalet ve katılımcılığa ulaşılabilir bir dünya çağrısında bulunur (Sachs, 2019: 23; Barbier, 1987: 104). Bu çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında fosil yakıtlara dayalı enerji üretiminden yenilenebilir ve sürdürülebilir enerji kaynaklarına geçiş önemli bir adım olarak görülmektedir.

1.3. Sürdürülebilirlik ve enerji ilişkisi

Sürdürülebilir bir çevre ve sosyal yaşam, sürdürülebilir enerji ile oldukça yakından ilgilidir (Kaygusuz ve Kaygusuz, 2002; Dinçer, 2000). Küresel ısınma ve iklim değişikliği üzerinde, fosil yakıtlara dayalı enerji üretiminin sera gazı salınımlarını artırmasının belirgin bir etkisi bulunmaktadır (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1991: 218-220). Enerji üretimi ve tüketimi, antropojenik sera gazı emisyonlarının en büyük kaynağı olarak (Najam ve Cleveland, 2003: 128) ekosistemi ve içindeki canlıların yaşamını olumsuz etkilemektedir. Günümüzde bu durum, çevresel ve sosyal etkileriyle geleceği tehdit eden boyutlara ulaşmıştır (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1991: 214-218). Ancak çevreyi sürekli olarak bozan faaliyetler zamanla sürdürülemez olmaktadır. İdeal olarak sürdürülebilirliği arayan toplumlar, çevresel etkilere neden olmayan enerji kaynaklarına geçmektedir (Dinçer, 2000: 171). Bu nedenle dünya genelinde olduğu gibi ülkemiz de sürdürülebilir ve yenilenebilir enerji kaynakları olan rüzgâr, güneş, hidrojen, biyo-kütle vb. enerjilerine yönelmektedir. Bunlardan teknolojisi en hızlı gelişen ve yaygın olanı rüzgâr enerjisidir. Dünyada rüzgâr enerjisi ile ilgili gelişmeler, 1980'lerde başlamış ve kısa sürede yaygınlaşmıştır. Türkiye'de ise, rüzgâr enerjisi kuruluşları 1990'lı yıllarda başlamıştır. Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)'nın katkıları ile bu alandaki yatırımlar süreç içerisinde artmıştır (Koçaslan, 2010: 57).

Şekil 1

Türkiye'deki Rüzgâr Enerjisi Santralleri İçin Kümülatif Kurulum

Kaynak: TÜREB, 2023.

Türkiye’de rüzgâr enerjisi kurulu gücü, her geçen gün artmaktadır. 2005 yılında çıkarılan 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun’un sağlamış olduğu öngörülebilirlik fırsatının değerlendirilmesiyle 2007 yılından bu yana RES kurulumları hızlı bir şekilde yükselmiştir (Dinçer, 2019: 20). Rüzgâr enerjisi, sera gazı salınımına yol açmadığından dolayı daha temiz bir enerji kaynağıdır. Fosil yakıt kullanımını -dolaylı olarak- azaltır ve küresel ısınma ve iklim değişikliği ile mücadeleye katkıda bulunur. Yerli bir enerji kaynağı olduğundan enerjide dışa bağımlılığı azaltmada önemli bir rolü vardır. RES kurulum alanlarında, tarım ve hayvancılık faaliyetleri yapılabilmektedir. Bu avantajlarının yanında rüzgâr enerjisi türbinleri, kuşlara zarar vermektedir. Türbinler oluşturduğu gürültü, görüntü kirliliği ve radyo-TV sinyallerini bozabilmeleriyle bölgede yaşayanları olumsuz etkileyebilmektedir (Dinçer, 2019: 11; Bayraç, 2011: 42). Rüzgâr enerjisi, bu dezavantajlarına rağmen yenilenebilir, sürdürülebilir, yerli bir enerji kaynağı oluşuyla enerjide dışa bağımlılığı azaltması ve enerji güvenliğine katkıda bulunmasından dolayı dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de yaygınlaşmaktadır.

1.4. Araştırmanın yöntemi

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemi kapsamında durum çalışması deseninden yararlanılarak gerçekleştirilmiştir. Durum çalışması, araştırmacının bir veya birkaç durumu gözlemlediği, görüşmeler, dokümanlar, raporlar gibi çoklu veri toplama araçlarıyla derinlemesine incelediği durumların ve duruma bağlı konuların tanımlandığı nitel araştırma yaklaşımıdır (Creswell, 2007: 73). Bu çalışmada tercih edilen iç içe geçmiş çoklu durum deseni, birden fazla durumu farklı katman içine dahil etmektedir (Yin, 2018: 96). Araştırmada çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin bütüncül olarak ve yerel dinamiklerin kapsamlı bir şekilde anlaşılabilmesi için amaçlı örneklem tekniği ile birden fazla katman ele alınmıştır. Bu bağlamda araştırmanın örneklemini, Çanakkale’deki RES şirketleri (ÇED Gereklidir kapsamında olanlar ve olmayanlar) ve bu santrallerin kurulum alanlarındaki yerel aktörler (bölge halkı, sivil toplum kuruluşları, yerel yöneticiler, üniversite) oluşturmaktadır.

Saha araştırması, Ocak-Mart 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada bölge halkı, yerel paydaşlar, RES şirket çalışanlarına uygulanmak üzere üç ayrı yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan görüşme formlarının Etik Kurul Onayı, 22.09.2022 tarih ve 16/16 sayılı kararı ile Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Etik Kurulu’ndan alınmıştır.

Araştırmada bölge halkından 47, yerel paydaşlardan 7 ve RES şirket çalışanlarından 2 kişi olmak üzere toplamda 56 kişi (18 kadın, 38 erkek) ile görüşülmüştür. Derinlemesine görüşmelere başlamadan önce katılımcılara bilgilendirilmiş onam formu sunulmuş olup, bütün katılımcılar bilgilendirilmiş onam formunu okuyup imzalamıştır. Ayrıca katılımcıların onayları doğrultusunda ses kaydı alınmıştır. Ses kayıtları, deşifre edildikten sonra MAXQDA programında temalara ayrılarak kodlanmış ve analiz edilmiştir.

1.5. Bulgular ve tartışma

Rüzgâr enerjisi santralleri, yoğun ve yaygın olarak yerel ve kırsal alanlara konumlandırılmaktadır. Bu nedenle rüzgâr enerjisinin çevresel ve sosyal avantaj ve dezavantajları, çoğunlukla yerel-kırsal topluluklar arasında dağıtılmaktadır (DTI, 2007; Saidur vd., 2011). Bu çalışmada, Çanakkale’deki RES’lerin kırsal sürdürülebilirliğe etkileri, elde edilen veriler çerçevesinde iki ana tema altında sınıflandırılarak çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal sürdürülebilirlik üzerinden analiz edilmiştir. Çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik ise, bulgularda öne çıkan temel göstergeler üzerinden incelenmiştir. Rüzgâr enerjisinin *temiz enerji kaynağı olması ile iklim değişikliği ile mücadeleye katkı sunması* bununla birlikte *ormanlar, biyo-çeşitlilik ve habitat üzerinde baskı oluşturmaları* çevresel sürdürülebilirliği etkileyen göstergeler olarak belirginleşmiştir. Rüzgâr enerjisinin gelişimi sürecinde *sosyal katılım, sosyal adalet ve eşitlik çabalarıyla yakınındaki bölge halkına destek olunması* aynı zamanda RES’lerin

bölge halkının *sosyal yaşam kalitesinin düşmesine ve yaşam alanlarının sınırlandırılmasına neden olması* sosyal sürdürülebilirliği etkileyen temel göstergeler olarak öne çıkmıştır. Bu çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri, ilgili literatür çerçevesinde değerlendirilmiştir.

2. RES'lerin Çevresel Sürdürülebilirlik Üzerindeki Etkileri

Yenilenebilir enerji kaynağı olan rüzgâr enerjisi, sera gazı salınımına yol açmayan, iklim değişikliğinin azaltılmasına katkı sağlayan temiz ve çevre dostu enerji olarak çevresel sürdürülebilirliği olumlu etkilemektedir. Bu araştırmada yapılan görüşmelerde de RES'ler, fosil yakıtlara dayalı enerji üretimine göre daha temiz ve çevreyle uyumlu olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Çanakkale'de rüzgâr enerjisi gelişiminin -beklenenin aksine- çevre üzerinde birtakım zararlara yol açtığı belirtilmiştir. RES'lerin genellikle ormanlık alanlara kurulmasının, arazi kullanımının değişmesine dolayısıyla ormansızlaşmaya neden olduğu ifade edilmiştir. Ormansızlaşma ise, biyo-çeşitlilik ve habitat üzerinde de baskı oluşturarak çevresel sürdürülebilirliği olumsuz etkilemektedir.

2.1. İklim değişikliğini azaltma stratejisi olarak temiz enerji

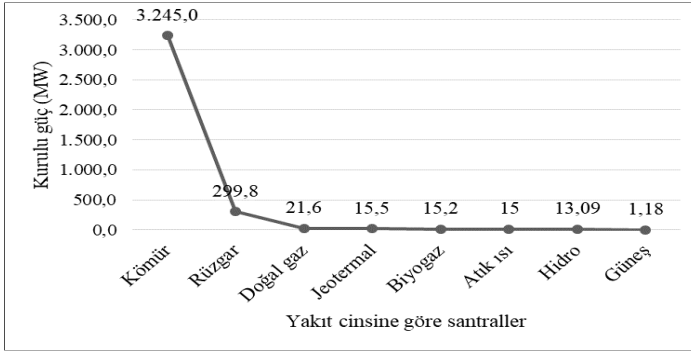
Bu araştırmada yapılan görüşmelerde katılımcıların çoğunluğu, RES'lerin *fosil yakıtlara dayalı enerji üretimine göre daha temiz olduğunu* bazıları bunun yanı sıra *iklim değişikliğini azaltması yönüyle* çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağladığını belirtmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun rüzgâr enerjisinin fosil yakıtlarla kıyaslandığında daha temiz bir enerji kaynağı olduğu konusunda hemfikir olduğu gözlenmiştir.

“Bu yüzyılın en büyük problemlerinden biri çevre kirliliği... Enerji üretirken de çevreyi çok kirletiyoruz, termik santraller, hidroelektrik santraller derken yapımı aşamasında, üretiminde çevreyi kirletiyoruz bozuyoruz... O yüzden... enerjii ne kadar ... RES'i olur, GES'i olur, diğer Jeotermal olur ne kadar temiz üretebilirsek çevre, doğa o kadar az kirletilir. O yüzden enerjinin temiz olarak yenilenebilir kaynaklardan üretilmesi çok önemli. RES de bunlardan biri... Sonuçta bir atığı yok RES'in, ama bir termik santralin birçok atığı var... Çevreyi çok daha fazla etkiliyor tabii ki ama RES'te öyle bir şey yok.” (Katılımcı 5, Yerel Paydaş, Erkek, Yaş 44)

“İyi bir şey yani... hava kirliliği yok, tozu yok, duman çıkarmıyor mesela bu Enerjisa'dan bence daha iyi rüzgâr gülleri...herhalde daha iyidir diye düşünüyorum çevreye zararı olmadığı için daha temiz mesela öncelerden fabrikanın tozundan traktörleri dışarıya bırakamıyorduk.” (Katılımcı 19, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 75)

“Bu işin emisyon boyutu var. Biga'ya falan gitmişsinizdir. Biga'daki hava kirliliğiyle buradaki hava kirliliği aynı değil...Dolayısıyla yüzde bir milyon daha tercih edilebilir RES'ler.” (Katılımcı 2, Şirket Çalışanı, Erkek, Yaş 35)

Şekil 2'de görüldüğü üzere Çanakkale'de hem fosil yakıt kaynaklı santraller hem yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı elektrik üretim santralleri bulunmaktadır (Gençel ve Tarhan, 2019: 125). Bu nedenle bölge halkı, fosil yakıtlı santraller ile yenilenebilir enerji santrallerinin etkilerini kolaylıkla karşılaştırabilmektedir. Termik santrallere göre rüzgâr enerjisi ile elektrik üretimi, karbondioksit salınımına yol açmaması, hava kirliliği oluşturmaması ve çevreye herhangi bir atık bırakmaması ile daha sağlıklı ve temiz olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 2**Çanakkale’de Yakıt Cinsine Göre Santrallerin Kurulu Güç Grafiği**

Kaynak: Gençel ve Tarhan, 2019: 124.

Çanakkale, fosil yakıtlarla enerji üretiminde (kömürlü termik santraller) önde gelen illerimizdendir hatta bu anlamda "ekolojik kurban bölgesi" olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2019: 15,16). Bu nedenle öncelikle bölge halkı olmak üzere yerel paydaşların, fosil yakıtlarla üretilen enerjinin kirliliğine yakından tanıklık etmesi, rüzgâr enerjisini daha temiz olarak değerlendirmelerinde etkili olduğu görülmüştür.

Rüzgâr enerjisi fosil yakıtların yakılmasına dayalı termik santraller gibi havayı kirletmez ve sera gazı emisyonları üretmez. RES’lerde, doğrudan hava kirliliği sıfırdır; sadece inşaat ve bakım aşamalarında az miktarda karbon emisyonu açığa çıkmaktadır. Yine de fosil yakıtla dayanan enerji santrallerine göre bu çok daha azdır (Saidur vd., 2011: 2424, 2425). Ayrıca rüzgâr enerjisinden elektrik üretmek, fosil yakıtların tüketimini dolaylı olarak azaltarak sera gazı emisyon oranlarının düşmesini sağlar (Wang ve Wang, 2015: 441; Cass vd., 2010: 256). Fosil yakıt kullanımını azaltmak, iklim değişikliğini azaltmada en önemli unsurdur (Leichenko ve O’Brien, 2021: 196). Dolayısıyla rüzgâr enerjisi, çevre kirliliği ve iklim değişikliğinin azaltılmasına katkıda bulunmaktadır (Saidur vd., 2011: 2425, Pehnt vd., 2008: 747). Bu araştırmada katılımcılardan bazılarının, rüzgâr enerjisinin iklim değişikliğini önleme rolünün bilincinde oldukları ve bu nedenle rüzgâr enerjisi gelişimini önemli ve gerekli gördükleri anlaşılmıştır.

“İklim değişikliğinin temel kaynaklarından biri sera gazlarıdır bunun temel kaynaklarından bir tanesi veya daha doğrusu en yoğununun enerji üretim biçimimizle ilgili olduğunu görüyoruz... fosil yakıtlara dayalı bir enerji üretimi var. Enerji üretimini, biz yenilenebilir kaynaklara çevirdiğimizde... bu fosil yakıtlarından kaynaklanan sera gazı üretimini azaltmış olacağız veya yok etmiş olacağız. Enerji alanındaki bu yenilenebilir enerji üretim biçimi, bizi sera gazı üretiminden kurtaracak... Rüzgâr enerjisi, yenilenebilir bir enerji kaynağı olduğu için iklim değişikliği ile mücadelede çok etkin bir mekanizmadır.” (Katılımcı 3, Yerel Paydaş, Erkek, Yaş 60)

“Güneş, rüzgâr bunlar doğal yani enerji kaynağı bu şekilde bunları kullanırsak, dünyamızın biraz daha kirlenmesinin iklim değişikliğinin önüne geçmiş olabiliriz diye düşünüyorum.” (Katılımcı 11, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 57)

2.2. Ormansızlaşma, biyo-çeşitlilik ve habitat üzerindeki baskı

Çanakkale’de RES’ler, çoğunlukla devlete ait hazine arazilerine (ormanlık alanlar ve meralara) kurulmaktadır. Genellikle rüzgâr verimi yüksekliği nedeniyle orman arazisi olan yüksek tepeler tercih edilmektedir. Katılımcılar, rüzgâr enerjisini fosil yakıtlarla enerji üretimine göre çevreyle daha uyumlu ve daha temiz olarak tanımlamakla birlikte RES’lerin çoğunlukla ormanlık alanlara kurulması ve kurulum-işletme sürecinde yollar açılması nedeniyle ormanlık alanların arazi kullanımının değişmesi

ile çevre üzerinde baskı oluşturduğunu belirtmişlerdir. Kurulum alanları olarak orman arazilerinin belirlenmesi neticesinde ormanların kesilerek rüzgâr türbinlerinin dikildiği sıklıkla dile getirilmiştir.

“%90 civarında orman izniyle biz bu projeleri hayata geçirdik.... RES santralleri şu anda tamamı ormanlık alanlarda dağlık alanlarda kuruluyor.” (Katılımcı 2, Şirket Çalışanı, Erkek, Yaş 35)

“Orman arazisi rüzgâr güllerine yer veriyor. Direklerin %80'i orman arazisine dikildi zaten.” (Katılımcı 50, Bölge Halkı Muhtar, Erkek, Yaş 58)

RES'lerin kurulum alanlarının yanı sıra kurulum aşamasında türbinlerin parçalarını taşıırken kanatları çok uzun olduğu ve mevcut yola sığmadıklarından dolayı yollar genişletilmekte⁴ ve işletme aşamasında ise, türbinlerin bakımlarının yapılması amacıyla bakım servisi araçlarının türbinler arasında ulaşımını sağlamak için yine ormanlar kesilerek yeni yollar açılmaktadır.

“...RES'lerin sadece ormanla sorunları var. Orman kesiyorlar, çünkü o RES'lerin kanatları çok uzun, en az 80-100 metre o kanatları çevirebilmek için böyle orman yollarında, turları döndürebilmek için genişletiyorlar yolları, çok genişletiyorlar, yani şey gibi böyle otoban gibi genişletiyorlar, o sırada da çok ağaç kesiyorlar. Şu andaki doğaya verdikleri en büyük zarar o. Bir de o taşıma esnasında, bir de türbinlerin kendi aralarında bağlantı, onların servisleri var, bakımları var, teknisyenler çalışıyor. Onların araçlarının gidip geleceği her bir RES arasında yol açıyorlar. O zaman ne oluyor? Orman parçalanıyor, orman parçalamak en büyük göze batan şey RES'lerde, bir de sayıları çok.” (Katılımcı 8, Yerel Paydaş, Erkek, Yaş 71)

Ayrıca katılımcılardan biri, elektrik iletim hatları çekilirken de ormanların kesilebildiğini dile getirmiştir. RES ve GES'lerin doğası gereği kesintili olması nedeniyle daha fazla elektrik nakil hattı altyapısı oluşturma ihtiyacı doğabilmektedir (Outka, 2011: 249; Kantarcı, 2015: 574). Başka bir katılımcı, Çanakkale'deki rüzgâr türbinlerinin eski teknoloji ve düşük kapasiteli olduğunu ve bunun çok sayıda direk dikimini gerektirmesiyle daha fazla ormanlık alanın tahrip edildiğini ifade etmiştir.

“Çok tahribat yapıyorlar. Çok daha az, 3/1 – 4/1 daha az sayıda RES olsa bundan fazla verim alacaklar. Hem teknolojileri yeni olacak hem de... çok tahribat yapıyorlar yani yazık, yani şu 50- 60 -70 yıllık çamları kesiyorlar.” (Katılımcı 8, Yerel Paydaş, Erkek, Yaş 71).

Bu çevresel tahribat geçmiş yıllarda dikilen eski teknoloji, düşük kapasiteli rüzgâr türbinleri ile ilişkili olabilir; zira bu iddialara karşın şirket çalışanları, türbin teknolojilerinin ilerlediğini ve daha yüksek kapasiteli türbinlere geçilmekte olduğunu belirtmiştir. Bu ileri teknolojiye dayanan daha yüksek kapasiteli türbinler daha az alan kaplayarak çevresel zararı azaltabilmektedir.

“Teknoloji ilerliyor...Zaten mecbursunuz buna teknoloji geliştikçe tribünlerin gücü de yükseliyor bundan 10 sene önce tribünler 1 megavatken 100 tane koyuyorsunuz şimdi 5 megavatlar var 20 tane koyuyorsunuz...Çevre olarak da yani daha az alan kaplıyorsunuz. Daha az alana ihtiyaç duyuluyor. Ne kadar az alan o kadar sorunsuz idari izinlerin tamamlanmasıdır. Veya o kadar insana çevreye az zarar demek. Bizler de bunu tercih ederiz.” (Katılımcı 2, Şirket Çalışanı, Erkek, Yaş 37)

Çanakkale'de RES'lerin kurulum alanı olarak genellikle ormanlık alanların belirlenmesi, kurulum ve işletme aşamasında yollar açılması ve düşük kapasiteli çok sayıda türbin dikimi ormansızlaşma riskine yol açmaktadır. Ülkemizde ekosistemler içerisinde en fazla tahrip olan yerler ormanlardır. Son yıllarda ormanların kullanımı için madencilik, enerji tesisleri ve diğer uygulamalara verilen izinlerde önemli artışlar gözlenmektedir. 6831 Sayılı Orman Kanununun 16., 17. ve 18. Maddeleriyle “kamu yararı” adı altında izinler en fazla 49 yıl süre ile verilmektedir (Tolunay, 2021: 287).

⁴ Uzun kanatların TIR ile nakli için orman içinde geniş, toprak yollar yapılmaktadır (Kantarcı, 2015: 574).

“Şimdi izinli ittifaklar dediğim gibi devlet özellikle madencilik, enerji vb. yatırımlarda kamu yararı kararı alarak ormansızlaştırmanın önünü açtı. Tırnak içinde söylüyorum. “Kamu yararı kararı alınarak.” ancak burada her şey bir plan dahilinde olması gerekirken amenajman planlarında sürdürülebilir ormancılık için hazırlanan planlar dahilinde olması gerekirken... Bu planlarının 4 katı kadar ağaçlar kesilmeye başladı. Bunu şu anda görmekteyiz. RES’lerin konumlandığı alanlara bakın çok hızlı bir ormansızlaştırma görülür... sonra buradan üretilen elektriğin başka yerlere nakledilmesi aşamasında da çok ciddi bir orman tahribatı yaşanıyor ve bunun da ekosistem için zararlı olduğunu biliyorum... kapasite belirlenmesi gerekiyor... Çanakkale’de kapasite bitti bundan sonra yapılacak her enerji kurulumu gerek tarımsal üretim gerek orman varlığının azalması dolayısıyla iklim değişikliğine ve su kaynaklarının azalmasına sebep olur.” (Katılımcı 6, Yerel Paydaş, Erkek, Yaş 44)

Katılımcının ifade ettiği gibi ormanlar, hem kaynak hem yutak alanları olarak ekosistemde önemli işlevlere sahiptir ve onların kullanım kapasitesinin aşılmaması gerekmektedir. Tolunay ve Korkmaz’a göre (2004: 48-58) orman kaynakları, zaten gördükleri işlevler ve ülkeye sunduğu hizmetler açısından “kamu yararı” niteliği bulunan ve öncelikle bu yönleriyle toplumun hizmetinde kullanılması gereken kaynaklardır. Bu açıdan, orman alanları içerisinde bir başka etkinliğe izin verilmesi gündeme geldiğinde “kamu yararının” hangi yönde olduğunun belirlenmesi ve orman ekosisteminde gerçekleştirilmek istenilen etkinliğin daha büyük kamu yararı yaratıp yaratmadığının irdelenmesi gerekmektedir. Orman ekosistemi içinde gerçekleştirilmesine izin verilmesinde “üstün kamu yararının” var olduğuna yönelik siyasi, yönetsel ve hukuksal kararlar, önerilen etkinliğin orman ekosistemi dışında gerçekleştirilme olanağının bulunmadığı durumlar ile etkinliğin çevresel etkileri olup olmadığı, varsa bu etkilerin giderilip giderilemediği ve orman ekosisteminden elde edilen yararların devam edip etmediği konuları ele alınarak yapılmalıdır. Çünkü ormansızlaşma sadece yörenin orman alanlarının azalması sonucunu doğurmamakta; aynı zamanda farklı çevre sorunlarına yol açabilmektedir. Katılımcılardan bazıları, bölgelerinde ormanların kesilmesi ile yağışların azalması arasında ilişki kurmaktadır.

“Vallahi köylüler rüzgârı, yağmuru etkilediğini söylüyorlar. Yağmuru dağıttığını söylüyorlar [türbinler] döndükçe bilmiyorum. Çok yağmur yağmıyor eskisi gibi köyde ama ben bunun biraz şeyden de olduğunu biliyorum. Bunlar ne kadar ilgili bilmiyorum ama şu ormanları falan kesiyorlar ya kesim oluyor çamlar kesiliyor, meşe ağaçları kesiliyor...Bayağı bir açık kaldı dağlar. Büyüklerimiz derdi ki ormanlar çeker yağmuru hep de küçüklüğümüzden beri az çok bilgimiz var hani.” (Katılımcı 51, Bölge Halkı, Kadın, Yaş 58)

Yağış azlığı, iklim değişikliği ile ilgili olarak Türkiye genelinde görülen bir durum olmakla birlikte ormanların kaybı; erozyon, çamurlanma, sel ve yöresel iklim değişiklikleri gibi felaketlere neden olabilmektedir. Her ne kadar kesilen ormanların yerine ağaçlandırma çalışmaları yapılsa da bu bozulan çevreyi, ekosistemi geri getirememektedir. Yine de mevcut durumda işletme ihtiyacı nedeniyle bozulmuş orman alanlarının yeniden ağaçlandırılması son derece önemlidir (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1991: 60, 177). RES şirket çalışanlarından biri, şirket politikası olarak kurulum sırasında kesilen ormanların yerine ağaçlandırma ve rehabilitasyon çalışmaları yaptıklarını belirtmiştir.

“Ağaç kesimi tabii ki oluyor. Çünkü dediğimiz gibi bu rüzgâr yüksek kotlarda...bu kestiğimiz ağaçla ilgili neleri iyileştirebiliriz veya bu zararı nasıl en aza indirgeyebiliriz...Bu konularda da şöyle işlemler yapılıyor. Ağaçlandırma bedeli adı altında orman bölge müdürlüğüne rakamlar ödeniyor, ödemiş olduğumuz kira bedelinin dışında...burada ağaç kesildi buradaki kesilen ağacın yerine yenisinin kat ve kat dikilmesi için bedel ödüyorsunuz... Bunun dışında şirketler, bu etkiyi daha da aza indirmek adına hatıra ormanları kuruyor veya ekstra ağaçlandırma faaliyetleri yapıyorlar. Biz mesela yaptık...belki kestiği ağaç sayısı 1000-1500 ödediğimiz dikilsin diye ağaç parası 55-60 bin, diktiğimiz ağaç 40-45 bin ağaç. 1500 ağaç kestik evet doğru. Kesildi mecbur. 1500 ama 40 bin tane diktik 60 bin tane de dikilmesi için para ödedik. Bu bir savunma değil. O, 1000 tane kesilen ağacın doğaya katkısını

veya onun güzelliğini sonradan dikmekle yerine koyamazsınız... Ama elden bir şey gelmiyorsa yapacak bir şey yoksa en azından ne kadar telafi edebilirim çabamızdayız.” (Katılımcı 2, Şirket Çalışanı, Erkek, Yaş 35)

Özetle iklim değişikliğiyle mücadele aracı olarak kurulan RES'lerin, ağaç kesiminin yarattığı ormansızlaşma riski ile bir yandan da iklim değişikliğini derinleştirme ihtimali oluşturduğu görülmüştür; çünkü ağaçlar kesildiğinde tuttıkları karbondioksitleri atmosfere salmaktadır. Her yıl toplam karbondioksit salınımlarının muhtemelen %15'i arazi kullanımı değişiminden, özellikle ormansızlaşmadan kaynaklanmaktadır (Rudel, 2001: 525; Collombat, 2021: 68-69; Sachs, 2019: 429). Tolunay (2021: 302), ormanlık alanlarda RES ve HES gibi yenilebilir enerji santrallerine izin verilmesinin orman alanlarının azalmasına ve sera gazı salınımlarının artmasına yol açtıkları için yenilenebilirliklerinin tartışmalı olduğunu düşünmektedir ki bu haliyle haklı gözükmektedir.

RES'lerin ormanlık alanlara kurulması biyo-çeşitlilik ve habitat üzerindeki zararları da artırmaktadır. Katılımcılardan bazıları, Çanakkale'de türbinlerin çoğunlukla ormanlık alanlara kurulması nedeniyle ortaya çıkan ormansızlaşmadan dolayı biyo-çeşitlilik ve habitatın zarar gördüğünü; RES'lerin doğayı, ormanlık alanları, habitatı tahrip etmeden yapılması gerektiğini belirtmişlerdir.

“Eğer böyle giderse yani oradaki ağaçlar, otlar, hayvanlar da katlediliyor. Çünkü hayvanın evini yıktığımız zaman hayvanın orada durmasının bir anlamı yok... Burada çok güzel ağaçlar var. Her çeşitten ağaç var, her çeşitten hayvan var, her çeşitten kelebek var. Bir sürü kelebek var, bir sürü diğer hayvanlar var. Burada ben bir ara araştırdım. Yani 100-152 tane kuş çeşidi var. Habitat olarak çok zengin... Yani oradaki ağaçların katledilmesini çok doğru bulmuyorum açıkçası... orada şimdi bir ağaç olarak görmeyelim. Orada bir sürü yaşayan hayvanlar var. Onları düşünmemiz gerek.” (Katılımcı 38, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 25)

“Orman varlığının azalması risktir dolayısıyla havadaki oksijenden tutun tarımsal üretime kadar arıcılığa kadar kuşlara kadar, bu bölgeden uzaklaştırdılar onları...Hem voltaj aşamalarında hem de iletim hatlarıyla birlikte daha başlangıçta... habitat bölünmeleri ekosistemdeki valmo ve flora'nın etkilendiğini... düşünüyorum.” (Katılımcı 6, Yerel Paydaş, Erkek, Yaş 56)

Ülkemizde son yıllarda başta ormanlar olmak üzere doğal ekosistemlerde yol, maden, turizm, enerji yatırımları gibi faaliyetlere verilen izinlerin artmasıyla ekosistemlerin canlılara sağlamış olduğu ürün ve hizmetler azalmakta (Tolunay, 2021: 281) bitki ve hayvan türlerinin genetik çeşitliliği tehlikeye girmektedir (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1991: 61). Halbuki genetik çeşitlilik ekosistemde dayanıklılığı sağlamaktadır (Harris, 2009: 30).

Rüzgâr türbinlerinin biyo-çeşitlilik ve habitat üzerindeki en bilindik ve somut olumsuz etkisi kuşlarla ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır. RES kurulum alanında yaşayan kuş türlerinin habitatları, inşaat veya işletme sürecindeki etkiler nedeniyle bozulabilmektedir. Bunlar, kuşların yaşam alanlarını terk etmeleri veya kaybetmeleri (Kabasakal ve Erdoğan, 2019: 380, 381); kuşların uçuşları sırasında türbinlere çarparak zarar görmeleri; göç ve uçuş güzergahlarında değişiklikler (Masden vd., 2009) şeklinde ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar, bölgedeki RES'lerin kuşlar üzerindeki etkilerini değerlendirirken genellikle onların göç güzergahını değiştirdiğini ifade ederken; türbinlerde kuş ölümleri yaşandığına dair herhangi bir somut olaydan bahsetmemişlerdir.

“Tahminen %100 kuşların güzergahını, yönünü yani değiştirmiş olabilir. Yani mesela bıldırcın göçümüz kalmadı. Bir göçümüz vardı yok artık bunlara bağlıyorlar. Pervanelerin çalışmasından hayvanlar ürktü, gelmedi diye ama ne doğru, ne kadar doğru bilmiyoruz yani.” (Katılımcı 21, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 35)

Rüzgâr türbinleri, kuş göç güzergahlarına kurulmamalıdır. Bununla ilgili 05/01/2017'de 98 sayılı ve 01/07/2022'de 114 sayılı ilke kararı ile RES'lerin “kuş göç yollarından en az 300 m uzaklıkta olması ya

da üniversitelerin ilgili bölümlerince hazırlanacak bilimsel rapor doğrultusunda Bölge Komisyonunca belirlenecek mesafede olması ve bu alanlarda rüzgâr türbinlerine otomatik durdurucu radar sistemlerinin kurulması koşullarıyla, tescile esas ekolojik temelli bilimsel araştırma raporları, alana ilişkin alınmış komisyon kararları ve ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşleri göz önüne alınarak Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonlarınca değerlendirilebileceğine⁵ onay verilmiştir. Araştırma sahasında da görüşme yapılan şirketler, rüzgâr türbinlerinin kuş göç güzergahlarına kurulmamasına ve kuşlara zararını önlemek ve anlamak amacıyla radar yöntemleri ve karkas taramalarını yapmaya özen gösterdiklerini belirtmişlerdir. Başka bir katılımcı rüzgâr türbinlerin ilk kuruldukları dönemlerdeki eski teknoloji türbinlerde kuşlara daha fazla zararı olduğunu ancak yeni teknolojilerle bu zararların azaltıldığını ifade etmiştir.

“Bizim bu bölgede kuş gözlemlerine dair çalışmalarımız var. 7 yıldır çalışma yapılıyor. Karkas dediğimiz kuş ölümleri sayımları yapılır, gözlemleri yapılır...Bu alanın ana göç yolu olup olmadığına bunlara bakılıyor. Herhangi bir şekilde kuş katliamı bizim projelerimizde olmadı. Çünkü ana göç yolunda değiller. Buna ilişkin herhangi bir göç olduğu esnada tribünleri durdurma adına tatbikatlarımız da yapılmıştır. Diyelim ki gözlemci gördü çok alçak seviyede bir sürü görüyor. Ve onun gelmesi yaklaşık üç dakika gibi bir zaman dilimini gösteriyor. Kırk saniyede biz bu tribünleri kapatabilir miyiz gibi tatbikatlarımızı yapıyoruz. Doğayı koruma milli parkları il genel müdürlüğü bunları da takip ediyor inceliyor. Altı ayda bir bunların raporlaması yapılıyor.” (Katılımcı 2, Şirket Çalışanı, Erkek, Yaş 35)

“İşte bundan 20 yıl önce kuş ölümleri hakikaten dikkat çekiyordu ama artık bunları göremiyoruz. Çünkü büyük santraller civarında tıpkı havaalanlarında kuş kovucular gibi bir sistem oluşturuluyor.” (Katılımcı 7, Yerel Paydaş, Erkek, Yaş 57)

Çanakkale kırsalındaki RES'ler, temel olarak ormansızlaşmaya ve kısmen biyo-çeşitlilik ve habitat üzerinde zarara yol açtığından çevresel sürdürülebilirlik üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu çevresel baskıların ise, genellikle kurulum alanları (yer seçimi) ve kısmen teknolojisiyle (eski teknoloji, düşük kapasiteli) ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Enerji yatırımlarında yer ve teknoloji seçimine özen gösterilmelidir zira yanlış yer veya teknoloji seçimini sonradan düzeltmek mümkün olmayabilir ve plansızlığın yarattığı sorunlar yatırımcı dahil herkesi zarara uğratabilir (Barlas, 2013: 176). Bu nedenle rüzgâr enerjisi projelerinin planlama sürecinde yer ve yeni teknoloji seçiminin özenle yapılması, RES'lerin çevre üzerindeki baskılarını ve iklim değişikliğini derinleştirici etkilerini azaltacaktır.

3. RES'lerin Sosyal Sürdürülebilirlik Üzerindeki Etkileri

Araştırma sahasında yapılan görüşmelerde, RES'lerin kurulumu aşamasında bölge halkına bilgilendirilme yapılması ve onların görüşlerinin alınması, toplulukların sürece dahil edilmesi ve sosyal katılımları açısından değerli görülmektedir. Bununla birlikte RES şirketleri, bu toplulukların ortak kullanım alanlarının iyileştirilmesi için (okul, yol, cami, alt yapı hizmetleri vb.) yaptıkları destekler ile sosyal adalet ve eşitliği sağlamaya çalışmaktadırlar. Ancak bu sosyal katılımın uygulanması ve sosyal faydaların dağılımında da eşitsizlik ve yetersizlik yaşandığı ortaya çıkmıştır. Bunların yanı sıra RES'lerin yerleşim yerlerine yakınlığı belirgin bir şekilde gürültü kirliliğine; kısmen sağlıkla ilgili endişelere ve köy yollarının bozulmasına vb. yol açarak bölge halkının yaşam kalitesinin düşmesine neden olmuştur. Ayrıca bazı sosyal yaşam alanlarına RES'lerin kurulması arazi kullanımı değişimi ile sosyal yaşam alanlarını kısmen sınırlandırmıştır.

⁵ Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Doğal Sit Alanlarında Rüzgâr Enerjisi Santralleri (Res) İlke Kararı. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/tabiat/icerikler/res-deg-s-kl-lk-sonrasi-20220802145655.pdf> Son Erişim Tarihi: 27 Şubat 2024.

3.1. Sosyal katılım mekanizmaları

RES'lerin kurulum sürecinde sosyal katılım, bölge halkına bilgilendirme yapılması ve onların görüşünün veya onayının alınması ile gerçekleşmektedir. Bu bilgilendirme ve görüş ve onay alımı, Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) mekanizması ve alternatif mekanizmalar çerçevesinde yapılmaktadır. Rüzgâr türbinlerinin kurulum alanları, RES yönetmeliği gereği (2015) devlet tarafından belirlenerek ihaleye açılmaktadır. Bazen özel mülkler kurulum alanının içinde yer almaktadır. Bu aşamada diğer evrelerden daha etkili görüş ve onay alma süreci yaşandığı gözlemlenmiştir. Şirket yetkilileri, özel mülkün dahil olduğu rüzgâr türbini proje alanlarında arazi sahipleri ile görüşerek arazilerini satın almaktadır.

“... öncelikle rıza kapsamında vatandaşla anlaşma yoluna gidiyoruz. Ona anlatıyoruz. Bak bu projenin rıza alımı olursa bu şekilde kamulaştırma olursa bu şekilde. Önce haklarını hukuklarını anlatıyoruz vatandaşa ondan sonra diyoruz ki bakın bu bölgede emsal rakamlar bu şekilde biz de diyoruz ki emsalin %20-%30 her neyse işte bedelini ödüyoruz. Önceliğimiz rızalı alım” (Katılımcı 2, Şirket Çalışanı, Erkek, 35).

Bölge halkından özel mülkün satın alındığı bu süreçte, enerji şirketleri arazi sahipleri ile iletişime geçerek görüşmeler yapmaktadır. Bu görüşmeler, sosyal katılımı oluşturmaktadır. Bununla birlikte çoğu ülkede olduğu gibi Türkiye’de merkezî karar mekanizmalarının enerji kurulumunda etkin olması bölge halkının kurulumdan en son haberdar olmasına neden olmaktadır. Bu durum, sosyal katılımı olumsuz etkilemektedir. Benzer şekilde merkezî karar mekanizmalarını içeren kamulaştırma, sosyal katılımı olumsuz etkilemektedir. Çünkü bireyler arazilerini enerji yatırımcılarına satmak istemedikleri zaman merkezî karar alma mekanizmaları işlemekte ve araziler kamulaştırılmaktadır. Dolayısıyla kamulaştırma ve kamulaştırılan arazilere (özel mülklerin) itiraz edilememesi, bölge halkının görüşlerinin ve onaylarının alınmasını sekteye uğratmakta, karar almada bölge halkının dışlanmasına neden olmaktadır. Ancak kurulum sürecinde görüş ve onay alınması, bölge halkına danışmayı ve iş birliğine dayalı bir planlamayı mümkün kılmaktadır (Wolsink, 2000: 63). Bu sayede tüm paydaşların dahil olduğu bir süreç desteklenmekte ve bölge halkının karar alma sürecine katılımı teşvik edilmektedir (Bell vd., 2005: 467). Bu araştırmada merkezî karar mekanizmalarının etkinliği RES kurulumunda sosyal katılımın sorunlu yönlerine işaret etmektedir.

Araştırmada sosyal sürdürülebilirliği etkileyen bir diğer unsur halkın bilgilendirilmesidir. Bu kapsamda ÇED ve alternatif mekanizmaların etkisi öne çıkmaktadır. Alternatif mekanizmalardan birini çok-uluslu ve yenilenebilir enerjide küresel teşviklerden veya desteklerden yararlanan şirketlerin kurumsal uygulamaları bir diğerini muhtar(lık)ların uygulamalarının oluşturduğu ortaya çıkmıştır. Rüzgâr enerjisi santrallerinin kurulum sürecinde yerel topluluğu içeren uygulamalar, halkı bilgilendirmenin (Ekşi vd., 2019: 73) önemini vurgulamaktadır. Araştırmada katılımcıların dile getirdiği olumlu bilgilendirme süreci, çoğunlukla ÇED kapsamı dışında olan, çok-uluslu ve yenilenebilir enerjide küresel teşviklerden veya desteklerden yararlanan şirketlerin kurumsal uygulamaları içinde karşımıza çıkmıştır. Enerji şirketleri, bölge halkıyla ve yerel paydaşlarla görüşmeler ve toplantılar yapmaktadır. Böylece hem yerel paydaşların görüşleri alınarak hem bilgilendirme araçları oluşturularak kurulum sürecinde alternatif sosyal katılım mekanizmalarının öne çıktığı ve bölge halkının görüşünün alındığı, bilgilendirmelerin doğrudan yapıldığı gözlemlenmiştir.

“ÇED’de benim gördüğüm daha çok o zamanlar tespit ettiğim şey ne biliyor musun? Bu tür yatırımlar yurt dışından destek alıyor, kredi alıyor. Yurt dışı bunlara şart koşuyor. Yani ÇED’siz para vermiyor. Onların ana fikri ne biliyor musun insan memnuniyeti yani bir yere bir yatırımı insana rağmen yapamazsın diyor. Avrupa mesela ben basit bir şey söyleyeceğim. Dedim ya Almanlar geldi Almanlar o ÇED’in dışında ama ÇED’in parçası olarak geldiler. Ne biliyor musun? Karbon salınımı... Dünya Bankası kanalıyla karbon salınımı normalde bir rüzgâr gülünün ürettiği enerji 2.5 MWe ya 2.5 MWe enerjiyi fosil yakıttan elde etmeye çalışsan ne kadar karbondioksit doğaya salarsın? Atıyorum 1 milyon ton, 1 milyon ton havaya o karbondioksit salmadığın için Dünya Bankası kanalıyla sana destek veriyor.” (Katılımcı 18, Bölge Halkı-Eski Belediye Başkanı Erkek, Yaş 66)

Katılımcılar, enerji şirketlerinin yapmış olduğu bilgilendirme ile zihinlerindeki belirsizliğin ortadan kalktığını belirtmişlerdir. RES proje alanlarında yapılacak olan bilgilendirmenin duyurulması etkilenen paydaşlarla birebir ilişkiler kurulması için fırsatlar sunarken uzun vadeli, sürekli diyalog ve düzenli bilgi güncellemelerini içermektedir (Hall vd., 2013: 205). Bu araştırmadan elde edilen bilgilerden hareketle bilgilendirmenin yapılacağı köylerde daha fazla anons veya afiş aracılığıyla tüm halkın bilgilendirmeye katılımının teşvik edilmesine ve halka duyurulmasına ihtiyaç vardır. Buna uygun olarak bu araştırmada kapsamlı bilgilendirilme olumlu karşılanmış, sürecin şeffaflığını ve güvenini artırdığı aktarılmıştır.

“Evet açıklık şöyle kapalı olan taraflarını da zaten insanlar merakından dolayı sordu yani bence yeteri kadar açıklama yapıldığını düşünüyorum.” (Katılımcı 43, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 46)

“Konferans verdiler, yani kahvede yani anlatıldı. Yani faydalarından, işte nasıl olacak, nasıl gidecek, bu bize bir zarar olmasın... Bilgilendirme yaptılar.” (Katılımcı 11, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 57)

Araştırmada bilgilendirmenin yeterli bir şekilde yapıldığını düşünen katılımcılar, RES projelerine karşı daha ılımlı yaklaşmaktadır. Ancak bu bilgilendirmenin ve sosyal katılımın bölgeler arasında ve cinsiyetler arasında eşit olmadığı görülmüştür. İlk olarak, ÇED işleyişinin etkin olmadığı veya zayıf olduğu bölgelerle çok-uluslu ve yenilenebilir enerjide küresel teşviklerden veya desteklerden yararlanan şirketlerin gerçekleştirdiği bilgilendirme bölgeler arasında eşitsizlik yaratmaktadır. İkinci olarak, kurulum onayında ve bilgilendirmede muhtar(lık)ların belirgin bir şekilde öne çıkması, bilgilendirmede eşitsizlik yaratmaktadır. Üçüncü olarak, araştırmada bilgilendirme toplantılarının yapıldığı mekân önemli bir ayrıntı olarak yer almıştır. RES'lere dair bilgilendirilmenin genellikle köy kahvehanesinde yapılması, kadınların çoğunlukla bilgilendirme toplantılarına katılmasını veya bölgeye kurulacak santraller hakkında doğrudan bilgiye ulaşmasına engel olmaktadır. Kadın katılımcıların çoğunun RES'lerin gelişimi ile ilgili bilgi sahibi olmadıkları, eşlerinin RES'ler hakkında daha fazla bilgiye sahip olduğuna ilişkin ifadeleri dikkat çekmiştir. Bu durum sosyal katılımın toplumsal cinsiyet engeline takıldığını göstermektedir. Dolayısıyla toplantı mekanlarının kadınların katılımının gözetilerek nötr bir alanın (köy meydanı gibi) belirlenmesi sosyal katılım sürecinin daha kapsayıcı bir nitelik kazanması için önem taşımaktadır.

“[Bilgilendirme yapıldı mı, sizin fikriniz görüşünüz alındı mı?] Vallahi erkekleri topladılar kahveye. Orada görüştüler.” (Katılımcı 40, Bölge Halkı, Kadın, Yaş 70)

“Kahveye adamlar geliyor. ... Bütün köylünün fikri kahvede alındı” (Katılımcı 49, Bölge Halkı, Kadın, Yaş 57).

Bilgilendirme eksikliklerinin yaşandığı bölgelerde sosyal katılım zayıfken, alternatif sosyal katılım mekanizmalarının etkin işlediği ve sosyal sorumluluk politikalarını içeren çok-uluslu ve yenilenebilir enerjide küresel teşviklerden ve desteklerden yararlanan şirketlerin etkili olduğu bölgelerde bilgilendirmelerin daha etkin olduğu görülmüştür. Rüzgâr enerjisinin gelişiminde yerel paydaşların bilgilendirilmesi ve onaylarının alınması yoluyla sosyal katılımın sağlanması sosyal sürdürülebilirliğin önemli göstergesi olmaktadır. Sosyal katılımın güçlendirilmesi ÇED uygulamasında yapılacak iyileştirmelerden; diğer bir ifadeyle yasal mevzuat ve düzenlemelerin etkin ve verimli bir şekilde işletilmesinden geçmektedir. Türkiye’de rüzgâr enerjisinin gelişiminde halkın bilgilendirilmesini ve onayının alınmasını sağlayan temel yasal ve kurumsal mekanizma ÇED’dir. Bu araştırmada ÇED’e alternatif sosyal katılım mekanizmalarının daha işlevsel olduğu görülmüştür. Bu ise ÇED süreçlerinde sosyal katılımın güçlendirilmesine ve kurulum alanlarından en fazla etkilenen bölge halkının bilgilendirilmesinin artırılmasına ihtiyaç olduğuna işaret etmektedir. Projeler, hazine arazilerine kurulduğunda dahi bölge halkı ile diyalog halinde olunması ve güncel bilgi paylaşımında bulunulması, görüşlerinin alınması sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında önem taşımaktadır.

3.2. Sosyal adalet ve eşitliğe ilişkin unsurlar

Rüzgâr enerjisi santralleri şirketleri, yakınına kurulduğu topluluklara yatırımların geliştirilmesi, artması için teşvik veya eşitsizlik algıları çerçevesinde oluşabilecek toplumsal tepkilerin önlenmesi amacıyla birtakım sosyal faydalar⁶ sunabilmektedir. Bölge halkından katılımcılar, Çanakkale'deki RES şirketlerinin köylerine okul, yol, cami, altyapı vb. ortak kullanım alanlarındaki ihtiyaçların giderilmesi ve/veya iyileştirmelerini içeren sosyal faydalarda bulduklarını belirtmişlerdir.

“Rüzgâr gülünün olduğu yerlere bunu yapan şirketler zengin şirketler olduğu için etrafına çok faydası var yani bizim köye de faydası olmuştu. Mesela ısıtıcı getirdiler okula bir sürü kitap aldılar, mezarlığın duvarı komple yıkılmıştı onun duvarını yaptırıldılar. Yani muhtara soruyorlar eksikiniz var mı biz elimizden geleni yapalım diye. Muhtarda eksiklikleri söylüyor. Onlar da köyün eksikliklerini ellerinden geldiğince tamamlaya çalışıyorlar.” (Katılımcı 45, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 26)

“Güzel bazı sosyal şeyler aldık. Örneğin camimiz vardı, dünyanın parası üstünü kaplattırdık içinde avizeleri değiştirdik... Yollara yardımcı oldular asfaltlamayı teşvik ettiler. İlköğretim okulunda bazı şeyler yaptılar, pencere çerçeve değiştirdiler... arıtmalara katkı verdiler.” (Katılımcı 18, Bölge Halkı-Eski Belediye Başkanı Erkek, Yaş 66)

Yapılan araştırmalar, sosyal faydaların yenilenebilir enerjiye geçişi kolaylaştırdığını bununla birlikte sosyal sürdürülebilirliğe katkıda bulunduğunu göstermektedir (Cowell vd., 2011; Agterbosch vd., 2009; Gross, 2007). Ancak araştırma sahasında bu sosyal faydaların dağılımının köyler arasında farklılaştığı görülmüştür. Bazı köylerde kamusal hizmet ve iyileştirme uygulamaları daha yaygınken bazılarında bunun eksikliği katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Bu durum, köyler arasında sosyal fayda dağılımında eşitsizlik yaşandığını göstermektedir.

“Köye hiç yatırım yapmadılar. Diğer köylerde yaptılar mesela camii, kahve; buralara yapmadılar.” (Katılımcı 53, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 55)

Şirket çalışanı katılımcılardan biri, bu sosyal faydaların yasal bir zemini veya zorunluluğu olmadığını, bunun şirketlerin kurumsal politikası ve uygulamaları ile ilgili olduğunu belirtmiştir. RES'lerin bulunduğu köylere yatırımcı şirketler tarafından sağlanan kamusal hizmetlerin yasal bir zemini bulunmamakta; resmi olarak sosyal faydalar yönetmeliklerde yer almamaktadır. Dolayısıyla sosyal faydaların dağıtımına ilişkin standart bir uygulama bulunmamaktadır. Ayrıca bunda muhtarlar ile şirketler arasındaki ilişkinin de belirleyici olabildiği ifade edilmiştir. Köylerine belirgin düzeyde fayda sağlananlar muhtarlarının bu konuda etkin olduğunu; herhangi bir sosyal fayda sağlanmadığını belirtenler ise, muhtarlarının köye fayda sağlamak için çalışmadığından bahsetmişlerdir. Bunlar, köyler arasındaki sosyal fayda ve hizmetlerin dağılımının farklılaşmasına ve eşitsizliğe yol açmaktadır.

“Bu tamamen şirketlerle muhtarlığın...inisiyatifleri mi dersiniz veya sosyal konuda bütçeye ayırdıkları para mı dersiniz böyle bir yükümlülük böyle bir mecburiyet yok. Bir kuruş dahi harcamayabilirsiniz bir milyar dolar da harcamayabilirsiniz. Bunun bir sınırı yok. Ama sosyal barış için... biraz bir şey yapmanız gerekiyor.” (Katılımcı 2, Şirket Çalışanı, Erkek, Yaş 35)

⁶ Rüzgâr enerjisi santralleri, ülkeye ve bölgeye göre değişmekle birlikte kurulum alanlarının yakınındaki yerel topluluklara sosyal faydalarını genellikle, *topluluk fonları* (toplu veya yıllık ödemeler, elektrik fiyatlarında indirim, yerel etkinliklere sponsorluklar) ve *aynı yardımlar* (altyapı, peyzaj, ekolojik iyileştirme önlemleri, eğitime destekler vb.) şeklinde gerçekleştirilmektedir (Macdonald vd., 2017: 7; Cass vd., 2010: 271). Rüzgâr enerjisi gelişiminin toplumsal fayda sağlamasının en açık ve yaygın yolu, topluluğun kullanımı için bir fona ödenen paradır (DTI, 2007: 17). Köy binası iyileştirmeleri, yeni ve geliştirilmiş spor tesisleri, çevre düzenlemesi, ibadethane onarımı, yaya yolu iyileştirmesi, yol veya kaldırımların onarılması, doğa parkurları, parklar, okul ve eğitim materyalleri, yaban hayatı iyileştirilmesi vb. aynı yardımları oluşturmaktadır (DTI, 2007: 22). Rüzgâr enerjisi yatırımcıları, bu sosyal faydaları iki temel amaca yönelik yapmaktadır. İlk olarak RES yatırımlarının geliştirilmesi, artışının hızlandırılması ve yaygınlaştırılması için topluluk desteğinin alınması ve toplumsal tepkilerinin önlenmesi amacıyla (DTI, 2007); ikinci olarak rüzgâr enerjisinin kurulum ve işletme sürecinde yakınındaki topluluklara birtakım ekonomik, sosyal ve çevresel zararlarına (yüklerine) karşılık bir telafi mekanizması olarak sosyal yardımların yapıldığı görülmektedir (Cowell vd., 2012).

Esasında AB ülkeleri ve rüzgâr enerjisinde önde gelen ülkelerde bu tür sosyal faydalar- özellikle büyük ölçekli- şirketlerde yaygın ve standartlaşmıştır (Cass vd., 2010; Garcia, 2016; Cowell vd., 2011). Ancak ülkemizde her ne kadar -küçük şirketler bunu yapamasa da- sosyal fayda dağılımının şirketlerin kurumsal işleyiş ve politikasına (inisiyatifine) bırakılması ve şirket-muhtar ilişkisi ile sınırlı kalması ifadeleri dikkat çekicidir. Katılımcılardan birkaçı da şirket çalışanı gibi RES şirketlerinin köylerine sosyal fayda sağlama durumunu muhtar ile ilişkilendirerek açıklamıştır.

“4 dönem muhtarlık yapan bir amcamız vardı, o zaman tamam muhtara vardır da bize bir faydası olmadı... varsa muhtara vardır biz görmedik yatırım, şu köyde hiçbir şey yok. Şimdiki muhtarımız kanalizasyonumuzu döşettirdi mesela, köy hayrımızın yerini yaptırdı köyün gelişine ileride. Biraz bu muhtar yapmaya çalışıyor bir şeyler.” (Katılımcı 30, Bölge Halkı, Kadın, Yaş 50)

Köylerdeki muhtar(lık)lar, sosyal fayda ve yardımların alınması ve paylaştırılmasında belirleyici konumdadırlar. Muhtar ve şirket yetkilileri arasında “ilişkilerin kişiselleşmesine bağlı olarak bu (kurumsal) düzenlemeler ayrıcalıklı iyilik ve yardımları hatta iltimas uygulamalarını (ayrımcı uygulamaları) mümkün kılabilmektedir” (Massicard, 2023: 226). Bu çalışmada da yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere sosyal faydalar muhtarla ilişkilendirilerek açıklanmaktadır. RES'lerin sosyal faydaları, şirket ve muhtar arasındaki ilişkiyle de ilgili olmakla birlikte genellikle çok uluslu veya büyük ölçekli daha kurumsal şirketlerin sosyal sorumluluk kapsamında sosyal katkılarda bulunmaları daha yaygındır. Bu araştırmada görüşme yapılan her iki şirketin de sosyal faydalar konusunda duyarlı ve etkin olduğu görülmüştür.

“Köy hayırlarına destek olunur, köyün jeneratör su pompası ihtiyacı oluyor onlara destek olunur, köyün futbol takımı olur ona destek olunur birçok şeyde yardım ediliyor. Rüzgâr sektöründe bir adettir bu, diğer firmaları diğer şirketleri bilmiyorum tabii.” (Katılımcı 1, Şirket Çalışanı, Erkek, Yaş 37)

“Kamu yararına köyün ortak yararına sosyal yardım yapmak gerekiyor. Çünkü o insanların olmasa da o ormanlar, insanlar o bölgede dedeleriyle atalarıyla birlikte orada yaşıyor 500 yıldır. Siz oraya komşu gidiyorsunuz. Siz oradan bir fayda sağlayacaksınız, o bölgenin de kalkınması gerekiyor. Sizin projenin orada bir üretim yaparak kalkınacaksa o köyün de kalkınması gerekiyor. Sosyal barışın da çok önemli olduğu düşüncesiyle hep birlikte komşu ilişkisi ile biz bu projeleri yürütüyoruz. Ama burada iki önemli şey var. Bir köylünün karşısında muhatap görmesi, iki köylünün kamu yararına bir fayda görmesi... sosyal barış içinde... huzurlu mutlu bir şekilde o bölgede köylülerle birlikte yaşamak istiyorsanız...biraz bir şey yapmanız gerekiyor...Yani sonuçta siz oradan geçerken bile o insanların sakinliğini bile etkiliyorsunuz. O insan orada otururken balkonunda sakin bir hayat yaşıyordu. Ama şu anda ya da inşaat döneminde orada bir trafik oluyor iyi kötü bir şeyler oluyor. O insanın sakinliğini bozuyorsunuz. Ama o insan şunu demeli, ya sakinliğim bozuldu ama Allah razı olsun biz çok kötü bir içme suyu deposundan virüslü su içiyorduk belki, bu adamlar bize güzel bir depo yaptılar ... Çok içme suyu deposu yaptık. Kanalizasyon hattı yaptık. Okullarımızda robotik kodlama derslerine malzeme temini yaptık. İşte altyapıya ilişkin bazen köye 10 günlük kepçe gönderiyoruz. İnsanlar bahçesini yolunu yapıyor. Sosyal tesis anlamında köy kahvesi köy konaklama yeri.... Ama kamu yararına ortak alan yararına şahıs bazlı değil ve sürdürülebilir olacak...bir destekten ziyade daha sürdürülebilir yatırımlar. İçme suyu deposu yapıyorsunuz 50 sene. İşte atıyorum kanalizasyon hattı yapıyorsunuz 100 sene... Amacımız sürdürülebilir olmalı.” (Katılımcı 2, Şirket Çalışanı, Erkek, Yaş 35).

Sosyal faydalar, rüzgâr enerjisinin gelişiminde hem yerel desteği almanın hem bazı sosyal zararlara karşılık bir tür telafi mekanizması olarak görülmektedir. Aynı zamanda RES şirketlerinin, bölge halkının mülkü olmasa da yıllardır yaşadıkları bölgenin rüzgarından kazanç elde etmesinin karşılığında köylere sunulan sosyal faydalarla sosyal adalet ve eşitlik sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle bazı rüzgâr enerjisi şirketlerinin yakınındaki bazı köylerin okul, yol, cami, altyapı vb. ortak kullanım alanlarına yaptıkları katkılar, yerelin kalkınması ve sosyal sürdürülebilirliği açısından değerlidir. Ancak bu sosyal faydaların, kurulum alanlarının yakınındaki tüm köyler için aynı düzeyde olması gerekmektedir. Bunun

için yapılacak sosyal faydaların yasal zeminde ve yönetmeliklerde tanımlanması ve proje sözleşmesine dahil edilmesi önem arz etmektedir.

3.3. Sosyal yaşam kalitesini düşüren unsurlar

Rüzgâr enerjisinin kırsal nüfusun sosyal sürdürülebilirliğine sosyal katılım ve sosyal faydalar gibi olumlu etkileri ile birlikte birtakım olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bunlar arasında gürültü, arazi kullanım hakkı, insan sağlığı, güvenlik, görüntü(peyzaj) vb. ile ilgili unsurlar yer almaktadır (Levenda vd., 2021; Welton ve Eisen, 2019; Zárate-Toledo vd., 2019). Bu araştırmada bölge halkından katılımcılarla yapılan görüşmelerde, RES'lerin olumsuz etkilerine ilişkin sorularda çoğunlukla gürültü rahatsızlığının öne çıktığı bununla birlikte kısmen sağlıkla ilgili endişelerin ve köy yollarının bozulmasının sosyal yaşam kalitesini düşürdüğü anlaşılmıştır. Katılımcılar, özellikle rüzgâr türbinlerinin sesinin kendilerini rahatsız ettiğini sıklıkla ve belirgin bir şekilde dile getirmişlerdir. Bu nedenle, Çanakkale kırsalında rüzgâr türbinlerinin en belirgin sosyal zararını, gürültü olarak tanımlamak mümkündür.

"...Rüzgâr çıktığı zaman buralarda duramıyorsun. Kulaklarını patlatıyor o sesleri." (Katılımcı 27, Bölge Halkı, Kadın, Yaş 30)

"Pervanelerin en yakınında benim, sesi rahatsız ediyor. Rüzgâr gülleri, benim evime 100 metre, yazın camları açıyorum mecburiyetten ama uyuyamıyorum, rahatsız ediyor yani." (Katılımcı 15, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 60)

"Konut yerleşim alanlarına uzak olması gerekiyor, yakın olursa ciddi anlamda ses yapıyor. Gece gündüz uğuldayan bir şeyiniz oluyor kulağınızda." (Katılımcı 4, Yerel Paydaş, Kadın, Yaş 50)

Rüzgâr enerjisi üzerine yapılan araştırmalarda da gürültü, rüzgâr türbinlerinin öne çıkan olumsuz özelliği olarak tanımlanmıştır (Gorayeb vd., 2016; Kılıç vd., 2017: 150; Dinçer, 2019: 10). RES'lerin yerleşim yerlerine yakınlık derecesine ve rüzgârın hızına bağlı olarak gürültü rahatsızlığı artmaktadır. Rüzgâr türbinlerinin yerleşim yerlerine uzaklığı gürültüye (45 dba) göre karşılaştırılmaktadır, standart bir türbin için bu uzaklık 300 metredir (Kantarci, 2015: 580). Araştırma sahasındaki katılımcıların birçoğunun iddiasına göre türbinler, yerleşim yerlerine oldukça yakındır. Bir kişinin türbinlerin evine 100 metre mesafede olduğunu söylemesi standart mesafenin aşıldığını göstermektedir. Ancak şirket çalışanlarından ve yerel paydaşlardan biri, rüzgâr türbinlerin standart mesafenin içinde bulunan evlerin -konutların- türbinler kurulduktan sonra yapılmış olabileceği ihtimalinden bahsetmiştir.

"Biz derslerde inceledik işte buradaki 6 tane köyü. Yani mevzuatlardaki mesafeye, şeylere uyulduğunu görüyoruz. Ama RES kurulduktan 3 yıl sonra a kişisi geliyor, RES'e 700 metre yakınına burası benim arsam deyip evini çiftliğini kurabiliyor." (Katılımcı 7, Yerel Paydaş, Erkek, Yaş 57)

Gerek bölge halkından katılımcıların gerek şirket çalışanı ve yerel paydaşların iddiaları bilirkişiler tarafından incelenebilir ki zaten gürültü, elektromanyetik etki, görüntü kirliliği gibi olumsuzlukların kırılması için bu standart mesafenin de daha uzağında sağlık koruma bandı mesafesi bırakılması gerekmektedir (Kantarci, 2015: 580; Başkaya, 2010: 674). Pek çok ülkede rüzgâr türbinlerinin yarattığı gürültü genellikle EPA (Environmental Protection Agency) tarafından belirlenen belli desibel seviyelerini aşmasa da yakınlarında yaşayan sakinler genellikle bu durumdan şikayetçidir (Welton ve Eisen, 2019: 362). Türbinlerin tekrarlayan darbeleri rahatsız edici olabilirken; görüntüsü, sesine daha fazla odaklanılmasına yol açabilmektedir (Henningsson vd., 2013: 35, 36). Bu çalışmadaki katılımcılardan bazıları, türbinlerin yakınlığıyla ilişkili olarak sesine ister istemez takıldıklarını belirtmişlerdir.

"Bunun ritmik sesi, ara sıra çok fazla geldiği zaman takılmamaya çalışsam da beynimi oyuyor. Vuu vuu diye ritmik bir sesi vardır, sürekli dönen akşam sessizliğinde özellikle yaz akşamlarında rahatsız edici boyutta. Yani benim gibi takıntılı olup da sesini duyan için evet sinir bozucu ruhsal sağlık anlamında zararlı ama yakındaysa, uzaktaysa bilmiyorum." (Katılımcı 46, Bölge Halkı, Kadın, Yaş 57)

Türbinlerin yerleşim yerlerine yakınlığına bağlı olarak ortaya çıkan gürültüsü, bölge halkının yaşam kalitesini olumsuz etkilemekte ve RES'lere tepki göstermelerine yol açmaktadır. Bu tepki literatürde "arka bahçemde olmasın (NIMBY-Not In My Backyard) tutumu" ile açıklanmaktadır. Rüzgâr enerjisi kurulumlarının yaygınlaşmasıyla birlikte NIMBY arka bahçe sendromu ile karşılaşılabilir. NIMBY, insanların rüzgâr enerjisine karşı olmadıkları ancak kendi yakınlarına kurulumuna karşı olmalarıdır, çevrelerine kurulmamış tüm türbinleri memnuniyetle karşılama durumudur (Wolsink, 2000: 51-52). Çanakkale kırsalındaki bölge halkı da RES'lerin kendisine karşı olmaktan ziyade yaşam alanlarının yakınlarına kurulmasına tepki göstermektedirler.

Araştırma sahasında bölge halkı, RES'lerin sağlık üzerindeki olumsuz etkisini gürültüye bağlı oluşan rahatsızlıklar ve radyasyon -elektromanyetik- etkisi çerçevesinde açıklamıştır. Katılımcılar öncelikle ve daha yoğun olarak türbinlerin gürültüye bağlı ortaya çıkan rahatsızlıklarından söz etmişlerdir.

"Bir araştırmaya göre belirli bir yerden sonra hafıza kaybına sebep oluyormuş -türbinlerin- bu uğultu sesleri. İnsanın beyinde böyle bir şeyler yapıyormuş, yan etki yapıyormuş. Yani hafıza kaybına sebep oluyormuş. Ben araştırdım bayağı bir araştırdım. Öyle oluyormuş yani...Çoluğumuza, çocuğumuza da yani zararı dokunacak... Yani bazen ses bildiğin gibi değil. Hele böyle çok rüzgârlı havada, bir güzel böyle evlerin içinde hissedersin. Yani o pervane sesi...vov vov vov... bu şekil yani, insanın beyine işliyor, bu da ister istemez biliyor musun insanın beyinde belirli bir... şeylere sebep açabiliyor, yani psikolojik olarak." (Katılımcı 10, Bölge Halkı, Kadın, Yaş 49)

"Bizim evimize gelen insanlar mesela geceleri uyuyamıyor, o yüzden mesela dedem var, sırf onun sesinden dolayı buraya gelmek istemiyor." (Katılımcı 24, Bölge Halkı, Kadın, Yaş 23)

Katılımcıların bazılarının anlattığı gibi türbinlerin yaydığı düşük frekanslı ses, rüzgâr türbini sendromu olarak bilinen sağlık sorununa neden olmaktadır (Pierpont, 2009; Bıçakçı vd., 2023: 706). "Uyku bozukluğu, uyku yoksunluğu, baş ağrısı, kulak çınlaması, baş dönmesi, asabiyet, konsantrasyon sorunları ve hafıza problemleri rüzgâr türbini sendromunun belirtileri arasında yer almaktadır" (Bıçakçı vd., 2023: 706). Henningsson vd.'ne (2013: 39-40) göre, rüzgâr türbinleri, bu tür rahatsızlıklara ve uyku bozukluğuna neden olabilir ancak sağlık üzerinde belirgin bir etkisi yoktur. Bölge halkından katılımcılar arasında, türbinlerin gürültüsüne bağlı olarak oluşan rahatsızlıkların yanı sıra türbinlerin radyasyon etkisinin sağlıklarını olumsuz etkilediği/etkileyebileceği endişesi yaşayanlarla da karşılaşmıştır. Katılımcıların bazıları türbinlerin radyasyon yaydığı için sağlıklarını olumsuz etkilediği; bazıları ise sağlıkları üzerinde herhangi bir olumsuz etkisinin olmadığını belirtmişlerdir.

"Benim duyduğuma göre radyasyon saçıyor o yüzden sağlıklı bulmuyorum... İleride bundan kaynaklı hastalık da olabilir." (Katılımcı 26, Bölge Halkı, Kadın, Yaş 26)

"Valla rüzgâr gülünün sağlığa hiç zararı yok, duymadık yani." (Katılımcı 11, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 57)

Bölge halkından bazı katılımcıların RES'lerin radyasyon yaydığı iddiası araştırıldığında türbinlerin radyasyon yaymadığı ancak elektromanyetik etki oluşturduğu bilgisi edinilmiştir (Aydın vd., 2010: 365; Saidur vd., 2011: 2424; Krug ve Lewke, 2009: 1118). Katılımcılardan birinin ifadesinden radyasyon ile elektromanyetik etkinin birbirine karıştırıldığı ve bu iddialarından emin olmadıkları anlaşılmaktadır.

"Çevre bağlamında böyle kurulum bağlamında da uzak olması lazım. Yani insan onun haliyle o manyetik elektrik ürettiği yerde bir manyetik akım alanı oluyor. Radyasyon gibi bir şey oluyor yani o milletin zaten yerleşim yerlerine uzak olmasının esprisi de o anladığım kadarıyla mantıken söylüyorum, bilgi olarak söylemiyorum." (Katılımcı 36, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 78)

Tüm elektrik enerjisi üretim tesisleri gibi rüzgâr türbinleri, mekanizmaları gereği elektrik ve manyetik alanlar üretmektedir (Saidur vd., 2011: 2424; Krug ve Lewke, 2009: 1118). Düşük seviyede elektromanyetik alana maruz kalmanın sağlık üzerinde belirgin bir etkisi yoktur. Türbinlerin 20 metre mesafedeki yaratacağı manyetik alan ile elektrikli ev aletleri karşılaştırıldığında onlar daha yüksek

değerler oluşturmaktadır. RES çevresinde genel güvenlik için 100 metrelik alan EPDK tarafından ayrıldığından elektromanyetik etki kırılmaktadır (Kaya, 2021). Yerel paydaşlardan birisi bu bilgileri destekler nitelikte türbinlerin elektromanyetik etkisini açıklamıştır.

“Manyetik alan şu: üzerimizden, evimizin üstünden geçen bütün kablolu şeylerde kendi şeyinde bir 50 santimlik bir şeyde bir manyetik alan oluşur zaten ama bu 3-5 m yayılmaz. Bütün kablolama yerlerinde bu manyetik alan oluşur. Bir manyetizma vardır ama bu öyle insan, hayvanın hayatını etkileyecek, onun yavrusunu attıracak, ne bileyim sağlığını bozacak, öldürecek gibi bir kaygılara gerek yok ama çok yakına kurulmaması gerek.” (Katılımcı 8, Yerel Paydaş, Erkek, Yaş 71)

İzmir Karaburun’da RES’lerin elektromanyetik etkisinin ölçüldüğü bir çalışmada, türbinlerin bu etkisinin mesafe ile zayıfladığı ve belli bir uzaklıkta elektromanyetik seviyenin yaklaşık olarak doğal ortam değerine geldiği görülmüştür (Yener vd., 2017). Dolayısıyla RES’lerin bölge halkının iddia ettiği gibi radyasyon yaymadığı elektromanyetik etki oluşturduğu bunun da belli bir uzaklık çerçevesinde etkisinin olmayacağı anlaşılmaktadır. Buradan bölge halkının RES’ler ve olası riskleri ile ilgili bilgi eksikliği olduğu görülmektedir. Bu konuda bölge halkının daha fazla bilgilendirilmesi gerektiği, bilgilendirmenin yeterince yapılmadığı durumlarda çeşitli söylentilerle türbinlere karşı toplumsal bir tepki oluşması ihtimal dahilindedir.

Bu araştırmada ortaya çıkan bir başka sosyal zarar, köy yollarının bozulmasıdır. Yerleşim alanlarına yakın kurulan RES’lerde köy yollarının kullanılabilirdiği ve bunun sonucunda yolların bozulabilirdiği belirtilmiştir.

“Rüzgâr gülleri geldi. Tabii ki yollar bozuldu... Çimento arabaları bozdu, tırlar geldi kanatlarını dikti onu dikti bunu dikti yollar bozuldu gitti.” (Katılımcı 52, Bölge Halkı, Kadın, Yaş 72)

Bu tür kamusal alanlara verilen zararların tüm şirketler tarafından karşılanması zorunlu olması gerekirken bazı şirketler, oluşan bazı zararları karşılamamaktadır. Bu durum, ekonomik olanakları sınırlı olan bölge halkı ve köy muhtarını zor durumda bırakmaktadır.

“Köy olarak bize ... zararı var mı? Zararı olan yerler de var. Arabalar, bazı beton arabaları geçen sene köy yolunu parçaladılar... onlara bir güzergâh veriliyormuş. Biz geçtiğimiz yolu yapacağız dediler onlar bize önce. Parasını yatıracağız. İl Özel İdare yaptıracak dediler. Bizim köy yolunu vermemişler ama onlara geçmeleri için başka köyden yol vermişler ama onlar kafasına göre geçmiş buradan kestirme diye. Biz de yapacaklar diye bir itiraz veya şikâyetinde bulunmadık. Sonradan da geçirmeyecektin sen bize haber verecektin...dediler... görmüşsünüzdür gelirken her taraf göçük saçık. Buralardan bize zararları da oluyor yani bu şekilde. Ağır vasıtalar bozuyor yolları.” (Katılımcı 50, Bölge Halkı-Muhtar, Erkek, Yaş 58)

Görüşme yapılan şirket çalışanlarından biri ise, yollara herhangi bir zararları olduğu takdirde maliyetini ödediklerini anlatmıştır.

“Genelde şöyle oluyor projenin başında il özel idaresi veya belediye ile birlikte tespit yaparsınız. Dersiniz ki biz bu yolu kullanacağız imar planı hazırlarken de zaten onu söylersiniz. Biz bu yolu kullanacağız örn: 6 km. bir tespit yapılır yol ne durumda ne aşamada ne vaziyette bir de inşaat bittikten sonra bir tespit daha yapılır. Ne kadar zarar verdiyseniz il özel idaresi veya büyük şehir o yolu yapar maliyetini de sizden alır.” (Katılımcı 2, Şirket Çalışanı, Erkek, Yaş 35)

Görüldüğü üzere RES kurulum ve işletme sürecinde yol bozulması yaşandığında bazı şirketler, İl Özel İdare veya Belediye’ye maliyetini ödediklerine göre bu telafisi belirlenen bir maliyet türüdür. Ancak bazı şirketlerin bu maliyeti karşılamaması yukarıdaki örnekte olduğu gibi belirlenen yollardan farklı yolların kullanılabilme ihtimalinden kaynaklanabilmektedir ki şirket çalışanlarından bir katılımcı da nadir de olsa mecbur kalındığında farklı yol güzergahlarının kullanılabilirdiğini belirtmiştir. Bu yüzden RES şirketlerinin, belirlenen yolların kullanılıp kullanılmadığını takip etmesi; eğer belirlenen güzergâh dışında farklı yollar kullanılmışsa ve tahribat oluşmuşsa bunun da telafisinin yapılması önemlidir. RES kurulum ve işletme sürecinde yollar veya başka herhangi bir kamusal zarar ortaya çıktığında tüm

şirketlerin bunları karşılaması zorunluluk içermelidir. Bu, sınırlı olanaklara sahip olan bölge halkını zor durumda bırakmamak ve yerelin sosyal sürdürülebilirliğine zarar vermemek için önemlidir.

3.4. Sosyal yaşam alanlarının kısmen sınırlandırılması

Rüzgâr enerjisi, yakınına kurulduğu kırsal toplulukların sosyal yaşam alanlarının sınırlandırılmasına neden olabilmektedir. Bu araştırmada bölge halkı ile yapılan görüşmelerde, sosyal yaşam alanlarının sınırlandırılması, sosyal yaşam kalitesini de kısmen olumsuz etkileyen rüzgâr türbinlerinin görsel etkisi çerçevesinde değerlendirilmiştir. RES'lerin arazi kullanımının değişimine yol açarak manzaralı, piknik, gezinti yerlerini ve yaşam alanlarını sınırlı da olsa azalttığı ve kendine özgü tarihi ve doğasını kısmen olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Öncelikle türbinlerin görüntüsünün manzaralı yerleri bozduğu bu durumun bölge halkını kısmi düzeyde de olsa rahatsız ettiği anlaşılmaktadır.

“Burada güzel yalının üzerine çıktığın zaman bütün manzarayı her tarafı seyredebiliyor, hayatı unutuyordum. Oraya bakarken kendimi unutuyordum. Bu kadar güzel manzarası vardı. Bu manzaralı yerlere hepsine pervane koydular. Oraya girdiler zaten giremiyorsun. Neden? Bekçi var yasak diyor, dönüyorsun... her taraf pervane oldu.” (Katılımcı 36, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 78)

RES'lerin görüntüsü, yakınında yaşayanları rahatsız edebilmektedir (Kılıç vd., 2017: 152; Devine-Wright, 2004: 127; Wolsink, 2000: 50, 51). Dimitropoulos ve Kontoleon'un (2009: 1848, 1849) Yunanistan'da Naxos ve Skyros adalarında 2007'de yaptıkları çalışmada her iki adada da rüzgâr enerjisinin en rahatsız eden yönü görsel etkisi olarak tanımlanmıştır. Rüzgâr enerjisi, kırsal alanlarda manzaralı bölgelerin estetiğini sıklıkla bozabilmektedir (Welton ve Eisen, 2019: 360). Bölge halkı ve yerel paydaşlardan bazı katılımcılar, Çanakkale'de rüzgâr potansiyelinin yüksek olması nedeniyle rüzgâr türbinlerinin sayısının gittikçe artması ve geçmiş yıllarda kurulan eski teknoloji ve düşük kapasiteli türbinlerin de etkisiyle görüntü kirliliğinin yaygınlaştığını dile getirmiştir.

“Gelecekte çok fazla yayılırsa yani görüntü açısından bir kere hoş görünmüyor. Yani sayısının ben en azından bu kadarla kalmasını temenni ediyorum.” (Katılımcı 38, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 25)

RES'lerin görüntü kirliliği rahatsız edici olduğundan örneğin Norveç'in Sandnes belediyesi sakinleri, görsel etkisi daha az olan, daha az sayıda rüzgâr türbinlerini tercih etmektedir. Bu tercihleri, hanelerin rüzgâr türbinlerine göre konumlandığı yere ve katılımcıların bu alanı- RES kurulum alanını- gezi, piknik, eğlence alanı vb. olarak kullanım durumuna bağlı olarak da değişmektedir (Garcia vd., 2016: 170). Benzer şekilde bu araştırmadaki katılımcılar, türbinlerinin görsel etkisini göze hoş gelmemesi -görüntü kirliliği oluşturması- ile birlikte gezinti, piknik yerlerini ve yaşam alanlarını azaltması çerçevesinde açıklamışlardır.

“Orman arazilerini alıp böyle türbin yapmaya çalışırlarsa, ortada orman arazisi diye bir şey de kalmaz. O zaman şuraya yürümeye çıktığımız zaman ağaçları göreceğimize pervaneleri görürüz yani.” (Katılımcı 47, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 20)

“Buradan gidin elektrikten etkilenirsiniz zarar görürsünüz deyip burada piknik yapmayın diyorlar... Başka yerlerde yapıyoruz (pikniği) illa ki oraya gitmemiz gerekmiyor. Oranın manzarası güzel diye oraya gidiyorduk.” (Katılımcı 28, Bölge Halkı Muhtar Eşi, Kadın, Yaş 50)

“Bize yaşama sınırı bırakılmalı. Köy sınırları içerisinde olmaması gerektiğini düşünüyorum.... Topluma zararı var mı? Evet topluma da zararı olduğunu düşünüyorum. Bu noktada fazlasıyla tartışma yaptım. Birçok kişiye sen yokken ben vardım dedim. Burası onların rant sistemi olabilir ama benim özgür hür elimi kolumu sallaya sallaya gezmem gerek...Hayvanımı rahatça otlatmam lazım... Ben özgürlüğümün kısıtlandığına inanıyorum.” (Katılımcı 32, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 35)

Konumlandırma, enerji ve arazi kullanımı arasında kesişim noktasıdır. Enerji konumlandırması her zaman zorlayıcı olmasına rağmen yenilenebilir enerjiye geçişle birlikte önemi kesin bir şekilde artmıştır (Outka, 2011: 244). Rüzgâr, hidroelektrik, güneş gibi yenilenebilir enerji kaynaklarında toprak kaybı, su kaynaklarına erişimin azalması ile ilgili olumsuzluklar arazi kullanımı kaygılarıyla ilgilidir (Levenda vd.,

2021: 5). Yenilenebilir enerjiler, çoğunlukla kırsal alanlara konumlandırıldığından bu durumdan en fazla kırsal topluluklar etkilenmektedir. Kırsal toplulukların yaşadıkları topraklarıyla derin bağları vardır, bu bağ toprağın geçim kaynağı olmasının yanı sıra manevi ve kültürel önemi ile ilgilidir (Baker, 2016: 382). Bu araştırmada görüşme yapılan köylerde, yerinden edilme durumu yaşanmamıştır. Ancak bölgede RES'lerin artışı ve yer bağlılığı kısılcacında kalan köylülerde yerinden edilme korkusu yaşayan ve bölgenin geleceğinden endişe edenlerle karşılaşmıştır.

“Bir beklentimiz yok ama bizi kimse yerimizden etmesin istiyoruz. Bizim burada anılarımız var ve çok değerliler. Toprağın her metrekaresinde anımız var. Kimsenin köylüyü göz ardı etmesini istemiyoruz...Kimse bizim köyümüzü yerinden kaldırmasin başka hiçbir şey istemiyoruz. Ama bunun da bir kanunu olması lazım. Bizler yıllardan beri, belki iki belki üç asırdan beri buradayız. Köyün içine yerleşmelerini istemiyorum...Burası benim yaşam alanım. Benim özgürlüğümün başladığı yerde sizin özgürlüğünüz bitiyor. Benim sınırlarım içerisine girmesinler...Çok yakına gelmelerini istemiyorum.” (Katılımcı 32, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 35)

“Böyle giderse bu araziler bu tabiat bize kalmayacak! Çocuklarımızın geleceği olmayacak!” (Katılımcı 42, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 78)

Çanakkale’de RES’lerin bölge halkının gündelik yaşamında aktif kullanım alanları olan orman, mera ve tarlalara yakın olması ve bazı piknik, gezi vb. yerlerinin içinde yer alması nedeniyle sosyal yaşam alanları kısmen sınırlanmaktadır. Hatta bölge halkının bölgelerinin geleceğinden, gelecek nesillerine kalmama ihtimalinden endişe etmelerine neden olmakta dolayısıyla yerelin sosyal sürdürülebilirliği üzerinde baskı hissettirmektedir. Oysa türbinlerin yerleşim alanına uzaklığı arttıkça görsel etkisi ve -diğer etkileri- azalmaktadır (Saidur vd., 2011: 2428). Az sayıda katılımcı, tarihi ve doğal alanların yakınına kurulan türbinler olduğunu ve bunların tarihi peyzajı olumsuz etkilediğine/etkileyebileceğine dikkat çekmiştir.

“Ya bir kere manzara... Özellikle tarihi yapısı bozuluyor köyümüzün, yani ben öyle düşünüyorum hani, oraya yapılmaması lazım. Bunu tekrar tekrar söylüyorum, oraya yapılmaması lazımdı. Ben tarihi bilince sahip bir insan olarak orası bir antik kent, yani antik kentin oraya rüzgâr gülünün yapılması, çevresine bile olsa yapılmasının doğru olmadığını düşünüyorum.” (Katılımcı 38, Bölge Halkı, Erkek, Yaş 25)

Doğal sit alanlarına RES kurulumları yapılabilmektedir. Bunun sınırlandırılmasına dair ilgili karar ancak 05/01/2017’de 98 sayılı ilke kararı ile çıkmıştır. Bu kararda “Kesin Korunacak Hassas Alanlarda, RES projelerine izin verilmeyeceğine, Ancak...”⁷ denilerek birtakım istisnalarla sit alanlarında yine RES projelerine izne devam edilebileceğine açık kapı bırakılmıştır. Bu kararda 01/07/2022 ve 114 Sayılı İlke Kararı ile değişiklik yapılarak “Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanlarında ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin EK-2 listesinde yer alan üretim kapasitesi ile sınırlı kalmak⁸ kaydıyla Nitelikli Doğal Koruma Alanlarında; mevcut tesislerin faaliyetlerinin devam edebileceğine ve koruma amaçlı imar planı onaylanmış projelerin devam edebileceğine ancak yeni tesis taleplerinde rüzgâr türbinlerinin kesin korunacak hassas alanlara en az 300 metre ya da üniversitelerin ilgili bölümlerince hazırlanacak bilimsel rapor doğrultusunda Bölge Komisyonunca belirlenecek mesafede

⁷ Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Doğal Sit Alanlarında Rüzgâr Enerjisi Santralleri (Res) İlke Kararı. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/tabiat/icerikler/res-deg-s-kl-ik-sonrasi-20220802145655.pdf> Son Erişim Tarihi: 27 Şubat 2024.

⁸ Tabiat Varlıklarını Koruma Merkez Komisyonunun, 98 Sayılı Doğal Sit Alanlarında Rüzgâr Enerjisi Santralleri (RES) İlke Kararında Değişiklik Yapılmasına Dair İlke Kararı (No: 119) ile “Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanlarında ve türbin sayısı 20 adeti ve kurulu gücü 50 MW’i geçmemek kaydıyla Nitelikli Doğal Koruma Alanlarında” şeklinde değiştirilmesine karar verilmiştir (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 98 Sayılı Doğal Sit Alanlarında Rüzgâr Enerjisi Santralleri (RES) İlke Kararında Değişiklik Yapılmasına Dair İlke Kararı”, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/11/20221105-6.pdf> Son Erişim Tarihi: 27 Şubat 2024).

olmasına”⁹ karar verilmiştir. 2022 yılına kadar bazı sit alanlarında RES kurulumlarına izin verilmesi tarihi ve kültürel mirasımıza zarar vermiştir. Ancak en azından bu karardan sonraki planlamalarda bu karara uyulması önem arz etmektedir. Çünkü Çanakkale doğası, tarihi ve kültürel özellikleriyle kendine özgü bir mirasa sahiptir, bunlarla ilişkili olarak turizm potansiyeli ve çekiciliği yüksektir. Dolayısıyla böyle alanların korunması noktasında daha dikkatli olunmalı ve eğer incelenen olumsuz etkiler varsa bunların artmasına izin verilmemesi gerekmektedir.

4. Sonuç ve öneriler

Çanakkale’de rüzgâr enerjisinin gelişimi, kırsal çevre ve topluluğun sürdürülebilirliğine hem katkı sağlayan hem baskı oluşturan bir karaktere sahiptir. RES’ler yenilenebilir, temiz enerji oluşu ile çevresel korumaya; sosyal katılım ve sosyal faydalarla sosyal adalet ve eşitliği sağlamaya, sosyal kalkınmaya ve sürdürülebilirliğe katkı sunmaktadır. Bunlarla birlikte rüzgar enerjisi gelişimi, ormansızlaşma ve biyoçeşitlilik üzerinde baskı oluşturmasıyla çevresel zararlara; gürültü, görüntü kirliliği gibi etkenlerle sosyal yaşam kalitesinin düşmesine ve yaşam alanlarının sınırlanmasına yol açarak çevresel ve sosyal bağlamda ikili ve çelişkili bir rol oynamaktadır.

Çanakkale kırsalında RES’lerin çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki baskıları doğrudan rüzgâr enerjisinin kendisiyle ilgili olmaktan ziyade genel olarak önemli derecede *kurulum alanları (yer seçimi- arazi ve yerleşim yerlerine yakınlık) ve kısmi olarak teknolojisi (eski ve düşük kapasiteli teknoloji türbinler)* ile ilgili görünmektedir. Bu kurulum alanlarına ve teknolojiye bağlı olarak, ormansızlaşmanın çevresel sürdürülebilirliği; gürültünün ise sosyal sürdürülebilirliği sorunsallaştıran en temel unsur olduğu anlaşılmıştır.

Araştırma sahasında RES’ler, fosil yakıtlarla kıyaslandığında daha temiz bir enerji olması ile önemli görülmektedir. Bunda Çanakkale’nin fosil yakıtlarla enerji üretiminde (kömürlü termik santrallerde) önde gelen illerimizden biri olmasının ve katılımcıların termik santrallerle üretilen enerjinin zararlarına yakından tanıklık etmelerinin etkili olduğu anlaşılmıştır. Termik santrallere göre RES’ler, karbon salınımı, hava kirliliği ve atık oluşturmadığı için daha sağlıklı ve temiz enerji kaynağı olarak çevresel sürdürülebilirlikle uyumlu görülmektedir. Bununla birlikte RES’ler kurulum alanlarının çoğunlukla ormanlık alanlardan belirlenmesi, bunun yanı sıra kurulum ve işletme aşamasında yollar açılması ve geçmiş yıllarda eski teknoloji-düşük kapasiteli türbinler nedeniyle ormansızlaşma riskini doğurmuştur. Oysa ormanlar, hem kaynak hem yutak alanları olarak ekosistemde kritik işlevlere sahiptir ve kullanım kapasitesinin aşılması gerekmektedir. Ormansızlaşma, kaynak olarak biyoçeşitlilik ve habitatın zarar görmesine; karbon yutak alanları olarak tutulan karbonların atmosfere salınmasına yol açmaktadır. Bu nedenle Çanakkale’de rüzgâr enerjisi gelişiminin, çevresel sürdürülebilirlikle ilgili bazı sınırlara baskı oluşturduğu söylenebilir. Ormansızlaşma, *arazi kullanımı değişimi sınırını* bununla birlikte bazı canlı türlerinin kaybı veya yer değiştirmelerine neden olarak *biyoçeşitlilik ve habitat kaybı sınırını* ve ormansızlaşmaya bağlı karbondioksit salınımı artışı ve yağış azalması *iklim değişikliği sınırını* sorunsallaştırmaktadır. Dolayısıyla iklim değişikliğini azaltma politikaları bağlamında, karbon salınımını azaltma amacıyla kurulan RES’lerin genellikle kurulum alanlarının (yer) ve kısmen teknoloji seçimi ile ortaya çıkan ormansızlaşma neticesinde yine karbon salınımına yol açtığı ve iklim değişikliğini azaltmadan ziyade bu haliyle derinleştirme potansiyeli taşıdığı görülmüştür. Bu durumun ortaya çıkmasında, enerjide dışa bağımlılığı azaltmak amacındaki (yenilenebilir enerjiye geçişin aciliyeti) ulusal enerji politika uygulamalarının da etkisi bulunmaktadır. RES yatırımlarının bu boyutu, ormansızlaşma riskinin gerektiği kadar gözetil(e)memesine yol açmaktadır.

⁹ Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Doğal Sit Alanlarında Rüzgâr Enerjisi Santralleri (Res) İlke Kararı. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/tabiati/icerikler/res-deg-s-kl-lk-sonrasi-20220802145655.pdf> Son Erişim Tarihi: 27 Şubat 2024.

Rüzgâr enerjisi gelişiminin kırsal sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki en temel sosyal zararı gürültüdür. Rüzgâr türbinlerinin gürültüsü; uyku bozukluğu, baş ağrısı, unutkanlık, hafıza problemleri, psikolojik rahatsızlıklar gibi etkileriyle bölge halkının yaşam kalitesini düşürmektedir. RES'lerin yerleşim yerine yakınlığı, gürültü rahatsızlığının ana nedeni olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte eski teknoloji düşük kapasiteli türbinler ve bölgenin rüzgâr potansiyelinin yüksekliği nedeniyle bölgede RES kurulumlarının artışıyla ilgilidir. Yeni teknoloji türbinlerin daha az sesli/gürültülü olduğu da yerel paydaşlardan katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Ancak Çanakkale, ülkemizde rüzgâr enerjisinin ilk geliştiği yerlerden biridir. Dolayısıyla eski teknoloji ile yıllar önce daha sesli/gürültülü olan türbinler olma olasılığı ile birlikte yakın mesafelerde yine gürültüden rahatsız olduğu görülmüştür. Ayrıca sağlıkla ilgili endişeler, görüntü kirliliği ve sosyal yaşam alanlarının sınırlandırılması da kısmen sosyal sürdürülebilirliği olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzlukların önlemesi için standart mesafenin daha uzağında bir mesafe tanımlanması önem arz etmektedir.

Esasında ÇED yönetmeliğinde, uygun yer ve teknoloji seçimine dikkat edilmesi gerektiği¹⁰ belirtilmiştir. Buna rağmen görüldüğü üzere araştırma sahasında, yer ve teknolojiye bağlı zararlar söz konusudur. Bu durum ÇED'in uygulanma sürecinde etkin bir şekilde işletildiğine dair soru işaretlerinin oluşmasına neden olmuştur. En azından yeni kurulacak olan rüzgâr türbinlerinin yer ve teknoloji seçimi daha dikkatli bir şekilde yapılırsa bu çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğe dair oluşan olumsuz etkilerin çoğu en aza indirilebilir. Rüzgâr enerjisinde planlama aşamasında kurulum alanları belirlenirken ormanlık alanların, kuş göç güzergahlarının mümkün olduğunca tercih edilmemesine, yerleşim yerlerine uzak olmasına ve teknolojisi seçilirken yeni-ileri ve yüksek kapasiteli teknoloji türbinlerin kullanılmasına özen gösterilirse çevresel ve sosyal zararlar azalacak ve yenilenebilir enerjiye geçişten beklendiği gibi, çevresel koruma ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması mümkün olacaktır.

RES'lerin sosyal sürdürülebilirliğe katkıları olan ve bölge halkı tarafından, önemli ve anlamlı bulunan sosyal katılımın gerçekleştirilmesinde ve sosyal adalet ve eşitlik çabaları çerçevesinde sunulan sosyal faydaların dağıtımında da eşitsizliklerin yaşandığı ve eşitliğin sağlanması için birtakım düzenlemelere ihtiyaç olduğu görülmüştür. Bölge halkı, RES'lerin kurulum aşamasında ÇED ve alternatif mekanizmalar ile bilgilendirilme ve görüşlerinin alınmasıyla planlama sürecine -yeterli düzeyde olmasa da- kısmen dahil olmakta ve katılmaktadır. RES kurulum alanlarında özel mülkü bulunan bölge halkının, özel mülkü bulunmayan bölge halkına göre daha fazla bilgilendirildiği bununla birlikte bölge halkı kadınlarının, RES'lere ilişkin bilgilendirme toplantılarının genellikle köy kahvehanesinde yapılması nedeniyle bilgilendirme toplantılarına katıl(a)madığı veya bölgeye kurulacak rüzgâr türbinleri hakkında doğrudan bilgiye ulaşamadığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla sosyal katılımın kapsamının genişletilmesine -özellikle mülk satışı yapmayan bölge halkının ve kadınların da sürece dahil edilmesine- yönelik yeni stratejiler geliştirilmelidir.

RES şirketlerinin, çoğunlukla köylerin kamusal alanları olan okul, yol, cami, altyapı vb. hizmetlerin iyileştirilmesine veya ihtiyaçların giderilmesi şeklinde yaptıkları sosyal faydaların her köye aynı düzeyde sunulmadığı ve eşitsiz bir şekilde dağıtıldığı ortaya çıkmıştır. Çünkü bu sosyal faydalar, şirketlerin kurumsal politikası ve işleyişi ile ilişkili olarak tercihe ve inisiyatifte bırakılmış olup; yasa veya yönetmeliklerde zorunlu tutulup standartlaştırılmamıştır. Dolayısıyla ülkemizde bu sosyal faydaların bazı AB ülkelerinde olduğu gibi yasa ve yönetmeliklere dahil edilerek standartlaştırılmasına ihtiyaç vardır. Ancak bu şekilde daha adil bir sosyal fayda dağılımı gerçekleşebilir. Hem sosyal faydalar hem sosyal katılım ne kadar adil, şeffaf ve kapsayıcı bir şekilde gerçekleştirilebilirse sosyal eşitliğe ve sürdürülebilirliğe o derece katkı sağlayacaktır.

¹⁰ T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, "Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği" <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=39647&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>. Son Erişim Tarihi: 25 Şubat 2024.

Kaynakça

- Agterbosch, S., Meertens, R. M., Walter J.V., & Vermeulen, W. J. V. (2009). The relative importance of social and institutional conditions in the planning of wind power projects. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 13(2), 393-405.
- Aitken, M. (2010). Wind power and community benefits: Challenges and opportunities. *Energy Policy*, 38(10), 6066-6075.
- Altuntaşoğlu Taç, Z. (2005). Yenilenebilir enerji Avrupa Birliği ve Türkiye müktesebatı. https://www.emo.org.tr/ekler/6edc1cd1f36e45d_ek.pdf Son Erişim Tarihi: 03 Ocak 2024.
- Altuntaşoğlu Taç, Z. (2011). Türkiye’de rüzgâr enerjisi mevcut durum, sorunlar. *Mühendis ve Makine Dergisi, Cilt: 52, Sayı: 617, 56-63.*
- Aschwanden, J., Stark, H., Peter, D., Steuri, T., Schmid, B., & Liechti, F., (2018). Bird collisions at wind turbines in a mountainous area related to bird movement intensities measured by radar. *Biological Conservation*, 220, 228–236.
- Aydın, C. İ. (2019). Identifying ecological distribution conflicts around the inter-regional flow of energy in Türkiye: a mapping exercise. *Frontiers Energy Research*, 7, 1-19.
- Aydın, N. Y., Kentel, E., & Düzgün, Ş. (2010). GIS-based environmental assessment of wind energy systems for spatial planning: A case study from western Türkiye. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 14, 364–373.
- Baker, S. H. (2016). Mexican energy reform, climate change, and energy justice in indigenous communities. *Natural Resources Journal*, 56(2), 369-390.
- Barbier, E.B. (1987). The concept of sustainable economic development. *Environmental Conservation*, Summer Vol. 14, No. 2 pp. 101-110.
- Barlas, N. (2013). *Küresel krizlerden sürdürülebilir topluma-çağımızın çevre sorunları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Başkaya, Ş. (2010). Hidroelektrik santralleri (HES) ve rüzgâr enerjisi santralleri (RES)’nde çevresel etki değerlendirmesi (ÇED). III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, Artvin, Türkiye, 20-22 Mayıs 2010, Cilt 2, 668-676.
- Bayraç, H. N. (2011). Küresel rüzgâr enerjisi politikaları ve uygulamaları. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Uludağ Journal of Economy and Society Cilt/Vol. XXX, Sayı/No. 1, 37-57.*
- Beck, U. (2019). *Risk toplumu: Başka bir modernliğe doğru*. K. Özdoğan & B. Doğan (Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bell, D., Gray, T., & Haggett, C. (2005). The ‘social gap’ in wind farm siting decisions: explanations and policy responses. *Environmental Politics*, 14, 460–477.
- Bessette, D. L. & Mills, S. B., (2021). Farmers vs. lakers: Agriculture, amenity, and community in predicting opposition to united states wind energy development. *Energy Research & Social Science* 72.
- Bıçakçı, E., Balabanlı, C., & Acar, E. (2023). Tarım ve mera alanlarında rüzgâr ve güneş enerji sistemleri kurulması hakkında değerlendirmeler. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 13, 700-712.
- Brown, J. P., Pender, J., Wisser, R., Lantz, E., & Hoen, B., (2012). Ex post analysis of economic impacts from wind power development in U.S. counties. *Energy Economics* 34, 6, 1743–1754.

- Brown, L.R., Larsen, J., Roney, J.M., & Adams, E.E., (2015). The great transition, shifting from fossil fuels to solar and wind energy. *Earth Policy Institute Washington DC*.
- Cass, N., Walker, G., & Devine-Wright, P. (2010). Good neighbours, public relations and bribes: the politics and perceptions of community benefit provision in renewable energy development in the UK. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 12(3), 255-275.
- Collombat, I. (2021). *Ormansızlaştırmaya hayır Chico Mendes*. A. Berktaş (Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Cowell, R., Bristow, G., & Munday, M. (2011). Acceptance, acceptability and environmental justice: The role of community benefits in wind energy development. *Journal of Environmental Planning and Management*, 54, 539–557.
- Cowell, R., Bristow, G., & Munday, M. (2012). Wind energy and justice for disadvantaged communities. <https://static1.squarespace.com/static/536b92d8e4b0750dff7e241c/t/53b57af1e4b01811829dadfc/1404402417513/wind-farms-communities-summary.pdf> Son Erişim Tarihi: 20.02.2024.
- Creswell, J. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. London: SAGE Publications.
- Delivering community benefits from wind energy development: a toolkit, a report for the renewables advisory board and DTI*. (2007). Centre For Sustainable Energy With Garrad Hassan & Partners Ltd, Peter Capener & Bond Pearce Llp.
- Devine-Wright, P., (2005). Beyond NIMBYism: Towards an integrated framework for understanding public perceptions of wind energy. *Wind Energ.* 8:125–139.
- Dincer, İ. (2000). Renewable energy and sustainable development: A crucial review. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 4, 157-175.
- Diñçer, İ. (2019). Tüba-rüzgâr enerjisi teknolojileri raporu. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara.<https://www.tuba.gov.tr/tr/yayinlar/suresiz-yayinlar/raporlar/tuba-ruzgr-enerjisi-teknolojileri-raporu-1> Son Erişim Tarihi: 15 Kasım 2023.
- Dimitropoulos, A., & Kontoleon A. (2009). Assessing the determinants of local acceptability of wind-farm investment: a choice experiment in the Greek Aegean Islands. *Energy Policy*, 37, 1842–54.
- Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, (1991). *Ortak geleceğimiz*. B. Çorakçı (Çev.). Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.
- Ekşi, A., Kantarlı, İ. C., Yalçın, F. A., & Kirazlı, G. (2019). Enerji yatırımlarında sosyal kabulü etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi. *Strategic Public Management Journal*, 5(10), 63-77.
- Erdoğan, A., Aksakal B., & Sönmez, Ö.C. (2015). Rüzgar enerjisi santrallerinin yaban hayatına etkileri. *Tabiat ve İnsan*, no.189,11-18.
- Erdoğan, S. (2020). Enerji, çevre ve sera gazları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 277-303.
- Fıçıcı, F., Dursun, B., & Gökçöl, C. (2007). Rüzgar enerji sistemlerinden kaynaklanan gürültünün incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 2(1), 54-62.
- García, J. H., Cherry, T., Kallbekken, S., & Torvanger, A. (2016). Willingness to accept local wind energy development: Does the compensation mechanism matter?. *Energy Policy* 99, 165–173.
- Gençel, H., & Tarhan, İ. (2019). Rüzgar enerjisinin önemli geçiş yerlerinden olan Çanakkale bölgesindeki bazı rüzgar enerji santralleri için kapasite faktörü incelemesi. *Çanakkale Onsekiz Mart University, Journal of Graduate School of Natural and Applied Sciences*,5,1, 120-139.

- Giddens, A. (2013). *İklim değişikliği siyaseti*. E. Baltacı (Çev.). Ankara: Phoneix Yayınevi.
- Gorayeb, A., Mendes, J.S., Meireles, A.J.A., Silva, E.V., Brannstrom, C., & Freitas, A.L.R. (2016). Wind-energy development causes social impacts in coastal ceará state, brazil: the case of the xavier community. Editors: Vila-Concejo, A.; Bruce, E.; Kennedy, D.M., and McCarroll, R.J. *Journal of Coastal Research, Special Issue, Florida: Coconut Creek*.
- Goodland, R., (1995). The concept of environmental sustainability. *Annu. Rev. Ecol. Syst.* 1995.26:1-24.
- Gross, C., (2007). Community perspectives of wind energy in Australia: The application of a justice and community fairness framework to increase social acceptance. *Energy Policy*, 35(5), 2727-2736.
- Gürbüz, İ.B., Özkan, G., & Korkmaz, Ş. (2021). Rüzgâr enerji santrallerinin kırsala olan sosyo-ekonomik etkileri ve sosyal kabulü. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 31, 223-231.
- Gürbüz, E. Y., Altıntaş, A., Sürücü, B., & Tuncer A. D., (2021). Rüzgar türbinlerinin yaban hayatına etkilerinin incelenmesi. *Politeknik Dergisi*, 24(3): 953-962.
- Hall, N., Ashworth, P., & Devine-Wright, P. (2013). Societal acceptance of wind farms: Analysis of four common themes across Australian case studies. *Energy Policy*, 58, 200-208.
- Harris, M.J. (2009). *Basic principles of sustainable development, dimensions of sustainable development*. Google Books. https://books.google.com.tr/books?id=lyBlCwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=tr&source=gb_s_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false Son Erişim Tarihi: 20 Ekim 2023.
- Helldin, J.O., Jung, J., Neumann, W., Olsson, M., Skarin, A., & Wıdemo, F. (2012). The impacts of wind power on terrestrial mammals a synthesis. Swedish Environmental Protection Agency Report 6510.
- Henningsson, M., Jönsson, S., Ryberg, JB., Bluhm, G., Bolin, K., & Bodén, B., et al. (2013). The effects of wind power on human interests: a synthesis. Swedish Environmental Protection Agency, Report 6545.
- Hickel, J. (2021). *Çoğu zarar azı karar: dünyayı küçülme kurtaracak*. D. Keskin (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- İlkiliç, C., (2012). Wind energy and assessment of wind energy potential in Türkiye. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 16, 1165- 1173.
- Jones, N. F., Pejchar, L., & Kiesecker, J.M. (2015). The energy footprint: How oil, natural gas, and wind energy affect land for biodiversity and the flow of ecosystem services. *Bioscience*, 65(3).
- Joselin Herbert, G.M., et al. (2007). A review of wind energy technologies. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 11, 1117-1145.
- Kabasakal, B., & Erdoğan, A. (2019). Rüzgar enerji santrallerinin kuşlara etkileri ve çözüm önerileri. *TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Antalya Şubesi, YEKSEM*.
- Kadioğlu, M. (2002). Küresel iklim değişimi ve Türkiye. *Engineer & the Machinery Magazine*. http://www1.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/1f2dd133f097238_ek.pdf Son Erişim Tarihi: 06 Haziran 2022.
- Kantarıcı, M. D. (2015). Rüzgar enerji santrallerinin (Res) ekolojik etkileri üzerine değerlendirmeler. 6. Ulusal Hava Kirliliği ve Kontrolü Sempozyumu 7-9 Ekim İzmir.
- Karataş, S. (2009). *Türkiye’de yenilenebilir enerji kaynakları içerisinde rüzgar ve güneş enerjilerinin yeri*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi].

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=Y1VcmeHGmvmk0zPkzT7KbA&no=ZMYAMOIJPHFo4v1KRYub9g>

- Kaya, E. (2021). Rüzgâr enerji santrallerinin çevresel etkileri. *Rüzgâr Enerjisi Dergisi*, <https://www.ruzgarenerjisi.com.tr/bolum-10-ruzgar-enerji-santrallerinin-cevresel-etkileri/> Son Erişim Tarihi: 09 Kasım 2023.
- Kaygusuz, K., & Kaygusuz, A. (2002). Renewable energy and sustainable development in Türkiye. *Renewable Energy* 25, 431–453.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 13 (20): 19-33.
- Kılıç, Ç., Yılmaz, M., & Sarı, R., (2017). Rüzgâr enerji sistemlerinin sosyal kabul dinamiklerini anlamak. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 15(2), 135-156.
- Kırış, R., & Toprak, S. (2007). İklim değişikliğinde ormanların rolü. http://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/semp5_38.pdf Son Erişim Tarihi: 14 Ekim 2023.
- Krug, F. & Lewke, B., (2009). Electromagnetic interference on large wind turbines. *Energies*, 2, 1118-1129.
- Koçaslan, G. (2010). Sürdürülebilir kalkınma hedefi çerçevesinde Türkiye'nin rüzgar enerjisi potansiyelinin yeri ve önemi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (4), 53-61.
- Konak, N. (2011). Küresel iklim değişikliği kyoto protokolü esneklik mekanizmaları, gönüllü karbon piyasası ve Türkiye: Eleştirel yaklaşım. *Alternatif Politika*, 3, 154-178.
- Leichenko, R., & O'brien, K., (2021). *İklim ve toplum geleceği dönüştürmek*. O. Orhangazi (Çev.). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Levenda, A. M., Behrsin, I., & Disano, F. (2021). Renewable energy for whom? A global systematic review of the environmental justice implications of renewable energy technologies. *Energy Research & Social Science*, 71.
- Liebe, U., Bartczak, A., & Meyerhoff, J. (2017). A turbine is not only a turbine: The role of social context and fairness characteristics for the local acceptance of wind power. *Energy Policy*, 107, 300-308.
- Macdonald, C., Glass, J., & Creamer, E. (2017). What is the benefit of community benefits? Exploring local perceptions of the provision of community benefits from a commercial wind energy project. *Scottish Geographical Journal*, 133, 172-191.
- Masden, E. A., Haydon, D. T., Fox, A. D., Furness, R. W., Bullman, R., & Desholm, M. (2009). Barriers to movement: impacts of wind farms on migrating birds. - *ICES Journal of Marine Science*, 66, 746–753.
- Massicard, E. 2023. *Mahalleyi yönetmek: muhtarlar üzerinden Türkiye'de devlet-toplum ilişkileri*. O. Kunay (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mckenzie, S. (2004). Social sustainability: Towards some definitions. Hawke Research Institute University Of South Australia Magill, South Australia.
- Najam, A., & Cleveland, C.J. (2003). Energy and sustainable development at global environmental summits: An evolving agenda. *Environment, Development and Sustainability* 5, 117–138.
- Oskay, C. (2014). Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde rüzgâr enerjisinin önemi ve Türkiye'de rüzgâr enerjisi yatırımlarına yönelik teşvikler. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 76-94.
- Outka, U. (2011). The renewable energy footprint. 30 Stan. Envntl. L.J. 241-258.

- Öztürk, H., (2021). *Yenilenebilir enerji kaynakları*. İstanbul: Birsen Yayınevi.
- Özgen, N. (2021). Sürdürülebilirlik kavramı ve kullanım alanları. N. Özgen & M. Kahyaoğlu (Ed.), *Sürdürülebilir Kalkınma*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özşahin, E., & Kaymaz, Ç.K. (2013). Rüzgâr enerji santrallerinin (Res) yapım yeri seçimi üzerine bir cbs analizi: Hatay örneği. *Tünav Bilim Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2, 1-18*.
- Pehnt, M., Oeser, M., & Swider, D.J. (2008). Consequential environmental system analysis of expected offshore wind electricity production in Germany. *Energy 33, 747-759*.
- Pınar, A., Buldur, A.D., & Tuncer, T., (2020), Türkiye'deki rüzgâr enerji santralleri dağılışının coğrafi perspektifle incelenmesi. *Doğru Coğrafya Dergisi 25(43), 167-182*.
- Pierpont, N. (2009). Wind turbine syndrome: A report on a natural experiment. <http://www.windturbinesyndrome.com/wp-content/uploads/2009/12/Wind-Turbine-SyndromeExec.-Sum.-12-20-09.pdf> Son Erişim Tarihi: 16 Ekim2023.
- Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, A., Chapin III, F.S., Lambin, E., & Lenton, T.M., et al., (2009). Planetary boundaries: Exploring the safe operating space for humanity. *Ecology and Society, Vol. 14, No. 2*.
- Rudel, T. K., (2001). Sequestering carbon in tropical forests: Experiments, policy implications, and climatic change. *Society & Natural Resources: An International Journal, 14:6, 525-531*.
- Sachs, J.D. (2019). *Sürdürülebilir kalkınma çağı*. B. Gönülşen (Çev.). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınevi.
- Saidur, R., Rahim, N. A., Islam, M. R., & Solangi, K. H. (2011). Environmental impact of wind energy. *Renewable and Sustainable Energy Reviews, 15(5), 2423-2430*.
- Şahin, Ü., (2004). Truva atı olarak sürdürülebilir kalkınma. *Üç Ekoloji Dergisi Sayı: 2, 1-16*.
- Taşkın, Z. E., Yılmaz, M., & Kılıç, Ç. (2020). Rüzgâr enerji santrallerinin ekonomik etkileri ve sosyal kabul: Mucur örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi, 18(2), 296-319*.
- T. C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 98 sayılı doğal sit alanlarında rüzgâr enerjisi santralleri (res) ilke kararında değişiklik yapılmasına dair ilke kararı. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/11/20221105-6.pdf> Son Erişim Tarihi: 27 Şubat 2024.
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Doğal sit alanlarında rüzgâr enerjisi santralleri (res) ilke kararı. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/tabiat/icerikler/res-deg-s-kl-lk-sonrasi-20220802145655.pdf> Son Erişim Tarihi: 27 Şubat 2024.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, Çevresel etki değerlendirmesi yönetmeliği. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=39647&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>. Son Erişim Tarihi: 25 Şubat 2024.
- Tolunay, A., & Korkmaz, M. (2004). Ormancılıkta kamu yararı ve üstün kamu yararı üzerine analizler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 8(1), 47-58*.
- Tolunay, D., (2021). Türkiye'de ekosistem tahribat faktörü olarak habitat ve arazi kullanım değişiklikleri. *Memleket Siyaset Yönetim (Msy), 16(36), 279-304*.
- Tuna, M., (2006). *Türkiye'de çevrecilik Türkiye'de çevreye ilişkin toplumsal eğilimler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Tuna, M. (2014). Çevresel Süreçlerin ve Çevre Sorunlarının Küreselleşmesi, M. Tuna (Ed.) *Çevre Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Turkish Greenhouse Gas Inverntory 1990-2021, National inventory report for submission under the united nations framework convention on climate change. 2023. Turkish Statistical Institute. <https://enerji.gov.tr/Media/Dizin/EVCED/tr/%C3%87evreVe%C4%B0klim/%C4%B0klimDe%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fi/UlusalSeraGaz%C4%B1EmisyonEnvanteri/Belgeler/Ek-1.pdf> Son Erişim Tarihi: 20.02.2024.
- Türkeş, M. (2002). İklim değişikliği: Türkiye- iklim değişikliği çerçeve sözleşmesi ilişkileri ve iklim değişikliği politikaları. [tubitak.gov.tr https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-7.pdf](https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-7.pdf) Son Erişim Tarihi: 21 Haziran 2022.
- Türkiye Rüzgâr Enerjisi Birliği, (2023). Türkiye Rüzgâr Enerjisi İstatistik Raporu.
- Wang, S., & Wang, S. (2015). Impacts of wind energy on environment: A review. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 49, 437–443.
- Welton, S., & Eisen J. B. (2019). Clean energy justice: Charting an emerging agenda. 43 *Harvard Envtl. L. Rev.* 307.
- Wolsink, M., (2000). Wind power and the NIMBY-Myth: Institutional capacity and the limited significance of public support. *Renewable Energy* 21 49-64.
- Yener, Ş. Ç., Çerezci, O. & Çerezci, F. (2017). Measurement of electromagnetic radiation around wind turbines. Electric Electronics, Computer Science, Biomedical Engineerings' Meeting (EBBT).
- Yin, R. (2018). *Case study research and applications: Design and methods*. New York: SAGE Publications.
- Zárate-Toledo, E., Patiño, & R., Fraga, J. (2019). Justice, social exclusion and indigenous opposition: A case study of wind energy development on the isthmus of tehuntepec, Mexico. *Energy Research & Social Science*, 54, 1-11.

Makale Bilgi Formu:

Yazarların Notları: Bu çalışma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TUBİTAK) tarafından 122K676 Numaralı proje ile desteklenmiştir. Projeye verdiği destekten ötürü TUBİTAK'a teşekkürlerimizi sunarız. Projeye danışmanlık yapan Doç. Dr. Savaş Evran'a ve saha çalışmasında emeği geçen bursiyer öğrencilerimiz Gözdenur Yılmaz'a ve Ayça Soykan'a katkılarından dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

Bu çalışma, -Sağlam, N.A., Dalfidan, F., Kızıltepe, B., "Ekolojik Modernleşme Pratiği Olarak Çanakkale'deki Rüzgar Enerjisi Santrallerinin Sürdürülebilir Kalkınma Üzerinden Değerlendirilmesi", International Congress of Sociology (BUSOC2023) October 26-28th, 2023 Ankara, Türkiye - sunulan (özet) bildiride gelen eleştiriler ve önerilerden hareketle, tekrar gözden geçirilerek içeriğinin yeniden tasarlanmış halidir.

Author's Notes: This study was supported by Scientific and Technological Research Council of Turkey(TUBİTAK), under the Grant Number 122K676. The authours thank to TUBITAK for their supports. We would like to thank Associate Professor Savaş Evran who was the consultant of the project and our scholarship students Gözdenur Yılmaz and Ayça Soykan who contributed to the field work.

This study -Sağlam, N.A., Dalfidan, F., Kızıltepe, B., "Ekolojik Modernleşme Pratiği Olarak Çanakkale'deki Rüzgar Enerjisi Santrallerinin Sürdürülebilir Kalkınma Üzerinden Değerlendirilmesi", International Congress of Sociology (BUSOC2023) October 26-28th, 2023 Ankara, Turkey - is revised and redesigned version of the content that is presented (abstract) paper based on the criticisms and suggestions received.

Yazarların Katkıları: Bu makalenin yazımına tüm yazarlar eşit katkıda bulunmuştur. Tüm yazarlar son metni okudu ve onayladı.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazarlar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma, "İklim Değişikliğini Azaltma Politikaları Bağlamında Rüzgâr Enerjisi Santrallerinin Sosyal Kabulünü Etkileyen Mekanizmaların Enerji Adaleti Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Çanakkale’de Bir Vaka Çalışması” başlıklı TÜBİTAK tarafından desteklenen 122K676 Numaralı 1002-A Hızlı Destek Projesi’nin alan çalışması verileri kullanılarak hazırlanmıştır. TUBİTAK tarafından desteklenmiştir.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale Turnitin tarafından taranmıştır.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Neoliberalizm ve Çalışma Hayatı: Türkiye, OECD Ülkeleri ve Dünya Üzerine Bir İnceleme

Sustainable Development Goals, Neoliberalism, and Working Life: An Examination on Türkiye, the OECD, and the World

Serkan Coşkun

Hacettepe Üniversitesi,
Ankara, Türkiye,
srkancoskun@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 06.12.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 17.04.2024
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
07.05.2024

Öz: Bu çalışma, 2015 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) ile neoliberal politikalar arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Odak noktası, "tam ve üretken istihdam ile insan onuruna uygun işlerin sağlanması" hedefidir. Araştırma, serbest piyasa güçlerinin ekonomik ve sosyal sorunları çözmedeki etkinliği inancının, bu hedefle olan uyumunu tartışmaya açmaktadır. İstihdamın iş güvencesi, sözleşmeler, ücretler, çalışma saatleri ve sendikal yapılarına dair makroekonomik analizler, neoliberal politikaların SKH'lerle çeliştiğini göstermektedir. Bu ekseninde, SKH'lerin mevcut politik yapıyla uyumlu olup olmadığı ve neoliberal politikaların sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma üzerindeki etkisini tartışmaktadır. Veriler Dünya Bankası, ILO ve OECD'den alınmış, veri madenciliği yöntemleri kullanılarak Türkiye, OECD ülkeleri ve Dünya düzeyinde karşılaştırmalı analizler yapılmıştır. Bu bağlamda, çalışma sürdürülebilir kalkınma hedeflerine, özellikle iş yaşamına ilişkin boyutlarında, neoliberal politikaların etkilerini değerlendirerek özdeşünümselliğimizi geliştirmeye katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Neoliberalizm, İstihdam, Çalışma Hayatı, Makroekonomik Göstergeler

Abstract: This study investigates the relationship between the Sustainable Development Goals (SDGs) established by the United Nations in 2015 and neoliberal policies, focusing specifically on the goal of "ensuring full and productive employment and decent work for all." The research challenges the belief in the effectiveness of free market forces in solving economic and social issues in relation to this objective. Macro-economic analyses concerning job security, contracts, wages, working hours, and union structures reveal discrepancies between neoliberal policies and the SDGs. The study discusses whether the SDGs are compatible with the current political structure and how neoliberal policies affect the achievement of sustainable development goals. Data from the World Bank, the International Labour Organization (ILO), and the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) were utilized, and comparative analyses at the levels of Türkiye, OECD countries, and the world were conducted using data mining techniques. In this context, the study contributes to enhancing our self-reflection by evaluating the impacts of neoliberal policies on the work-life dimensions of the sustainable development goals.

Keywords: Sustainable Development Goals, Neoliberalism, Employment, Working Life, Macroeconomic Indicators

Extended Abstract

In the contemporary era marked by rapid globalization and evolving economic paradigms, the Sustainable Development Goals (SDGs) established by the United Nations in 2015 stand as a beacon of hope and a roadmap towards a more equitable, sustainable, and prosperous world. Among the myriad objectives outlined within the SDGs, the goal of "ensuring full and productive employment and decent work for all" emerges as a critical pillar, given its profound implications on economic stability, social equity, and individual dignity.

This research delves into the intricate relationship between the aspirational SDGs and the prevailing neoliberal policies that have shaped global economic landscapes over the past few decades.

Neoliberalism, with its staunch advocacy for free-market capitalism, deregulation, and minimal state intervention, has been a dominant force, influencing policy-making and economic strategies across nations. However, this research posits a fundamental question: Do neoliberal policies align with, or contradict, the objectives set forth by the SDGs, particularly in the realm of employment and labor?

Utilizing a comprehensive analysis based on data sourced from reputable institutions such as the World Bank, the International Labour Organization (ILO), and the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), this study embarks on a comparative examination spanning Türkiye, OECD countries, and the global context. The methodology, grounded in non-reactive research strategies, employs data mining techniques to sift through and analyze existing statistical datasets, providing an empirical foundation for the ensuing discussion.

The findings reveal a complex and multifaceted narrative. On one hand, the global economy, as reflected through Gross Domestic Product (GDP) metrics, has witnessed substantial growth. This growth, in theory, should precipitate increased employment opportunities, higher wages, and improved working conditions, thereby aligning with the SDGs' vision. However, the reality, as unearthed through this research, presents a stark contrast.

Neoliberal policies, characterized by their emphasis on economic efficiency and market-led solutions, have often led to a commodification of labor, where employment is viewed through the lens of market dynamics rather than social welfare or human dignity. The macroeconomic analyses conducted within this study illustrate a disconnect between neoliberal policies and the SDGs. Key indicators such as job security, wage structures, working hours, and union representation depict a landscape where neoliberalism's market-centric approach often undermines the SDGs' holistic aspirations for sustainable and dignified employment.

Moreover, the study highlights significant disparities in the distribution of economic gains. While GDP and per capita production values have surged, the proportion of these gains accruing to the workforce has not kept pace, suggesting an erosion of labor's share in the burgeoning economic pie. This discrepancy raises critical questions about equity, fairness, and the very essence of sustainable development, which seeks to balance economic growth with social inclusion and environmental stewardship.

The research further explores the nuances of employment contracts, working conditions, and labor rights, unveiling a trend towards increasing precariousness in employment relationships. Temporary contracts, part-time work, and informal employment arrangements, often devoid of adequate social protections, have become more prevalent under the aegis of neoliberal reforms. Such trends not only compromise job security and worker well-being but also challenge the SDGs' commitment to decent work for all.

In light of these findings, the study advocates for a reevaluation of neoliberal policies in the context of sustainable development goals. It calls for a paradigm shift towards policies that prioritize human dignity, social equity, and environmental sustainability alongside economic efficiency. This entails a more active role for the state in regulating labor markets, protecting workers' rights, and ensuring that economic growth translates into tangible improvements in the quality of employment and working life.

In conclusion, while neoliberal policies have undeniably shaped the global economic order, their alignment with the Sustainable Development Goals, particularly concerning employment and decent work, remains tenuous. This research underscores the imperative for a more integrated and holistic approach to policy-making, one that harmonizes economic objectives with the broader goals of social justice, environmental sustainability, and human well-being, as envisioned by the SDGs.

1. Giriş

Günümüzde ortaya çıkan sorunlar portföyü hem yerel hem de küresel düzlemde kapsamlı ve grift çözümlerin üretilmesini gerektirmektedir. Bu çözüm önerilerinin en başında, Birleşmiş Milletler tarafından 2015 yılında kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) gelmektedir. SKH'ler yoksulluktan gıda güvenliğine, hakkaniyetli ve kapsayıcı eğitimden, cinsiyet eşitliğine, temiz su ve hijyen erişiminden ve çalışma hayatına kadar pek çok alanda insanlığın geleceği için önemli hedefleri içermektedir. Özellikle, insanlığın çevresel ve varoluşsal imkanlarını tüketerek büyümesi ve kendi geleceğine yönelik muğlaklığın her geçen gün daha fazla hissedilmesi, SKH'leri hem yerel hem de küresel ekseninde daha önemli hale getirmektedir (Sachs, 2019; Sarıbeyoğlu Sklar, 2015). Bu ekseninde SKH'ler, sosyal, ekonomik ve çevresel boyutları bir arada ele alan kuşatıcı bir toplumsal hedefler bütünü olarak hükümetler, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları, çeşitli alanlarda çalışan akademisyen ve girişimcilere kadar geniş bir kitle tarafından desteklenen amaçlar haline gelmiştir.

Tarihsel açıdan SKH'ler, 1972 yılında Stockholm'deki BM İnsan ve Çevre Konferansında ekonomik kalkınma ile çevresel sürdürülebilirliğin olası açmazlarına ilişkin kaygılara dayanmaktadır (Sachs, 2019: 439). Uluslararası gündemde yerini alması ise 1987 yılında Brundtland Komisyonu raporu ile olmuştur (Sarıbeyoğlu Sklar, 2015: 27; Özmehmet, 2008). 1992 tarihinde Rio Konferansı SKH'lerin temelini hazırlanmasında diğer bir dönüm noktası olmuştur. Konferansta Gündem 21'in yanı sıra Orman ilkeleri, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Biyo Çeşitlilik Sözleşmesi imzaya açılmıştır. Rio Konferansı'nda ortaya çıkan sonuçların takibi ve paydaşların hedeflere ulaşma çabalarının uyumlu hale getirilebilmesi açısından 2002 tarihinde Johannesburg'da "Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi" gerçekleştirilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2023). 2012 tarihinde Rio+20 BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı düzenlenerek "İstedığımız Gelecek" isimli, kalkınmanın yol haritasının sınırları çizilmiş ve sonuç belgesi olarak kabul edilmiştir. "Ortak ama farklılaştırılmış sorumluluklar" ilkesiyle BM Genel Kurulu'ndaki 193 ülke, 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan on yedi başlıktaki hedefleri belirlemiştir (Sachs, 2019: 443; Sarıbeyoğlu Skalar, 2015: 60-61). 2015 yılında gerçekleştirilen toplantıda ise tanımlanan hedeflere yönelik küresel performanslar değerlendirilmiştir. Buna göre ekonomik, toplumsal ve çevresel sorunlara beklenen çözümleri getirme noktasında atılan adımlardaki eksiklikler vurgulanmıştır. Bu çerçevede Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 2030 ekseninde 17 temel hedef ve 169 alt hedefte olacak şekilde yenilenerek uluslararası düzlemde kabul edilmiştir (Peşkirçioğlu, 2016:7).

Bu çalışmada da SKH'lerden "*Sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik kalkınmayı sağlamak, tam ve üretken istihdamı ve insan onuruna yakışır işleri yaygınlaştırma*" hedefi ele alınmaktadır. Buna göre insanlığın hak ettiği ve insana yakışır bir iş tasavvurunun gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Sachs, 2019: 445). Bu noktadan hareketle çalışmada, SKH hedeflerinden sürdürülebilir bir çalışma hayatının ve hedefleri çerçevesinde vaat edilen geleceğin imkânı tartışmaya açılmaktadır. İstihdam yapısının gelir, sözleşme, vb. boyutları üzerinden çalışma hayatına ilişkin SKH'ler neoliberal politikalar açısından sorunsallaştırılarak, aktüel politik yapıyla ilişkisi çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Neoliberalizm, 1970'lerden itibaren dünya ekonomisinin ve istihdamdaki dönüşümün anlaşılmasında büyük ölçüde standart olarak kabul edilmiştir (Harvey, 2005; Slobodian, 2018). Bu anlayış, devletin ekonomik yaşamda daha az rol oynadığı ve serbest piyasa güçlerinin ekonomik ve sosyal sorunları çözüme en etkili mekanizma olduğunun kabulüne dayanmaktadır (Hayek, [1944] 2001,1960; Von Mises, [1949] 1996; Friedman, [1962] 2002). Ancak, neoliberalizm çıktıkları itibariyle eleştirileri de beraberinde getirmiştir (Chomsky, 1998; Piketty, 2014; Stiglitz, 2002). Neoliberal uygulamaların istihdam yapısı çerçevesinde gelir eşitsizliğini artırırken iş güvencesi ve sosyal hizmetlere erişim gibi konularda bir dizi olumsuz etkisinin olduğu belirtilmiştir (Piketty, 2014; Stiglitz, 2002). Literatür incelendiğinde neoliberal politikalar ekseninde çalışma hayatındaki dönüşümler sonucunda, çalışanların özlük haklarında ve istihdam yapısında güvencesizleşme, ücret düşüşleri, saatlik gelir kaybı

ve farklı kuralsızlaştırma uygulamalarıyla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir (Belek, 2010; Bentolila & Dolado, 1994; Çolak, 2016; Conley, 2006; Elson, 2010; Emmons Allison vd. 2018; Kalleberg, 2009a; Özsoy Özmen, 2016; Picketty, 2014; Quinlan & Bohle, 2009; Rifkin, 1995; Scicchitano vd. 2020; Yıldız, 2007).

Bu düzlemde bakıldığında sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden çalışma hayatına ilişkin hedefler, insana yakışır bir iş, güvenceli istihdam, gelir durumunun adaletli düzenlenmesine, cinsiyetler arası farklılıkların giderilmesine, sosyal adaleti göz önünde bulunduran bir paylaşım tahsisine dayanmaktadır. Ancak, neoliberal uygulamaların sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumluluğu da ciddi belirsizlikler içermesi SHK'lerin güncel sosyal uzamdaki işlevselliğini temellendirme noktasında soru işaretlerine yol açmaktadır. Özellikle, neoliberalizm ve SKH'ler yapısal açıdan günümüz aktüel sosyal uzamında çelişkilerle birlikte ve eş zamanlı var olduğu görülmektedir. Araştırma bu noktadan hareketle neoliberal politikaların sürdürülebilir bir çalışma hayatına yönelik hedeflere ne derece imkân tanıdığını sorunsallaştırırken, makro düzlemde bu iki aktüel politik tavrın alış arasındaki etkileşimlere ilişkin bir özdeşimselliği harekete geçirmeyi hedeflemekte ve bu yönüyle önem arz etmektedir.

2. Neoliberalizm Ekseninde Sürdürülebilir Bir Çalışma Hayatının İmkânı Üzerine

Neoliberalizm, piyasa ekonomisine dayalı bir sistem olup devletin sermaye ve piyasa işleyişindeki rolünün azaltılmasını savunan ekonomik ve politik bir doktrindir (Harvey, 2005:2). Bu anlayışa göre, serbest piyasa ve sosyal ilişkilerin doğal yapısı, sosyal uzamın içinde demokratik bir şekilde işlemektedir. Bu nedenle sosyal uzamın doğal yapısına her türlü müdahale edilmesi işleyişi ve doğal dengeyi bozmaktadır. Otoritenin ya da kolektivitinin bu noktada üstlenebileceği yegâne sorumluluk dengenin ve işleyişin korunması açısından hakemliktir (Friedman, 2002: 24). Dolayısıyla, otoritenin sorumluluğu, hukukun sağlanması, düzenin korunması ve hakların tahsis edilmesi noktasında sadece teknik araçları sağlamakla sınırlıdır (Friedman, 2002: 31-34).

Bu bağlamda neoliberalizmin iktisadi yorumuna göre para arzı ve talebinin düzenlenmesi ya da piyasa dışı aktörlerin regülasyonları gibi müdahalenin (intervention) her türü, istihdam, üretim krizlerinin ve daralmaların temel nedeni olarak görülmektedir. Friedman (2002: 37-52) daha da ileri giderek Büyük Depresyon'un en temelde bu müdahaleci anlayışın bir sonucu olduğuna dikkat çekmektedir. Benzer şekilde Hayek, son 50 yıllık iktisadi krizleri aktif para kontrolü ve paranın kendi düzenini küresel düzlemde arz ve talep ekseninde düzenleyememesine bağlamaktadır (Hayek, 1960: 324-325).

Bu noktadan hareketle neoliberalizm, Keynesyen denklemin bir anti tezi ve onun eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan yıkım, temel ihtiyaçlarını karşılayamayan insan yığınlarının oluşmasına ve iktisadi yapıların çöküşüne yol açmıştır. Bu durum, savaş sonrası dönemde sosyal sorumluluğun kurumsal düzlemde gerçekleştirildiği, bireylerin konumlarını ve kaynaklarını güçlendirme noktasında devletlerin doğrudan sorumluluk almasının zorunluluk olarak belirlediği bir dönemin başlangıcı olmuştur (Barr, 1998). Beveridge Raporundaki aile yardımları, sağlık-bakım servisleri ve tam istihdamın kurumsal sorumluluğun unsurları olarak tanımlanması bunun en temel göstergesidir (Barr, 1998: 32-33). Bu dönemde bütün bu düzenlemelerin arkasındaki temel anlayış ise Keynes'in basit denkleminde dayandırılmıştır.

Keynes, Paranın Genel Teorisi'nde toplumsal ilerleme fikrini ekonomik başarı ile doğrusal bir ilişki içerisinde konumlandırmaktadır (Keynes, 1964). Ona göre istihdam arttığında, toplam efektif talep artar. Efektif talep artışı tüketim talebini artırır ancak bu talep artışı hiçbir zaman toplam efektif gelir kadar değildir. Bu nedenle artan istihdamla eşlik eden efektif talep ile artan tüketim hiçbir zaman toplam çıktıyı tüketecek oranda değildir. Bu durum ise her zaman aradaki fazlalığı emmek üzere güncel yatırımı zorunlu kılmaktadır (Keynes, 1964: 28-29). Keynes, yıkımın ortaya çıkardığı bütün sürecin sorumluluğunu talebin girdiği krize bağlarken, bu talebin sorumluluğunu da bizzat kurumsal aktörlerin aksiyonlarıyla karşılıklı bir ilişki içerisinde konumlandırmıştır. Tam istihdam sağlandığı takdirde efektif

talep sağlanacak, dolayısıyla tüketim belirli oranda artacak üretim ve tüketim arasındaki fark ise yatırım ve genişleme sonucunda bir döngü içerisinde sürecektir. Bu durum ise kitlesel yatırımları, tüketici kitleyi, zorunlu süreklilik gösteren ve büyüyen yatırımları beraberinde sistemsel bir dayatma olarak gerektirmiştir. Çünkü bu iktisadi anlayış, verimlilik artışıyla paralel stabil bir talep ve tüketim kârlılığını göz önünde bulundurmakta ve daha fazla yatırımla tabanın refahının arttırılmasına ihtiyaç duymaktadır (Zencirkıran & Baştürk, 2019:97).

Bu “müdahaleci” anlayış sistem sürdürülebilirliğinin önündeki engelleri kaldıracak biçimde yapılanmıştır. Öncelikle kurulan yeni sistem devlet, sermaye, işçi-işveren-sendika ağı içerisinde yapılanmıştır (Belek, 1997: 249). Piyasalar bu yolla korunmuş, uygulanan sosyal politikalar ile hem iş verenler hem de işçiler desteklenmiştir. Böylece sıkı denetimle hem tam istihdam hem de yüksek verimlilik garanti altına alınmıştır (Zencirkıran & Baştürk, 2019: 107). Uzun dönemli iş-ücret sözleşmeleri, verimlilik üzerinde yüksek düzeyli kontrol, genel verimlilik ile ürün fiyatlarına endekslenmiş ücretlerin kontrollü arttırılması bu garantici tutumun yansımasıdır (Lipietz, 1997; Barbieri, 2009).

1970'lere gelindiğinde mevcut sistem 1960-1970 yılları arasındaki sosyal huzursuzluk ortamı, 1971'de dalgalı kur rejimi ve korumacı para politikalarının terk edilişi, 1973-1979 yılları arasındaki petrol ambargosu ve Batı ekonomilerinde enerji maliyetlerinin artışı, İran devrimi sonrası alternatif enerji sahalarının erişiminin sınırlanması nedeniyle dar boğaza girmiştir (Piore & Sabel, 1984: 166-167). Bu dönüşümler genel sistem anlayışının ardındaki formülasyonu ve refah uygulamalarına da ciddi bir darbe vurmuştur. Keynesçi uygulamaların dayandığı temel meşruiyet ilkesi toplumu gereksinimden ve riskten kurtarmak olmuştur (Rosanvallon, 2004: 31). Ancak bu beklenti sınırsız bir program ve uygulamaya dayanması nedeniyle belirsizleşen iç ve dış piyasa koşullar neticesinde imkânsızlaşmıştır.

Böylesi bir tarihsel çerçeve içerisinde 1980'li yıllarda Ronald Reagan ve Margaret Thatcher A.B.D. ve Birleşik Krallık'ta, Deng Xiaoping Çin'de serbest pazar ideolojisi çerçevesinde iktisadi yapıyı dönüştürecek adımları atmaya başlamıştır (Stiglitz, 2002: 13; Harvey, 2005: 1-4). Bu ideolojinin küresel düzlemde uygulayıcıları olarak Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) öne çıkmıştır. Bu kuruluşlar yapısal reformlarla, sermaye akışının ülke içi sübvansiyon ve harcamalar ile belirli bir noktada tıkanmasının önünü açacak ve global bir pazar alanını hayata geçirecekti. Yabancı sermaye ülke içerisinde banka, iş, hizmet ve diğer farklı sektörler içerisine girerek rekabeti arttıracak ve ticaret özgürleşirken artan marjinal fayda büyümeye imkân sağlayacaktı (Stiglitz, 2002: 67-71). Böylelikle 1900 ile 1940 yıllar arasındaki talep sorununun çözümü için müdahaleci bir politik ve iktisadi tavır alış ortaya çıkarmıştır. Ancak, 1970'li yıllarda bu kez arzın krize girmesiyle, yani karlılık ve kazançların iç piyasa ile sübvansiyon edilememesi sonucu, küresel düzlemde bir arz ve talep alanı oluşturularak neoliberal yapının temelleri kurulmuştur.

Neoliberal ekonomik yapı, bu minvalde, ardılı müdahaleci ekonominin dayandığı mekanizasyon ve kolektif emek arasındaki organik bağı erozyona uğratmıştır. Küresel düzlemde bir arz-talep alanına evrilen iktisadi sistem, kitlesel üretim tesisleri, sıkı yapılanmış üretim süreçleri, ulusal üretim-tüketim zinciri ve bu kapsamdaki tam istihdam uygulamaları arasındaki ilişkiye dayanan denklemden köklü bir kopuşa neden olmuştur. Bu nedenle sistemin talep çerçevesinde kendini düzenleyebilme, rekabet edebilmesine yönelik ihtiyaç, kitlesel üretim ve kolektif emeğe ihtiyacı ortadan kaldırmıştır (Emre, 1995; Morris, 1988:301-302; Rifkin, 1995:96).

Braverman (2008:417) bu dönüşümü şöyle özetlemektedir: “*Adam Smith'in toplu işçiler örneğinde, artık tel düzelten bir işçi, uzunlamasına kesen başka biri, başlıkları biçimlendiren bir üçüncüsü, bunları toplu işçilere takan bir dördüncüsü, toplu işçileri sivriltten bir beşincisi... ve işçileri kağıtların içine yerleştiren başka birisi tarafından yapılmamaktadır. Sürecin tamamı, büyük tel kümelerini her gün paketlenmiş ve satışa hazır biçimde milyonlarca toplu işçeye dönüştüren tek bir makinede yeniden birleştirilmiştir.*” Dolayısıyla, yeni dönem kolektif emeğin standart yapısını, yeni üretim teknolojileriyle

birlikte dönüştürmüştür. Özellikle, talep kökenli anlık değişimlere uyum sağlayabilme kapasitesi gerekliliğinin egemen olması “aracın tekerini araç giderken değiştirme” zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır (Doğan, 2005:95). Bu durum ise deregülasyon ve özelleştirme çerçevesinde, geçmişe göre emek piyasasının düzenlenebilirliğinin artırılmasını dayatmış ve böylece emek piyasasında atipik uygulamaların gelişmesinin de önünü açmıştır (Atkinson & Meager, 1986).

Bu dönemin çalışma ilişkilerinde uygulanan temel ilke “esneklik” olmuştur. Sistemin makro yapısında, kısa dönemde ortaya çıkan çeşitlilik ve belirsizliklerle başa çıkmak için faydalı olduğu öne sürülen bu ilke, aynı zamanda emeğin organizasyon yapısını da temelden dönüştürmüştür (Atkinson & Meager, 1986: 68). Sennet (2012:45) esnekliği, ağacın rüzgâr karşısında formunun sınanması ve eski haline dönmesiyle ilişkilendirir. Ona göre, esneklik kavramı ideal olarak, insan davranışlarının ve kurumlarının değişen koşullara zarar görmeden uyum sağlama yeteneğine sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu çerçevede, neoliberal yapı, aktif uyum sağlama yeteneğini ve düzenlenebilir olma kapasitesini esneklik olgusuna bağlamış, istihdam yapısının da bu noktada esnekleşmesi gerektiği zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.

Çalışma ilişkileri ve istihdam yapısında, esneklik işlevsel ve sayısal olmak üzere iki boyutta temellendirilmektedir. Sayısal esneklik, emek girdilerinin sözleşme, gelir, çalışma saati gibi doğrudan iş veren çerçevesinde düzenlenebilir olmasıdır (Atkinson & Meager, 1986: 3-4,84). İşlevsel esneklik ise işverenin, çalışandan görev tanımını, vasıf gerekliliklerini, performans ve uyum sağlama yeteneğini düzenleyebilmesiyle ilgilidir (Atkinson & Meager, 186: 4,8). Üretim ve tüketim yapısı arz-talep çerçevesinde belirsizleşirken, kaçınılmaz olarak çalışanların da düzenlenebilir, kendilerini koşullar çerçevesinde ayarlayabilir olma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Verimlilik ve maliyet hesaplamalarında sürümden kazanma mantığı maliyetten tasarruf ile pazardan pay almaya dönüştüğün de istihdamın düzenlenme noktasındaki katı tam istihdam uygulamalarının getirdiği sınırlılıklar en temelde bu iki ilkenin devreye alınmasıyla kırılmıştır.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde görülmektedir ki, kazançlar ve sözleşme yapıları ekseninde güvencesizlik artmıştır (Bentolila & Dolado, 1994; Bowden & Ballenger, 2018; Kalleberg, 2009a; Standing, 2011). Vasıflar arasındaki farklar artarken belirli bir grup emek yerel ve sınırlı birimi çerçevesinde değersizleştirilirken, beşerî sermayesi yüksek kesimlerde emeğin ve çalışma koşullarının bireysel düzlemde işveren ile çalışan arasındaki koşullar çerçevesindeki düzenlemeler ile sağlanmasının önü açılmıştır (Coşkun, 2022). Maliyetlerden tasarruf emeğin karşılığı olan değerden de küresel rekabet içerisinde kesintileri kaçınılmaz olarak beraberinde getirmiştir. Sonuçta, özlük haklardan ciddi kayıplar söz konusu olmuştur. Deregülasyon ve vasıf çerçevesinde emeği bireyselleştiren mekanizmalar özellikle çalışanları sendikal yapıdan uzaklaştırmış ve bağımsızlaştırmıştır. Bu durum ise çalışanları işverenler tarafından daha fazla atipik uygulamalara ve kayıplara maruz bırakmıştır (Bronfenbrenner, 2009; Freeman & Medoff, 1984: 59,77,135; Western & Rosenfeld, 2011: 513).

Gelişen bu yeni iktisadi kalkınma anlayışı, başta Amerika olmak üzere, Almanya, Japonya gibi büyük sanayilerin yanı sıra bütün ülkelere sirayet ederek neoliberal uygulamaları devreye almasıyla sonuçlanmıştır (Lipietz, 1997). Bunun sonucunda biline gelen refah uygulamalarının altı kazanırken çalışma hayatı ve istihdam yapısı temelden dönüşmüştür. Arz ve talebin küresel düzlemde düzenlenir hale gelişi rekabeti farklı bir biçime kavuşturarak iç piyasa tüketiminin yanı sıra temel kazanç alanının küresel pazarlara indirgenmesi özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde çalışma koşullarında ciddi bir deregülasyona yol açarken; gelir eşitsizliği, belirli grup mesleki ve statü gruplarının ezici önem kazanışı ve diğerlerinin değersizleştirilmesi, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, sosyal çatışmalar gibi pek çok soruna neden olmuştur (Stiglitz 2002; Rodrik 2018). Bunların sonucunda ise küresel güçlü firmaların sermaye giriş çıkışlarındaki rekabeti, yerel firmaların çoğunda düzenli işleri ve çalışma yapılarını prekaryalaşmış çalışma formlarına dönüştürmüştür (Stiglitz, 2002: 68; Standing, 2011: 4).

Dolayısıyla, makro iktisadi yapıdaki değişiklikler zorunlu olarak mikro düzeydeki ilişkileri de etkilemektedir. Özellikle Dean (2016: 77-79, 88-90) ve Scheve ve Slaughter (2004: 672-673), bu değişimlerin ağırlıklı olarak mikro düzlemdeki olumsuz yansımalarının göz önünde bulundurulması gerektiğine dikkat çekmektedir.

Bütün bu tartışmalar ışığında görülmektedir ki neoliberal politikaların sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle ilişkisi her zamankinden daha fazla önem taşımaktadır. Kamu kurumlarının özelleştirilmesi ve refah devleti uygulamalarının altının kazınması bürokrasiyi belirli yüklerden kurtarsa da sermaye, emek ve devlet arasındaki tarihi toplumsal sözleşmenin bozulması, insanların meşru hükümetleriyle aralarındaki bağı da zedelerken bu süreç içerisinde sürdürülebilir bir çalışma hayatının mümkünlüğü daha sorunlu bir hâl almaktadır (Castells, 2006: 533).

İnsana yakışır bir iş, bireylerin geleceğe ilişkin emin ve güçlü adımlar atabilme kapasitesini arttırmaya ilişkin bir olgudur. Bu olgunun günümüz gerçekliğindeki mümkünlüğü tabakalaşmış bir emek yapısı içerisinde bir vasıf grubu için kısmi olarak başarıları içerisinde barındırsa da genel düzlemde kuşatıcı bir çalışma hayatının imkânı sorunlar içermektedir. Geleceğin toplumları sürdürülebilir bir çalışma yaşamı için kuşatıcı bir istihdam ve istihdam koşullarını yaratma zorluğuyla karşı karşıyadır. Rifkin (1995)'ın da işaret ettiği gibi işsizlik olgusu, gelecek yüzyılımızın en baskılayıcı sosyal problemidir. Yapısal işsizliğin ve yapısal istihdam sorunlarının verimlilik ve çalışan performansından bağımsızlaştırılarak düşünülmesi gerekmektedir. Rosanvallon (2004: 32)'un dikkat çektiği boyutuyla temel sorunumuz, geleceğin temsilcilerinin neler olması gerektiği hakkında bir uzlaşmaya ilişkindir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin hayata geçirebilme olasılığı bu uzlaşmanın imkânıyla ilgili bir meseledir.

3. Yöntem

Bu araştırma, nicel araştırma metotlarından tepkisiz (Non-reactive, unobtrusive research) araştırma stratejisi çerçevesinde tasarlanmıştır. Tepkisiz araştırmalar içerik analizi, var olan istatistiklere/dokümanlara dayalı ve ikincil araştırma olarak alt stratejilere ayrılmaktadır (Babbie, 2007: 319; Neuman, 2014: 369). Babbie (2012: 338, 362, 369) bu stratejilere ek olarak, tarihsel karşılaştırmalı araştırma, sosyal bağlam araştırması ve sosyal gösterge araştırması olarak farklı stratejileri de eklemektedir. Araştırma, bu stratejiler içerisinde halihazırdaki istatistiklere dayandırılarak kurgulanmıştır. Bu vasfıyla ikincil analizden ayrılmaktadır.

İkincil araştırmalar, kişilerin hali hazırda kendilerinin birincil elden toplamadığı, ücret karşılığında paylaşılan ve genel itibarıyla anket veri setlerine dayanmaktadır (Neuman, 2014: 49, 384). Var olan istatistikler ise hükümet veya diğer organizasyonların kamusal erişime açık olarak paylaştığı veri setlerine dayanmaktadır (Neuman, 2014: 49). Ortak güçlü yanları ise araştırmacıya maliyet ve zaman açısından avantaj sağlarken, yüksek kalitede kapsamlı verilere ve boylamsal analiz imkânı tanımaktadır (Bryman, 2012: 312-313).

Bu noktadan hareketle neoliberal politikaların çalışma yaşamında meydana getirdiği değişimlerin sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle yapısal uyumu OECD, Dünya Bankası ve Uluslararası İş Örgütü'nün paylaştığı veriler çerçevesinde ilişki bir düzlemde incelenmektedir.

3.1. Veri kapsamı, metrik organizasyonu ve analiz metodolojisi

Amaçlanan değerlendirmeler için veri setleri Dünya Bankası, OECD, ILO gibi uluslararası kuruluşların veri bankalarından çekilmiştir. Bu kapsamda ilgili kuruluşların veri bankalarından; çalışan başına çıktı oranı (ILO, 2023a), GSYMH içerisinde çalışanların gelir payının yüzdesi (ILO, 2023b), 25 yaş ve üzeri işsizlik oranı (ILO, 2023c), istihdam içerisinde geçici ve sürekli sözleşme oranı (ILO, 2023d), cinsiyetler arası gelir uçurumu oranı (ILO, 2023e), cinsiyet ve mesleklere göre saatlik ortalama kazanç (ILO, 2023f), kayıtlı işsiz oranı (OECD, 2023a), çalışanların yıllık ortalama çalışma süresi (OECD 2023b), gönülsüz

yarı zamanlı çalışan oranı (OECD, 2023c), toplu pazarlık kapsam oranı (OECD, 2023d), sendikal yoğunluk oranı (OECD, 2023e), gayri safi yurt içi milli hasıla oranı (World Bank, 2023a) ve istihdam edilen kişi başı çalışan açısından GSYM oranı (World Bank, 2023b) bilgileri çekilmiştir. Veriler içerisinde eksik kategoriler olmaması nedeniyle içerik açısından eksik verileri tamamlamaya ilişkin bir işlem yapılmamıştır. Veri metrikleri açısından karşılaştırma düzlemleri açısından farklılıklar olması nedeniyle karşılaştırmalara Türkiye, Türkiye-OECD ve Türkiye-Dünya ekseninde yer verilmiştir.

Çekilen verilere ait metriklerin nasıl düzenleneceği ve organize edileceği CRISP-DM protokolü çerçevesinde gerçekleştirilmiştir (Provost & Fawcett, 2013: 27). CRISP-DM (Cross Industry Standard Process for Data Mining) protokolü basit anlamıyla veri madenciliği projelerinde başından sonuna kadar takip edilen adımlara ilişkin ayrıntılı bir kılavuздur (Provost & Fawcett, 2013: 27-33). Bu çerçevede ilk olarak kuramsal çerçeve ve metnin iddia ettiği sorunsalın literatür taraması ekseninde problemin ne olacağı belirlenmiştir. Daha sonra çekilen veri setleri betimsel istatistiksel analiz metotları ve ilk görselleştirmeler ile veriye yönelik anlayış geliştirilmiştir. Analiz metriklerinin nihai ilişki ve görünümüne karar verildikten sonra tematik olarak ayrıştırılmıştır. Bu ekseninde dört temel sorunsal düzlemi betimsel olarak belirlenmiş ve sunulmuştur. Bunlardan birincisi, makro boyutta değişen GSYİH yapıları, çalışanların ürettikleri değer ve gelir yapısıdır. İkincisi, çalışma hayatı içerisinde işsizlik oranları, çalışma süreleri ve sözleşme yapılarının dönüşümüdür. Üçüncüsü gelir yapısının cinsiyetler düzlemindeki dönüşümü ve gelir eşitsizliğine ilişkindir. Dördüncüsü kurumsal düzlemde sendikal yapı ve toplu sözleşme kapsamıdır.

Bu noktadan hareketle 4 temel araştırma sorusu oluşturulmuştur:

1. Üretilen değer artışı ve çalışanların gelirlerindeki artış yapısı arasındaki ilişki nasıl bir eğilim göstermektedir?
2. İşsizlik oranları ve sözleşme yapısındaki değişim nasıldır?
3. Cinsiyetler arası gelir uçurumu nasıl bir görünüm sergilemektedir?
4. Sendikal yoğunluk ve toplu sözleşme kapsamında değişim var mıdır?

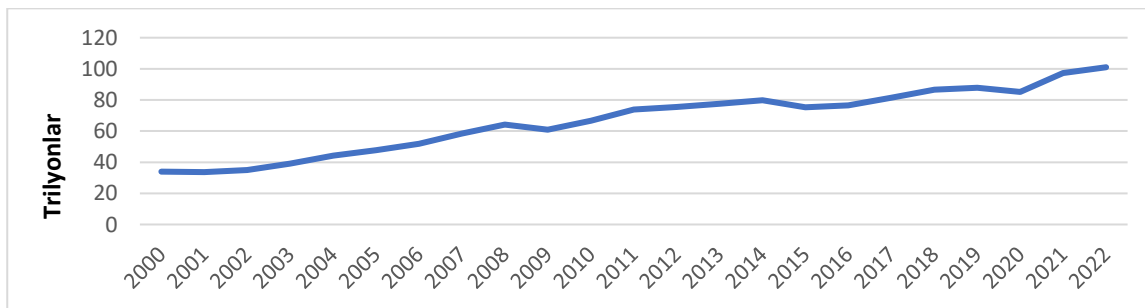
4. Bulgular

Araştırmanın bulguları 4 tema ekseninde sırasıyla sunulmuştur. Buna göre Tema 1: Değer Artışı ve Gelir, Tema 2: İşsizlik, Çalışma ve Sözleşme Yapısı, Tema 3: Gelir Eşitsizliği ve Cinsiyet, Tema 4: Kolektif Yapı: Sendikalar ve Toplu Sözleşme'dir.

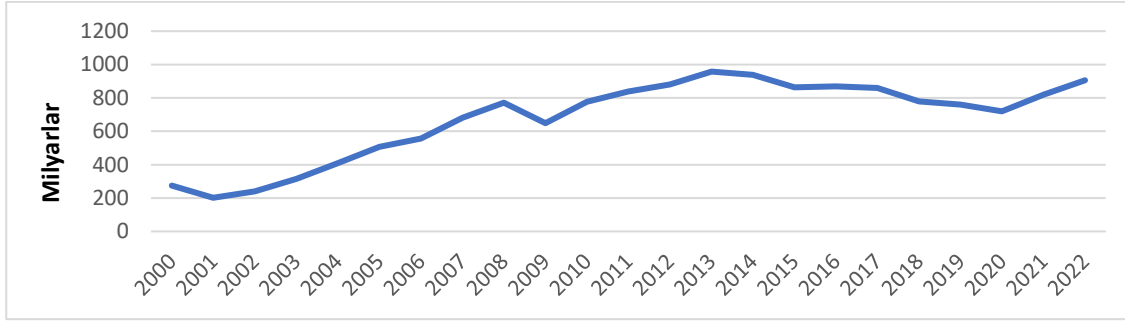
4.1. Değer artışı ve gelir

Şekil 1

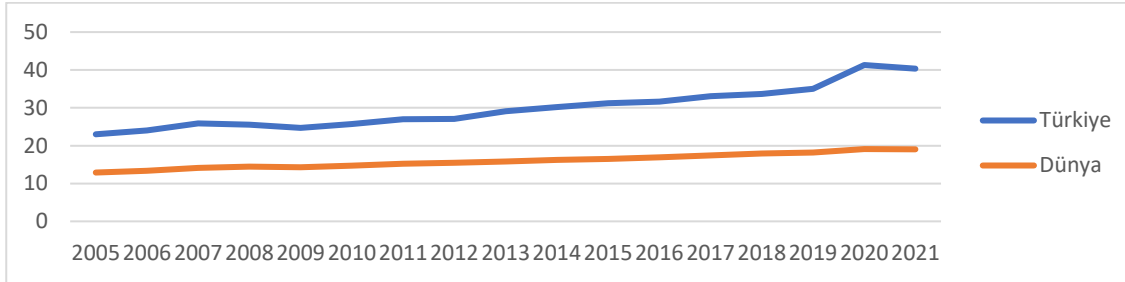
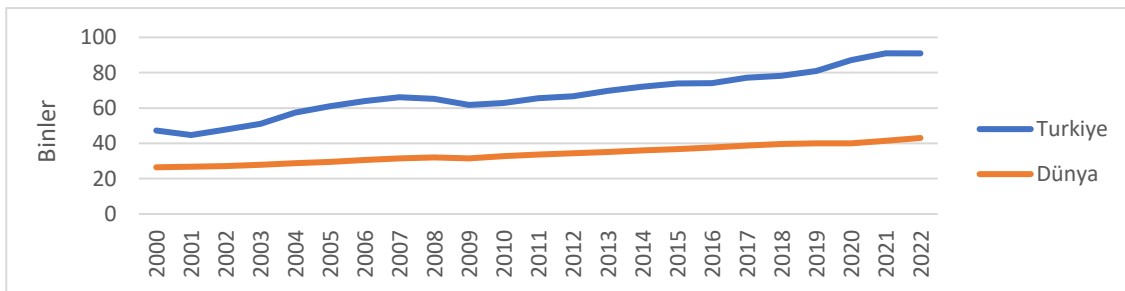
2000-2022 Yılları Arasında GSYİH Değişimi-Dünya

Kaynak: World Bank (2023a)

Şekil 2*2000-2022 Yılları Arasında GSYİH Değişimi-Türkiye***Kaynak:** World Bank (2023a)

2000-2022 yılları arasında dünya genelinde Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) yaklaşık 40 trilyon dolardan 100 trilyon dolara çıkmıştır (Şekil 1). Aynı dönemde, Türkiye'de GSYİH 200 milyar dolardan, 2022 itibarıyla 900 milyar dolara ulaşmıştır (Şekil 2). Bu artış, küresel ekonominin sürekli büyüme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda, GSYİH'lerdeki artış hem dünya hem de Türkiye açısından üretilen değer yıl içerisinde ciddi bir oranda arttığını göstermektedir (Şekil 1, 2). GSYİH'lerdeki bu artış, aynı zamanda yatırım hacmi, istihdam, gelir ve kazançlar açısından da aynı paralele artışları beraberinde getirmesi beklenmektedir.

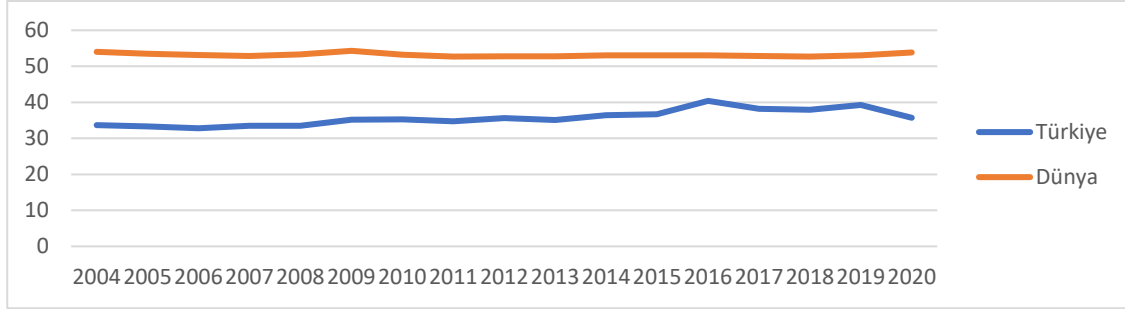
Şekil 3*2005-2021 Yılları Arasında Çalışan Başına Saatlik Çıktı***Kaynak:** ILO (2023a)**Şekil 4***2000-2022 Yılları Arasında Çalışan Kişi Başına GSYİH Oranı (\$)***Kaynak:** World Bank (2023b)

Çalışan başına düşen GSYİH ve saat başına üretim değeri, GSYİH'nin içinde çalışanların verimlilikteki rolüne ve değer artışında çalışan payına ilişkin değişim hakkında anlayışımızı geliştirmektedir. Özellikle, 2017 yılında alım gücüne göre dolar bazında yapılan değerlendirmede, Türkiye'deki çalışan başına düşen GSYİH 47.000\$'dan 90.000 \$'a yükselmiştir (Şekil 3). Aynı metrik, dünya genelinde 2000-2022 yılları arasında 26.000\$'dan 43.000\$'a çıkmıştır (Şekil 3). Eğer çalışılan saat başına üretime bakarsak; 2000-2021 yılları arasında Türkiye'de 23 birim (\$)/saatten 40,3 birim (\$)/saate, globalde ise 12,9 birim (\$)/saatten 19 birim (\$)/saate çıkmıştır (Şekil 4). Bu rakamlar, GSYİH'deki artışın, çalışanların artan

verimliliğiyle doğru orantılı olduğunu ve Türkiye'de ve dünya genelinde her bir istihdam bulunan bireyin daha fazla ekonomik değer ürettiğini göstermektedir.

Şekil 5

2004-2020 Yılları Arasında Çalışanların Gelirinin GSYİH İçerisindeki Payı

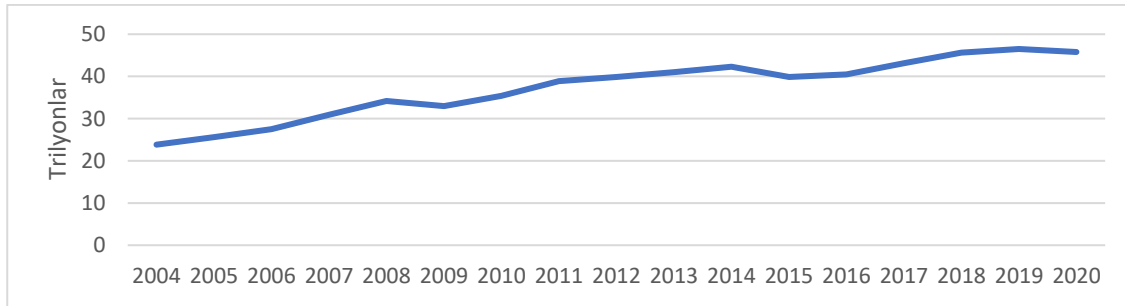

Kaynak: ILO (2023b)

GSYİH'nin çalışan üretkenliği ve ekonomik değer katkısındaki artış çerçevesinde çalışanların ne kadar pay aldığına bakıldığında ise 2004-2020 yılları arasında çalışanların gelirinin GSYİH içerisinde Türkiye için %33,7'den %35,7'ye yükselirken, dünya genelinde %54'ten %53,8'e düşmüştür (Şekil 5). Buna göre, Türkiye'de çalışanların GSYİH'den aldığı payda yaklaşık %2'lik bir artış olmuştur. Ancak genel itibarıyla değerlendirildiğinde Türkiye dünya ortalamasının yaklaşık %20 gerisindedir. Bu durumu daha doğru değerlendirebilmek için, metriğin hesaplanmasında gelişmiş ülkelerin etkisinin ayrıca ele alınması gerekmektedir.

Şekil 6

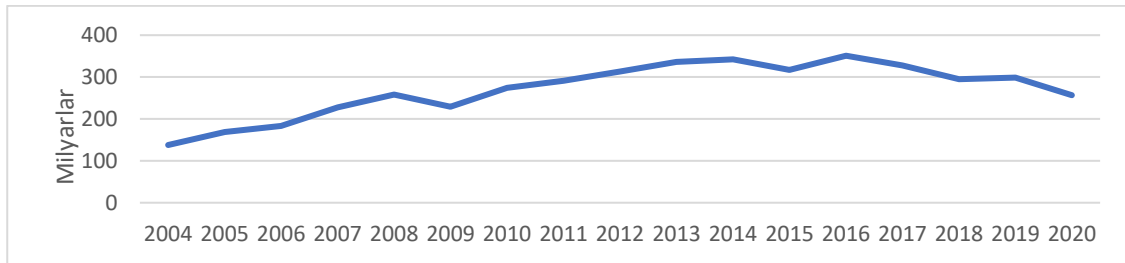
2004-2020 Yılları Arasında Çalışanların Gelir Oranının GSYİH İçerisindeki Payı- Dünya

Kaynak: World Bank (2023a); ILO (2023b)

Şekil 7

2004-2020 Yılları Arasında Çalışanların Gelir Oranının GSYİH İçerisindeki Payı- Türkiye

Kaynak: World Bank (2023a); ILO (2023b)

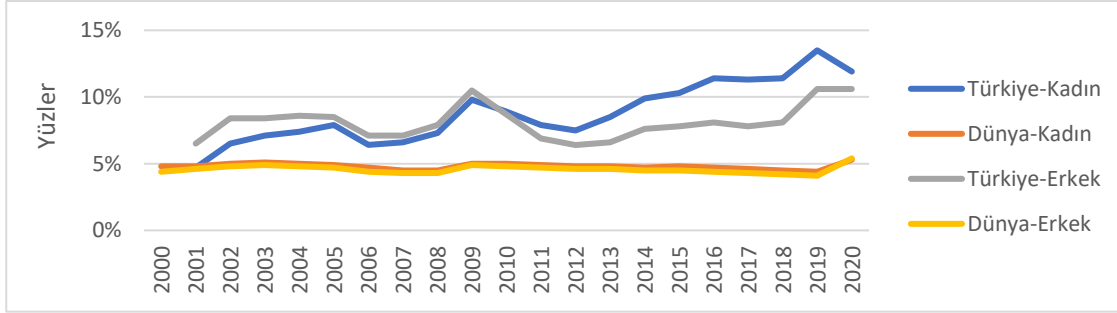
Dünya genelinde çalışanların GSYİH'den aldığı pay, yaklaşık 20 trilyon \$'dan 45 trilyon \$'a yükselmiştir. Türkiye için ise bu değer yaklaşık 130 milyar \$'dan 250 milyar \$'a çıkmıştır (Şekil 7). Hem global hem de yerel ölçekte bu artış, çalışanların ekonomik değerden elde ettikleri payın yaklaşık iki katına çıktığını göstermektedir. Ancak, son 5 yılda Türkiye'nin işgücü gelir payında yaklaşık 100 milyar \$'lık bir azalma yaşandığı görülmektedir (Şekil 7). Bu, GSYİH'deki artışa karşın işgücü gelirinin azalmasına neden olan

dinamikleri anlamının önemli olduğunu göstermektedir. Özellikle verimlilikteki önemli artış ve çalışanların ürettiği değerdeki yükselme göz önüne alındığında, Türkiye'nin küresel ortalamaya kıyasla çalışanlara daha az pay verdiği sorunsalını istihdam yapısının güçlendirilmesi ve gelir adaleti, paylaşımı noktasında kritik bir öneme sahiptir.

4.2. İşsizlik, çalışma ve sözleşme yapısı

Şekil 8

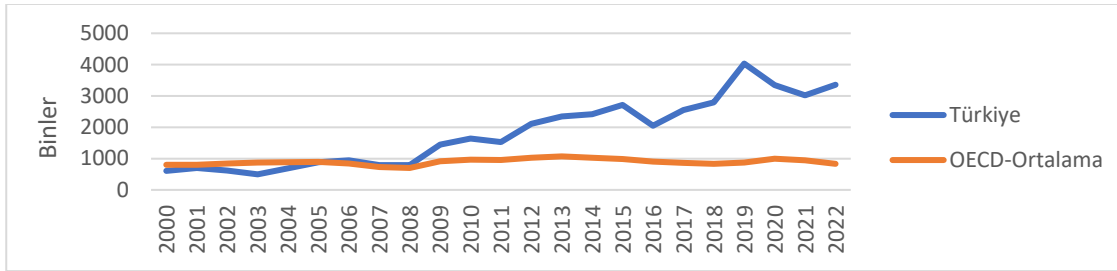
2000-2020 Yılları Arasında 25 Yaş ve Üzeri İşsizlik Oranı

Kaynak: ILO (2023c)

Şekil 9

2000-2022 Yılları Arasında Kayıtlı İşsiz Sayısı

Kaynak: OECD (2023a)

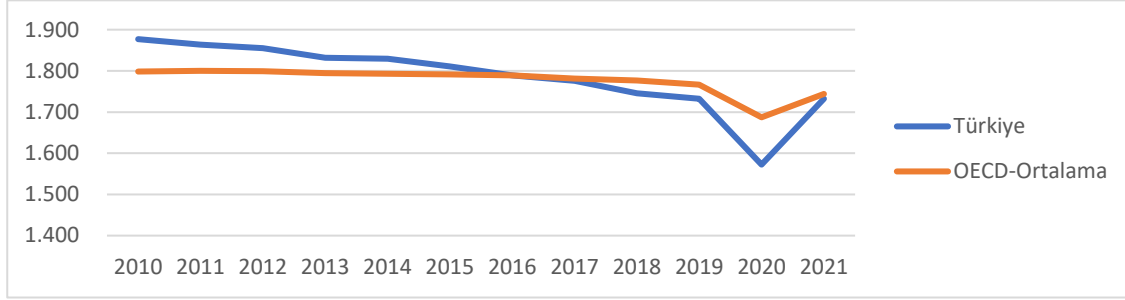
İşsizlik, ülke içerisinde değer üretmesi beklenen bir grubun kullanılmadan kalması veya bir atıllık durumudur. Özellikle 25 yaş ve üzeri bireylerin işsizlik oranı, bu durumu değerlendirmede en kritik göstergedir. Bu yaş grubundaki işsizlik oranı, farklı eğitim seviyelerini tamamlamış ve iş arayan bireyleri kapsamaktadır. 2000-2020 yılları içerisinde Türkiye'nin 25 yaş ve üzeri işsiz oranlarında ciddi bir artış söz konusudur (Şekil 8). 2000 yılında yaklaşık kadınlarda %4 erkeklerde ise %6 olan bu oran 2020 yılı itibariyle kadınlarda %12'ye erkeklerde %10'a çıkmıştır (Şekil 8). Aynı oran dünya ortalamasında ise yaklaşık olarak kadın ve erkek kategorisi için %4 ve %6 bandındadır (Şekil 8). Bu yaş grubundaki bireyler tipik olarak eğitimlerini tamamlamış, kariyerlerine başlamış bireylerden oluşmaktadır. Dolayısıyla, 25 yaş üzeri işsizlik artışı, iş imkanları çerçevesinde bir sınırlılığa ilişkin bilgi sağlamakla birlikte beşerî sermaye ve uzun vadeli toplumsal etkileri açısından ciddi olumsuz sonuçları olmaktadır. Beşerî sermaye, bireylerin eğitim, beceri ve deneyimlerinin toplamını ifade eder ve bir ülkenin ekonomik büyümesi ve sosyal refahı için kritik öneme sahiptir. İşsizliğin yüksek olması, beşerî sermayenin etkili kullanılmamasına ve zamanla erozyona uğramasına neden olur. Bu durum ise beceri ve bilgi seviyelerinin çıktıkları noktasındaki değer azalışı sonucunda beşerî sermaye kalitesinin ve yenilik geliştirme kapasitesinin azalmasına yol açmaktadır (Becker & Doner, 2020). Farklı bir örnek ise, işsiz bireylerin sosyal izolasyon yaşamaları ve toplumdan kopmaları sonucu, bu grup bireylerde sosyal uyum sorunlarına ve huzursuzluklara neden olmasıdır (Fehr vd. 2020).

Kayıtlı işsizlik oranlarına gelindiğinde, Türkiye'nin işsizlik oranları 2000'den 2022'ye kadar genel bir artış trendi göstermektedir (Şekil 9). Özellikle 2009 yılında bir sıçrama görülmekte, bu da 2008 küresel finans krizinin etkilerini yansıtmaktadır. 2001'de yaşanan ekonomik krizin ardından Türkiye'de işsizlik

oranı artmış, 2002'de ise bir azalma gözlemlenmiştir. 2016'dan 2017'ye geçişte yine bir düşüş söz konusu olmuştur. OECD ülkelerinin ortalama işsizlik oranı, genel olarak daha stabil bir görünüm sergilemektedir. OECD ortalamasında da 2008 finans krizinin etkisiyle 2009'da bir artış gözlemlenmektedir; ancak bu artış Türkiye'deki kadar keskin değildir. 2007'den sonraki yıllarda OECD işsizlik oranlarında genel bir düşüş trendi söz konusudur. Türkiye'nin işsizlik oranları, özellikle 2000'lerin başından itibaren OECD ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Ancak, 2008 krizinden sonra Türkiye'nin işsizlik oranı çok daha hızlı bir artış gösterirken OECD ülkeleri daha dengeli bir görünüm söz konusudur (Şekil 9).

Şekil 10

2010-2021 Yılları Arasında Ortalama Yıllık Çalışma Süresi

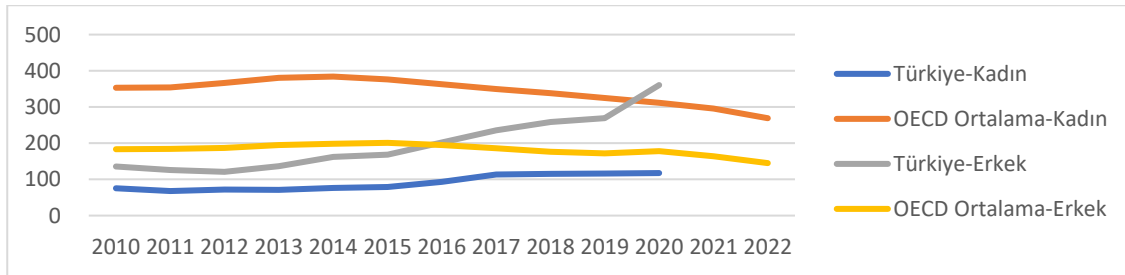

Kaynak: OECD (2023b)

2010 yılında Türkiye'deki bir çalışanın yıllık ortalama çalışma süresi 1.877 saatken, OECD ortalaması yaklaşık 1.800 saattir. 2017'de Türkiye, OECD ortalamasının altına inmiştir. Covid-19 pandemisi sırasında OECD ortalamasında 100 saatlik, Türkiye'de ise 150 saatlik bir düşüş yaşamıştır. Bu, pandemi nedeniyle iş yerlerinin kapanmasının çalışma sürelerini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. 2020 ve 2021 yılları arasında, OECD ortalaması çalışma saatlerini 45 saat artırırken, Türkiye'de bu artış 132 saate çıkmıştır (Şekil 10). Dolayısıyla, Türkiye kriz sonrası çalışma saati normalleşmesinde hızlı bir adaptasyon göstermiştir.

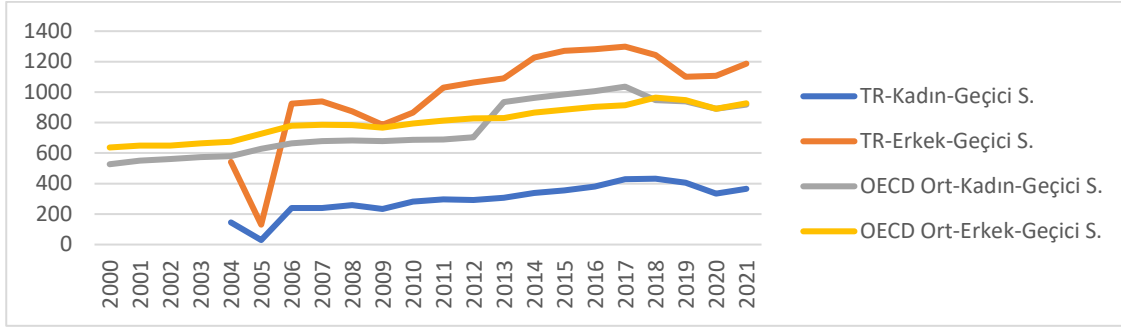
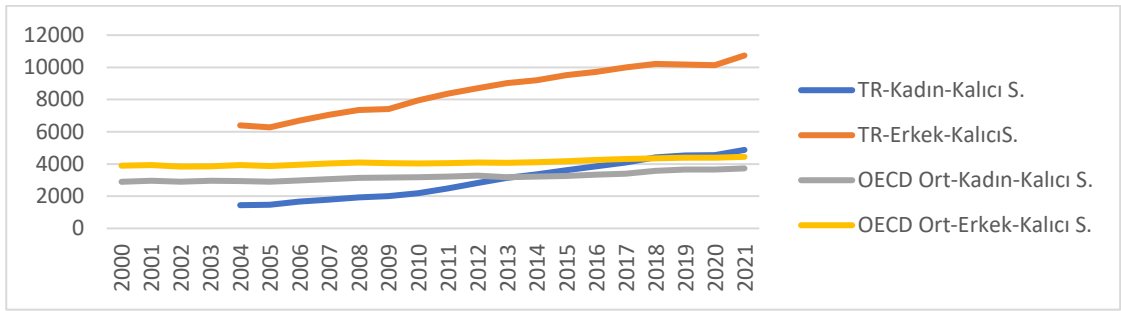
Şekil 11

2010-2022 Yılları Arasında Gönülsüz Yarı Zamanlı Çalışanlar: Türkiye-OECD (Binler)

Kaynak: OECD (2023c)

2010-2022 yılları arasında incelendiğinde, OECD ortalamasında 2014'ten itibaren gönülsüz yarı zamanlı çalışanlar (GYÇ) oranında sürekli bir azalış görülmüştür (Şekil 11). Ancak, cinsiyetlere göre ayrıldığında, kadınların GYÇ oranının erkeklere kıyasla ortalama 120 puan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu, kadınların tam zamanlı iş bulma konusunda erkeklere göre daha dezavantajlı olduklarını göstermektedir. Türkiye'ye baktığımızda, 2012 yılından sonra erkeklerde GYÇ oranında ciddi bir artış gözlemlenmiştir. 2016 yılından sonra bu oran, OECD ortalamasının yaklaşık 1,5 katına ulaşmıştır. Kadınlar için durum, OECD ortalamasından daha düşüktür; bu olumlu bir durum gibi görünse de 2010-2020 yılları arasında kadınlardaki GYÇ oranında yaklaşık %35'lik bir artış yaşanmıştır. Bu artış, kadınların erkeklere göre GYÇ'de daha avantajlı olduklarını göstermez ancak erkeklerin yıllar içinde tam zamanlı iş bulma konusunda yaşadıkları olumsuz değişimi ortaya koymaktadır.

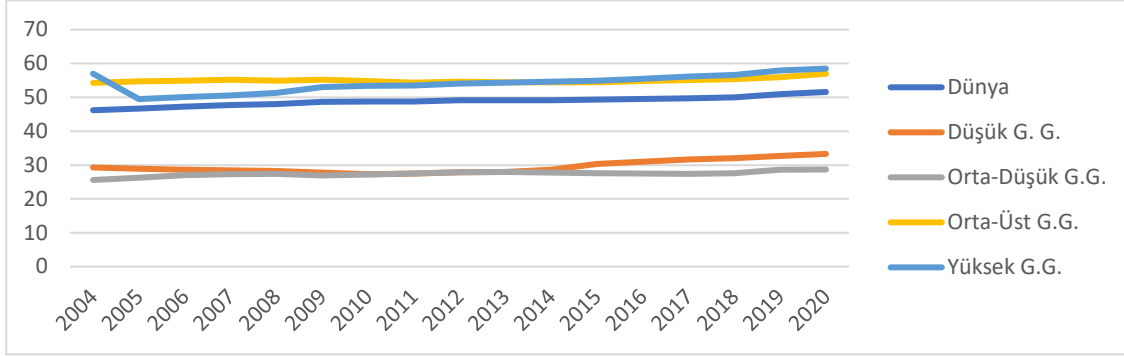
Şekil 12*2000-2021 Yılları Arasında Geçici Sözleşmeler: Türkiye-OECD (Binler)***Kaynak:** OECD (2023d)**Şekil 13***2000-2021 Yılları Arasında Sürekli/Kalıcı Sözleşmeler: Türkiye-OECD (Binler)***Kaynak:** OECD (2023d)

Geçici ve sürekli sözleşmeler bir istihdam yapısının genel profilini tanımlamada anahtar göstergelerdir. Örneğin, yüksek oranda geçici sözleşmeye sahip bir yapı, çalışanların düşük iş güvencesini ve belirsiz çalışma koşullarını yaşadığını göstermektedir. Sürekli sözleşme oranı ise istihdamın istikrarını ve güvencesini işaret etmektedir. 2000-2021 yılları arasında OECD'de geçici iş sözleşmelerinde erkekler için %46, kadınlar için %74 artış yaşanmıştır. Türkiye'de 2004-2021 yılları arasında bu artış erkeklerde %119, kadınlarda ise %152 olarak gerçekleşmiştir. 2021'de OECD ortalamalarına göre kadınlarda 919 bin, erkeklerde 927 bin geçici iş sözleşmesi bulunurken, Türkiye'de bu sayı kadınlarda 365 bin, erkeklerde 1.2 milyon civarındadır (Şekil 12). Türkiye'nin kadın kategorisi, OECD'nin iki cinsiyet kategorisine kıyasla daha düşüktür. Kalıcı sözleşmelerde 2000-2021 yılları arasında OECD ortalamaları erkekler için %14, kadınlar için %29 artış göstermiştir. Türkiye'de bu oranlar erkekler için %68, kadınlar için %238'dir. 2021 itibarıyla OECD erkek kategorisi 4.4 milyon, kadın kategorisi ise 3.7 milyon sürekli iş sözleşmesine sahipken, Türkiye'de bu sayı erkeklerde 10 milyon, kadınlarda 4.8 milyondur (Şekil 13).

4.3. Gelir eşitsizliği ve cinsiyet

Şekil 14

2004-2020 Yılları Arasında Cinsiyetlere Göre Gelir Uçurumu: Dünya-Gelir Grubu Ülkeleri

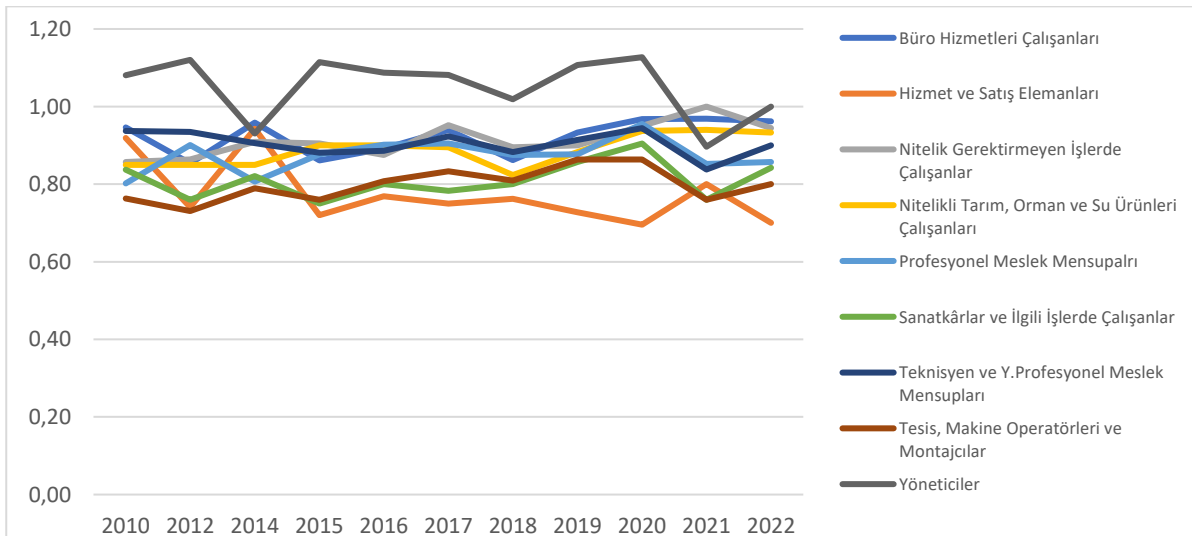
Kaynak: ILO (2023e)

Cinsiyetler arası gelir uçurumu (Gender Income Gap), genellikle kadınların ve erkeklerin aynı iş yaptıklarında kazandıkları miktarı karşılaştırmak için kullanılan bir orandır. Bu oran, 0 ile 1 arasında değişir. Oranın 1 olması, kadın ve erkeklerin aynı iş için eşit miktarda kazanç elde ettiklerini belirtirken, 0 veya 0'a yakın olması, gelir uçurumunun kadınlar aleyhine olduğunu gösterir. Uluslararası veri setlerinin eksikliklerinden dolayı, direkt ülke bazında ya da belirli bir bölge üzerinden Dünya ile Türkiye'nin karşılaştırılması mümkün değildir. Ancak, ILO'nun gelir gruplarına göre tasnifi temel alınarak farklı gelir gruplarındaki ülkelerle bir karşılaştırma yapılmıştır. Türkiye bu tasnife göre orta-üst gelir grubundadır (ILO, 2023g).

2004 ile 2020 yılları arasındaki verilere odaklanan Şekil 14, dünya genelinde ve dört farklı gelir grubunda kadınların erkeklerin kazancına oranını göstermektedir. Dünya ortalaması 2004'te %46,2 iken, 2020'de %51,6'ya yükselmiştir. Bu artış, kadınların erkeklere göre daha fazla kazandığını belirtse de gelir eşitliği konusunda hala ciddi eksiklikler olduğunu göstermektedir. Düşük ve orta-alt gelir grubundaki ülkelerde, 2004'teki %29,3 ve %25,6 olan oranlar, 2020'de sırasıyla %33,3 ve %28,7'ye yükselmiştir. Orta-üst ve yüksek gelirli ülkelerde ise, 2004'teki %54,3 ve %57'lik oranlar, 2020'de sırasıyla %54 ve %57'ye çıkmıştır (Şekil 14).

Şekil 15

2010-2022 Yılları Arasında Meslek Grupları Arasında Gelir Uçurumu: Türkiye

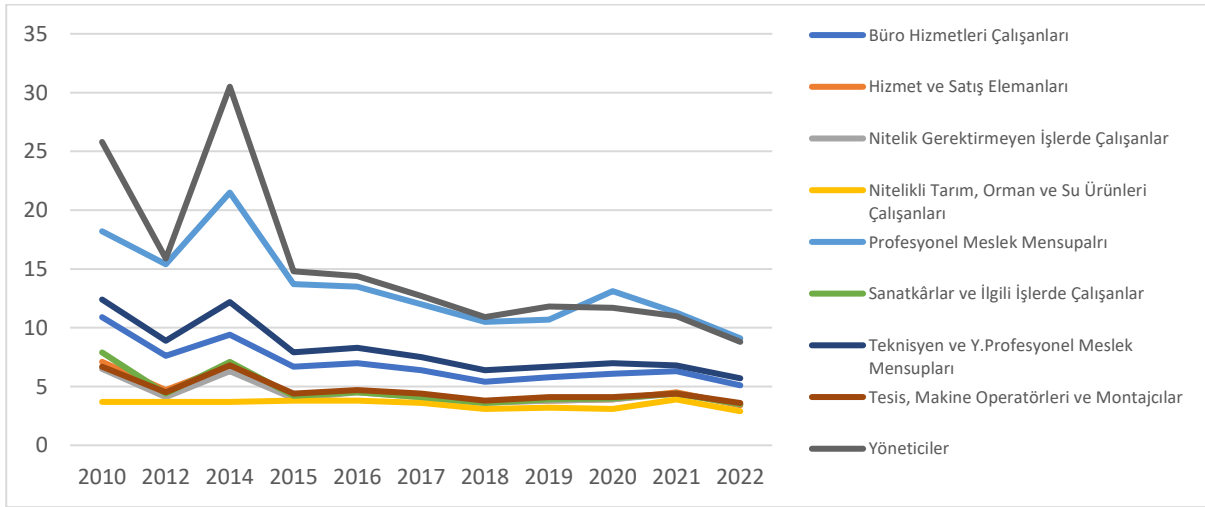

Kaynak: ILO (2023f)

Meslek grupları açısından incelendiğinde Büro Hizmetleri Çalışanlarında gelir uçurumu zaman içerisinde daralma yaşamıştır. 2010'da 0,95 ile başlayıp, 2022'de 0,96'ya ulaşmıştır. Genelde 0,85-0,97 arasında değişkenlik gösterse de son yıllarda bu oranın 1'e yaklaşması eşitliğin arttığını göstermektedir. Hizmet ve Satış Elemanları kategorisi için gelir uçurumu zamanla genişlemiştir. Bu kategori 2010'da 0,92 iken, 2022'de 0,70'e düşmüştür. Bu, kadınların bu sektörde erkeklerden daha az kazandığı anlamına gelmektedir. Nitelik Gerektirmeyen İşlerde Çalışanlar, 2010'da 0,86 olan oran, 2022'de 0,94'e yükselmiştir. Özellikle 2019'da 1'e ulaşan bu oran, kadın ve erkek arasındaki gelir eşitliğini ifade etmektedir. Nitelikli Tarım, Orman ve Su Ürünleri Çalışanların oranı genellikle 0,85-0,94 arasında dalgalanmış ve zamanla artmıştır. Bu, kadınların bu sektörde yavaşça erkeklerle benzer miktarda kazandığı anlamına gelmektedir. Profesyonel Meslek Mensupları için oranlar 0,80 ile 0,96 arasında dalgalan göstermektedir. Son yıllarda, kadınların bu alanda kazancı erkeklerinkine yaklaşmıştır. Sanatkârlar ve İlgili İşlerde Çalışanlar için oranlar genellikle 0,76 ile 0,90 arasında değişmektedir. Son yıllarda bir artış gözlemlense de erkekler hala daha fazla kazanmaktadır. Teknisyen ve Y. Profesyonel Meslek Mensuplarında genel değerler 0,88-0,94 arasındadır. Bu meslek grubunda kadınların bu alanda kazancı erkeklerinkine oldukça yakındır. Tesis, Makine Operatörleri ve Montajcılarda 0,76 ile 0,86 arasında dalgalanan bir oran söz konusudur. Kadınlar bu sektörde erkeklere göre genellikle daha az kazanmaktadır. Yöneticilerde ise değişim yıllar içerisinde farklı bir yapı göstermektedir. 2010'da kadınların erkeklere göre daha fazla kazandığını gösteren 1,08'lik bir oran söz konusu iken 2022'de bu oran 1'e eşitlenmiştir (Şekil 15).

Şekil 16

2010-2022 Yılları Arasında Meslek Grupları Ekseninde Saatlik Kazançlar (\$)

Kaynak: ILO (2023f)

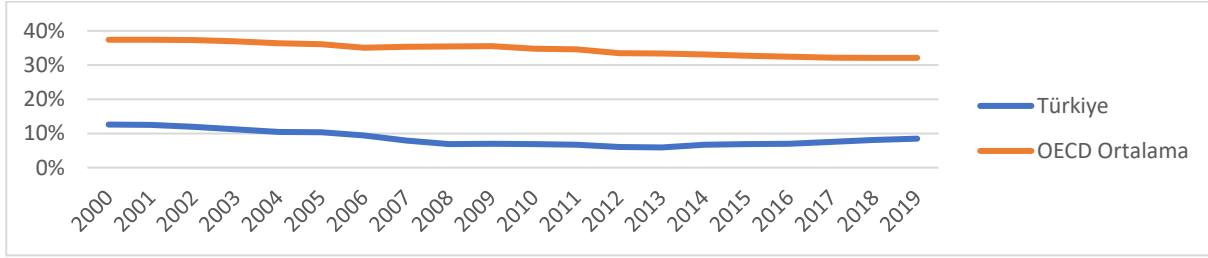
Şekil 16'ya göre Türkiye'deki farklı meslek gruplarının saatlik kazançları sunulmuştur. Büro Hizmetleri Çalışanları açısından 2010'da saatlik 10,9 \$ olan kazanç, 2022'de 5,1 \$'a düşmüştür. Bu, belirtilen süre zarfında yaklaşık %53'lük bir azalma anlamına gelmektedir. Hizmet ve Satış Elemanlarının 2010'da saatlik 7,1 \$ olan kazançları, 2022'de 3,4 \$'a gerilemiştir. Bu çerçevede yaklaşık %52'lik bir düşüş yaşanmıştır. Nitelik Gerektirmeyen İşlerde Çalışanlar 2010'da saatlik 6,5 \$ olan kazanç elde ederken, 2022'de 3,5 \$'a düşmüştür. Yaklaşık %46'lık bir azalma söz konusudur. Nitelikli Tarım, Orman ve Su Ürünleri Çalışanları kategorisinde, 2010'da saatlik 3,7 \$ olan kazanç, 2022'de 2,9 \$'a gerilemiştir. Bu kapsamda %22'lik bir azalma görülmektedir. Profesyonel Meslek Mensuplarında 2010'da saatlik 18,2 \$ olan kazanç, 2022'de 9,1 \$'a düşmüştür. Bu, yaklaşık %50'lik bir azalmayı ifade etmektedir. Sanatkârlar ve İlgili İşlerde Çalışanlarda 2010'da saatlik 7,9 \$ olan kazanç, 2022'de 3,5 \$'a gerilemiştir. Bu gerileme %56'lık bir azalmayı göstermektedir. Teknisyen ve Y. Profesyonel Meslek Mensupları 2010'da saatlik 12,4 \$ kazanç elde ederken, bu değer 2022'de 5,7 \$'a düşmüştür. Bu, yaklaşık %54'lük bir kayıp

anlamına gelmektedir. Tesis, Makine Operatörleri ve Montajcılar meslek grubunda saatlik 6,7 \$ olan 2010 kazanç durumu, 2022'de 3,6 \$'a düşmüştür. Buna göre yaklaşık %46'lık bir azalma söz konusudur. Meslek grupları içerisindeki kayıp en ciddi yöneticilerde söz konusudur. Bu grupta 2010'da saatlik 25,8 \$ olan kazançlar 2022'de 8,8 \$'a düşmüştür. Bu, yaklaşık %66'lık bir azalmayı gösterirken, tüm gruplar içerisinde en belirgin düşüşü temsil etmektedir (Şekil 16).

4.4. Kolektif yapı, sendikalar ve toplu sözleşme kapsamı

Şekil 17

2000-2019 Yılları Arasında Toplu Sözleşme Kapsamı: Türkiye-OECD

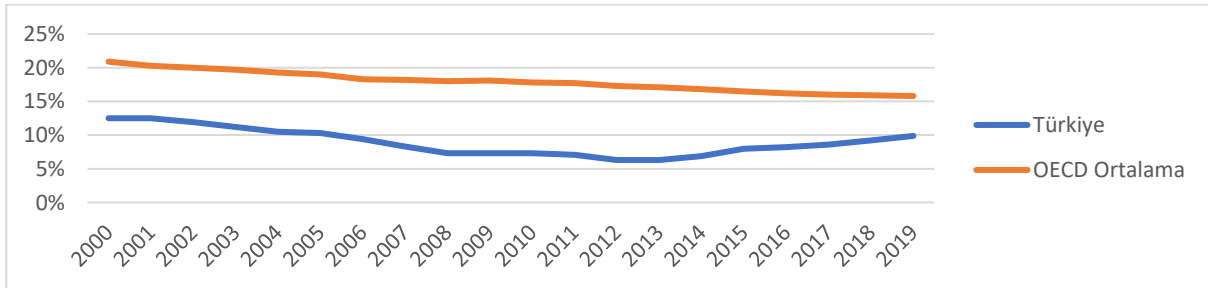

Kaynak: OECD (2023d)

Kollektif pazarlık kapsamı, çalışanların işverenlerle veya onların temsilcileriyle çalışma koşullarını müzakere etme oranını belirtir. Bu, çalışanların ücret, çalışma saati ve diğer çalışma koşullarının ne kadarının toplu sözleşmeler aracılığıyla belirlendiğini gösterir. OECD'nin tanımına göre bu oran, bir toplu sözleşme altında çalışan sayısının, toplu sözleşme hakkından yoksun olan çalışan sayısı ile bölünmesiyle elde edilir (OECD, 2023d). 2000 yılında OECD ülkelerinde bu oran %37,4 iken, 2019'da %32,1'e düşmüştür. Bu eğilim, sendika gücündeki bir azalmaya ya da işçi haklarının nasıl müzakere edildiğine dair değişikliklere işaret edebilir. Öte yandan, Türkiye'de 2000 yılında %12,6 olan bu oran, 2008'de %6,9'a düşmüş ve 2019'da %8,5'e yükselmiştir (Şekil 17).

Şekil 18

2010-2019 Yılları Arası Sendikal Yoğunluk: Türkiye-OECD

Kaynak: OECD (2023e)

Sendika yoğunluğu, sendika üyelerinin toplam çalışanlara oranıdır. Bu oran, çalışan haklarının nasıl korunduğuna dair bilgi sağlamaktadır. Yüksek sendika yoğunluğu, çalışanların maaş ve çalışma koşullarına daha fazla etki edebildiğini gösterir. Ancak, çok yüksek sendika yoğunluğu, işgücü maliyetlerinin artabileceği ve ekonomik büyümenin engellenebileceği anlamına da gelebilir. OECD verileri, 2000'de %20,9 olan sendika yoğunluğunun 2019'da %15,8'e düştüğünü göstermektedir. Türkiye'de ise, bu oran 2000'de %12,5 iken 2008'de %7,3'e düşmüş, 2019'da ise %9,9'a yükselmiştir (Şekil 18).

5. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin çalışma hayatına ilişkin ortaya koyduğu amaçların neoliberal politikalar eksenindeki ilişkisini ele almaktadır. Bu bağlamda çalışma hayatına ilişkin hedeflerin neoliberal politikalar etkileşimi çerçevesinde nasıl anlamlandırılabilceğine odaklanmaktadır. Bu doğrultuda Dünya Bankası, ILO ve OECD kuruluşların veri setlerine dayanarak, üretilen değer, verimlilik, gelir, sözleşme yapısı, kolektif haklar ve örgütlenme gibi parametreler üzerinden ulusal ve uluslararası karşılaştırmalar ile mevcut dönüşüm anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın tematik bulgularına göre şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır: (1) Türkiye ve dünya genelinde yıllar içinde üretilen değer ve verimlilikte paralel bir artış görülmesine rağmen, bu artıştan çalışanların aldığı pay hem dünya hem de Türkiye ölçeğinde sınırlı kalmıştır. (2) İşsizlik, yıllar içerisinde Dünya ve OECD ortalamalarında belirli bir dalgalı görünüm sergilerken stabil kalmıştır ancak Türkiye’de yukarı yönlü ciddi bir kırılma yaşanmıştır. Sözleşme yapıları Türkiye’de her iki cinsiyet kategorisi için hem süreli hem de kalıcı sözleşmeler açısından OECD ortalamalarının üzerinde bir büyüme sergilemiş ve OECD ortalamasını geçmiştir. Ancak, yıllar içerisinde istihdamdaki sözleşmeler açısından kadın ve erkek arasındaki olumlu değişime rağmen ortalama farkı korumuştur. (3) Türkiye yıllar içerisinde dünya ortalamalarına göre cinsiyetler arası gelir uçurumu açısından önemli mesafeler kat etmiştir. ISCO-08 tasnifine göre meslek grupları arasındaki cinsiyet uçurumu yıllar içerisinde dalgalı bir görünüm sergilese de 0.80 ile 1 değeri arasındadır. Meslek grupları açısından saatlik kazançlar değerlendirildiğinde ise yıllar içerisinde nominal değer çerçevesinde gelirler dolar bazında ciddi bir düşüş göstermiştir. Özellikle, meslek grupları arasında vasıf farkı göz etmeksizin saatlik kazançlar açısından önemli bir daralma söz konusudur. (4) Yıllar içerisinde hem Türkiye hem de OECD ortalamalarına göre sendikal yoğunluk ve toplu sözleşme kapsamı bir düşüş eğilimi göstermektedir.

Veriler ışığında görülmektedir ki hem ulusal hem de uluslararası düzlemde üretilen değer yıllar içerisinde ciddi oranlarda artmıştır. Üretilen değerdeki artışı üretim kapasitesindeki gelişme, pazarların daha fazla büyümesi ve ticaret hacminin küresel düzlemde genişlemesinden kaynaklanmasının yanı sıra bu süreçte çalışanların verimliliğinin artışının da anlamlı katkısı söz konusudur. Özellikle Türkiye’nin 2005- 2021 yılları arasında dünyaya kıyasla yaklaşık 1,5 katlık ciddi bir verimlilik artışı göstermesi bu noktada olumlu bir göstergedir. Üretilen değer paylaşımı açısından değerlendirildiğinde ise dünyada 2000-2022 yılları arasında toplam artış yaklaşık 2,5 kat Türkiye’de ise ortalama 4,5 katlık bir değişim söz konusudur. Ancak, çalışan payı açısından artan bu değerden alınan pay ise hem küresel düzlemde hem de ulusal düzlemde aynı oranda değildir. Örneğin, GSYİH oranı çerçevesinde çalışanların aldıkları pay 2004-2020 yılları arasında dünyada yaklaşık 2 kat artarken Türkiye’de bu oran yaklaşık olarak 1,5 katlık artmıştır. Dolayısıyla, gelir adaleti ve refah artışı noktasında üretilen değer adil paylaşımının önündeki engellerin özellikle ele alınması gerekmektedir (Dean 2016; Piketty 2014).

Verimlilik ve üretilen değer artışını takip eden işsizlik oranına bakıldığında tablo daha kritik bir hal almaktadır. Dünya ve OECD düzleminde kısmi artışlara rağmen stabil görünüm sergilerken Türkiye’de bu durum ciddi bir kırılmayla yukarı yönlü hareket sergilemektedir. Bu çerçevede üretilen istihdam ve değer artışlarının bazı çelişkilerle ülke ve birey potansiyelinden ciddi kayıplara neden olduğunu göz önünde bulundurma gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, verimlilik ve üretilen değer artışına rağmen işsizliğin artışı geleneksel ilişkide, yani daha fazla ürün ve hizmetin üretilmesi noktasında daha fazla iş gücüne duyulacak ihtiyacın altının kazındığını göstermektedir. Dolayısıyla, GSYİH büyümesi doğrudan işsizliğin azalmasına neden olmaz ve talep-arz küresel pazarlar ya da alternatif kanallar aracılığıyla sürdürülebilir hale gelmesi büyümeyi sağlayabilir ancak bu ciddi refah kayıplarına yol açabilmektedir. Bu durum aynı zamanda ülke potansiyeli açısından da sorun teşkil edebilmektedir. Okun Yasası (Okun’s Law), ekonominin tam kapasiteyle çalışıp çalışmadığına ilişkin bir değerlendirme kriteridir. Buna göre eğer ekonomi tam kapasiteyle çalışıyorsa, işsizlik minimum seviyededir ve GSYİH

potansiyel değerine yakındır. Ancak, bu durumun tersinde işsizlik oranının artması beklenir. Bu bağlamda genel formülasyonda işsizlik oranındaki %1'lik bir artış, GSYİH'nın potansiyel %2'si kadar altında kalacağını öne sürmektedir (Okun, 1962). Bu değerlendirmeyi teyit eden Sebulime ve Joseph (2019), Uganda örneği üzerinden GSYİH büyümesi ve işsizlik oranı arasındaki ilişkinin olası olumsuz çıktılarının çeşitli düzlemlerdeki etkisini ortaya koymaktadır.

Sözleşme yapıları açısından 2002-2021 yılları arasında OECD ortalamasında ve Türkiye'de hem geçici hem de sürekli sözleşmeler artmıştır. Ancak, kalıcı sözleşmeler en çok Türkiye'de artış göstermiş, OECD ortalamasında ise nispeten dengeli bir artış söz konusudur. Süreli sözleşmelerde ise OECD'deki artış oranları Türkiye'den daha az olmasına rağmen toplam sözleşme açısından daha yüksektir. Yine kalıcı ve geçici sözleşmelerde kadın kategorisinin Türkiye'de en yüksek artış oranına sahip olması nihai noktada olumludur fakat kadın ve erkek arasındaki sözleşme farklı hâlâ yüksek düzeydedir. Bu nedenle kadınların istihdama katılımının arttırılması, toplam verimlilik ve gelir adaleti, cinsiyetler arası eşitsizliklerin azaltılması için de önemlidir (Duflo, 2012). Diğer bir boyut ise geçici sözleşmelerdeki artışın hem OECD hem de Türkiye açısından ivme kazanmasıdır. Bu durum istihdama katılım noktasında olumlu görünümüne rağmen, bu sözleşme yapıları içeriği bakımından özlük hakları açısından farklı sorunlara sahiptir. Geçicilik saatlik ve yıllık kazançları olumsuz etkilemektedir (Emmons Allison vd., 2018). Bu tür sözleşme yapılarının kadınlarda gözlenen ciddi artışı, cinsiyet ayrımcılığına dayalı olarak güvencesiz sözleşme yapılarının pekişmesine katkıda bulunabilmektedir. (Duruoğlu, 2007; Rugulies vd. 2008). Her ne kadar bu durum cinsiyetler açısından çelişkili görünüm gösterse de her iki cinsiyet kategorisi için de istihdamın niteliğinin güvenceli ve eşit düzlemde kapsayıcı olması gerekmektedir (Charles & James, 2003).

İstihdamda atipik uygulamalar ve çalışan özlük haklarının düzenlenmesi noktasında kolektif, örgütlü emek önemli bir araçtır. Çalışmada sendikal yoğunluğun ve toplu sözleşme kapsamının hem OECD hem de Türkiye çerçevesinde bir düşüş eğilimi içerisinde olduğu görülmüştür (IMF, 2017). Güvencesizliğin artışına eşlik eden süreçte sendikal yoğunluğun ve kapsamın azalması, bireylerin bir güvencesizliği daha derin deneyimlemelerine neden olmakta, aynı zamanda onları, bireyselleştirilen ücret pazarlığı çerçevesinde güvencesizleşme sonucunda dezavantajlı konumlandırmaktadır (Bentolila & Dolado, 1994: 71; European Commission, 2002: 34). Özellikle bu noktada bireyselleşen emeğin, vasıflar arasında da ayrı bir tabakalaşma ve gelir eşitsizliği noktasında etkili olması (Kuroki, 2012), bu kolektif yapıların istihdamdaki önemini daha fazla arttırmaktadır. Bu bakımdan kolektif emeğin örgütlenmesindeki zayıflama sonucunda, çalışanlar gelir ve sözleşme yapılarının dezavantajlarını daha yoğun yaşayabildiği gibi, bu durum çalışan açısından olası kazanımları da engelleyebilmektedir (Bronfenbrenner, 2009; Freeman & Medoff, 1984; Western & Rosenfeld, 2011).

Sonuç olarak, mali disiplinden finansal liberalizasyona, deregülasyon ve özelleştirme çerçevesinde devletin rolünü daraltmaya yönelik neoliberalizmin aktüel politikadaki etkisi kaçınılmaz olarak çalışma hayatına sirayet etmektedir (Kalleberg & Hewison 2013). Dolayısıyla, insana yakışır bir işin temel koşullarını yapısal ve pratik bağlamda dönüştürmekte ve yeni görünüm altında yapılandırmaktadır. Bu çerçevede görülmüştür ki mevcut değişim çalışma hayatını yıllar içerisinde dönüştürürken çalışanların özlük hakları noktasında da ciddi gerilemelere neden olmaktadır. Cinsiyetler arasındaki gelir farklılıkları üst ve orta-üst gelir grubu ülkelerinde nispi oranlarda kapanma eğilimindeyken bu durum alt gelir gruplarında ciddi oranda sabit kalmaktadır. Güvence ve insana yakışır bir iş noktasında adaletli gelir dağılımı ve eşit bir gelir paylaşımı, büyüyen ekonomilere rağmen, istenilen düzeyde değildir. Özellikle teknoloji, küreselleşme ve verimlilik üçlüsünün arasındaki ilişkinin çalışanların sayısını arttırmaksızın büyümesi, hiyerarşik parçalanmayı ve dolayısıyla hiyerarşik eşitsizlik görünümünü çoğaltmaktadır (Autor, 2003; Acemoglu & Autor, 2011). Bir grup çalışan için istihdam refah ve özlük hakkı açısından gelişirken bir grup çalışan açısından kuralsızlaşma uygulamalarının her

geçen yıl daha fazla hissedildiği ve maruz kaldığı görünüm alabilmektedir (Harvey, 1997; Kalleberg, 2009b). Bu bakımdan sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin çalışma hayatına ilişkin hedeflerinin güncel politik yapıyla ilişkisi, olumsuz ve olumlu yanlarıyla zıtlıklar barındıran bir süreç olarak varlığını korumaktadır.

Kaynakça

- Acemoğlu, D., & Autor, D. (2011). Skills, tasks, and technologies: Implications for employment and earnings. In O. Ashenfelter & D. Card (Eds.), *Handbook of Labor Economics* (Vol. 4, pp. 1043–1171). Elsevier.
- Atkinson, J., & Meager, N. (1986). *Changing working patterns: How companies achieve flexibility to meet new needs*. Institute of Manpower Studies, National Economic Development Office.
- Autor, D. H. (2003). Outsourcing at will: The contribution of unjust dismissal doctrine to the growth of employment outsourcing. *Journal of Labor Economics*, 21(1), 1–42.
- Babbie, E. (2007). *The practice of social research*. Istanbul Bilgi University Library.
- Barbieri, P. (2009). Flexible employment and inequality in Europe. *European Sociological Review*, 25(6), 621–628.
- Barr, N. (1998). *Economics of the welfare state*. Stanford University Press.
- Becker, G., & Dorner, Z. (2020). Human Capital. *Property, Institutions, and Social Stratification in Africa*. <https://doi.org/10.1787/bd51f603-en>.
- Belek, İ. (1997). "Postkapitalist" paradigmlar: Postkapitalizm, endüstri ötesi toplum, postfordizm, esnek uzmanlaşma, ikinci endüstriyel bölünme, enformasyon toplumu, disorganize kapitalizm. Sorun Yayınları.
- Belek, İ. (2010). *Esnek üretim derin sömürü*. Yazılama Yayınevi.
- Bentolila, S., & Dolado, J. J. (1994). Labour flexibility and wages: Lessons from Spain. *Economic Policy*, 9(18), 53–99.
- Beveridge, W. (1942). *The Beveridge report in brief: [A summary of] Social insurance and allied services: Report by Sir William Beveridge*. HM Stationery Office.
- Bowden, B., & Ballenger. (2018). *Work, wealth, and postmodernism*. Palgrave Macmillan.
- Braverman, H. (2008). *Emek ve tekeller sermaye: Yirminci yüzyılda çalışmanın değersizleştirilmesi*. (Çev. Çıdamlı, Ç.). Kalkedon Yayınları.
- Bronfenbrenner, K. (2009). No holds barred: The intensification of employer opposition to organizing. *Journal of Labor and Society*, 21(4), 533–560. <https://doi.org/10.1111/wusa.12366>
- Bryman, A. (2012). *Social research methods*. Oxford University Press.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür, Cilt 2: Kimliğin gücü*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chomsky, N. (1998). *Profit over people: Neoliberalism and global order*. Seven Stories Press.
- Conley, H. (2006). Modernisation or casualisation? Numerical flexibility in public services. *Capital & Class*, 30(2), 31–57.
- Coşkun, S. (2022). *Numerical Flexibility Practices in Working Relations and Their Effects on Intergenerational Solidarity Processes*. İstanbul University Journal of Sociology, 42(2), 285-307.
- Çolak, E. (2016). Akademide güvencesiz çalışma: Araştırma görevlilerinin deneyimleri. *ViraVerita E-Dergi*, 2, 23–44.
- Doğan, M. S. (2005). 21. yüzyılda esnek çalışma biçimleri ve toplumların iş hayatına uygulanması. *İstanbul Journal of Sociological Studies*, (31), 93-98.

- Duflo, E. (2012). Women empowerment and economic development. *Journal of Economic Literature*, 50(4), 1051–1079.
- Duruoğlu, T. (2007). Emek piyasasında cinsiyetçi ücret ayrımı: Bursa Organize Sanayi bölgesinde bir araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 24, 61–76.
- Elson, D. (2010). Gender and the global economic crisis in developing countries: A framework for analysis. *Gender & Development*, 18(2), 201–212.
- Emmons Allison, J., Herrera, J. S., Struna, J., & Reese, E. (2018). The matrix of exploitation and temporary employment: Earnings inequality among Inland Southern California's blue-collar warehouse workers. *Journal of Labor and Society*, 21(4), 533–560. <https://doi.org/10.1111/wusa.12366>
- Emre, A. (1995). *Tam zamanında üretim sisteminin ülkemizdeki uygulamaları ve sorunları*. Millî Prodüktivite Merkezi.
- EPCEC, & European Commission. Directorate-General for Economic. (2002). *Annual report on structural reforms* (No. 167). Directorate-General for Economic and Financial Affairs.
- Fehr, D., Rau, H., Trautmann, S., & Xu, Y. (2020). Inequality, fairness and social capital. *European Economic Review*, 129, 103566. <https://doi.org/10.1016/J.EUROECOREV.2020.103566>.
- Freeman, R. B., & Medoff, J. L. (1984). *What do unions do?* Basic Books.
- Friedman, M. (2002). *Capitalism and freedom*. University of Chicago Press.
- Harvey, D. (1997). *Postmodernliğin durumu*. (Çev. Savran, S.). Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. Oxford University Press.
- Hayek, F. A. (1960). *The constitution of liberty*. University of Chicago Press.
- Hayek, F. A. (2001). *The road to serfdom*. Routledge Classics.
- International Labour Organization [ILO]. (2023a). Output per worker (GDP constant 2017 international \$ at PPP). Alındığı tarih 21 Ağustos 2023, https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer22/?lang=en&segment=indicator&id=EAP_2WAP_SEX_AGE_RT_A
- International Labour Organization [ILO]. (2023b). Labour income share as a percent of GDP (%)-Annual. Alındığı tarih 21 Ağustos 2023, https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer22/?lang=en&segment=indicator&id=EAP_2WAP_SEX_AGE_RT_A
- International Labour Organization [ILO]. (2023c). Unemployment Rate (%): Youth, Adults:+25. Alındığı tarih 21 Ağustos 2023, https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer22/?lang=en&segment=indicator&id=EAP_2WAP_SEX_AGE_RT_A
- International Labour Organization [ILO]. (2023d). Employees by sex, age and temporary or permanent contract (thousands)-Annual. Alındığı tarih 21 Ağustos 2023, https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer22/?lang=en&segment=indicator&id=EAP_2WAP_SEX_AGE_RT_A
- International Labour Organization [ILO]. (2023e). Gender income gap, ratio of women's to men's labour income-Annual. Alındığı tarih 21 Ağustos 2023, https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer22/?lang=en&segment=indicator&id=EAP_2WAP_SEX_AGE_RT_A

- International Labour Organization [ILO]. (2023f). Average hourly earnings of employees by sex and occupation-Annual. Alındığı tarih 21 Ağustos 2023, https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer22/?lang=en&segment=indicator&id=EAP_2WAP_SEX_AGE_RT_A
- International Labour Organization [ILO]. (2023g). Classification: Country groupings. Alındığı tarih 24 Ağustos 2023, <https://ilostat.ilo.org/resources/concepts-and-definitions/classification-country-groupings>
- International Monetary Fund [IMF]. (2017). Seeking sustainable growth: Short-term recovery, long-term challenges.
- Kalleberg, A. L. (2009a). Precarious work, insecure workers: Employment relations in transition. *American Sociological Review*, 74(1), 1–22.
- Kalleberg, A. L. (2009b). Rethinking the sociology of work, workers, and the workplace. *Labour & Industry: A Journal of the Social and Economic Relations of Work*, 19(3), 29–48.
- Kalleberg, A. L., & Hewison, K. (2013). Precarious work and the challenge for Asia. *American Behavioral Scientist*, 57(3), 271–288.
- Keynes, J. M. (1964). *The general theory of employment, interest, and money*. Harcourt Brace Jovanovich.
- Kuroki, M. (2012). The deregulation of temporary employment and workers' perceptions of job insecurity. *ILR Review*, 65(3), 560–577.
- Lipietz, A. (1997). The post-Fordist world: Labour relations, international hierarchy and global ecology. *Review of International Political Economy*, 4(1), 1–41.
- Morris, J. L. (1988). New technologies, flexible work practices, and regional sociospatial differentiation: some observations from the United Kingdom. *Environment and Planning D: Society and Space*, 6(3), 301–319.
- Neuman, W. L. (2014). *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches*.
- Okun, A. M. (1962). Potential GNP: Its measurement and significance. In *Proceedings of the Business and Economic Statistics Section of the American Statistical Association* (pp. 89–104).
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]. (2023a). Registered Unemployed and Job Vacancies. Alındığı tarih 21 Ağustos 2023, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=LAB_REG_VAC
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]. (2023b). Average annual hours actually worked per worker. Alındığı tarih 21 Ağustos 2023, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=LAB_REG_VAC
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]. (2023c). Involuntary part-time workers. Alındığı tarih 21 Ağustos 2023, https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=INVPT_D
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]. (2023d). Collective bargaining coverage. Alındığı tarih 21 Ağustos 2023, <https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=CBC>
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]. (2023e). Trade Union Dataset. Alındığı tarih 21 Ağustos 2023, <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TUD>
- Ozmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(12), 1853–1876.

- Özsoy Özmen, A. (2016). Türkiye'de kamu çalışma ilişkilerinde güvencesizlik: Uyum ve direniş (Doktora tezi, Kocaeli Üniversitesi).
- Peşkircioğlu, N. (2016). 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: Küresel Verimlilik Hareketine Doğru. *Anahtar Dergisi*, 28(355), 4–9.
- Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Belknap Press.
- Piore, M. J., & Sabel, C. F. (1984). *The second industrial divide: Possibilities for prosperity*. Basic Books.
- Provost, F., & Fawcett, T. (2013). *Data science for business: What you need to know about data mining and data-analytic thinking*. O'Reilly Media, Inc.
- Quinlan, M., & Bohle, P. (2009). Overstretched and unreciprocated commitment: Reviewing research on the occupational health and safety effects of downsizing and job insecurity. *International Journal of Health Services*, 39(1), 1–44.
- Rifkin, J. (1995). *The end of work: The decline of the global labor force and the dawn of the post-market era*. GP Putnam's Sons.
- Rodrik, D. (2018). Populism and the economics of globalization. *Journal of International Business Policy*, 1(1–2), 12–33.
- Rosanvallon, P. (2004). *Refah devletinin krizi*. Dost Kitabevi.
- Rugulies, R., Aust, B., Burr, H., & Bültmann, U. (2008). Job insecurity, changes on the labour market and decline in self-rated health in a representative sample of the Danish workforce. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 62(3), 245–250.
- Sachs, J. D. (2019). *Sürdürülebilir kalkınma çağı*. (Çev. Gönülşen, B). Yeditepe Üniversitesi Yayınevi.
- Sarıbeyoğlu Skalar, M. (2015). *Uluslararası hukuk ve sürdürülebilir kalkınma*. Beta Yayınevi.
- Scheve, K., & Slaughter, M. J. (2006). Economic insecurity and the globalization of production. In *Globalization and Self-Determination* (pp. 113–136). Routledge.
- Scicchitano, S., Biagetti, M., & Chirumbolo, A. (2020). More insecure and less paid? The effect of perceived job insecurity on wage distribution. *Applied Economics*, 52(18), 1998–2013. doi:10.1080/00036846.2020.1734526
- Sennett, R. (2012). *Karakter aşınması: Yeni kapitalizmde işin kişilik üzerindeki etkileri*. (Çev. Yıldırım, B.). Ayrıntı Yayınevi.
- Slobodian, Q. (2018). *Globalists: The end of empire and the birth of neoliberalism*. Harvard University Press.
- Ssebulime, K., & Joseph, M. (2019). Estimating the cost of unemployment to Uganda's growth and growth trajectory 1980–2016: 'An auto-regressive distributed lag modelling approach'. *International Journal of Econometrics and Financial Management*, 7(1), 27–36.
- Standing, G. (2011). *The precariat: The new dangerous class*. Bloomsbury Academic.
- Stiglitz, J. E. (2002). *Globalization and its discontents*. W. W. Norton & Company.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2023). Çevre, İklim Değişikliği ve Suya Dair Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri. Alındığı tarih 20 Haziran 2023, <https://www.mfa.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma.tr.mfa>
- Von Mises, L. (1996). *Human action: A treatise on economics*. Fox & Wilkes.
- Western, B., & Rosenfeld, J. (2011). Unions, norms, and the rise in US wage inequality. *American Sociological Review*, 76(4), 513–537.

World Bank. (2023a). GDP (current US\$): World. Alındığı tarih 19 Ağustos 2023, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>

World Bank. (2023b). GDP per person employed (constant 2017 PPP\$). Alındığı tarih 19 Ağustos 2023, <https://data.worldbank.org/indicator/SL.GDP.PCAP.EM.KD>

Yıldız, N. (2007). Esnek üretim biçimleri ve esnek çalışma yöntemlerinin endüstri ilişkilerine etkisi (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi).

Zencirkıran, M., & Baştürk, Ş. (2019). *Çalışma ve endüstri sosyolojisi*. Dora Yayınları.

Makale Bilgi Formu

Yazar(lar)ın Katkıları: Makale tek yazarlıdır. Yazar makalenin son halini okuyup onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Siyasette Bireysel Algı ve Seçmen Tutumları Üzerindeki Belirleyici Etmenler

Determining Factors on Individual Perception and Voter Attitudes in Politics

Mutlu Sesli^{1*}
Ali Köroğlu¹

¹ Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
mutlu_sesli@hotmail.com,
alikoroglu5461@hotmail.com

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Geliş Tarihi/Received: 08.01.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 25.04.2024
Yayımlanma Tarihi/ Available Online:
08.07.2024

Öz: Bu çalışmanın odak noktası, siyaset bilgisi ile seçmen ilgilenimi arasındaki ilişkiyi analiz etmek ve siyaset bilgisini ve seçmen ilgilenimini etkileyen sosyal ve demografik faktörleri belirlemektir. Bu amaçla, Tokat ilinde yaşayan 18 yaş üstü 401 katılımcı üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçları, siyaset bilgisi ile seçmen ilgilenimi arasında olumlu bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca, sosyal ve demografik faktörlerin siyaset bilgisi ve seçmen ilgilenimi üzerinde etkisi olduğu belirlenmiştir. Örneğin, erkeklerin siyaset bilgisi ve ilgisi kadınlardan daha yüksek bulunmuştur. 50 yaş ve üzeri bireylerin siyasete olan ilgileri, orta yaş grubundakilere kıyasla daha yüksek çıkmıştır. Eğitim düzeyi incelendiğinde, ilkokul/ortaokul mezunlarının ve lisans mezunlarının siyasete olan ilgilerinin, lise ve ön lisans mezunlarından daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Meslek gruplarına bakıldığında, esnafın siyaset bilgisi, işsizlerden daha yüksek bulunmuştur. Memurların ve akademisyenlerin siyasete olan ilgileri, öğrenciler ve diğer meslek gruplarına kıyasla daha düşük çıkmıştır. Siyasi ve kültürel kimliklere göre farklılıklar incelendiğinde, siyasetten uzak duran bireylerin siyaset bilgisinin, diğer kesimlere kıyasla daha düşük olduğu görülmüştür. Milli görüşçü olarak kendini tanımlayanların siyasete olan ilgileri, muhafazakar/dindar, milliyetçi ve siyasetten uzak olanlara kıyasla daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca, parti tercihinin oy verme davranışını etkilediğini düşünenlerin siyasete olan ilgileri, bu etkiden bahsetmeyenlere kıyasla daha düşük bulunmuştur. Ayrıca, mevcut partisi dışında başka bir partiye oy verebileceğini belirtenlerin siyaset bilgisi ve ilgileri, başka bir partiye kesinlikle oy vermeyeceğini ifade edenlere kıyasla daha düşük bulunmuştur. Elde edilen bulgular, siyasi partilerin seçmenlere projelerini, hedeflerini ve ideolojilerini tanıtırken ve propaganda yaparken hedef kitlelerini belirleme konusunda rehberlik edebilir.

Anahtar Kelimeler: Siyaset Bilgisi, Seçmen İlgiilenimi, Oy Verme Davranışı, Kimlik, Siyasi Parti

Abstract: The focus of this study is to examine the relationship between political knowledge and voter interest and to identify the social and demographic factors influencing political knowledge and voter interest. For this purpose, a study was conducted among 401 participants aged 18 and above residing in the province of Tokat. The research findings indicate a positive relationship between political knowledge and voter interest. Additionally, it was determined that social and demographic factors have an impact on political knowledge and voter interest. For instance, men exhibit higher levels of political knowledge and interest compared to women. Individuals aged 50 and above demonstrate higher interest in politics compared to those in the middle age group. Analyzing educational levels, individuals with primary/secondary education or a bachelor's degree show lower levels of interest in politics compared to those with high school or associate degrees. In terms of occupational groups, it was observed that traders have higher political knowledge compared to the unemployed. Moreover, civil servants and academics exhibit lower interest in politics compared to students and other professional groups. Differences based on political and cultural identities highlight that individuals distant from politics have lower political knowledge compared to other segments. Those identifying themselves as adherents of national outlook display higher political interest compared to conservative/religious individuals, nationalists, and those distant from politics. Furthermore, individuals believing that their party preference influences voting behavior exhibit lower interest in politics compared to those who do not mention this effect. Also, individuals expressing the potential to vote for a party other than their current one display lower political knowledge and interest compared to those who firmly state not voting for another party. The findings obtained can guide political parties in identifying their target audiences when presenting their projects, goals, ideologies, and conducting propaganda.

Keywords: Political Knowledge, Voter Involvement, Voting Behavior, Identity, Political Party

Extended Abstract

The cornerstone of societies governed by democracy is political participation. In democratic societies, individuals contribute to the democratic system by actively engaging in political processes. Political participation is a concept that determines the attitudes and behaviors of individuals (citizens) towards the political system. Considering political participation solely as casting votes during elections would be an incomplete and inaccurate understanding. Participation encompasses a wide spectrum of attitudes and activities, ranging from simple curiosity to intense engagement. Political participation involves various methods through which individuals influence the political domain. In other words, it encapsulates an array of actions and processes, including an individual's interest in politics, voting behavior, candidacy for public office, engaging in political debates, and even remaining indifferent to political events.

Therefore, political participation varies from one individual to another, influenced by numerous factors. It differs based on an individual's socio-economic or, in other words, demographic characteristics. These differences stem from various factors such as gender, age, occupation, family background, economic status, education, and more. For instance, generally, men tend to utilize various forms of political participation more than women. Individuals with better economic status tend to be more actively involved in politics compared to those with a lesser economic advantage. Hence, political participation signifies a process and behavior that differs from person to person.

Political participation encompasses a range of attitudes and activities, from mild curiosity to intense engagement, affecting an individual's interaction with the political realm. Regular and consistent observation of the functioning of the political system creates an interest in political affairs. In other words, individuals who consider politics an essential element of their lives, find it appealing, actively participate, and perceive it as a significant aspect, tend to possess more knowledge about politics compared to others. In short, individuals who actively follow political agendas and events tend to have a higher interest in the political domain and increase their knowledge about politics. As an individual's interest in the political domain increases, their knowledge about politics also grows, directly influencing their political participation. In other words, the level of political interest and knowledge plays a pivotal role in strengthening an individual's sense of political efficacy, positively impacting political participation. The level of political interest and knowledge stands among the individual qualities that influence political participation.

The aim of this study is to examine the relationship between political knowledge and voter interest and determine the social and demographic factors influencing political knowledge and voter interest. To achieve this, a study was conducted among 401 participants aged 18 and above residing in the Tokat province. The research findings establish a positive relationship between political knowledge and voter interest. Furthermore, it is evident that social and demographic factors exert influence on political knowledge and voter interest. Men exhibit higher levels of political knowledge and interest compared to women. Individuals aged 50 and above show a higher interest in politics compared to those in the middle age group. The interest in politics is lower among individuals with primary/secondary education or a bachelor's degree compared to those with high school or associate degrees. Observing various occupational groups, traders exhibit higher political knowledge compared to the unemployed. Similarly, civil servants and academics display lower interest in politics compared to students and other professionals. Examining differences based on political and cultural identities reveals that individuals distant from politics possess lower political knowledge compared to others. Those identifying themselves as adherents of the national outlook exhibit higher interest in politics compared to those defining themselves as conservative/religious, nationalists, or distant from politics. Individuals who claim that their preference for candidates influences voting behavior exhibit lower interest in politics compared to those who state otherwise. Similarly, individuals who claim they could vote for a party

other than their current one exhibit lower political knowledge and interest compared to those who firmly state otherwise. Those who claim they consider the candidate while voting exhibit lower political knowledge and interest compared to those who consider the party and other factors. Individuals who take the leader into account exhibit lower political knowledge compared to those who consider the party. Individuals whose voting choice is always predetermined exhibit higher political knowledge and interest compared to those who decide after the candidate is chosen. These findings provide guidance to political parties in identifying their target audience while presenting their projects, goals, and ideologies to voters and conducting propaganda.

1. Giriş

Aristoteles'in "insan politik bir varlıktır" (zoon politikon) sözü, insanların siyasal topluluklar içinde yaşamasının önemini vurgulamaktadır. Bu söz, günümüz siyasi toplumlarında siyasi ilginin ve katılımın gerekliliğini ifade etmektedir. Bireyler ülke yönetiminde söz sahibi olmak istiyorlarsa siyasi aktörleri yakından takip ederek gelecekle ilgili kararlarını etki etmek için siyasal katılmada bulunmak zorundadırlar. Özellikle ekonomik istikrarın olmadığı, özgürlüklerin kısıtlandığı, vatandaşların kendilerini güvende hissetmedikleri ülkelerde siyasal katılma bu olumsuzlukları düzeltmenin en doğru ve en etkili yolu olarak görünmektedir. Vatandaşların siyasi olarak haklarını aramaları siyaset hakkındaki bilgi düzeyleri ve siyasete olan ilgileri sayesinde başarılı olacaktır. Siyasete ilgi duyan ve siyaset hakkında bilgili olan vatandaşlar karar verirken duygusal değil rasyonel hareket etme eğiliminde olacaklar ve daha sağlıklı kararlar verebileceklerdir. Siyasal ilgi ve tutum siyasal katılmanın özünde bulunmaktadır. Tabi ki bireylerdeki her siyasal ilgi ve tutum davranışı siyasal katılım davranışına dönüşmez. Fakat siyasal ilgi ve bilgi düzeyi siyasal etkinlik duygusunu güçlendiren ve siyasal katılım üzerinde olumlu bir etkiye sahip olan bireysel özelliktir (Baykal, 1970; Eser ve Ertugay, 2013; Kalaycıoğlu, 1983, Atabey ve Hasta, 2018).

Demokrasi ile yönetilen toplumların olmazsa olmazı siyasal katılmadır. Yani demokratik toplumlarda bireyler siyasal sürecin içine katılmada bulunarak aslında demokratik düzene katkı da sağlamaktadırlar. Kapani (1997: 131-132)'e göre, "siyasal katılma, toplum üyesi kişilerin (vatandaşların) siyasal sistem karşısında durumlarını tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavramdır. Bunu sadece seçimlerde oy kullanmaktan ibaret sanmak eksik ve yanlış bir anlayış olur. Katılma, basit bir meraktan yoğun bir eyleme kadar uzanan geniş bir tutum ve faaliyet alanını kapsar". Siyasal katılma bireylerin siyasal alanı her türlü etkileme yöntemini içermektedir. Diğer bir ifadeyle siyasal katılma bireyin siyasete olan ilgisinden, oy verme davranışına, bir göreve aday olmasına, siyasal bir tartışma yapmasına hatta siyasal bir olay karşısında kayıtsız kalmasına kadar pek çok eylem ve süreci beraberinde getirmektedir. Bu nedenle siyasal katılma bireyden bireye farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bu hususu etkileyen pek çok etmen bulunmaktadır. Siyasal katılma bireyin sosyo-ekonomik diğer bir ifadeyle demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar bireyin cinsiyet, yaş, meslek, aile, ekonomik durum, eğitim vb. gibi pek çok etmenden oluşmaktadır. Örneğin genel olarak erkekler kadınlara oranla daha çok siyasal katılma biçimlerini kullanırlar. Ekonomik durumu iyi olanlar olmayanlara oranla daha çok siyasetin içinde olabilmektedirler (Kalaycıoğlu, 1983). Dolayısıyla siyasal katılma bireyden bireye değişen bir sürece ve davranışa işaret etmektedir.

Dahl'a (1963) göre, siyasal katılmanın birbiriyle bağlantılı dört boyutu vardır. Bunlar; siyasi gelişmeleri takip etmeyi içeren ilgi, siyasi olaylara değer verme, olaylar hakkında bilgi sahibi olma ve siyasi olaylara aktif olarak katılma gibi eylemleri içerir. Bireyin siyasal sistemin işleyişinden siyasi kararlar alınmasını düzenli ve sürekli olarak izlemesi siyasal olana ilgisi olduğu düşüncesini doğurmaktadır. Diğer bir ifadeyle siyaseti önemli bir unsur olarak gören ve hayatının bir parçası olduğunu iddia eden, siyaseti çekici olarak görüp içinde yer alan bireylerin siyasete ilgileri olduğundan siyaset hakkında bilgileri de diğer bireylere oranla fazla olacaktır. Kısaca siyasi gündem ve olayları takip eden bireylerde siyasal alana yönelik ilgi canlı olmakta ve bu durum siyasetle ilgili bilgi düzeyini artırmaktadır. Dolayısıyla

bireyin siyasal olana ilgisi artıkça siyaset ile bilgisi de artmakta ve bu durum doğrudan bireyin siyasal katılımını da etkilemektedir. Diğer bir deyişle siyasal ilgi ve bilgi düzeyi bireyin siyasal etkinlik duygusunu güçlendirerek siyasal katılım üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Siyasal ilgi ve bilgi düzeyi siyasal katılımı etkileyen bireysel nitelikler arasında yer almakta ve bu durum bireylerin algı düzeyine göre de farklılaşmaktadır. Bu doğrultuda bu çalışmanın amacı Tokat ilinde yaşayan 18 yaş üstü bireylerin demografik özelliklerinin siyaset hakkında bilgi düzeylerini ve siyasetle ne kadar ilgili olduklarına etkisini belirlemektir. Bir başka ifadeyle çalışmanın amacı Tokat ilinde yaşayan 18 yaş üstü bireylerin siyaset bilgisi ve seçmen ilgilenimi arasındaki ilişkiyi incelemek ve siyaset bilgisi ile seçmen ilgilenimi üzerinde etkili olan sosyal ve demografik faktörleri belirlemektir. Araştırmanın evrenini Tokat ilinde yaşayan 18 yaş üstü bireyler oluşturmaktadır. Örneklem bu evren içerisinde kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen 401 katılımcıdan oluşmaktadır.

2. Örneklem

Araştırmada kolayda örnekleme yönteminin seçilme nedeni maliyet ve zaman konusunda tasarruf sağlama amacıdır. Literatür incelendiğinde bir araştırmanın örneklem büyüklüğünün 300-500 arasında olması gerektiğini ifade eden kaynaklar (Gegez, 2007) olduğu gibi ölçekte yer alan ifade sayısının dört katını yeterli gören kaynaklara da rastlanmaktadır (MacCallum vd., 2011). Bunun yanı sıra örneklem büyüklüğü hesaplama yöntemiyle de 0,05 hata payı ve 0,95 güven aralığında bir milyonluk bir evrende 384 sayısının yeterli bir büyüklük olduğu hesaplanmaktadır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004). Tokat ilinin nüfusunun yaklaşık 600.000 olduğu düşünüldüğünde yapılan hesaplama göre örneklem büyüklüğünün 384 olması yeterli görülmektedir. Dolayısıyla araştırmanın örneklem büyüklüğü olan 401 sayısının yeterli olduğu söylenebilir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Araştırma Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 01-32 karar sayılı ve 12.01.2023 tarihli kurul kararıyla etik açıdan uygun bulunmuştur. Oluşturulan anket iki adet anketör aracılığıyla şehirde insan yoğunluğunun fazla olduğu bölgelerde katılımcılara uygulanmıştır. Anketörler saha çalışmasına çıkmadan önce anket hakkında bilgilendirilmişlerdir. Oluşturulan anket 30.06.2023-30.11.2023 tarihleri arasında katılımcılara uygulanmıştır. Yapılan inceleme sonrasında elde edilen 401 verinin tamamı araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya katılanlara ait demografik bilgiler Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1

Demografik Bilgiler

Değişken	Kategori	N	%
Cinsiyet	Kadın	165	41
	Erkek	236	59
Yaş	18-25	92	23
	26-33	79	20
	34-41	137	34
	42-49	62	15
	50 ve Üzeri	31	8
Gelir	11500 TL ve Altı	41	10
	11501 TL-16500 TL	96	24
	16501 TL-21500 TL	93	23
	21501 TL-26500 TL	70	18
	26501 TL ve Üzeri	101	25
Eğitim	İlkokul/Ortaokul	10	2
	Lise	97	24
	Ön Lisans	55	14
	Lisans	168	42
	Lisansüstü	71	18

Meslek	Memur	131	33
	İşçi	79	20
	İşsiz	17	4
	Esnaf	34	8
	Öğrenci	67	17
	Akademisyen	31	8
	Diğer	42	10
Siyasi ve Kültürel Tanımlama	Muhafazakar/Dindar	66	16
	Milli Görüşçü	107	27
	Milliyetçi	92	23
	Atatürkçü	55	14
	Sosyalist	13	3
	Sosyal Demokrat	22	5
	Liberal	11	3
Etnik Köken	Demokrat	35	9
	Türk	326	81
	Kürt	28	7
Partilerin Aday Tercihi Oy Verme Davranışınızı Etkiler mi?	Diğer	47	12
	Evet	291	73
	Hayır	57	14
Partinizin Adayını Benimsemiyorsanız Başka Partiye Oy Verir misiniz?	Kararsızım	53	13
	Evet	153	38
	Hayır	158	40
Oy Verirken Sizin İçin Hangisi Daha Önemlidir?	Kararsızım	90	22
	Lider	155	39
	Parti	86	21
	Aday	127	32
Oy Verme Kararınız Ne Zaman Netleşir?	Diğer	33	8
	Adaylar Belirlendikten	191	48
	Sonra		
	Oy Vereceğim Parti Her Zaman Bellidir	131	33
	Seçim Kampanyalarını Takip Ettikten Sonra	38	9
	Seçimden Bir-İki Gün Önce	12	3
	Sandık Başında	29	7
Total	401	100	

Tablo 1 incelendiğine katılımcıların %41'inin kadın, %59'unun ise erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğu (%34) 31-41 yaş aralığındadır. Asgari ücretin üstünde gelire sahip olanların oranı birbirine oldukça yakındır. Eğitim durumları incelendiğinde çoğunluğun lisans mezunlarından (%42) oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların çoğu (%33) memur olarak görev yapmaktadır. Katılımcıların kendilerini siyasi ve kültürel olarak nasıl tanımladıkları incelendiğinde çoğunluğun kendisini Milli Görüşçü (%27) veya Milliyetçi (%23) olarak tanımladığı görülmektedir. Katılımcıların çoğu etnik köken açısından kendini Türk olarak tanımlamaktadır. Katılımcıların önemli bir kısmı partilerin aday tercihlerinin oy verme davranışlarını etkileyeceğini belirtmektedir. Partinizin adayını benimsemiyorsanız başka partiye oy verir misiniz sorusuna evet cevabı verenlerle (%38) hayır cevabı verenlerin (%40) oranı birbirine yakındır. Katılımcıların çoğu oy verirken önemsendiği faktörün lider (%39) olduğunu belirtmektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı oy verme kararını aday belirlendikten sonra (%48) verdiğini belirtmektedir. Oy vereceği partinin her zaman belli olduğunu söyleyenlerin oranı da (%33) oldukça yüksektir.

3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Oluşturulan anket iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların demografik özelliklerini (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, gelir vb.) ve seçmen davranışlarını (oy vermeye ne zaman karar verdiği, partinin aday tercihinin oy verme davranışını etkileyip etkilemediği vb.) belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır. Anketin ikinci bölümünde ise katılımcıların siyaset bilgisi ve siyasetle ne kadar ilgilendiklerini belirlemeye yönelik ifadeler yer almaktadır. Katılımcıların siyaset hakkındaki bilgileri ve siyasetle ilgilenme düzeylerini belirlemek amacıyla Özbek ve Mergener'in (2019), O'Case ve Pecotich'in (2005) çalışmasından uyarladıkları subjektif bilgi ve seçmen ilgilenimi ölçekleri kullanılmıştır. Subjektif bilgisi ölçeği dört ifadeden, seçmen ilgilenimi ölçeği ise altı ifadeden oluşmaktadır. Ölçekler beşli likert tipinde hazırlanmıştır.

4. Analizler

4.1. Normallik testi

Araştırmada elde edilen verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek amacıyla normallik testi gerçekleştirilmiştir. Normal dağılımı belirlemek için çarpıklık ve basıklık değerleri dikkate alınmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ve +2 aralığında olması verilerin normal dağıldığı anlamına gelmektedir (George ve Mallery, 2010). Tablo 2'de katılımcıların araştırmada yer alan değişkenlere yönelik algılarının ortalaması ve ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerleri gösterilmektedir.

Tablo 2

Aritmetik Ortalamalar ve Normallik Testi Sonuçları

	Ort.	S.S.	Çarpıklık	Basıklık	Subjektif Bilgi	Seçmen İlgilenimi
Subjektif Bilgi	3,33	0,90	-0,266	-0,455	1	
Seçmen İlgilenimi	3,24	1,05	-0,212	-0,946	0,652*	1

*p<0,05

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların siyaset hakkında bilgilerinin ve siyasete olan ilgilerinin orta düzeyde olduğu görülmektedir. Çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde ise her iki değer de -2 ve +2 aralığında olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar elde edilen verilerin normal dağıldığı, dolayısıyla parametrik testlerin yapılmasının uygun olduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca yapılan korelasyon analizi sonucunda subjektif siyaset bilgisi ve seçmen ilgilenimi arasında orta düzey pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

4.2. Faktör analizi

Araştırmada yer alan ölçeklerin Türkçe geçerlilikleri daha önceden test edildiğinden bu araştırmada açıklayıcı faktör analizi (AFA) yapılmamış sadece doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir (Gürbüz ve Şahin, 2017: 317). DFA sonucunda elde edilen uyum değerleri Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3

Uyum İyiliği Değerleri

	$\Delta\chi^2/df$	RMSEA	GFI	NFI	CFI	IFI	RFI	TLI
Kabul Edilebilir Değerler	≤ 5	≤ 08	≥ 90	≥ 90	≥ 90	≥ 90	≥ 90	≥ 90
Mevcut Değerler	3,393	,077	,95	,96	,97	,97	,94	,96

Tablo 3 incelendiğinde elde edilen uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir.

4.3. Güvenilirlik analizi

Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliklerini test etmek için Cronbach Alpha katsayıları dikkate alınmıştır. Güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4

Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Ölçek	Madde Sayısı	Cronbach Alpha
Subjektif Bilgi	4	0.858
Seçmen İlgilenimi	6	0.908

Ölçeklerin Cronbach Alpha katsayılarının 0,80 üzerinde olması ölçeklerin yüksek güvenilirliğe sahip olduğu anlamına gelmektedir (Karagöz, 2019: 1003). Tablo 4 incelendiğinde araştırmada kullanılan ölçeklerin yüksek güvenilirlik düzeyine sahip oldukları görülmektedir.

5. Bulgular

5.1. Katılımcıların demografik özelliklerine göre siyaset bilgisi ve siyasete ilgisine yönelik farklılıklar

5.1.1. Cinsiyete göre farklılıklar

Katılımcıların siyaset hakkında bilgi düzeyleri ve siyasete yönelik ilgilerinin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için Bağımsız Örneklem T-Testi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5

Cinsiyete Göre Farklılıklar

Ölçek	Cinsiyet	Ort.	S.S.	N	p
Subjektif Bilgi	Kadın	3,02	0,99	165	0,00
	Erkek	3,54	0,86	236	
Seçmen İlgilenimi	Kadın	3,11	1,08	165	0,04
	Erkek	3,33	1,01	236	

Tablo 5 incelendiğinde kadınların ve erkeklerin siyasetle ilgili subjektif bilgileri ve siyasetle ilgilenme düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Erkeklerin siyasetle ilgili subjektif bilgileri ve siyasetle ilgilenme düzeyleri kadınlara kıyasla daha yüksektir.

5.1.2. Yaş grubuna göre farklılıklar

Katılımcıların siyaset hakkında bilgi düzeyleri ve siyasete yönelik ilgilerinin yaş gruplarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için One-Way ANOVA yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6*Yaş Grubuna Göre Farklılıklar*

Ölçek	Yaş Grubu	Ort	S.S.	N	p	Mean Differences
Subjektif Bilgi	a-18-25	3,21	0,94	92	0,22	
	b-26-33	3,25	0,86	79		
	c-34-41	3,33	0,95	137		
	d-42-49	3,44	1,00	62		
	e-50 ve Üzeri	3,63	1,00	31		
Seçmen İlgilenimi	a-18-25	3,44	0,95	92	0,00	e>b
	b-26-33	3,04	1,01	79		e>c
	c-34-41	3,06	1,09	137		e>d
	d-42-49	3,24	0,98	62		
	e-50 ve Üzeri	3,91	1,02	31		

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların siyaset bilgilerinin yaş gruplarına göre farklılaşmadığı siyasetle ilgilenme düzeylerinin ise anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. 50 yaş ve üzeri katılımcıların siyasetle ilgilenme düzeyleri 26-33, 34-41 ve 42-49 yaş gruplarındaki katılımcılara kıyasla daha yüksektir.

5.1.3. Eğitim durumuna göre farklılıklar

Katılımcıların siyaset hakkında bilgi düzeyleri ve siyasete yönelik ilgilerinin eğitim durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için One-Way ANOVA yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7*Eğitim Durumuna Göre Farklılıklar*

Ölçek	Mezuniyet	Ort	S.S.	N	p	Mean Differences
Subjektif Bilgi	a-İlkokul/Ortaokul	2,95	1,26	10	0,06	
	b-Lise	3,23	0,88	97		
	c-Ön Lisans	3,63	0,86	55		
	d-Lisans	3,28	0,98	168		
	e-Lisansüstü	3,40	0,97	71		
Seçmen İlgilenimi	a-İlkokul/Ortaokul	2,50	1,18	10		d<b
	b-Lise	3,53	0,85	97		d<c

c-Ön Lisans	3,51	0,93	55	0,00	a<b
d-Lisans	3,04	1,08	168		a<c
e-Lisansüstü	3,21	1,14	71		

Tablo 7 incelendiğinde katılımcıların siyaset bilgilerinin eğitim durumlarına göre farklılaşmadığı siyasetle ilgilenme düzeylerinin ise anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. İlkokul/Ortaokul mezunlarının ve lisans mezunlarının siyasetle ilgilenme düzeyleri lise ve ön lisans mezunlarına kıyasla daha düşüktür.

5.1.4. Gelir durumuna göre farklılıklar

Katılımcıların siyaset hakkında bilgi düzeyleri ve siyasete yönelik ilgilerinin gelir durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için One-Way ANOVA yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 8’de gösterilmektedir.

Tablo 8

Gelir Durumuna Göre Farklılıklar

Ölçek	Gelir Durumu	Ort	S.S.	N	p	Mean Differences
Subjektif Bilgi	a-11500 TL ve Altı	3,12	0,94	41	0,07	
	b-11501 TL-16500 TL	3,17	0,92	96		
	c-16501 TL-21500 TL	3,34	0,90	93		
	d-21501 TL-26500 TL	3,52	0,98	70		
	e-26501 TL ve Üzeri	3,42	0,99	101		
Seçmen İlgilenimi	a-11500 TL ve Altı	3,23	1,00	41	0,88	
	b-11501 TL-16500 TL	3,17	0,98	96		
	c-16501 TL-21500 TL	3,27	1,13	93		
	d-21501 TL-26500 TL	3,34	1,09	70		
	e-26501 TL ve Üzeri	3,22	1,03	101		

Tablo 8 incelendiğinde katılımcıların siyaset bilgilerinin ve siyasetle ilgilenme düzeylerinin gelir durumlarına göre farklılaşmadığı görülmektedir.

5.1.5. Mesleğe göre farklılıklar

Katılımcıların siyaset hakkında bilgi düzeyleri ve siyasete yönelik ilgilerinin mesleklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için One-Way ANOVA yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 9’da gösterilmektedir.

Tablo 9*Mesleğe Göre Farklılıklar*

Ölçek	Meslek	Ort	S.S.	N	p	Mean Differences
Subjektif Bilgi	a-Memur	3,25	0,98	131	0,02	d>c
	b-İşçi	3,42	0,87	79		
	c-İşsiz	2,76	1,09	17		
	d-Esnaf	3,65	0,83	34		
	e-Öğrenci	3,35	0,90	67		
	f-Akademisyen	3,10	1,08	31		
	g-Diğer	3,51	0,93	42		
Seçmen İlgilenimi	a-Memur	2,94	1,02	131	0,00	a<e a<g f<e f<g
	b-İşçi	3,32	1,13	79		
	c-İşsiz	2,93	1,08	17		
	d-Esnaf	3,42	0,82	34		
	e-Öğrenci	3,65	0,78	67		
	f-Akademisyen	2,88	1,20	31		
	g-Diğer	3,60	1,04	42		

Tablo 9 incelendiğinde katılımcıların siyaset bilgilerinin ve siyasetle ilgilenme düzeylerinin mesleklerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Esnaflarla işsizlerin siyaset bilgileri arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Esnafların siyasetle ilgili bilgi düzeyleri işsiz olanlara kıyasla daha yüksektir. Memur, öğrenci, akademisyen ve diğer meslek gruplarındakiler arasında ise siyasetle ilgilenme düzeyleri açısından anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Memur ve akademisyenlerin siyasetle ilgileri öğrenciler ve diğer meslek gruplarındakilere kıyasla daha düşüktür.

5.1.6. Siyasi ve kültürel tanımlamaya göre farklılıklar

Katılımcıların siyaset hakkında bilgi düzeyleri ve siyasete yönelik ilgilerinin siyasal ve kültürel kimliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için One-Way ANOVA yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 10'da gösterilmektedir.

Tablo 10*Siyasi ve Kültürel Tanımlamaya Göre Farklılıklar*

Ölçek	Siyasi ve Kültürel Tanımlama	Ort	S.S.	N	p	Mean Differences
Subjektif Bilgi	a-Muhafazakar/Dindar	3,31	1,02	66	0,00	
	b-Milli Görüşçü	3,56	0,87	107		h<a
	c-Milliyetçi	3,32	0,88	92		h<b
	d-Sosyalist	3,28	0,91	55		h<c
	e-Atatürkçü	3,03	1,02	13		h<d
	f-Sosyal Demokrat	3,37	0,82	22		h<e
	g-Liberal	3,81	1,03	11		
	h-Apolitik	2,66	1,03	35		
Seçmen İlgiilenimi	a-Muhafazakar/Dindar	3,04	1,05	66	0,00	
	b-Milli Görüşçü	3,62	0,94	107		b>a
	c-Milliyetçi	3,05	1,10	92		b>c
	d-Sosyalist	3,17	1,10	55		b>h
	e-Atatürkçü	3,18	0,90	13		
	f-Sosyal Demokrat	3,17	0,97	22		
	g-Liberal	3,67	1,03	11		
	h-Apolitik	2,95	0,99	35		

Tablo 10 incelendiğinde katılımcıların siyaset bilgilerinin ve siyasetle ilgilenme düzeylerinin siyasal ve kültürel kimliklerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Apolitik olanların siyaset bilgileri muhafazakar/dindar, milli görüşçü, milliyetçi, sosyalist ve Atatürkçülere kıyasla daha düşüktür. Milli görüşçülerin siyasetle ilgilenme düzeyi muhafazakar/dindar, milliyetçi ve apolitik olanlara kıyasla daha yüksektir.

5.1.7. Etnik kökene göre farklılıklar

Katılımcıların siyaset hakkında bilgi düzeyleri ve siyasete yönelik ilgilerinin etnik kökenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için One-Way ANOVA yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 11'de gösterilmektedir.

Tablo 11*Etnik Kökene Göre Farklılıklar*

Ölçek	Etnik Köken	Ort	S.S.	N	p	Mean Differences
Subjektif Bilgi	a-Türk	3,30	0,94	326	0,40	
	b-Kürt	3,54	0,99	28		
	c-Diğer	3,38	1,02	47		
Seçmen İlgilenimi	a-Türk	3,20	1,06	326	0,23	
	b-Kürt	3,38	1,10	28		
	c-Diğer	3,45	0,96	47		

Tablo 11 incelendiğinde katılımcıların siyaset bilgilerinin ve siyasetle ilgilenme düzeylerinin etnik kökenlerine göre farklılaşmadığı görülmektedir.

5.1.8. Aday tercihinin oy verme davranışını etkileyip etkilememesine göre farklılıklar

Katılımcıların siyaset hakkında bilgi düzeyleri ve siyasete yönelik ilgilerinin partilerin aday tercihlerine yönelik tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için One-Way ANOVA yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 12’de gösterilmektedir.

Tablo 12*Aday Tercihinin Oy Verme Davranışını Etkileyip Etkilememesine Göre Farklılıklar*

Ölçek	Aday Tercihi Oy Verme Davranışınızı Etkiler mi?	Ort.	S.S.	N	p
Subjektif Bilgi	Evet	3,36	0,95	291	0,26
	Hayır	3,51	0,80	57	
Seçmen İlgilenimi	Evet	3,20	1,04	291	0,00
	Hayır	3,65	1,00	57	

Tablo 12 incelendiğinde partilerin aday tercihlerinin oy verme davranışını etkilediğini söyleyenlerle, etkilemediğini söyleyenlerin siyasetle ilgili bilgileri arasında anlamlı farklılıklar bulunmadığı anca siyasetle ilgi düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Partilerin aday tercihlerin oy verme davranışını etkilemediğini söyleyenlerin siyasetle ilgi düzeyleri etkilemediğini söyleyenlere kıyasla daha yüksektir.

5.1.9. Başka partiye oy verme durumuna göre farklılıklar

Katılımcıların siyaset hakkında bilgi düzeyleri ve siyasete yönelik ilgilerinin mevcut partileri dışında başka bir partiye oy verip vermeme durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için One-Way ANOVA yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 13’te gösterilmektedir.

Tablo 13*Başka Partiye Oy Verme Durumuna Göre Farklılıklar*

Ölçek	Mevcut Partiniz Dışında Başka Bir Partiye Oy Verir misiniz?	Ort.	S.S.	N	p
Subjektif Bilgi	Evet	3,26	0,88	153	0,00
	Hayır	3,56	0,87	158	
Seçmen İlgilenimi	Evet	3,02	1,01	153	0,00
	Hayır	3,63	0,94	158	

Tablo 13 incelendiğinde katılımcıların siyaset hakkındaki bilgilerinin ve siyasetle ilgilenme düzeylerinin mevcut partileri dışında başka bir partiye oy verip vermeme durumuna göre farklılaştığı görülmektedir. Mevcut partileri dışında başka bir partiye oy verebileceğini söyleyenlerin siyaset hakkında bilgi düzeyleri ve siyasetle ilgilenme düzeyleri başka partiye oy vermeyeceğini söyleyenlere kıyasla daha düşüktür.

5.1.10. Oy verirken göz önünde bulundurulacak faktöre göre farklılıklar

Katılımcıların siyaset hakkında bilgi düzeyleri ve siyasete yönelik ilgilerinin oy verme davranışlarında belirleyici olan faktöre göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için One-Way ANOVA yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 14'te gösterilmektedir.

Tablo 14*Oy Verirken Göz Önünde Bulundurulacak Faktöre Göre Farklılıklar*

Ölçek	Faktör	Ort	S.S.	N	p	Mean Differences
Subjektif Bilgi	a-Lider	3,26	0,94	155	0,00	c<b
	b-Parti	3,70	0,73	86		c<d
	c-Aday	3,08	1,04	127		a<b
	d-Diğer	3,64	0,82	33		
Seçmen İlgilenimi	a-Lider	3,13	1,00	155	0,00	c<b
	b-Parti	3,70	0,94	86		c<d
	c-Aday	3,00	1,10	127		
	d-Diğer	3,45	0,93	33		

Tablo 14 incelendiğinde katılımcıların siyaset hakkındaki bilgilerinin ve siyasetle ilgilenme düzeylerinin oy verme davranışlarında belirleyici olan faktöre göre farklılaştığı görülmektedir. Oy verirken partilerin gösterdikleri adayı dikkate aldığını belirtenlerin siyaset hakkında bilgi düzeyleri ve siyasetle ilgilenme düzeyleri oy verirken partinin liderini veya diğer faktörleri göz önünde bulundurduğunu belirtenlere kıyasla daha düşüktür. Oy verirken partinin liderini dikkate aldığını belirtenlerin siyaset bilgileri de oy verirken partiyi dikkate aldığını söyleyenlere kıyasla daha düşüktür.

5.1.11. Oy vermeye karar verme zamanına göre farklılıklar

Katılımcıların siyaset hakkında bilgi düzeyleri ve siyasete yönelik ilgilerinin oy vermeye karar verme zamanlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için One-Way ANOVA yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 15'te gösterilmektedir.

Tablo 15

Oy Vermeye Karar Verme Zamanına Göre Farklılıklar

Ölçek	Karar Verme Zamanı	Ort	S.S.	N	p	Mean Differences
Subjektif Bilgi	a-Adaylar Belirlendikten Sonra	3,18	0,98	191	0,02	a<b
	b-Oy Vereceğim Parti Her Zaman Bellidir	3,54	0,83	131		
	c-Seçim Kampanyalarını Takip Ettikten Sonra	3,24	1,02	38		
	d-Seçimden Bir-İki Gün Önce	3,46	0,88	12		
	e-Sandık Başında	3,40	1,05	29		
Seçmen İlgilenimi	a-Adaylar Belirlendikten Sonra	3,00	0,98	191	0,00	a<b
	b-Oy Vereceğim Parti Her Zaman Bellidir	3,59	1,01	131		
	c-Seçim Kampanyalarını Takip Ettikten Sonra	3,18	1,10	38		
	d-Seçimden Bir-İki Gün Önce	3,28	0,95	12		
	e-Sandık Başında	3,26	1,25	29		

Tablo 15 incelendiğinde katılımcıların siyaset hakkındaki bilgilerinin ve siyasetle ilgilenme düzeylerinin oy vermeye karar verme zamanlarına göre farklılaştığı görülmektedir. Oy vermeye aday belirlendikten sonra karar verenlerin siyaset hakkındaki bilgileri ve siyasetle ilgilenme düzeyleri oy vereceği parti her zaman belli olanlara kıyasla daha düşüktür.

6. Sonuç

Siyaset bilgisi ve seçmen ilgilenimi arasındaki ilişkiyi incelemek ve siyaset bilgisi ile seçmen ilgilenimi üzerinde etkili olan sosyal ve demografik faktörleri belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada ilk olarak subjektif siyaset bilgisi ile seçmen ilgilenimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan korelasyon analizi sonucunda subjektif siyaset bilgisi ile seçmen ilgilenimi arasında pozitif yönlü orta düzey bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu siyaset ilgilenimi ile subjektif bilgi algısı arasında pozitif ilişki olduğunu tespit eden Boyraz (2019) ile Özbek ve Mergener (2019) yaptığı çalışmalarla benzerdir.

İkinci aşamada katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ve seçmen ilgileniminin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda katılımcıların subjektif

siyaset bilgileri ve seçmen ilgileniminin cinsiyetlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre erkeklerin siyaset hakkındaki subjektif bilgileri ve siyasete ilgileri kadınlara kıyasla daha yüksektir. Boyraz ve Şen, 2018; Coffe ve Bolzendahl, 2010; Ereş, 2006; Güldü ve Ersoy-Kart, 2009 erkeklerin siyasetle ilgilenim düzeyinin kadınlardan daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Kaya (2013) sosyal bilgiler öğretmen adaylarıyla yaptığı mülakatta kadın öğretmen adaylarının çoğunun siyasete ilgi duymadıklarını tespit etmiştir. Yine aynı çalışmada ulaşılan sonuca göre kadın öğretmen adaylarının çoğu kendisinin siyaset hakkında yeterli düzeyde bilgili olmadığını düşünmektedir. Kadınların ve erkeklerin ilgi alanları birbirlerinden farklı olabilmektedir. Bu farklı alanlardan biri de siyaset olarak görünmektedir. Kadınlar erkeklere kıyasla siyasete daha az ilgi duymaktadır. Ayrıca Türk toplumu ataerkil yapıda bir toplum olduğundan erkek ailenin geçiminden kendisini tek başına sorumlu hissetmektedir. Bu nedenle geçim kaygısıyla siyaset ve ekonomiye ilgi gösterebilmektedir. Bunun bir sonucu olarak da gelişmeleri yakından takip etme ihtiyacı hissedebilmektedir. Yine ataerkil bir toplum olmanın bir sonucu olarak ev işleri, çocukların yetiştirilmesi vb. konular kadınların kendilerini sorumlu hissettikleri alanlar olarak ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle kadınların ilgisi siyasetten ziyade bu alanlara yönelik olmaktadır. Tüm bu faktörlerin bir sonucu olarak kadınların siyasete ilgilerinin düşük olması onların siyaset hakkındaki bilgilerinin de az olmasına yol açabilmektedir.

Üçüncü aşamada katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ve seçmen ilgileniminin yaş gruplarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda katılımcıların seçmen ilgileniminin yaş gurubuna göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ancak subjektif siyaset bilgilerinin yaş grubuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Buna göre 51 yaş ve üstündeki katılımcıların siyasete ilgileri 18-25 yaş arası katılımcılar dışındaki tüm yaş gruplarına kıyasla daha yüksektir. Katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ise tüm yaş gruplarında orta düzeyde ve birbirine yakındır. Özellikle çalışmanın yapıldığı dönemde Emeklilikte Yaşa Takılanların (EYT) gündemde olması ve bu gruptakilerin genellikle yaş ortalamasının yüksek olması vb. faktörler 51 yaş üstündekilerle orta yaş grubundakilerin siyasete ilgileri arasındaki farkı açıklamakta yol gösterici olabilir. EYT ile ilgili karar çıkmasını bekleyen üst yaş grubundakiler özellikle bu dönemde siyasete daha fazla ilgi göstermeye başlamıştır. 18-25 yaş arasındakiler ise genellikle üniversite öğrencileri veya yeni mezun olmuş katılımcılardan oluşmaktadır. Dolayısıyla bu gruptakiler de iş bulma ve geleceğini kurma kaygısıyla siyasete ilgi göstermektedir. Bu gruptakilerle 51 yaş ve üzerindekiiler arasında siyasete ilgi konusunda farklılık olmamasının sebebi de bu olabilir. Bu iki yaş grubundakilerin siyasete olan ilgileri onların siyaset hakkındaki bilgi düzeylerinin de yüksek olmasını sağlamaktadır. Çalışmanın sonuçları siyasal katılma açısından yaşın ilerlemesi ile siyasal katılımın arttığını ifade eden Kalaycıoğlu, 1983, Kışlalı, 2005; Tatar, 2003 çalışmaları ile benzerlik göstermektedir.

Dördüncü aşamada katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ve seçmen ilgileniminin eğitim durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda katılımcıların seçmen ilgileniminin eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ancak subjektif siyaset bilgilerinin eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Buna göre ilkökul/ortaokul mezunları ile lisans mezunlarının siyasete ilgileri lise ve ön lisans mezunu katılımcılara kıyasla daha düşüktür. Katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ise tüm eğitim kategorilerinde orta düzeyde ve birbirine yakındır. İlkokul/ortaokul mezunları gerek sosyal medya olsun gerek internet olsun siyasi gelişmeleri takip edebilecekleri birçok unsuru kullanma konusunda diğer eğitim kademelerindekilere kıyasla daha az bilgi sahibi olabilirler. Bu nedenle bu kişilerin siyasetle ilgisi diğerlerinden düşük olabilir. Ancak lisans mezunlarının siyasete ilgisinin lise ve ön lisans mezunlarından düşük olması normal bir durum değildir. Bu durum araştırmanın gerçekleştirildiği örnekleme alakalı olabilir. Lisans mezunlarının gelir seviyesi yüksek işlerde çalışmaları, ekonomik gerekçeyle işten çıkarılma kaygısı gibi kaygılarının olmaması, ideolojik taraflarının bulunmaması vb. faktörler onların siyasetle çok fazla ilgilenmemesini sağlayabilir. Ancak bu çalışmada böyle bir analiz gerçekleştirilmemiştir. Dolayısıyla bu araştırmanın örnekleme ile ilgili de böyle bir genelleme

yapılmamaktadır. Bu bulgular genel olarak siyasal ilgi ve katılımı etkileyen faktörlerden en belirleyici olanın eğitim olduğu ortaya araştırmaları ile ortaya koyan Almond ve Verba, 1963; Baykal, 1970; Emler ve Frazer, 1999; Huntington ve Dominguez, 1975; Verba vd., 1971;; Kalaycıoğlu, 1983; Cansever, 2023 çalışmaları ile benzer sonuçlar içermektedir.

Beşinci olarak katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ve seçmen ilgileniminin gelir durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı konusunda gerçekleştirilen analizler sonucunda katılımcıların seçmen ilgileniminin ve subjektif siyaset bilgilerinin gelir durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Buna göre katılımcıların siyasete ilgileri ve subjektif siyaset bilgileri tüm gelir gruplarında orta düzeyde ve birbirine yakındır. Şahin ve Ergen (2016) seçmen ilgileniminin gelir durumuna göre farklılaşmadığını tespit etmiştir.

Altıncı aşamada katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ve seçmen ilgileniminin mesleklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ve seçmen ilgileniminin mesleklerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre esnafların subjektif siyaset bilgileri işsizlerin subjektif siyaset bilgisine kıyasla daha yüksektir. Siyasete ilgi incelendiğinde öğrencilerin ve diğer meslek grubundakilerin siyasete ilgisinin memur ve akademisyenlerin siyasete ilgisine kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgular Kışlalı, 2005; Tatar, 2003 çalışmaları ile benzer sonuçlar içermektedir.

Yedinci aşamada katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ve seçmen ilgileniminin kendilerini siyasi ve kültürel olarak nasıl tanımladığına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ve seçmen ilgileniminin siyasi ve kültürel tanımlamaya göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre kendisini apolitik olarak tanımlayanların subjektif siyaset bilgileri kendilerini muhafazakâr/dindar, milli görüşçü, milliyetçi, sosyalist ve Atatürkçü olarak tanımlayanların subjektif siyaset bilgisine kıyasla daha yüksektir. Siyasete ilgi incelendiğinde kendisini milli görüşçü olarak tanımlayanların siyasete ilgisinin kendisini muhafazakâr/dindar, milliyetçi ve apolitik olarak tanımlayanların siyasete ilgisine kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir.

Sekizinci aşamada katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ve seçmen ilgileniminin etnik kökenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda katılımcıların seçmen ilgileniminin ve subjektif siyaset bilgilerinin etnik kökenlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Buna göre kendisini Türk, Kürt ve diğer şekilde tanımlayanların hepsinin siyasete ilgileri ve subjektif siyaset bilgileri orta düzeyde ve birbirine yakındır.

Sonraki aşamada katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ve seçmen ilgileniminin partilerin aday tercihlerinin oy verme davranışı üzerindeki etkilerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda katılımcıların seçmen ilgileniminin partilerin aday tercihlerinin oy verme davranışı üzerindeki etkilerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ancak subjektif siyaset bilgilerinin partilerin aday tercihlerinin oy verme davranışı üzerindeki etkilerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Buna göre partilerin aday tercihi oy verme davranışım üzerinde etkili değildir diyenlerin siyasete ilgileri partilerin aday tercihi oy verme davranışım üzerinde etkilidir diyenlere kıyasla daha yüksektir. Katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ise her iki grupta da orta düzeyde ve birbirine yakındır.

Sonraki aşamada katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ve seçmen ilgileniminin başka partiye oy verip vermeme durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ve seçmen ilgileniminin başka partiye oy verip vermeme durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre başka partiye oy vermem diyenlerin subjektif siyaset bilgileri ve siyasete ilgileri başka partiye oy verebileceğini söyleyenlere kıyasla daha yüksektir.

Sonraki aşamada katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ve seçmen ilgileniminin oy verirken göz önünde bulundurdıkları faktörlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ve seçmen ilgileniminin oy verirken göz önünde bulundurdıkları faktörlere göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre oy verirken adayı göz önünde bulunduranların subjektif siyaset bilgileri partiyi ve diğer faktörleri göz önünde bulunduranlara kıyasla daha düşüktür. Aynı zamanda oy verirken lideri göz önünde bulunduranların subjektif siyaset bilgileri de partiyi göz önünde bulunduranlara kıyasla daha düşüktür. Oy verirken adayı göz önünde bulunduranların siyasete ilgileri de partiyi ve diğer faktörleri göz önünde bulunduranlara kıyasla daha düşüktür.

Son olarak katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ve seçmen ilgileniminin oy vermeye karar verme zamanına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda katılımcıların subjektif siyaset bilgileri ve seçmen ilgileniminin oy vermeye karar verme zamanına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre oy vereceği parti her zaman belli olanların subjektif siyaset bilgileri ve siyasete ilgileri adaylar belirlendikten sonra oy vermeye karar verenlere kıyasla daha yüksektir.

Kaynakça

- Aristoteles. (2013). *Politika* (F. Akderin, Çev.). Say Yayınları.
- Atabey, G. ve Hasta, D. (2018). Siyasal katılım, siyasal yeterlik ve toplumsal cinsiyet. *Nesne*, 6(13), 484-516.
- Almond, G. A., & Verba, S. (1963). *The civic culture, political attitudes and democracy in five nations*. Princeton University Press.
- Baykal, D. (1970). Siyasal katılma: bir davranış incelemesi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:302, Sevinç Matbaası.
- Boyraz, E. (2019). Siyaset Kurumunun Tüketicisi Olarak Seçmen: Oy Verme Davranışının Dinamiklerinin Tüketici Davranışı Perspektifinden İncelenmesi. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 6(34), 779-794.
- Boyraz, E., & Şerife, Ş. E. N. (2018). Ağzıyla Kuş Tutma İmkan Sızlığı Üzerine: Siyasal Tutundurmaya İlişkin Seçmen Algılarına Tüketici Şüpheliği Perspektifinden Bir Bakış. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(3), 851-866.
- Cansever, N. (2023). Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Eğitiminin Siyasal İlgi ve Katılım Düzeyine Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Yükseköğretim Dergisi*, 13(3), 367-380. doi: 10.53478/yuksekogretim.1190042.
- Coffé, H. ve Bolzendahl, K. (2010). Same game, different rules? gender differences in political participation. *Sex Roles*, 62(5), 318-333.
- Dahl, R. A. (1963). *Modern political analysis*. Prentice-Hall.
- Emler, N., & Frazer, E. (1999). Politics: The education effect. *Oxford Review of Education*, 25(1- 2), 251-275.
- Ereş, F. (2006). Türkiye’de kadının statüsü ve yansımaları. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 40-52.
- Eser, H. B. ve Ertugay, F. (2013). Bireycilik-toplulukçuluk değerleri ile algılanan siyasal öz yeterlilik arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik bir araştırma: Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi örneği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 221-244.
- Gegez, A. E. (2007). *Pazarlama Araştırmaları*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- George, D., & Mallery, P. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference 17.0 Update*. 10. Baskı, Boston: Pearson.
- Güldü, Ö. ve Ersoy-Kart, M. (2009). Toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasal tutumlar: Sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(3), 98-116.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2017). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Huntington, S. P., & Dominguez, J. J. (1975). Siyasal gelişme (E. Özbudun, Çev.). *Siyasi İlimler Derneği Yayınları*.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). Karşılaştırmalı siyasal katılma, siyasal eylemlerin kökenleri üzerine bir inceleme. *Güray Matbaası, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları*
- Kapani, M. (1997). *Politika Bilimine Giriş*. 13. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Karagöz, Y. (2019). *SPSS-AMOS-META Uygulamalı İstatistiksel Analizler*. Ankara: Nobel Yayın.

- Kaya, B. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Algıları İle Politik İlgi Ve Katılımları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kışlalı, A. T. (2005). *Siyaset bilimi* (11. Basım). İmge Yayınevi.
- Maccallum, R. C., Widaman, K. F., Preacher, K. J., & Hong, S. (2001). Sample Size in Factor Analysis: The Role of Model Error. *Multivariate Behavioral Research*, 36(4), 611-637.
- O'Cass, A., & Pecotich, A. (2005), The Dynamics of Voter Behavior and Influence Processes in Electoral Markets: A Consumer Behavior Perspective, *Journal of Business Research*, 58, 406-413.
- Özbek, V., & Mergener, U. (2019). Seçmen Sadakatini Etkileyen Faktörler: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(5), 1967-1988.
- Şahin, Ö. E., & Ergen, A. (2016). Kitle iletişim araçları kullanım amaçlarının siyasi ilgilenim üzerine etkisi. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 13, 1-19.
- Tatar, T. (2003). Malatya'da siyasi katılım: Karşılaştırmalı bir analiz. *Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 331-350.
- Verba, S., Nie, N. H., & Kim, J. (1971). *The modes of democratic participation: A cross-national comparison*, Sage Publications.
- Yazıcıoğlu, Y., & Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Makale Bilgi Formu

Yazar(lar)ın Notları: Bu çalışmanın özeti 2-4 kasım 2023 tarihlerinde Diyarbakır Dicle Üniversitesi'nde düzenlenen 1. Uluslararası Kentsel ve Bölgesel Kalkınma Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

Yazar(lar)ın Katkıları: Bu makalenin yazımına tüm yazarlar eşit katkıda bulunmuştur. Tüm yazarlar son metni okudu ve onayladı.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazarlar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Araştırma Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 01-32 karar sayılı ve 12.01.2023 tarihli kurul kararıyla etik açıdan uygun bulunmuştur. Ayrıca, çalışmada Helsinki Bildirgesi'ndeki araştırma ilkelerine bağlı kalınmıştır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Populist Dichotomy in Homogenous Societies: Internal and External Others in South Korean Politics

Nurcan Ceyhan

Batman University, Faculty of
Economics and Administrative Sciences,
Department of International Relations,
Batman, Türkiye,
ceyhannurcann@gmail.com

Received: 22.01.2024
Accepted: 20.05.2024
Available Online: 09.07.2024

Abstract: This study aims to analyze populism in the scope of South Korean politics. It addresses the contexts in which political actors adopt dichotomous populist discourses and the implications of populist mentality on the social fabric of country. Populism can be defined in three different dimensions as an exclusionary, divisive and marginalizing ideology, discourse politics and a mobilization strategy. It is typically built on others that take on various forms. In this framework, the recent reflections of populism in the case of South Korea are discussed through the dichotomies and constructed perceptions of the other. It seeks to shed light on how political actors in South Korea which is assumed to have a homogenous social structure, point out the internal and external others that constitute the essence of populist politics. While populism's understanding of the other is relatively uniform in different contexts, in South Korea the reflections of populism are differentiated and concretely understood through a range of internal and external others. South Korea, which is considered as one of the successful democracies in East Asia, is also affected by populist wave. The reflections of populism in South Korea are not severe and can generally be expressed as soft populism. Moreover, it is predominantly effective on discourse politics and is not observed in the form of concrete policies.

Keywords: Populism, South Korea, Internal Others, External Others

1. Introduction

In different eras different phenomena, ideologies, movements and conceptions bring dynamism to politics. Populism has predominantly fulfilled this function and we have witnessed the rise of populism on a global scale in the last two decades. In an environment where democracy is reduced to the dimension of political elections, it becomes inevitable that populist discourses and strategies are the way to gain political power smoothly. The increasing prominence of populism in the discipline of political science in recent years has led to the need for a coherent conceptual framework. A review of the relevant literature reveals that populism has no a clear definition, it is an ambiguous and controversial concept and is characterized in various forms based on diverse perspectives.

Mouffe (2005) claims that the rise of populist actors in the recent decades is not a coincidence. She attributes the reason not to the historical background of countries or the backward socio-economic situation of the citizens but to the fact that mainstream parties, politicians or actors are no longer qualified and competent. Therefore, populist actors transform everything in the social sphere into a discourse in order to attract restless masses in social and socio-economic distress who do not trust the existing political system and actors and to gain political power by claiming that they are the real representatives of "the people". These strategies have often been successful and populism has gained a dominant political stance across the world. Although the populist style of politics widely associated with the pre-election activities and discourses of political actors, populism should not be perceived as a short-term political campaign or a discourse politics that fizzles out after coming to power. It is because populist actors continue to maintain their stance after coming to power (Müller, 2016).

The populist style of politics generally refers to three dimensions: ideology, discourse and mass mobilization. These three dimensions are in many cases intertwined and the distinction among them is

Cite as (APA 7): Ceyhan, N. (2024). Populist dichotomy in homogenous societies: Internal and external others in south Korean Politics. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 19(2), 332-344. <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler/1423877>

often blurred. The ideological expression of populism may at some point turn into a discourse or mobilize the masses through both the discourse and the ideological framework adopted. Therefore, no precise distinction can be made.

In terms of ideology, populism is generally categorized into left and right-wing populism, however in some cases there is a hybrid populism that draw on both left and right ideology. In this respect, what matters is not the actual ideological cleavages in society, but how ideological discourses and narratives are used functionally in the relevant context. Mudde (2015) contends that populism as an ideology perceives society as consisting of two homogeneous subgroups -pure people and corrupt elites- and that politics can be seen “the expression of the general will of the people”. It is observed that populism expresses an exclusionary attitude rather than an inclusive one.

Populist mentality sees society as a homogenous structure (Moffitt, 2017, p. 112) and therefore tends to exclude certain groups of people with marked differences. Who populism excludes reveals in parallel with the ideology and populism generally gains a more precise connotation with the ideology espoused. Depending on the ideological perspective of the populist way of politics various groups, nations, minorities, countries are portrayed as other and marginalized.

In right-wing populism, debates mainly focused on internal others. However, the context also influences which kind of others become the subject of populist discourse. Populism is characterized by nativism on the right and correlation with socialism on the left (Mudde, 2015). Left-wing populism tends to define the population on the basis of economic classes, while right-wing populism points out cultural and nationalist grounds. Right-wing populists refer to the indigenous population defined on ethnic, cultural and religious grounds and draw on cultural, economic and political anxieties, often referring to the phenomenon of migration. Nevertheless, there is not always a linear correlation between the influence of right-wing populists and the number of immigrants in the country. It is more related to the existence of social perceptions and how widespread they are (Collot, 2017). As the literature on populism is generally constructed on the European experience, the arguments are also mainly shaped by the relevant context. Accordingly, it is seen that European countries are predominantly analyzed through right-wing populism. While left-wing populism in Latin America is perceived as socially inclusive by bringing different ethnic identities together on a common ground, right-wing populism in Europe is known to adopt an exclusionary attitude by targeting immigrants and minorities (Gidron & Bonikowski, 2013, p. 4).

Populism can also be problematized in the scope of the mobilization strategy. Levitsky and Roberts (2011) assert that populism is from top to down mobilization of masses by political actors who are inherently anti-establishment. In this perspective populism is seen as a strategy. Lastly, the concept is considered as a discourse. The use of populism both as a mobilization strategy and as a discourse is a way to achieve political success by fueling existing tensions in the social base. These three dimensions are linked both to each other and to ideology.

Although populists do not concretely and sharply undermine constitutional institutions and political system, they mainly engage in discourse politics and construct a polarizing language by focusing on social and political others as enemies of the society and the country. Through context and ideological stance, they identify and target various internal and external others and these others are made the objects of political discourses that enable populist actors to attain political advantage. In South Korean context, both internal and external others are used to gain political power, but South Korea emerges as a special case. In this country, populism does not have sharp boundaries as in the European context. Since society is characterized as homogenous, it is assumed that the country does not have significant minorities – despite the fact that country’s social fabric has recently begun to change - therefore it is not similar to countries in Europe or America where heterogenous society and the presence of national,

linguistic, ethnic differences or minorities have a great impact on the populist politics. However, populist politics in the South Korean context also highlights others with different features. Japan, North Korea and China are labelled as external others in political discourses while communism, the establishment, the opposition, women and chaebols are pointed out internal others. This illustrates that South Korea is an interesting case in the study of populism.

This study analyzes the reflections of populism in South Korea through the concept of the other, which is frequently used in populist ideology, discourse and strategy. It goes beyond the European, American and Latin American contexts that are the main focus of populism studies, and examines an unusual but significant case. The reflections of populism on internal and external others in South Korea are examined using a descriptive analysis method.

2. Populism as an Ideology, Discourse and Mobilization Tool

It is often claimed that we are currently living in an age of populism, an age dominated by what Mudde (2004) calls the “populist Zeitgeist”. Populist actors have emerged all over the world; though countries, political systems and cultures differ, the same components of the populist mindset are applied in almost every context (Naím, 2017). Rose (2019) argues that each decade has its own characteristics of political leaders such as democrats in the 1920s, dictators in the 1930s and 1940s, nationalists often labelled as anti-colonialists in the 1950s and 1960s, gerontocrats in the 1970s. This cycle recommences in 1980s. Following the democratization movements and new democracies in the 1980s and 1990s, dictators have been on the rise again. Although Rose’s argument is striking and sharply worded and dictators are not literally dominant worldwide, it must be recognized that he has a point about the cycle and the argument is also relevant to the populist surge.

Zakaria (2003) argues that the current wave of populism is reminiscent of what happened in Germany in the 1930s. As the crises of the 1920s and 1930s shook the public confidence in the establishment in Germany, Hitler’s charisma and statements that he would restore Germany to its former strength led to his rise to power. Therefore, Hitler and his followers defeated liberalism in Europe in the first half of the 20th century. As of the 1950s, populism started to slow down in the face of liberalism. Just as fascist actors on the right and communist actors on the left used democracy as a functional tool to eliminate liberalism in Europe in the 1930s, populists today follow the same strategy.

The growing tendency towards populist politics has evolved in parallel with the conceptual framework of democracy adopted in recent years. Populism has an intertwined relationship with democracy. The narrowing of the meaning of democracy by equating it with electoral democracy, which is constantly emphasized in debates under the heading “crisis of democracy”, increases the demand for populist politics and facilitates the way to easily attract the masses, gain political support and come to power. Finchelstein (2017) argues that populism is seen as an authoritarian form of democracy and it is expressed as an authoritarian response to the crisis of representation in democracy. It is not a pathology that emerges in democracies, as Urbinati (2019) asserts, but a political form that flourishes especially in unequal democracies where income gaps increase and democratic representation loses its legitimacy. It is more appealing to the people who feel disregarded by technocratic elites.

Populism is also addressed in relation to liberalism in various contexts. Whereas liberalism adopts the perspective that society is composed of different groups, the populist mentality claims that society is divided between real people and political elites; whereas liberalism ultimately aims consensus, populism pursues a contentious policy; whereas liberalism emphasizes constitutional pluralism, populism favors majoritarianism (Pappas, 2016, p. 20). Populism can become a form of democratic extremism and construct an illiberal democracy while capitalizing on the tensions inherent in liberal democracy (Mudde & Kaltwasser, 2017). Zakaria (1997) equates the concept of illiberal democracy with populism. This is because although illiberal democracies have free and competitive political elections,

the actors who come to power as a result of these elections use political power personally and violate the rule of law. It is due to the fact that populism is also used as a method in the construction of illiberal democracy.

Although populism is a prevalent political concept, it lacks a comprehensive theoretical perspective and there are intensive efforts to define the concept in the relevant literature. Cox (2018, p. 12) sustains that "...populism is very much an expression in the West of a sense of powerlessness: the powerlessness of ordinary citizens when faced with massive changes going on all around them; but the powerlessness too of western leaders and politicians who really do not seem to have an answer to the many challenges facing the West right now". It is a multifaceted concept and generally considered as an ideology, a discourse and a strategy of mass mobilization. The detailed studies reveal that these three dimensions are constantly intertwined. For example, when considered as an ideology, it is seen that the ideological position of the concept determines the discourse, political strategy and target groups. Mudde characterizes populism as "a thin-centered ideology". According to such an ideology, society consists of two homogeneous sub-groups (real people and corrupt elites) and politics can be seen as "the expression of the general will of the people". At this point, it is understood that populist ideology is anti-establishment. Naím (2017) on the other hand argues that populism is not an ideology, but "a strategy to obtain and retain power" and that it is not a new phenomenon, but has been around for decades. As a result of technological changes, mass migration, socio-economic concerns, social outrage, economic crises it has reappeared and started to dominate the political arena and is perceived as an alternative way of politics.

Populism is opposed to pluralist politics and political elites, conceives society as a homogenous group and is exclusionary (Moffitt, 2017, p. 112). This enables populism to adopt a unique and distinctive discourse. Populist discourse has a dichotomous character, it is based on real or imagined enemies or others. Others generally consist of the establishment, political elites, political opposition, immigrants, social groups defined ideologically, ethnically, linguistically or religiously. The concept constructs social stereotypes by channeling socio-economic concerns and anxieties through images of the others. In doing so, it exacerbates and fuels the problematic issues, exploits the perceptions and leads the polarization of society.

In populist politics, the leader typology has an important role and it is generally accepted that the leader has a charismatic characteristic. Populist leaders or actors seek to communicate directly with the real people, not through intermediaries. They also take a bold stance in their discourses and public speeches. This leads Arditì (2005) to portray populism with the metaphor of "drunken guests" coming to dinner. According to him, no matter how unpleasant the behavior of this drunken guest may be, it is this guest who is able to express the important issues at that dinner table. The fact that discourse politics is effective and prominent also makes the populist approach crucial in terms of political mobilization. Considering these three dimensions, it is evident that populist understanding is based on dichotomous concepts and it can be better analyzed through these dichotomies.

2.1. Ideology: Left versus right

Populism corresponds to various things, but it takes a qualitatively distinct form through the ideology it embraces. The ideological character of populism emerges in parallel with the socio-political context and dynamics in which actors are mobilized (Mudde & Kaltwasser, 2017, p. 2). Taggart (2000) likens populism to a "chameleon" that rapidly and easily adapts to the context. In this respect, populism easily integrates into social, political and cultural dynamics and constructs its ideological perspective, discourse and strategy according to the environment it is in. Accordingly, it becomes a means of gaining votes by appealing to the public in political elections.

In general, the concept is ideologically labelled as right or left-wing. It is characterized by an attachment to nativism and nationalism on the right and to socialism on the left (Mudde, 2015). Right-wing populists refer to the native population defined on ethnic, cultural and religious grounds and often capitalize on cultural, economic and political concerns by pointing to the phenomenon of migration. In societies without established multicultural traditions, the simplest way to gain support in political elections is to emphasize religious and racial affiliations (Zakaria, 2003) and right-wing populists frequently use it. Left-wing populism, on the other hand, is less exclusionary than the right and is often fueled by inequalities caused by neoliberalism (Gaonkar, n.d.). The main distinction between left and right is who or what is excluded and marginalized depending on ideology and the context (Mudde, 2015). Both right and left-wing populists consistently claim that they are the only true voice of the people (Mueller, 2019).

As of 2015, the right-wing populism has gained increasing representation in the political arena due to the deteriorating economy and the resulting rise in unemployment, the migrant crisis and the social tensions affecting European countries. Across Europe, right-wing populist parties capitalize on the social anxieties of restless masses by emphasizing distrust in the pluralism of liberal democracy, political elites and institutions (Diamond, 2017). It is also known that left-wing populism has been influential in Europe in recent years, especially in countries such as Spain and Greece. In general, left-wing populism is considered as an attempt to bring social democracy back into the political arena by focusing on socio-economic concerns in the related conjuncture.

In recent years, while right-wing populism has maintained its dominant position in politics, left-wing populism appears to have lost momentum. Mueller (2019) even draws attention to the debate on the decline of left-wing populism by referring to the argument that “pink tide of the left populism coming to an end”. Regardless of whether it is currently in vogue or not, it can be stated that right-wing or left-wing populism is somehow effective by drawing on various dynamics. The ideological framework adopted in this regard provides an important background. It can also be perceived that some elements of right and left-wing populism are intertwined and blurred and hybrid versions have also emerged. In addition to its ideological character, populism constructs a unique discourse and offers a distinctive approach to politics and society.

2.2. Discourse: Us versus them politics “we” the people versus “they” the people

Populism is a form of expression strategically used by political actors from all camps (Kazin, 1995). It constitutes a discourse and vision based on dichotomies, offering a “Manichean perspective” of “friends and foes” or “pure people and corrupt elites” (Mudde, 2004, p. 544). It challenges politics in favor of a pluralistic society, political elites and the status quo and promotes polarization by portraying the population as a homogenous group. The basic assumption that populists are the true and legitimate representatives of the people fuels polarization and marginalization in the political sphere. As Müller (2016) puts it “populists claim that they can speak in the name of people”. In this context, a dichotomy is observed between populist actors and the opposition. The opposition is often regarded as corrupt political elites and the establishment. As populists claim to be the supposed saviors and the real representatives of the people, this dichotomy can also be drawn between the elites and the people (Mudde, 2004, p. 543). Although populism is claimed to be anti-elite, it is also observed that some populist actors are part of the elites as in the case of Trump’s presidency.

Another dichotomy is evident in the social conjuncture. As Laclau (2005, p. 87) notes, the populist conception of society is characterized by the dichotomy of “the enemy and the underdog”. For Laclau, populist discourse is based on the distinction between “us and them”. The distinction between us and them/other has a symbolic character and it is filled in depending on the social fabric of the society. Both sides gain meaning through each other and therefore the meaning and the nature of the lines are relational and based on established perceptions and stereotypes. The populist mentality tends to exclude certain groups of people with marked differences in order for society to have a homogenous

composition and structure, (Moffitt, 2017, p. 112). Especially in heterogeneous and multicultural societies, the distinctions made through dichotomies have serious repercussions.

Right-wing populism prevalently and constantly resorts to the distinction between us and them. It constructs an antagonistic and anti-pluralistic society of real people and others. It highlights certain collective ties such as ethnicity, culture and language and identifies the real people on the basis of these collective dynamics and dichotomies. It thereby engages in a discourse that marginalizes those who are different and channels social concerns towards these others. It assumes that the real people are homogeneous in themselves. According to Mudde (2004, p. 546) this is an “imaginary community” because in reality there is no such uniform conception of society.

Benhabib (2019) points out that unless migrants and refugees are incorporated into the boundaries of democracy, the demos are confined by the nationalist and exclusionary discourse. Since populism has no such concerns and functionally focuses on the social other, politics is consistently exclusionary, anti-pluralistic and agonistic. It is noted that the activism of populist political parties and actors varies depending on the political system and international context (Mudde & Kaltwasser, 2017, p. 93). Thus, in addition to being deeply influenced by separatist, nativist and nationalist populist discourses in domestic politics and generating internal others, the political environment also constructs external others and foes. The assumed forms of external others have emerged out of ideological, historical and social concerns.

2.3. Mobilization strategy

Populism as a mobilization strategy encompasses both ideological perspective and discourse. As mentioned earlier, the three dimensions -strategy, ideology and discourse- are interconnected and have direct or indirect effects on each other. The plot structure that populism mostly adopts is as follows: populist actors first identify the most important cultural, socio-economic and political issues that plague the majority of the electorate and then, as the real representatives of the real people, undertake the mission to articulate these problems. It refers to real people whose boundaries are drawn by populists using selective discourses and marginalizing certain groups of people. The groups to be marginalized are conditioned by internal and external dynamics. It is highly important that populism predominantly engages in discourse politics through others. In this way, it makes real people publicly visible, mobilizes them and creates the perception that the real people actively participate in politics. The issues frequently raised by charismatic actors arouse the reaction of the silent masses, who are disappointed and frustrated by the established political order and politicians, and encourage them to reflect their reaction at the ballot box. Populism thus becomes a political mobilization strategy through which leaders or political actors seek to gain the direct support and political power (Weyland, 2001, p. 14).

As Urbinati (1998) points out, populism as a strategy has an impact on the rebalancing of political power among social groups in a society. In this context, populist mobilization as a political strategy is used by populist actors for different motives. By mobilizing real people who are alienated from politics and discontent with the existing order, it enables the supposed re-politicization of the people on the one hand, and enables populist actors to dominate the political sphere and ultimately to seize political power on the other hand.

3. Populist Actions, Attitudes, Discourses and Marginalized Others in South Korean Context

Although the studies on populism have mainly centered on the left-wing in the Latin America and the right-wing in Europe, there are also significant case studies from different regions. In this regard, South Korea has emerged as a noteworthy case study of populism. Populism as a mobilization strategy and the repercussions of the dichotomy of ideology-driven discourse are frequently discussed in this context. In South Korea, dichotomies can basically be divided into two categories: internal and external.

Following the proclamation of the Republic, the country embarked on the construction of a pro-Western and ideologically anti-communist political system. Communism as the ideological other has been so deeply entrenched in the political sphere since the country's founding. Although relatively eroded at present, actors in the political sphere constantly stigmatize each other as communists in order to marginalize opponents. An anti-Japanese sentiment has also existed since the country's establishment due to the negative experiences of the colonial period and especially the issue of comfort women and the visibility of this sentiment has fluctuated periodically depending on domestic and foreign policy dynamics and the governments in power.

In addition to Japan, North Korea represents another external other in parallel with the historical background. In particular, the current nuclear disarmament issue and the North Korea's aggressive actions threatening regional and national security have been constantly on the political agenda and used by political actors in political campaigns (East Asia Forum, 2022). While the main external others of South Korean politics are Japan and North Korea, China is also occasionally referred in the context of national and international dynamics. Negative perceptions of external others do not lead to an active and aggressive foreign policy. Although China, Japan and North Korea are periodically brought to the political forefront of the political arena, this is often transformed into a short-term discourse without going beyond its symbolic meaning. The public and civil society in South Korea have a long-standing tendency to mobilize rapidly against authoritarian practices. It is also a convenient context for the functional use of various issues that are problematized at the social level in order to galvanize public opinion for political gains, which is one of the main strategies of populism. Therefore, politicians in South Korea, as in other countries, frequently resort to this method. Its impact, however, varies according to time and context. For instance, after the "hanbok issue" at the opening ceremony of the 2022 Winter Olympics in Beijing, anti-China sentiment suddenly surged. At the ceremony, a woman dressed in a traditional Korean outfit called hanbok carried the Chinese national flag as one of the representatives of the China's fifty-six ethnic groups. The hanbok's representation of the Korean minority in China caused outrage among Koreans. The conservatives also used Sinophobia to boost support for their party. This strategy fueled racism and discrimination within the party (Shin, 2022; Park, 2022).

The identification of external others also varies according to the ruling government and its political stance (conservative or progressive). Conservative parties and governments generally favor relations with the US to ensure regional security and contain the North Korean nuclear threat (Chan & Choi, 2021). The progressives, on the other hand, remain deeply distrustful of Japan. For example, Moon Jae-in and his party adopted a liberal and nationalist stance while in government, maintained relatively stable and positive relations with China and North Korea, and consistently used anti-Japan discourse labelling Japan as "traitors in our minds" (Shin, 2022). A more recent example is the condemnation of the wastewater problem of the Fukushima nuclear reactor. The leader of the Democratic Party of Korea even stated that this issue could be called "Second Pacific War". The People Power Party on the other hand, is more irresolute and prefers not to take a sharp stance (The Economist, 2023b).

In South Korea, political divisions (right and left) do not emerge sharply on the basis of economic, social and cultural dynamics as in the West. The two main political parties, one left-wing and one right-wing, adopt almost identical economic and social policies. They differ in their attitudes towards certain characteristic domestic and foreign policy issues. For example, South Korean left has a strong desire for a unified Korea and has done its best to establish diplomatic relations with the North, especially during Moon's presidency. The People Power Party, on the other hand, has a more negative attitude towards North Korea and considers that unification is only possible after the collapse of the totalitarian regime in North Korea (The Economist, 2023b). The Democratic Party, representing left-wing populism, focuses on economic inequality and social justice. It argues for the expansion of the public sector, increased welfare initiatives and strict regulation of chaebols in order to mobilize the support of the working class

and disadvantaged groups. In comparison, right-wing populism promoted by the People Power Party, has a more nationalist and conservative stance (Lee, 2024).

As for internal others and dichotomies, until the second democratic transition in 1987, the prevalent division in the political sphere was between authoritarianism and democracy. Shin (2022), citing Kim Ho-ki, notes that political elections since 1987 have also been a struggle between pro-democracy and authoritarian political forces. However, following the 2022 presidential elections, it started to turn into a struggle between the old and new elites. Progressives are seen characterizing conservatives (People Power Party) and others as the “old evil”. As Shin (2022) points out, the nature of the presidential system and the electoral system (winner-take-all) transform presidential elections into a zero-sum game, hence the political arena is referred to as highly polarized. South Korean politics is also marked by vicious partisanship. This is particularly evident in Yoon Suk-yeol’s statements characterizing his opponents as advocates of totalitarianism and in the Democratic Party of Korea leader’s labeling of Yoon’s presidency as a dictatorial regime. It is notable that aggressive attitudes are often verbalized and otherwise ineffective (The Economist, 2023b).

Taking the issue of political elites in detail, the first dichotomy is drawn between the real people and the elites, while a second distinction is drawn within the elites themselves: old versus new elites. It was also reflected in Moon government’s policy against “deep-rooted evils” implying the ancient regime. Those in the Moon government were perceived as part of the pro-democracy movement. Despite being democracy, their attitudes and policies towards the opposition were based on polarizing and dichotomous discourses. The legal proceedings were initiated against opposition groups, characterized as deep-rooted evils entrenched in Korean society and politics, and various investigations and dismissals were carried out as unilateral actions of the executive branch (Shin, 2020).

In the case of South Korea, in addition to political elites, economic elites also come to the fore. One of the issues that has caused public outrage is the relationship between political and economic elites, also known as chaebols. The inter-elite relations have always been criticized by the electorate for fostering corruption. It led to the large-scale candlelight protests (2016-2017) in which people expressed their socio-economic and political frustrations and concerns about wealth inequality, unemployment and basic income. Although the nature of the relationship between chaebols and the political actors has caused massive unrest throughout society, no tangible attempt has been made to reform the existing problematic structures. It is well known that corruption stemming from the relationship between political elites and chaebols has become an electoral concern and political actors constantly raise the issue to appeal to voters frustrated by declining living standards. However, the left-wing populist politician’s promises to tackle the problem do not go beyond the rhetorical politics (East Asia Forum, 2022). In all presidential election campaigns except the last one, candidates promised to reform the chaebol issue. Yet previous promises appear to have gone unfulfilled (Kim, 2022).

The economy-based demands, discourses and policies provide a conducive environment for populism in South Korea (Diamond & Kim 2000). In their electoral campaigns, progressives generally emphasize left-wing populist discourses focusing on the economy, highlighting wealth inequality, low living standards and socio-economic problems that have become acute problems for society. In particular, in the face of rising food prices in recent years, the opposition has commented that “the president will be brought down by a spring onion”. Food inflation is also one of the main reasons why President Yoon’s party lost the 2024 parliamentary elections (Lee & Jeon, 2024; Mackenzie, 2024). Conservatives, on the other hand, seek success not only through economic discourses but also by fueling gender antagonism and anti-feminist discourses, arguing that policies of gender equality have led to “reverse discrimination against men” in South Korea (Yang, 2022). Thus, by channeling existing social resentment and frustration into the gender context, another dichotomy emerges and the 2022 presidential election campaigns also clearly demonstrate it. It is known that Yoon Suk-yeol constructed his populist

discourses mainly on the basis of anti-feminism during the campaign. The main component of his “us versus them” strategy was consisted of “men versus women”. Yoon adopted a unique strategy during election campaign. In order to garner electoral support, he used the us-them dichotomy that divides society along gender lines to appeal to young male voters and announced that he would abolish the Ministry of Gender Equality and Family (Burton, 2022). Yoon and his party sought political support from misogynists by highlighting anti-feminism and generally claiming that feminism caused low birth rates in the country because it reshaped the traditional male-female relations (Park, 2021). In a country where housing prices and rents are rising and high unemployment is chronic, the supposition that gender equality is the reason of the economic problems marks to a new argument in populist discourses (East Asia Forum, 2022).

Another dichotomy that is evident for populism and has diverse repercussions in the Korean context is constructed through minorities. Populism has rarely taken an anti-immigrant stance throughout Asia. Populist discourses in Asia have mostly targeted local political elites, local ethnic groups as in Bangladesh and India, or external threats as in Pakistan, South Korea and Taiwan (Eurasia Review, 2019). In the case of South Korea, the role of minorities has been almost non-existent, while various others are constructed through dichotomies. In terms of ethnicity, almost 99% of the Korean population is assumed to be Korean and South Korea considers itself as an ethnically homogenous society (World Population Review, 2023; Hur, 2021). However, especially since the 2000s, low fertility rates - according to the recent government statistics, the total fertility rate decreased from 0.78 in 2022 to 0.72 in 2023 (KOSIS, 2023) - international marriages and foreign brides have transformed the social fabric of the country and the concept of “multicultural society” has been integrated into the political arena (Palmer & Park, 2018). Yet, the country still has a rather homogeneous social structure in comparison to heterogeneous and multicultural European societies where the impact of right-wing populism is sharply felt. As observed in the European context, in South Korea it is not yet feasible to construct an antagonistic discourse on the basis of a heterogeneous social structure and to select groups such as minorities and immigrants as the objects of political discourses.

As Hur (2021) notes, the ethnocentric narrative in South Korea is based on the belief that all Koreans share the same ancestry called “danil minjok”. This perception functions to support citizens’ sense of civic duty and has a positive impact on democracy in the country. It gives South Korean democracy a nationalist and organic character. As a manifestation of this mentality, South Koreans have stood up for their democracy in times of crisis. Despite its positive contribution to national and social unity, the presumed homogeneous character of South Korean society has begun to erode in recent years. The sharp decline in the country’s fertility rate has resulted in the importation of foreign labor, marriage migrants and multicultural families. In this context, demography and social fabric of South Korea have undergone a transformation. In spite of the change in demographic structure, ethnic cleavages are not a major issue in South Korean context.

The South Korean context is home to multifaceted dichotomies. Through the concept of other, various social groups are marginalized by fervent populist actors using derogatory discourses and policies. Which internal or external others are targeted depends on which ideological position (conservative or progressive) is taken based on national and international dynamics. The constant transformation of political parties and their lack of institutionalization polarizes the political arena. Political parties are therefore overshadowed by their leaders and become intermediary institutions designed to garner support for the party leader. Thus, politics becomes actor-based rather than party-centered and mediated.

The actor-oriented politics of discourse, known as a key feature of populism, has become effective in the South Korean political system. Confrontational party politics, fueling irreconcilable camps and dichotomous politics, focuses on defeating each other rather than reaching a compromise or solving

social and socio-economic problems (The Economist, 2023a). As Cho et al. (2019) point out, this leads to South Korea being characterizing as a contentious democracy.

4. Conclusion

This study examines the dichotomies of populist politics in the context of South Korea. As a mobilization strategy, ideology and discourse, the populist mode of politics has always strategically and selectively drawn on various dichotomies that emerge from a parochial perspective. The findings reveal that the populist discourse and strategy based on dichotomies are also visible in South Korean context. Compared to Europe, where the dichotomous politics of populism is dominated by anti-immigrant or anti-establishment politics, or Latin America, where left-based and anti-elite populism prevails, the South Korean case is rather different.

In South Korea, both left and right populist discourses and strategies are functionally used. It appears as a hybrid case in populism studies. The country also differs in terms of the dichotomies underlined in political discourses, marginalized social groups and countries. While countries such as North Korea, Japan and China are referred to as external other in political discourses, communism, opposition parties, elites and women are used as internal other. Progressives and conservatives dominate the political arena and use dichotomies that resonate with the social base and address various issues to appeal to voters. They divide the social and political arena along Manichean lines and exploit social, political and economic concerns to attain political success.

As political actors directly interact with and address the public during election campaigns, the use of dichotomies and the articulation of national and international problems are considered to have an impact on public perception. Which dichotomy is used depends on ideological formation of the government (conservative or progressive) and the national and international dynamics. Among these dichotomies, the gender-based populism points to a rather unique context in the populism studies. The right-wing populism, which polarizes society on the basis of distinctions such as ethnicity, language and religion, is reflected differently in South Korean society. In the recent presidential election campaigns, the gender context is emphasized and the populist dichotomy revolves around men and women. Gender-based discourses of political actors are used to fuel social polarization and ensure political success. Taken together, the current political environment has been witnessing increasing polarization around the world, leading to the erosion of democratic norms and values. South Korea, considered one of Asia's successful democracies, is also affected by this populist wave. The reflections of populism in South Korea are not severe and can be broadly characterized as soft populism. It is a tool used to exploit public sentiments for electoral leverage. Moreover, it is predominantly effective on discourse politics and is not observed in the form of concrete policies.

References

- Arditi, B. (2005). Populism as an Internal Periphery of Democratic Politics. In F. Panizza (Eds.), *Populism and the Mirror of Democracy* (pp. 72-98). London Verso.
- Benhabib, S. (2019, February 10). Brief Reflections on Populism (Left or Right). <https://blogs.law.columbia.edu/praxis1313/seyla-benhabib-brief-reflections-on-populism-left-or-right/>
- Burton, J. (2022, September 5). Korean Populism. *The Korea Times*. https://www.koreatimes.co.kr/www/opinion/2022/10/396_335578.html.
- Chan T. & Choi, S. H. (2021, September 21). Anti-China Sentiment and South Korea's Presidential Race. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2021/09/anti-china-sentiment-and-south-koreas-presidential-race/>
- Cho, Y. H., Kim, M. S. & Kim, Y. C. (2019). Cultural foundations of contentious democracy in South Korea: What type of democracy do Korean citizens prefer?. *Asian Survey*, 59(2), 272-294.
- Collot, G. (2017, 29 May). Understanding far right populism: Interview with Caterina Froio. *The New European*. <http://www.theneweuropean.eu/open-society/understanding-far-right-populism-interview-with-caterina-froio-oxford-internet-institute>.
- Cox, M. (2018, 12 February). Understanding The Global Rise of Populism. *LSE Ideas*. <https://www.lse.ac.uk/ideas/publications/updates/populism>
- Diamond, L. & Kim B. K. (2000). Introduction: Consolidating democracy in South Korea. In L. Diamond & B. K. Kim (Eds.), *Consolidating Democracy in South Korea* (pp. 1-21). Lynne Rienner Publishers.
- Diamond, L. (2017, 13 October). Is There a Crisis of Liberal Democracy?. *The American Interest*. <https://www.the-american-interest.com/2017/10/13/is-there-crisis-liberal-democracy/>
- East Asia Forum. (2022, 7 March). South Korea's Populist Turn. <https://www.eastasiaforum.org/2022/03/07/south-koreas-populist-turn/>
- Eurasia Review. (2019, 1 November). Political populism: Eroding Asia's complex interdependence?- Analysis. <https://www.eurasiareview.com/01112019-political-populism-eroding-asias-complex-interdependence-analysis/>
- Finchelstein, F. (2017). *From Fascism to Populism in History*. University of California Press.
- Gaonkar, D. (nd.) They, the People. <https://www.americanacademy.de/they-the-people/>
- Gidron, N. & Bonikowski, B. (2014, 26 March). Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda. *Weatherhead Working Paper Series*. No13-0000. Accessed 10 December 2023. <https://scholar.harvard.edu/gidron/publications/varieties-populism-literature-review-and-research-agenda>
- Hur, A. (2021, 29 June). South Korea's Demographic Crisis is Challenging its National Story. *Carnegie Endowment for International Peace*. <https://carnegieendowment.org/2021/06/29/south-korea-s-demographic-crisis-is-challenging-its-national-story-pub-84820>
- Kazin, M. (1995). *The Populist Persuasion: An American History*. Cornell University Press.
- Kim, J. (2022, 4 March). South Korea's Presidential Hopefuls Let Chaebol off the Hook. *Nikkei Asia*. <https://asia.nikkei.com/Spotlight/South-Korea-election/South-Korea-s-presidential-hopefuls-let-chaebol-off-the-hook>

- KOSIS-Korean Statistical Information Service. (2023). Vital Statistics of Korea. https://kosis.kr/statHtml/statHtml.do?orgId=101&tblId=DT_1B8000F&language=en
- Laclau, E. (2005). *On Populist Reason*. Verso.
- Lee, J. (2024, 12 April). The Role of Populism, Nationalism, and Xenophobia in South Korea's 22nd General Election in 2024. *European Center for Populism Studies*. <https://www.populismstudies.org/the-role-of-populism-nationalism-and-xenophobia-in-south-koreas-22nd-general-election-in-2024/>
- Lee, J. & Leon, J. (2024, 26 March). S.Korea consumer sentiment dips as food inflation emerges as top election issue. *Reuters*. <https://www.reuters.com/markets/asia/south-korea-consumer-sentiment-drops-worries-about-food-inflation-2024-03-26/>
- Levitsky, S. & Kenneth, M. R. (2011). *The Resurgence of the Latin American Left*. John Hopkins University Press.
- Mackenzie, J. (2024, 11 April). Yoon Suk Yeol: Was South Korea's president thwarted by a spring onion?. *BBC*. <https://www.bbc.com/news/world-asia-68786178>
- Moffitt, B. (2017). Liberal illiberalism? The reshaping of the contemporary populist radical right in Northern Europe. *Politics and Governance*. 5(4), 112-122.
- Mouffe, C. (2005). *On the Political*. Routledge.
- Mueller, J. W. (2019, 21 February). What is Left of the Left Populism. *Project Syndicate*. <https://www.project-syndicate.org/commentary/populist-left-wrong-political-strategy-by-jan-werner-mueller-2019-02>
- Mudde, C. (2004). The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*. 39(4), 542-563.
- Mudde, C. (2015, 17 February). The Problem with Populism. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/feb/17/problem-populism-syriza-podemos-dark-side-europe>
- Mudde, C. & Kaltwasser, C. R. (2017). *Populism: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- Müller, J. W. (2016). *What is Populism?*. University of Pennsylvania Press.
- Naím, M. (2017, 21 April). How to be a Populist. *The Atlantic*. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/04/trump-populism-lepen/523491/>
- Palmer J. & Park, G. Y. (2018, 16 July). South Koreans Learn to Love the Other. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2018/07/16/south-koreans-learn-to-love-the-other-multiculturalism/>
- Pappas, T. S. (2016, 3 March). Modern Populism: Research Advances, Conceptual and Methodological Pitfalls, and the Minimal Definition. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. <https://oxfordre.com/politics/display/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-17;jsessionid=E412311ED506B42B7298C3615BCB0B50>.
- Park, H. S. (2022, 6 February). China's 'Cultural Appropriation' Continues with Hanbok Featured at Beijing Winter Olympics. *The Korea Times*. https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2024/05/600_323376.html
- Park, J. (2021, 14 October). Have South Korean Conservatives Made a Full Comeback?. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2021/10/have-south-korean-conservatives-made-a-full-comeback/>

- Rose, G. (2019). Autocracy Now. *Foreign Affairs*, 98(5).
- Shin, G. W. (2020, 1 April). Korean Democracy is Sinking under the Guise of the Rule of Law. *Stanford University Freeman Spogli Institute for International Studies*, <https://fsi.stanford.edu/news/korean-democracy-sinking-under-guise-rule-law>
- Shin, G. W. (2022, 3 May). In Troubled Waters: South Korea's Democracy in Crisis. *Stanford University Freeman Spogli Institute for International Studies*. https://fsi.stanford.edu/news/troubled-waters-south-korea%E2%80%99s-democracy-crisis#_ftnref6
- Taggart, P. (2000). *Populism*. Open University Press.
- The Economist. (2023a). Democracy Index 2022: Frontline democracy and the battle for Ukraine. https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2022/?utm_source=google&utm_medium=paid-search&utm_campaign=democracy-index-2022&gclid=CjwKCAiA_6yfBhBNEiwAkmXy52w1BliehNgCLOqPbAI2qs16eyFKZpiZ7Nnv-NCZAO_OQqY_s-fWnxoCviAQAvD_BwE.
- The Economist. (2023b). South Korean Politics is One Big Row About History. <https://www.economist.com/asia/2023/10/26/south-korean-politics-is-one-big-row-about-history>
- Urbiniati, N. (1998). Democracy and Populism, *Constellations*, 5(1), 110-124.
- Urbiniati N. (2019). *Me the People: How Populism Transforms Democracy*. Harvard University Press.
- Weyland, K. (2001). Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics. *Comparative Politics*, 34(1), 1-22.
- World Population Review. (2023). <https://worldpopulationreview.com/countries/south-korea-population>
- Yang M. J. (2022, 5 March). How South Korea's Conservatives Hope to Divide and Conquer on the way to the Presidency, *East Asia Forum*. <https://www.eastasiaforum.org/2022/03/05/how-south-koreas-conservatives-hope-to-divide-and-conquer-on-the-way-to-the-presidency/>
- Zakaria, F. (1997). The Rise of Illiberal Democracy. *Foreign Affairs*. 76(6), 22-43.
- Zakaria, F. (2003). *The Future of the Freedom: Illiberal Democracy at Home and Abroad*. New York: W. W. Norton & Co.

Article Information Form

Author's Approve: The article has a single author. The author has read and approved the final version of the article.

Conflict of Interest Disclosure: No potential conflict of interest was declared by the author.

Copyright Statement: The author owns the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.

Supporting/Supporting Organizations: No grants were received from any public, private or non-profit organizations for this research.

Ethical Approval and Participant Consent: It is declared that during the preparation process of this study, scientific and ethical principles were followed and all the studies benefited from are stated in the bibliography.

Plagiarism Statement: This article has been scanned by iThenticate.

Amme İdaresi Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi (2007-2023)

Bibliometric Analysis of the Journal of Public Administration/Amme İdaresi (2007-2023)

Mehmet Murat Payam

Adıyaman Üniversitesi, Sani Konukoğlu
SBMYO, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik
Bölümü, Adıyaman, Türkiye,
mpayam@adiyaman.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 18.04.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 30.05.2024
Yayımlanma Tarihi/ Available Online:
05.08.2024

Öz: Amme İdaresi Dergisi'nin (AİD) bibliyometrik analiz ile incelendiği bu çalışmada, AİD'de 2007 yılından 2023 yılına kadar yayımlanan 401 makale ve 578 yazara ilişkin veriler kullanılmıştır. Çalışmada önce, AİD'e ait genel bulgular ortaya konulup yorumlanmıştır. Sonra makale yazarları; yazar sayısı, cinsiyeti, akademik unvanları, yazar üretkenliği, kurumları ve kurum türleri, Fakülte/Enstitü ve anabilim dalı; makaleler ise, konu, anahtar kelimeler, yıl, dil ve makale kabul süresi gibi ölçütler temel alınarak değerlendirilmiştir. Çalışmada, AİD'de makalelerin en çok tek yazarlı olduğu, erkek araştırmacıların katkı düzeyinin daha yüksek olduğu, doktor öğretim üyesi unvanlı yazarların en çok katkıda bulunduğu, en üretken yazarın dört makale ile katkıda bulunduğu, katkı sunan 142 farklı kurumun büyük çoğunluğunu devlet üniversitelerinin oluşturduğu, 'kamu yönetimi', 'devlet yönetimi' gibi ana konu başlıklarına daha çok odaklanıldığı, her yıl farklı sayıda makale yayımlandığı, makalelerin neredeyse hepsinin Türkçe yazıldığı ve makale değerlendirme süresinin ortalama 185 gün olduğu gibi bulgulara ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular, ayrıntılı biçimde analiz edilmiş ve önceki araştırmalar ile karşılaştırılarak sunulmuştur. Bu çalışma ile elde edilen sonuçlar, AİD'in yayımlandığı ilgili yıllar arasında bibliyometrik olarak genel tabloyu özetlemesi ve 2024 ve sonrası AİD'in yayın hayatına ışık tutması açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Amme İdaresi Dergisi, Bibliyometrik Analiz, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi

Abstract: This research analyzes the Journal of Amme İdaresi (JAI) with bibliometric data on 401 articles published from 2007 until 2023 and 578 authors. First, general findings regarding JAI were presented and interpreted. Then the article authors were evaluated based on parameters such as number of authors, gender, academic titles, author productivity, institutions and types of institutions and department, and the articles were evaluated based on criteria such as topics, keywords, year, language and article acceptance period. In the study, it was found that the articles in JAI were mostly single-authored, the contribution level of male researchers was higher, authors with the title of assistant professor contributed the most, the most productive authors contributed with four articles, the majority of the 142 different institutions that contributed were State universities, articles focused more on main topics such as 'public administration' and 'state administration', different number of articles were published in the journal every year, almost all of the articles were written in Turkish and the average article evaluation period was 185 days. The findings were analyzed in detail and compared with previous research. The results obtained with this study are important in terms of summarizing the general picture bibliometrically between 2007 and 2023, when JAI was published, and shedding light on the publication life of JAI in 2024 and beyond.

Keywords: The Journal of Public Administration/Amme İdaresi, Bibliometric Analysis, Public Administration and Political Science

Extended Abstract

In general, there are three methods used in the field of public administration researches: tracing the development of the discipline through an intensive literature review, examining public administration research outputs periodically that have become a tradition in public administration, and examining the content of professional publications (Sun & Lin, 2014, p. 188). In this respect, academic journals are the most important places where scientific knowledge is produced, transferred and disseminated. In addition, journals are channels that contain research specific to any field and are one of the most

important scientific resources to understand, examine and evaluate the situation of a branch of science or discipline in a country (Ayhan et al., 2022, p. 2; Kaplan & Kaplan, 2020, p. 139). The most frequently used method in examining academic journals is bibliometrics, that is, bibliometric analysis.

In this context, this research analyzes the Journal of Amme İdaresi (JAI) with bibliometric data on a total of 401 articles published from 2007 until 2023 and 578 authors. In the study first, general findings regarding the JAI were presented and interpreted. Then the authors of articles and articles were evaluated based on various parameters. The findings were analyzed in detail and compared with previous research. When the JAI is evaluated in general; in regard with the JAI is indexed in SSCI, published regularly and on time, keywords, Turkish-English abstract, bibliography, compliance with scientific forms, etc., it has been seen that the JAI has almost all the features that a qualified journal should have and its adherence to publication rules is very strong. In this context, it may be recommended that the JAI should regularly publish the number of articles sent to the JAI for publication each year and the annual article acceptance rate.

In the context of authors in general; a total of 578 authors contributed to the JAI with 401 articles. The majority of articles have a single author. The majority of authors are men, and one third of the authors are women. The most contributions to the JAI were made by authors with the title of 'assistant professor'. The most productive authors in the JAI contributed four articles each. It was observed that 142 different institutions contributed to the JAI and the majority of them were State universities. Among them, Hacettepe University came first. The authors who worked in the departments/divisions within the Faculty of Economics and Administrative Sciences made the most contribution to the JAI, and among these, the academicians at the public administration department made the most contribution to the JAI.

The fact that the majority of authors contributing to the JAI are of Turkish origin can be interpreted as the Journal having the characteristics of a local Journal. It is important to include more articles in English in the JAI and to carry out studies to contribute to the JAI internationally, in the context of the JAI, which is the most known nationally in the field of public administration, has international visibility and is an important international journal in the field. In this context, it may be suggested that the JAI publish six articles in each issue, two of which should be in English. It is considered important for the development of the field of public administration that Türkiye, which has made significant contributions to the field of State administration and public administration, has the longest and richest tradition and experience in public administration and civilization in the world and that it transfers this acquis to other practitioners through articles published in foreign languages in the JAI.

When the articles are evaluated in general; the first three words most frequently used in article titles are 'public', 'administration' and 'Türkiye' respectively. It can be said that researchers are working mostly on these issues. The first three most used words in the context of keywords are 'public', 'management' and 'policy' respectively. The average number of articles per year in the JAI was found to be 24, and six articles per issue. All of the articles published in the JAI were written in Turkish, only one study was written in English. The average article acceptance period in the JAI is 185 days. Since publishing a certain number of articles in scientific journals in each issue is one of the important quality indicators, it is important that the JAI decides on the number of articles to be published in each issue and announces it in its publication principles.

It is expected that the bibliometric analysis on the JAI will make significant contributions to the planning of the JAI's future publication strategies and will enable more general evaluations and interpretations of public administration literature in Türkiye. The results obtained in this study can be used to further increase the national/international quality and productivity of the JAI, to determine the main themes and publication trends, and to create the authors' publication strategies.

1. Giriş

Genel olarak, kamu yönetimi alanının araştırılabileceği yaygın kullanılan üç yol vardır: yoğun bir alanyazın taraması ile disiplinin gelişiminin izini sürmek, kamu yönetiminde bir gelenek haline gelen kamu yönetimi araştırma çıktılarına periyodik olarak incelemek ve mesleki yayınların içeriğini incelemek (Sun & Lin, 2014, s. 188). Bu açıdan akademik dergiler, bilimsel bilginin üretildiği ve yayıldığı en önemli yerlerdir. Ayrıca dergiler, herhangi bir alana özgü yapılmış araştırmaların yer aldığı mecralar olup bir bilim dalının ya da disiplinin bir ülkedeki durumunu anlayabilmek ve inceleyip değerlendirebilmek için en önemli bilimsel kaynaklardan biridir (Ayhan vd., 2022, s. 2; Kaplan & Kaplan, 2020, s. 139).

Bu kapsamda, her disiplinin başat dergileri hakkında, “nesnel verilerin bilimsel yöntemlerle ortaya konması, sonuçların kıyaslanması ve değerlendirilmesi, disiplinin gelişim ve değişiminin anlaşılmasını sağlar” (Çokışler, 2019, s. 30). Bu nedenle, bilimsel bilginin aktarılmasını ve yayılmasını sağlayan dergilerin performanslarının ve belli bir disiplinindeki eğilimlerin anlaşılması için belirli zaman aralıklarında incelenmesi (Çiçek & Kozak, 2012, s. 735), ilgili derginin daha yakından tanınması ve ilgili disiplinin gelişim ve değişimi açısından çok önemlidir. Akademik dergilerin incelenmesinde en sık kullanılan yöntem ise, bibliyometri, yani bibliyometrik analizdir.

Bibliyometri, “üretilen bilginin çeşitli faktörlere göre dağılımını niceliksel olarak saptayan hem bir inceleme alanı hem de bir araştırma yöntemidir” (Yılmaz, 2019, s. 44). Bibliyometrik analiz ise, “belirli bir alanda belirli bir dönemde ve belirli bir bölgede kişiler ya da kurumlar tarafından üretilmiş yayınların ve bu yayınlar arasındaki ilişkilerin sayısal olarak analizi” (Cahit Arf Bilgi Merkezi, 2023) olarak tanımlanmaktadır. Bibliyometrik analiz, herhangi bir akademik disiplinde yayımlanmış çalışmaların yazar sayısı, cinsiyet, unvan, konu, anahtar kelimeler, dil gibi bibliyometrik özellikler çerçevesinde incelenerek ilgili disiplinin yönelimlerinin, bu disiplinin Türkiye’deki genel gelişiminin ve disiplinin kendi içindeki yapısının ortaya çıkmasına olanak sunabilir. Dolayısıyla, genelde Sosyal-Beşeri ve İdari Bilimler Temel Alanı’nda (bundan sonra sosyal bilimler), özelde ise Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (bundan sonra kamu yönetimi) disiplininde yapılmış yayınların incelenmesi yoluyla, bu alan ve disiplinin Türkiye’deki mevcut durumu ve seyri daha doğru anlaşılıp değerlendirilebilir.

Kamu yönetimi disiplinini temsil niteliğine sahip yayınlardan biri olan Amme İdaresi Dergisi (AİD), bu disiplinde önde gelen ve sıklıkla başvuru köklü dergilerden biridir. AİD, 1968’de Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) tarafından yayın hayatına başlayan ve 2007 yılından beri Sosyal Bilimler Atıf Dizisinde (SSCI) taranan bir dergidir. “Türkiye’de kamu yönetimi araştırmalarının geçmişten günümüze eğilimini gösteren güncel ve geniş dönemi kapsayan bibliyometrik çalışmaların sayısının sınırlı” (Ayhan vd., 2022, s. 2) olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, kamu yönetimi alanının önemli bir ölçütü olarak düşünülen AİD’in bibliyometrik analizle incelenmesi, bu disiplinin gelişimine ilişkin değerlendirmeler yapılabilmesi ve alana yönelik bütüncül bakış açısı sunması açısından önemlidir. Çünkü, “kamu yönetimi alanında önemli kaynak olan AİD’in kamu yönetimi disiplininin gelişmesine son derece önemli katkılarda bulunduğu” (Katrinli vd., 1995, s. 36) ve yönetim biliminin önemli bir yayını olarak AİD’in, kamu yönetiminin özelliklerini, durumunu ve sorunlarını olasılıkla yansıtabildiği (Berkman, 1987, s. 20) değerlendirilmektedir. Diğer bir anlatımla, AİD kamu yönetimi disiplininin bir kesitinin ortaya koyulabilmesi bakımından fırsatlar sunmaktadır.

Dergilerin kendisine veya dergilerde yayımlanan belirli bir alana özgü makalelerin incelenmesine yönelik araştırmalar, hem dünya genelinde hem de Türkiye’de mevcuttur. Yayımlanan bilimsel dergilere yönelik genel bibliyometrik analizlerin yapıldığı araştırmalar (Al vd., 2010; Çiçek & Kozak, 2012; Çokışler, 2019; Karagöz, 2021; Önder, 2003; Özel vd., 2021; Polat vd., 2013; Yalçın, 2010; Yılmazel, 2019) ve yönetim bilimi ve kamu yönetimi alanındaki yayınlara ilişkin bibliyometrik çalışmalar (Çığman, 2022; Houston & Delevan, 1990; Moon vd., 2013) bulunmaktadır. Doğrudan AİD üzerine

bibliyometrik analizlerin yapıldığı çeşitli araştırmalar da (Ayhan vd., 2022; Berkman, 1987; Berkman & Kozan, 1979; Kaplan & Kaplan, 2020; Katrinli vd., 1995; Üsdiken & Pasadeos, 1992) bulunmaktadır. Bu çalışmadaki bulgularla karşılaştırabilmek amacıyla, dünyada ve Türkiye’de sosyal bilimler ve kamu yönetimi dergilerine yönelik bibliyometrik çalışmalardan bazıları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1*Sosyal Bilimler ve Kamu Yönetimi Dergilerine Yönelik Bibliyometrik Çalışmalar*

Yazar/Yıl	Dergi	Dizin	Dönem	Yayın Sayı
Erciyas (2022)	Kafkas Üniversitesi İİBF	EBSCO – TR Dizin	2010-2021	360
Karagöz (2021)	Yönetim ve Ekonomi	TR Dizin	1995-2020	807
Polat (2020)	Sosyoekonomi	ESCI – TR Dizin	2005-2019	481
Yılmazel (2019)	Anadolu Üniversitesi İİBF	TR Dizin	1965-2003	969
Çokışler (2019)	Uluslararası İlişkiler	SSCI	2004-2017	316
Beşel & Yardımcıoğlu (2017)	Maliye	TR Dizin	2007-2016	330
Ulu & Akdağ (2015)	Selçuk İletişim	EBSCO – TR Dizin	1999-2013	467
Polat vd. (2013)	Atatürk Üniversitesi İİB	EBSCO – TR Dizin	2005-2012	434
Arık (2013)	Türk Psikoloji	SSCI	1995-2013	215
Çiçek & Kozak (2012)	Anatolia Turizm Araştırmaları	EBSCO – TR Dizin	1997-2011	202
Al vd. (2010)	Bilig	SSCI	2008-2010	100
Yalçın (2010)	Milli Folklor	A&HCI	2007-2009	174
Dumrul & Aysu (2006)	Erciyes Üniversitesi İİBF	TR Dizin	1981-2005	341
Farazmand vd. (2019)	6 Kamu Yönetimi Dergisi+Diğer (İran)	SSCI – Diğer	2004-2017	520
Sevinç & Zeren (2015)	10 Kamu Yönetimi Dergisi (ABD-Avrupa)	SSCI	2011-2013	304
Sun & Lin (2014)	7 Kamu Yönetimi Dergisi (Tayvan)	SSCI – Diğer	1990-2010	2550
Moon vd. (2013)	3 Kamu Yönetimi Dergisi (Kore)	SSCI – Diğer	1999-2009	1667

Önder (2003)	Çağdaş Yerel Yönetimler	TR Dizin	1992-2002	350
Houston & Delevan (1990)	6 Kamu Yönetimi Dergisi (ABD)	SSCI – ESCI	1984-1988	218
Berkman (1987)	Amme İdaresi	SSCI	1968-1987	503

Berkman ve Kozan, (1979), Berkman (1987), Katrinli vd. (1995) ve Üsdiken ve Pasadeos'un (1992), AİD hakkındaki çalışmaları, derginin SSCI'da taranmasından önceki dönemini kapsamaktadır. Fakat SSCI'da taranmaya başlamasıyla AİD'e ilginin arttığı açıktır. Ayrıca bu çalışmalarda makaleler, ya sınırlı olarak sadece konu, yöntem, yazar ve yıllara göre dağılım (Berkman, 1987; Berkman & Kozan 1979) ve genel özellikleri ve kullandıkları yöntem (Katrinli vd., 1995) açısından ya da yönetim yazınındaki diğer dergilerle karşılaştırılarak atıf yoğunluğu (Üsdiken & Pasadeos, 1992) bağlamında incelenmiştir. Diğer yandan Kaplan ve Kaplan (2020), AİD'de yayımlanan sadece 30 makaleyi 'örgütsel davranış' odaklı incelemiştir. Yani bu araştırmada yer alan makaleler, özellikle olarak sadece örgütsel davranış alanındaki makalelerdir. Ayhan vd. (2022) ise, AİD'de yayımlanan makaleleri araştırma temaları, yöntemleri ve yazarları bağlamında içerik analiziyle değerlendirmiştir. Bu yüzden, günümüze kadar düzenli ve sürekli yayınlanan AİD'in, mevcut durum ve seyrinin SSCI'da tarandıktan sonra ve geniş dönemi kapsayacak şekilde analiz edilerek ortaya konulması gerekmektedir. Bu çalışmanın, bunu sağlayabileceği düşünülmektedir.

Bahsi geçen araştırmalara bakıldığında, AİD'in, SSCI'da taranmaya başladıktan günümüze kadar AİD'deki makalelerde nasıl bir değişim ve eğilim yaşandığının bibliyometrik analiz ile detaylı bir şekilde ortaya konulmadığı görülmektedir. Bu yüzden, böyle bir çalışmanın yapılması, alanyazın açısından önem arz etmekte olup yazındaki bu boşluğun, bu çalışma ile ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Bu açıdan bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'de genelde sosyal bilimler özelde ise kamu yönetimi yazınına farklı amaçlar kapsamında inceleyen makalelere bütüncül ve toplu bir bakış sağlamaktır. Bu amaçla, AİD'in SSCI'da taranmaya başladığı yıldan günümüze, yani 2007-2023 (anılan yıllar dâhil) yılları arasında yayımlanmış toplam 401 özgün makale ve makale yazarlarının bibliyometrik verileri analiz edilmiştir. Ayrıca bibliyometrik analiz ile AİD'in durum tespiti yapılarak gelişim seyri ortaya konulmuştur.

Çalışmada önce, AİD'e ait genel bulgular ortaya konulup yorumlanmıştır. Sonra, makale yazarları hakkında, yazar sayısı, cinsiyeti, üretkenliği, yazarların akademik unvanları, kurumları ve kurum türleri, Fakülte/Enstitü/Meslek Yüksekokulu (MYO) ve ana bilim dalı; makaleler hakkında ise, makalelerin konusu, anahtar kelimeleri, yılı, dili ve makale kabul süresi bağlamında veriler bibliyometrik analiz ile değerlendirilmiştir. Bu amaca bağlı olarak, AİD'in bibliyometrik analizi yapılarak çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Çalışmanın bulguları, kamu yönetimi yazınına önemli katkı sağlayan AİD'in, SSCI'da taranmaya başlamasından günümüze gelişim seyrini ortaya koyması açısından önemlidir. Bunlara bağlı olarak, AİD'in mevcut durumu ortaya konmuş ve sonraki çalışmalara yön vermesi kapsamında gelecek araştırmalar için uygulayıcı ve araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur. AİD'in bibliyometrik analizinin, derginin bilimsel yayın yol haritasının çıkarılmasına katkıda bulunacağına, kamu yönetimi alanına bütüncül bakış açısı sunmasına ve derginin gelişim/değişim sürecinin izlenmesine katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Böylece karar vericiler ve araştırmacılar, Türkiye'de AİD ve kamu yönetimi disiplininin mevcut durumu, değişimi ve seyri hakkında genelleme, değerlendirme ve yorumlama yapma imkânı bulabileceklerdir.

2. AİD'in Bibliyometrik Analizi

AİD, 2007 yılından beri SSCI'da taranan Türkiye kaynaklı tek kamu yönetimi ve siyaset bilimi dergisidir. 2023 itibarıyla AİD'de bir yazı işleri müdürü/editör ve iki editör yardımcısı görev almaktadır. Yayın kurulunda, altı profesör ve bir doçent doktor olmak üzere yedi öğretim üyesinin olduğu AİD'in danışma kurulunda, 32 akademisyen bulunmaktadır. Türkiye'deki 19 farklı üniversiteden 25 akademisyen, beş yabancı üniversiteden beş akademisyen, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan bir akademisyen ve Uluslararası Yönetim Bilimleri Enstitüsü'nden (IIAS) bir akademisyen yer almaktadır. AİD'in yayın dili, Türkçe ve İngilizce olup yılda dört kez yayımlanmaktadır. AİD'e üçten fazla yazarı olan makaleler, kabul edilmemektedir¹. AİD'de, 2007-2023 yılları arasında yayımlanan tüm makalelere² ve önceki makalelere AİD'in elektronik adresinden erişilebilmektedir³.

3. Yöntem

Nitel araştırma yöntemlerinden bibliyometrik analiz tekniğinin kullanıldığı bu çalışmada, AİD'in SSCI'da taranmaya başladığı yıldan günümüze, yani 2007-2023 yılları arasında yayımlanmış toplam 401 özgün makale ve bu makalelerin yazarlarının bibliyometrik verileri kullanılarak AİD'in portresi çıkarılmıştır. İlgili yıllar arasındaki makaleler, AİD'in elektronik ortamından temin edilmiştir. Makale ve yazarlarına ait tüm bilgiler, Excel ve SPSS programına aktarılmış ve istatistiksel analizler ile tablolara yönelik işlemler bu programlar üzerinden yapılmıştır. İstatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular, yazındaki önceki araştırmalarla karşılaştırılıp AİD'in mevcut durumu ve seyri ortaya koyulmuştur. Çalışmanın, AİD'in 2007-2023 yıllarını kapsamaması ve nitelikleri bağlamında makalelerin içerik analizlerinin yapılmaması, bu çalışmanın sınırlılıkları olarak görülebilir.

4. Bulgular ve Tartışma

AİD'deki makale ve yazarlarına ait bibliyometrik verilerinin değerlendirildiği bu çalışmanın temel bulguları, dergi hakkında genel bulgular, yazar özellikleri ve makale özellikleri başlığı altında sunulmuş ve alanyazındaki sosyal bilimler ve kamu yönetimi dergilerine yönelik diğer çalışmalarla karşılaştırılarak tartışılmıştır. Yazarların demografisinden kasıt, yazarların sayısı, cinsiyeti, akademik unvanları, üretkenliği, kurumları ve kurum türleri, Fakülte/Enstitü/MYO ve ana bilim dallarıdır. Makalelerin demografisinden kasıt ise, makalelerin konusu, anahtar kelimeleri, yılı, dili ve makale kabul süresidir.

4.1. Dergi hakkında genel bulgular

Alanyazında bilimsel akademik bir derginin kalitesine ilişkin birçok kıstas ileri sürülmektedir. Derginin ilgili alanda önde gelen bilim adamlarından oluşan bir editör ve/veya yayın kuruluna sahip olması, dergide iyi işleyen bir hakem sürecinin bulunması, derginin uluslararası önde gelen indekslere girmesi, derginin düzenli bir şekilde ve zamanında yayımlanması (Dumrul & Aysu, 2006, ss. 173-174) ve makalelerin, anahtar kelime, Türkçe-İngilizce özet, kaynakça gibi bilimsel formlara uygunluğu böyle bir derginin taşınması gereken bazı nitelikler arasında sayılabilir. Bu ölçütler bağlamında, AİD'in nitelikli bir derginin sahip olması gereken yukarıdaki tüm özelliklere sahip olduğu görülmüştür.

4.2. Yazarlar hakkında bulgular ve tartışma

Yazar sayıları, kesirli sayım ve çoklu sayım olmak üzere iki farklı yöntemle hesaplanmıştır. Çok yazarlı makalelerdeki tüm yazarların hesaplandığı çoklu sayım yöntemine göre, 578 yazar 401 makaleyi kaleme

¹ Bu kararın ne zaman alındığına dair bilgiye ulaşılamamıştır.

² Yağmurlu, A. (2018). Şikâyet hakkı ekseninde halkla ilişkiler mekanizması olarak kamu denetçiliği. *Amme İdaresi Dergisi*, 51(1), 167-193 makalesine ulaşamayıp farklı bir platformdan makaleye ulaşılmıştır.

³ Bu paragraftaki tüm bilgiler, Amme İdaresi Dergisi'nin (2023) Web Sayfasından alınmıştır.

almışken; birden fazla yayında adı geçen yazarların sadece bir kere sayıldığı kesirli sayım yöntemine göre ise, 503 bireysel yazar AİD'e katkı sağlamıştır.

4.2.1. Yazar sayılarının dağılımı

Makalelerin kaç yazar tarafından yazıldığıнын tespitindeki amaç, dünya genelinde giderek gruplar halinde olmaya başlayan yayın hazırlama yönelişinin, Türkiye'de genelde sosyal bilimlerde, özelde ise kamu yönetimi alanındaki durumunun belirlenmesidir. Yazar sayılarının dağılımı, Tablo 2'de açıklanmıştır.

Tablo 2

Yazar Sayılarına Göre Makalelerin Dağılımı

Yazar Sayısı	Sayı	%
Tek yazarlı	263	65.6
İki yazarlı	108	26.9
Üç yazarlı	25	6.2
Dört yazarlı	2	0.5
Beş yazarlı	2	0.5
Altı yazarlı	1	0.2
Toplam	401 Makale – 578 Yazar	100

AİD'deki 401 makalenin 263'ü (%66) tek yazarlı, 108'i (%27) iki yazarlı, 25'i (%6) üç yazarlı, ikisi dört yazarlı, ikisi beş yazarlı ve biri ise altı yazarlıdır. Tablo 2'ye göre, ikiden fazla yazarlı makalelerin toplamda almış olduğu pay, tek ve iki yazarlılara göre önemli derecede düşüktür. Bunda AİD'in, "yazar sayısı üçten fazla olan makaleler değerlendirmeye alınmama" yayın ilkesi etkili olabilir. AİD'de yazarların, daha çok bireysel yayın yapmayı tercih ettikleri ve ortak yazarlı makalelerin oranının düşük olduğu görülmektedir. Bu bulgu, sosyal bilimlerde ve kamu yönetiminde araştırmacıların genellikle tek başına çalışma eğiliminde olduklarını ortaya koyan önceki çalışmaları (Ayhan vd., 2022, s. 2; Çelikten, 2003, s. 112; Derviş, 2023, s. 90) doğrulamaktadır.

Benzer durum, yani makalelerin daha çok tek yazar tarafından kaleme alınması, sosyal bilimler ve kamu yönetimi dergilerine yönelik diğer çalışmalarda da (Al vd., 2010, s. 6; Askeroğlu, 2018, s. 192; Berkman, 1987, s. 41; Beşel & Yardımcıoğlu, 2017, s. 144; Bozkurt & Çetin, 2016, s. 245; Çiçek & Kozak, 2012, s. 746; Çelikten, 2003, ss. 117-118; Çoşşler, 2019, s. 46; Dumrul & Aysu, 2006, ss. 187-188; Houston & Delevan, 1990, s. 675; Karagöz, 2021, s. 780; Kozak, 1994, s. 30; Önder, 2003, s. 63; Özel vd., 2021, s. 1299; Sun & Lin, 2014; Ulu & Akdağ, 2015, s. 12; Yalçın, 2010, s. 208; Yılmazel, 2019, s. 4) ortaya çıkmıştır. Çelikten'e (2003, s. 102) göre, Türkiye'deki bilimsel dergilerde yayımlanan makalelerin büyük bir çoğunluğu tek yazarlıdır. "Tek yazarlı makalelerin, Türkiye'deki kamu yönetimi çalışmalarındaki yaygın yazarlık biçimi olduğu söylenebilir" (Ayhan vd., 2022, s. 12). Houston ve Delevan'a (1990, s. 676) göre de, kamu yönetimi araştırmaları tek yazarlı olma eğilimindedir. Karagöz'e (2021, s. 780) göre, "sosyal bilimlerde büyük ölçekli araştırma projeleri dışında kalabalık ekip çalışmalarına pek rastlanmadığından çok yazarlı çalışmaların yaygın olmaması normal karşılanabilir". Fakat Berkman'a (1987, s. 41) göre, "ortak yayın sayısının azlığı, disiplinler arası yaklaşımın ve işbirliği eksikliğinin bir göstergesi sayılabilir".

Diğer yandan, Çelikten'e (2003) göre uluslararası düzeyde akademisyenlerin ortak yaptığı bilimsel çalışmaların hızla artmakta olduğu görülmektedir. Bu durum, yani makalelerin daha çok ortak yazarlı olduğu, bazı çalışmalarda (Çiftci vd., 2023, s. 528; Doğan & Kılıçaslan, 2022, s. 230; Erciyas, 2022, s. 510; Polat vd., 2013, s. 281; Polat, 2020, s. 288) ortaya çıkmıştır. Diğer bir anlatımla, bu çalışmalarda

akademisyenler meslektaşlarıyla ortak çalışma eğilimindedir. Bu bulgulardan hareketle, genelde sosyal bilimlerde, özelde ise kamu yönetimi alanında yaygın yazarlık biçiminin, tek yazarlı olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, bilim insanları arasında tecrübe paylaşımını arttıracığından hareketle, ortak yazarlı makalelerin yazımı, makalelerde ‘yazar enflasyonu’ yaşanmamasına da dikkat edilerek teşvik edilebilir. Çünkü bilim dünyasında son yıllarda ve Türkiye’de de giderek kabul gören çok yazarlı yayın yapma eğiliminin yaygınlaşmakta olduğu gözlenmektedir (Askeroğlu, 2018; Çiçek & Kozak, 2012). Aynı zamanda sosyal bilimler alanı, çok disiplinli çalışmalara müsait bir alan olduğundan “farklı disiplinlerde çalışan araştırmacıların; bir sorunun farklı yönlerini inceleyip, ortak bir çalışma ortaya koyabilmesi, alternatif çözüm önerileri sunması açısından büyük önem taşımaktadır” (Önder, 2003, s. 66). Ayrıca, dergideki makalelerin ortak yazarlı olarak kaleme alınmasının, derginin niteliğine katkıda bulunabileceği de (Dumrul & Aysu, 2006, s. 174) ileri sürülmektedir.

4.2.2. Yazarların cinsiyete göre dağılımı

Kadın ve erkeklerin dünyaya bakış açısı farklı olmakla birlikte olaylara farklı bir biçimde yaklaştıkları ve bunları kendilerine has bir şekilde yorumladıkları bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla kadın ve erkeklerin görüşlerindeki benzerlik ve farklılıklar, onların akademik çalışmalarını etkileyecektir. Bu bağlamda AİD’de yazarların cinsiyet temsilini ortaya koymak önemlidir. Yazarların cinsiyete göre dağılımı, Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3

Yazarların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	%
Erkek	394	68.2
Kadın	184	31.8
Toplam	578	100

AİD’deki 578 yazarın 394’ü (%68) erkek, 184’ü (%32) ise kadındır. 401 makale içinde 36 makale, bir kadın ve bir erkek tarafından yazılmıştır. İkiyden çok yazarlı 12 makale ise, bir kadın veya bir erkeğin yer aldığı yazarlar tarafından hazırlanmıştır. Bulgular, AİD’de kadın araştırmacıların katkı ve temsilinin az olduğunu göstermektedir. Benzer durum, diğer çalışmalarda da görülmektedir. Örneğin Çoşukçular’ın (2019, s. 49) çalışmasında yazarların %68’i erkek, %32’si kadın, Karagöz’ün (2021, s. 785) çalışmasında yazarların %67’si erkek, %33’ü kadın ve Özel vd. (2021, s. 1298) tarafından yapılan çalışmada ise, yazarların %55’i erkek, %45’i ise kadın olarak bulunmuştur. Diğer yandan, Askeroğlu (2018, s. 192) tarafından yapılan çalışmada, makalelerde cinsiyete göre eşit bir dağılım sergilendiği ortaya çıkmıştır.

05.01.2024 tarihi itibarıyla Türkiye’de, devlet ve vakıf üniversitelerinde çalışan 182.413 akademik personelin %54’ü (97.904) erkek, %46’sı (84.509) ise kadındır (Yükseköğretim Kurulu, 2024). AİD’in SSCI’da taranmaya başladığı 2007 yılında, Türkiye’de kadın akademisyenlerin oranı %40,3 ve sonraki yıllarda bu oran sürekli artarken, 2015 yılında kadın akademisyenlerin oranı %42,65’e ve günümüzde ise %46’ya yükselmiştir (Yükseköğretim Kurulu, 2024). Akademide kadın akademisyen sayısı artarken, AİD’de kadın yazar katkısı ve temsilinin beklenen ölçüde yansımadağı ve Türkiye’deki üniversitelerde kadın akademisyenlerin oranına uzak olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Akademik verilerine göre, anabilim dalını Kamu Yönetimi olarak belirten 829 akademisyenden %67’si (552) erkek, %33’ü (277) ise kadındır (Yükseköğretim Kurulu, 2023). Bu açıdan, AİD’deki kadın katkısı ve temsilinin, Türkiye’deki kamu yönetimi akademisyenleri ortalaması ile hemen hemen aynı olduğu görülmektedir. Bu bulgular, genelde sosyal bilimler, özelde ise kamu yönetimi alanında kadın-erkek dağılım ve temsilini göstermesi açısından önemlidir.

4.2.3. Yazarların akademik unvanlara göre dağılımı

2007-2023 yılları arasında AİD’de 142 farklı kurumdan 578 yazar makale hazırlamıştır. Bu yazarlardan ikisinin unvanı bilinmemektedir. Diğer unvanı altında, çeşitli özel ve kamu kuruluşlarında bilim uzmanı, eğitimci, sosyolog, hazine uzmanı, müsteşar yardımcısı, uzman, elektrik-elektronik mühendisi, mülkiye başmüfettişi vb. unvanlarla görev yapan yazarlar yer almaktadır. Yazarların akademik unvanlara göre dağılımı Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4

Akademik Unvanlara Göre Yazarların Dağılımı

Unvan	Sayı	%
Doktor Öğretim Üyesi (Yardımcı Doçent Doktor)	172	29.8
Doçent	132	22.8
Doktor	84	14.5
Profesör	73	12.6
Araştırma Görevlisi	31	5.4
Diğer	27	4.7
Doktora Öğrencisi	20	3.5
Araştırma Görevlisi Doktor	20	3.5
Öğretim Görevlisi Doktor (Doktor Öğretim Görevlisi)	7	1.2
Öğretim Görevlisi (Okutman)	6	1.0
Yüksek Lisans Öğrencisi	4	0.7
Bilinmeyen	2	0.3
Toplam	578	100

AİD makale yazarlarının unvanları incelendiğinde, en çok makale yayımlayan unvanlar sırasıyla; %30’unun doktor öğretim üyesi (%30), %23’ünün doçent (%23), %15’inin doktor (%15), %13’ünün profesör (%13) ve %5’inin araştırma görevlisi (%5) olduğu tespit edilmiştir. Doktor öğretim üyeleri (%30) ve doktorların (%15) toplamı, AİD’de yayın yapan akademisyenlerin neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Buna göre dergiye en çok katkının, henüz doçentlik unvanını almamış akademisyenler tarafından yapıldığı söylenebilir. Bu durumda, AİD’in SSCI’da taranması ve akademik yükselmeler amacıyla tercih edildiği şeklinde yorumlanabilir. 1968-2007 yılları arasında AİD’de makale yazarlarının unvanlarına göre dağılımı; doktor %30, uzman %19, doçent %18, profesör %13, yardımcı doçent doktor (doktor öğretim üyesi) %10 (Yıldırım, 2021) iken bu katkı düzeylerinin 2007-2023 yılları arasındaki değişimi dikkat çekicidir. Tablo 5’e göre, anılan yıllarda AİD’deki yazarların unvan bilgilerine bakıldığında AİD’in doktor ve üstü unvana sahip akademisyenler tarafından tercih edildiğini göstermektedir. Ayrıca kaliteli bir derginin taşınması gereken bazı niteliklerden birinin, “dergideki makalelerin akademik tecrübesi yüksek yazarlar tarafından kaleme alınması” (Dumrul & Aysu, 2006, s. 174) olduğu fikri kabul edilecek olursa, yazar unvanları temelinde değerlendirildiğinde AİD’in kaliteli bir dergi olduğu ifade edilebilir.

AİD’deki gibi makalelerin daha çok ‘doktor öğretim üyesi’ unvanlı yazarlar tarafından kaleme alındığı diğer çalışmalarda da (Beşel & Yardımcıoğlu, 2017, s. 145; Bozkurt & Çetin, 2016, s. 245; Çiçek & Kozak, 2012, s. 746; Çiftci vd., 2023, s. 528; Çokişler, 2019, s. 54; Doğan & Kılıçaslan, 2022, s. 234; Dumrul & Aysu, 2006, ss. 175-176; Erciyas, 2022, s. 512; Karagöz, 2021, s. 785; Kozak, 1994, ss. 28-29; Polat vd.,

2013, s. 279; Polat, 2020, s. 291; Ulu & Akdağ, 2015, s. 16) ortaya çıkmıştır. Yazarların unvanlara göre dağılımında, ikinci sırayı bazı çalışmalarda (Çiftçi vd., 2023, s. 528; Çoşkunlar, 2019, s. 54; Doğan & Kılıçaslan; 2022, s. 234; Dumrul & Aysu, 2006, ss. 175-176; Erciyas, 2022, s. 512; Kozak, 1994, ss. 28-29; Polat, 2020, s. 291) 'doçent'; bazı çalışmalarda (Karagöz, 2021, s. 785; Polat vd., 2013, s. 279; Ulu & Akdağ, 2015, s. 16) ise 'araştırma görevlisi' unvanlı yazarlar almaktadır.

Diğer yandan, Yılmazel'in (2019, s. 7) çalışmasında, 'doçent' unvanlı yazarların en fazla sayıda dergide yayın yaptığı, bunu sırasıyla 'doktor öğretim üyesi', 'profesör' ve 'araştırma görevlisi' unvanlı yazarların takip ettiği görülmüştür. Houston ve Delevan (1990, s. 676) tarafından yapılan çalışmada ise, kamu yönetimi ile ilgili altı farklı dergideki makalelerin genel olarak profesör (%37), doçent (%34) ve doktor öğretim üyesi (%24) tarafından yazıldığı belirlenmiştir. Bu bağlamda, Houston ve Delevan'a (1990, s. 676) göre, kamu yönetimi araştırmaları, yerleşik akademisyenlerin (yani doçent ve profesörlerin) hâkimiyetindedir. Fakat bu çalışmada Tablo 4'e göre, AİD'e doçent ve profesörlerle (%35,4) birlikte diğer unvanlara sahip yazarların da (%64,6) büyük oranda katkı sundukları görülmüştür.

05.01.2024 tarihi itibarıyla Türkiye'de, devlet ve vakıf üniversitelerinde çalışan 182.413 akademik personelin %24'ü (44.060) doktor öğretim üyesi, %23'ü (42.616) araştırma görevlisi, %20'si (36.328) öğretim görevlisi, %20'si (35.705) profesör ve %13'ü (23.704) doçenttir (Yükseköğretim Kurulu, 2024). AİD'e en fazla katkının doktor öğretim üyeleri tarafından yapılmış olması, Türkiye'de öğretim üyeleri içinde sayıca en fazla doktor öğretim üyesinin bulunması ile açıklanabilir. Diğer bir neden, YÖK'ün 2000 yılında değişiklik yaptığı doçentliğe yükselme şartlarıyla ilgili olabilir. Çünkü Türkiye'de bazı alanlarda akademik yükselmelerde SSCI'da yayın yapma koşulu getirilmiş ve SSCI'da taranan AİD, doçentlik başvurusu için yüksek puan getirmektedir. Bu bağlamda, Bozkurt ve Çetin'e (2016, s. 245) göre, "Türkiye'de doçent olma yolundaki akademisyenlerin daha fazla yayın yapması son derece normal karşılanabilir".

Bununla birlikte, Türkiye'deki araştırma görevlisi (%23) ve öğretim görevlisi (%20) toplamının (%43), AİD'e bu unvanlar bağlamında yapılan katkıya oranla çok düşük kaldığı görülmektedir. Ayrıca YÖK akademik verilerine göre, ana bilim dalını kamu yönetimi olarak belirten 829 akademisyenden %38'i (315) öğretim görevlisi, %24'ü (196) doktor öğretim üyesi, %16'sı (130) araştırma görevlisi, %12'si (96) profesör ve %11'i (92) doçenttir (akademik.yok.gov.tr, 2024). Bu açıdan, kamu yönetimi akademisyenlerinin yarısından fazlasını oluşturan öğretim görevlisi (%38) ve araştırma görevlisi (%16) unvanına sahip akademisyenlerin, AİD'e katkılarının beklenen ölçüde olmadığı söylenebilir. Çünkü öğretim görevlisi, araştırma görevlisi vb. unvanlara sahip akademisyenlerin bu süreçte akademik kariyerlerinde yükselebilmeleri için yayın yapma konusunda daha gayretli ve istekli olmaları gerektiği bilinmektedir.

4.2.4. Yazar üretkenliği

AİD'e en çok katkıda bulunan veya en üretken olarak değerlendirilebilecek yazarlar, Tablo 5'te incelenen dönemde AİD'de yazdıkları makale sayıları ile birlikte sunulmuştur.

Tablo 5*AİD'de Yazar Üretkenliği (İki ve üstü katkı)*

A.Yağmurlu	4	B.Övgün	2	H.Gül	2	S.Coşkun	2
H.N.Basım	4	B.Ekici	2	K.A.Ertan	2	S.Suğur	2
A.M.Özdemir	3	B.Evre	2	L.Demirelli	2	S.Gülener	2
C.Reyhan	3	C.U.Çiner	2	M.Aktel	2	S.Sezen	2
F.N.Genç	3	D.Taşcı	2	M.Yıldız	2	S.Karlıdağ	2
H.Özel	3	E.Baştürk	2	M.Okçu	2	S.Yaman	2
İ.S.Mert	3	E.G.İsbir	2	M.Kahveci	2	S.S.Gül	2
K.Özcan	3	F.Bayraktar	2	N.Alayoğlu	2	Ş.Özen	2
M.Özdemir	3	F.Yaldız	2	N.Önen	2	T.U.Uysal	2
V.Eren	3	F.Kartal	2	N.Yazıcı	2	T.Yıldırım	2
A.A.Akdoğan	2	H.M.Kiriş	2	O.E.Aslan	2	U.Kerman	2
A.Mutlu	2	H.Yüksel	2	O.Bayraktar	2	Y.Altan	2
A.Akay	2	H.H.Yılmaz	2	Ö.Ö.Akbulut	2	Y.Bingöl	2
A.Naktiyok	2	H.Ateş	2	R.Y.Arabacı	2	Toplam	134
A.Saylam	2	H.Şeşen	2	R.Akyel	2		
A.Küçük	2	H.B.Türk	2	S.Gürbüz	2		

Tablo 5'e göre, 46 erkek (%75) ve 15 kadın (%25), toplam 134 makaleyi yazmıştır. Bu açıdan yukarıdaki yazarlar, AİD'de yayımlanan 401 makalenin, 134'ünün (%33) yazarıdır. Dört makale ile A. YAĞMURLU ve H. N. BASIM, dergide en üretken yazarlar olarak görülmektedir. Diğer dergilerdeki yazar üretkenliğine bakıldığında, durum AİD'de olduğundan farklı yansımıştır. Yılmaz'ın (2019, s. 6) çalışmasında en verimli yazarın 66 makale; Özel vd. (2021, s. 1297) tarafından yapılan çalışmada, en üretken yazarın 20 makale; Önder'in (2003, s. 64) çalışmasında, bir yazarın 17 makale; Dumrul ve Aysu (2006, s. 190) bir yazarın 13 makale, Karagöz'ün (2021, s. 782) çalışmasında bir yazarın 11 makale, Çokişler (2019, s. 55) tarafından yapılan çalışmada bir yazarın dokuz makale ve Erciyas'ın (2022, s. 510) yaptığı çalışmada ise, bir yazarın yedi makale ile dergiye en fazla katkı sundukları görülmüştür. Bu çalışmada, AİD'e en fazla katkının dört makale olarak bulunması dikkat çekicidir. Diğer yandan, AİD'e iki ve üstü makale ile en çok katkı yapan diğer yazarlara bakıldığında, bu yazarların büyük bir çoğunluğunun, kamu yönetimi ve siyaset bilimi alanında etkin, üretken ve kıdemli akademisyenler olduğu görülecektir. Son olarak Tablo 5'e göre, yazar üretkenliği bağlamında da erkeklerin, kadınlara nazaran AİD'e daha çok katkı yaptığı söylenebilir.

4.2.5. Yazarların kurumlara göre dağılımı

AİD'e en çok katkı sunan yazarların hangi kurumlarda çalıştıklarının ortaya konulması, genelde sosyal bilimler özelde kamu yönetimi alanının gelişimine en çok katkı sağlayan kurumların belirlenmesi anlamına gelecektir. Bu bağlamda, AİD'e devlet, vakıf, özel vb. 142 farklı kurumdan katkı sunulduğu görülmektedir. Beş ve üstü katkı sunan en üretken kurum yazarlarının dağılımı, Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6*Yazarların Kurumlara Göre Dağılımı (Beş ve üstü katkı)*

Kurum	Yazar Sayı	Kurum	Sayı
		Afyon Kocatepe Üniversitesi	9
Hacettepe Üniversitesi	45	ODTÜ + (Kuzey Kıbrıs Kampüsü)	8
Ankara Üniversitesi	32	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	7
TODAİE	28	Gebze Teknik Üniversitesi	7
Anadolu Üniversitesi	24	Hitit Üniversitesi	8
Gazi Üniversitesi	20	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	6
Süleyman Demirel Üniversitesi	18	Bursa Uludağ Üniversitesi	5
Başkent Üniversitesi	15	Çankırı Karatekin Üniversitesi	5
Sakarya Üniversitesi	15	Galatasaray Üniversitesi	5
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	11	Genel Kurmay Personel Başkanlığı	5
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	11	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	5
Dokuz Eylül Üniversitesi	10	Kara Harp Okulu	5
İstanbul Üniversitesi	10	Kocaeli Üniversitesi	5
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	10	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	5
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	9	Necmettin Erbakan Üniversitesi	5
		Yıldız Teknik Üniversitesi	5

AİD'e katkı sunan 142 farklı kurumun 112'sini (%79), üniversiteler oluşturmaktadır. Tablo 6'ya göre de 'Genel Kurmay Personel Başkanlığı' hariç, yazarların hepsinin üniversite çalışanı olduğu görülmektedir. AİD'e katkı sunan farklı kurumlardan TODAİE ve Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi çıkarılınca⁴, AİD'deki yazarların %93'ü, diğer kurum ve kuruluşlara bağlı kişilerken, %7'si bu iki kurumdaki akademisyenlerden oluşmaktadır. Kaliteli bir derginin taşınması gereken bazı niteliklerden "dergiye basıldığı kurum dışındaki yazar ve kurumlardan katkıların gerçekleşmesi" (Dumrul & Aysu, 2006, ss. 173-174) olduğu ileri sürülmektedir. Bu açıdan bu oranlar, AİD'in kamu yönetimi alanında bilinen ve tercih edilen nitelikli bir dergi olduğunu göstermektedir. 142 farklı kurumdan AİD'e katkı sunulması, AİD'in ulusal nitelikte bir dergi olduğunu ve yazar kadrosunun zengin sayılabileceğinin göstergesi olarak da yorumlanabilir. Ayrıca, 1968-2007 yılları arasında AİD yazarlarının kurumsal dağılımı; üniversiteler %59, TODAİE %29 ve kamu kurumları %12 (Yıldırım, 2021) iken, 2007-2023 yılları arasında kamu kurumlarının, AİD'e katkısının %10 arttığı görülmektedir. Diğer yandan, her ne kadar AİD yazarlarının çoğu üniversite bağlantılı ve üniversitelerin bir kısmı yakın zamanda kurulmuş olsa da, Türkiye'deki üniversitelerin yarısına yakınının, AİD'de temsil edilmediği ortaya çıkmıştır. Çünkü Türkiye'de aktif olarak, 127 devlet ve 78 vakıf olmak üzere 205 üniversite (Yükseköğretim Kurulu, 2024) bulunmaktadır. Diğer bir anlatımla, 205 üniversite içinde pek çok üniversitenin AİD'e henüz katkı sunmadığı ve daha çok üniversitenin dergiye katkı sunmasının beklendiği söylenebilir.

AİD, dergilere yönelik diğer bibliyometrik çalışmalarla karşılaştırıldığında; Tok (2022, s. 70), Yalçın (2010, s. 208) ve Yılmazel'in (2019, s. 7) çalışmalarında, makale yazarlarının 28 farklı kurumda, Erciyas'ın (2022, s. 510) çalışmasında 140 ve Polat'ın (2020, s. 289) çalışmasında ise yazarların, 147 farklı kurumda görev yaptıkları tespit edilmiştir. Kurum türü bağlamında, Erciyas'ın (2022, s. 510)

⁴ AİD, daha önce TODAİE bünyesinde hâlihazırda ise AHBVÜ bünyesinde yayımlanmaktadır.

çalışmasında, 121 farklı üniversite, Karagöz'ün (2021, s. 783) çalışmasında 124 farklı üniversite, Polat'ın (2020, s. 289) çalışmasında ise, 114 farklı üniversite bünyesinde yazarın dergilere katkı sağladığı görülmüştür. Bu kapsamda, Çokişler'in (2019, s. 50) çalışmasında yazarların %95'i, Karagöz'ün (2021, s. 783) çalışmasında yazarların %91'i, Polat'ın (2020, s. 290) çalışmasında yazarların %85'i ve Sun ve Lin'in (2014) çalışmasında yazarların %61'i üniversite çalışanlarından oluşmaktadır. Önder'in (2003, s. 55) çalışmasında, makale yazımında üniversite akademik personeli ilk sırayı almaktadır. Ulu ve Akdağ (2015, s. 16) ise, dergide makalelerin neredeyse tamamının akademisyenler tarafından yazıldığını tespit etmiştir. Buna dayanarak, AİD, sosyal bilimler ve kamu yönetimi dergilerinin yazar profiline, akademisyen ağırlıklı olduğu söylenebilir.

Tablo 6'ya göre, vakıf üniversitesi olarak Başkent Üniversitesi hariç, AİD'e en çok katkının devlet üniversiteleri tarafından yapıldığı ve ilk sırada 45 katkı ile Hacettepe Üniversitesi'nin olduğu görülmektedir. Bunu, 32 yazar ile Ankara Üniversitesi ve 28 yazar ile TODAİE takip etmiştir. Diğer bir bulgu, Hacettepe, Gazi, Hacı Bayram Veli, TODAİE, Kara Harp Okulu gibi Ankara'daki üniversitelere bağlı yazarların (%48), AİD'e daha çok katkı sunmalarıdır. Benzer durum, diğer sosyal bilimler dergilerine yönelik çalışmalarda da görülmektedir. Arık (2013, s. 177), (Ayhan vd., 2022, s. 13) ve Polat (2020, s. 290) tarafından yapılan çalışmalarda, dergilere en çok katkı sağlayan kurumlarda ilk sırayı Hacettepe Üniversitesi; Al vd. (2010, s. 7), Kozak (1994, s. 32), Özel vd. (2021, s. 1298) ve Tok (2022, s. 70) tarafından yapılan çalışmalarda ise Hacettepe Üniversitesi ikinci sırayı almaktadır. Al vd. (2010, s. 7), Arık (2013, s. 177) ve Ayhan vd. (2022, s. 13) inceledikleri dergilerde, dergiye en çok katkı yapanların Ankara üniversitelerine mensup yazarlar olduğunu tespit etmişlerdir. Çokişler'e (2019, s. 52) göre de, Kadir Has Üniversitesi hariç, dergiye büyük ölçüde Ankara merkezli üniversiteler katkıda bulunmuştur. Çokişler'e (2019, s. 55) göre, *Uluslararası İlişkiler* dergisine katkı sağlamanın birkaç seçkin üniversiteden birkaç seçkin akademisyenin tekelinde kalacağı öngörüsü doğrulanmış görünmektedir.

AİD'e ağırlıklı olarak Türk araştırmacıların katkı sunduğu ve yabancı akademisyenlerin katkısının çok düşük olduğu görülmüştür. Bu bulgu, yerel araştırmacıların katkılarıyla AİD'in ulusal bir dergi olarak kaldığını ve yazarların bilimsel işbirliği yapmak için kendi ülkelerinden akademisyenleri tercih ettiklerini göstermektedir. Sosyal bilimler ve kamu yönetimi dergilerine yönelik diğer çalışmalara bakıldığında, Yalçın'a (2010, s. 208) göre, *Milli Folklor Dergisi*'ndeki yazarların, önemli bir kısmının (%97) Türkiye adresli olması dikkat çekicidir. Sun ve Lin (2014) tarafından yapılan çalışmada, yazarların %94,6'sı yerli, %5,4'ü yabancıdır. Arık (2012, s. 182), *Türk Psikoloji Dergisi* SSCI'da indekslenmesine rağmen, derginin son derece yerel kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Karagöz'ün (2021, s. 783) çalışmasında, dergide 14 yabancı üniversiteden yazarın (%1) çalışması yayınlanmıştır. AİD'e birer katkı sunan diğer kurumlar Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7

AİD'deki Yazarların Yurtdışı Dağılımı

Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi	Lefke Avrupa Üniversitesi (KKTC)
Bahçeşehir Kıbrıs Üniversitesi	Nantes Üniversitesi (Fransa)
Bergen Üniversitesi (Norveç)	ODTÜ (Kuzey Kıbrıs Kampüsü)
Birmingham Professional College	Queen's University (Kanada)
Doğu Akdeniz Üniversitesi (KKTC)	Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi (KKTC)
Friedrich Üniversitesi (Almanya)	United Nations University (Japonya)
Köln Üniversitesi (Almanya)	Yakındoğu Üniversitesi (KKTC)

4.2.6. Yazarların kurum türlerine göre dağılımı

AİD yazarlarının üniversitelerde çalışanlar ağırlıklı olduğu ortaya konulmuştur. Bu bağlamda yazarların çalıştığı kurum, daha doğrusu üniversite türünün tespiti, AİD'in akademisyen profilinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Yayın yapılan kurum türü ile ilgili olarak en fazla yayının devlet veya kamu kuruluşu kaynaklı adreslerden yapıldığı görülmüştür. Yazarların dağılımı, Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8

Yazarların Kurum Türlerine Göre Dağılımı

Kurum Türü	Yazar Sayısı	%
Devlet (Üniversite)	473	81.8
Vakıf	50	8.7
Devlet (Kamu Kuruluşları)	45	7.8
Özel	5	0.9
Bilinmeyen	5	0.9
Toplam	578	100

AİD'e katkı sunan yazarlardan, devlet üniversitelerinde çalışan akademisyenlerin sayısı 473 (%82), vakıf üniversitelerinde çalışan sayısı 50 (%9) ve Başbakanlık, TBMM, Valilik, Milli Eğitim Bakanlığı, Sayıştay, Sağlık Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı gibi diğer devlet kurumlarında çalışan yazarların sayısı 45 (%8) olarak bulunmuştur. Türkiye'de aktif olarak 127 (%62) devlet ve 78 (%38) vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 205 üniversite (Yükseköğretim Kurulu, 2024) bulunmaktadır. Bu bağlamda, AİD'e en çok katkıyı devlet üniversitelerindeki akademisyenlerin sunduğu ve vakıf üniversitesi sayısı devlet üniversitesi sayısından az olsa bile, vakıf üniversitelerinde çalışan akademisyenlerin AİD'e beklenenden daha az katkı sundukları ifade edilebilir. Benzer durum, sosyal bilimler ve kamu yönetimi dergilerine yönelik yapılan araştırmalarda da gözlenmiştir. Örneğin, Al vd. (2010), Ayhan vd. (2022), Houston ve Delevan (1990), Hung vd. (2012), Moon vd. (2013), Polat vd. (2013), Tok (2022) ve Yılmazel (2019) tarafından yapılan çalışmalarda, makalelerin çoğunlukla kamu kurum/kuruluşlarında çalışan akademisyenler tarafından yazıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, Çokişler (2019, s. 50) tarafından yapılan çalışmada, "*Uluslararası İlişkiler Dergisi* yazarlarının çalıştıkları üniversite türüne göre dağılımında vakıf üniversitelerinin oranı %46, devlet üniversitelerinin oranı %54 olarak ortaya çıkmıştır".

4.2.7. Yazarların fakülte/Enstitü/MYO'lara göre dağılımı

Bu kategoride 124 yazarın, fakülte/enstitü/MYO türüne ait bilgilerinin olmadığı ve fakat İktisat Fakültesi, Tıp Fakültesi, Nüfus Etütleri Enstitüsü, Savunma Bilimleri Enstitüsü vb. 37 farklı kurumdan yazarın yer aldığı görülmüştür. Katkı düzeyi üç ve daha fazla olan fakülte/enstitü/MYO bilgileri, aşağıda sunulmuş ve Fen-Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Fakültesi adı altında birleştirilmiştir. AİD yazarlarının fakülte/enstitü/MYO'lara göre dağılımı, Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9*Yazarların Fakülte/Enstitü/MYO'lara Göre Dağılımı*

Fakülte/Enstitü/MYO	Sayı	Sosyal Bilimler Enstitüsü	12
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF)	214	Meslek Yüksek Okulu	11
Siyasal Bilgiler Fakültesi	43	Yükseköğretim Fakültesi	8
Edebiyat Fakültesi	39	Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü	5
Hukuk Fakültesi	20	Sağlık Bilimleri Fakültesi	5
İşletme Fakültesi	19	Açıköğretim Fakültesi	4
İletişim Fakültesi	17	Güvenlik Bilimleri Enstitüsü	4
Eğitim Fakültesi	14	Eğitim Bilimleri Enstitüsü	3

Fakülte/Enstitü/MYO bilgileri olmayan yazarlar hariç tutulduğunda, yazarların AİD'e katkı düzeyleri bağlamında İİBF %48, Siyasal Bilgiler Fakültesi %10, Edebiyat Fakültesi %9, Hukuk Fakültesi %4, İşletme Fakültesi %4 olarak bulunmuştur. Örneğin Polat'ın (2020, s. 298) çalışmasında İİBF'de çalışan akademik personellerin dergiye vermiş oldukları katkı düzeyi %80 bulunmuştur. AİD'e İİBF dışında 36 farklı kurumdan katkı sağlanması, AİD'in çeşitli ve çok sayıda bilim dallarına mensup yazarlara hitap ettiği sonucunu çıkarmaktadır. AİD'e çok farklı fakülte/enstitü/MYO'lardan oldukça yüksek sayıda yazarın katkısının olması, AİD'in kesintisiz uzun bir yayın süresine sahip olması ve 2007 yılından günümüze halen SSCI'da taraması ile açıklanabilir.

4.2.8. Yazarların anabilim dalları ve bölümlere göre dağılımı

AİD'e, anayasa hukuku, adalet, ekonometri, gazetecilik, havacılık yönetimi, kültürel incelemeler, medya ve iletişim, psikoloji, sosyal hizmet vb. birçok farklı anabilim dalı/bölümden katkı yapıldığı görülmektedir. Bunlardan sadece altı ve üzeri katkı yapan anabilim dalı/bölümün dağılımı, Tablo 10'da gösterilmiş olup 229 yazarın anabilim dalı/bölümü bilinmemektedir. Araştırmaya konu olan makale yazarlarının anabilim dalı/bölüm bilgilerinin bulunmaması, sağlıklı analiz yapılmasını engellemektedir. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Kamu Yönetimi adı altında, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ise, Uluslararası İlişkiler adı altında sunulmuştur.

Tablo 10*Yazarların Anabilim Dalı/Bölümlere Göre Dağılımı (Altı ve üstü katkı)*

Kamu Yönetimi	103
İktisat	30
İşletme	29
Uluslararası İlişkiler	26
Maliye	23
Sosyoloji	17
Tarih	12
Sağlık Kurumları Yönetimi	11
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	7
Strateji Bilimi	6

AİD'e, 61 farklı anabilim dalı/bölümden katkı yapıldığı ortaya çıkmıştır. Polat'ın (2020, s. 291) çalışmasında, 32 farklı anabilim dalı/bölümden dergiye katkı sunulduğu görülmüştür. Anabilim dalı/bölümü bilinmeyen yazarlar hariç tutulduğunda, AİD'de makalelerin %31'i kamu yönetimi, %9'u iktisat, %9'u işletme, %8'i uluslararası ilişkiler ve %7'si maliye alanında yayımlanmıştır. Bu durumda Tablo 10'a göre, AİD'de en çok yayın yapan alanın, kamu yönetimi alanı olduğu görülmektedir. Erciyas'ın (2022) çalışmasında, makalelerin %32,31'inin işletme alanında yayımlandığı tespit edilmiştir. Dumlul ve Aysu'nun (2006, s. 179) çalışmasında ise, dergide yoğun olarak işletme ve iktisat bilim dallarına ait makalelerin yayımlandığı görülmüştür.

Tablo 10'a göre, Sağlık Bilimleri Fakültesi veya İİBF bünyesinde bulunabilen Sağlık Kurumları Yönetimi bölümü de İİBF'de değerlendirildiğinde, sosyoloji ve tarih bölümü hariç ana bilim dalı/bölüm bağlamında en çok katkı sağlayan yazarların İİBF bölümlerinde çalıştıkları görülmektedir. Diğer bir anlatımla, AİD'e katkı sunan toplam 264 yazardan 235'i, İİBF bünyesinde yer alan anabilim dalı/bölümlerde çalışan yazarlardan oluşmaktadır.

4.3. Makaleler hakkında bulgular ve tartışma

AİD'de yayımlanan makalelerin, konusu, anahtar kelimeleri, yılı, dili ve kabul süresine yönelik bulgular ve alanyazındaki diğer çalışmalarla karşılaştırılmasına ilişkin tartışmalar aşağıda sunulmuştur.

4.3.1. Makalelerin konulara göre dağılımı

AİD'deki makale konularının analizi, yazarların odaklandığı konuları ortaya koyma amacına yöneliktir. Genel yayın ilkesine göre AİD, kamu yönetimi ve siyaset bilimi alanındaki konulara yönelik olarak yayın yapmaktadır. AİD yazarlarının odaklandıkları konu seçimleri, makale başlıklarında kullanılan sözcüklerden yararlanılarak ortaya konmuştur. Yayımlanan 401 makale başlığı, 999 farklı kelime ve yinelenen kelimeler ile birlikte toplam 3.030 kelimedenden oluşmaktadır. Buna göre, ortalama olarak her bir makale başlığının sekiz kelime içerdiği söylenebilir. Bozkurt ve Çetin (2016, s. 248) ve Polat vd. (2013, s. 281) tarafında yapılan çalışmalarda, makalelerin başlıklarında kullanılan ortalama kelime sayısı dokuz, Ulu ve Akdağ'ın (2015, s. 11) çalışmasında ise ortalama kelime sayısı sekiz bulunmuştur. Bu kapsamda Tablo 11'de, AİD'de makale başlıklarında kullanılan en yaygın 11 kelime sunulmuştur.

Tablo 11

Makale Başlığında Kullanılan En Yaygın Kelimeler

Kelime	Sıklık
ve	251
bir	91
kamu	77
Türkiye	66
yönetim(i)nde	62
de	37
üzerine	35
örneği	25
Türk	22
devlet	21
sosyal	20

Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre Türkçede en sık kullanılan "ve", "de" vb. kelimeler çıkarılmış ve AİD'de makale başlıklarının ortalama sekiz kelimedenden oluştuğu dikkate alınarak başlıklarda en sık tekrarlanan sekiz kelime Şekil 1'de gösterilmiştir. Kelime bulutu sayesinde, AİD'de yayımlanan makalelerde en sık işlenen konular hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir.

Şekil 1

Makale Başlıklarında En Sık Kullanılan 8 Kelime

Makalelerin başlığında sıklıkla kullanılan kelimeler, belirli başlıklar altında birleştirilince; kamu yönetimi, Türk kamu yönetimi, kamu yönetimi üzerine, Türkiye’de kamu yönetimi, Türk devleti, devlet yönetimi, sosyal devlet gibi ana konu başlıklarının öne çıktığı söylenebilir. 1968-2007 yılları arasında AİD’de yayımlanan makalelerin konularına göre dağılımı; kamu yönetimi 179, yönetim bilimi 120, personel yönetimi 105, yönetim hukuku 85 ve yerel yönetim 80 makale (Yıldırım, 2021) olarak yansımıştır. Daha önce yapılan araştırmalarda ve bu çalışmada AİD’de benzer konuların çalışıldığını ve akademisyenlerin ilgi alanlarında çok fazla bir değişme olmadığını söylemek mümkündür. Nitekim Ayhan vd. (2022, s. 15) tarafından yapılan araştırmaya göre de “makalelerin yaklaşık %80’inin konusunun doğrudan kamu yönetimi ile ilgili olduğu görülmüştür”. Çığman’ın (2022, s. 233) çalışmasında, makalelerin büyük bölümü (%63) devlet odaklı, %17’si yönetim odaklıdır.

Moon vd. (2013), “makalelere en çok hâkim olan kamu yönetimi konularının ‘yönetim reformu’, ‘yönetişim’ ve ‘performans yönetimi’ olduğu sonucuna” varmıştır. Sun ve Lin’in (2014) çalışmasında, makale konuları azalan sırayla yeni kamu yönetimi, kamu organizasyon yönetimi, kamu politikası teorisi, bilgi yönetimi ve halkla ilişkiler şeklindedir. Sevinç ve Zeren (2015, ss. 74-75), SSCI’da taranan ve kamu yönetimi alanında 5 yıllık etki faktörü en yüksek olan “10 dergide yayımlanan makalelerin neredeyse yarısının ‘kamu politikası’ üzerine yazılmış olduğunu” ve sırasıyla ‘kamu kurum ve kuruluşları’, ‘sosyal politikalar ve hizmetler’ ve ‘yönetişim’ üzerinde en çok çalışıldığını tespit etmiştir. Farazmand vd. (2019, s. 872) tarafından yapılan çalışmada ise, kamu yönetimi araştırmalarında en sık rastlanan araştırma temaları sırasıyla; İslam ve kamu yönetimi, kamu yönetiminde sorunlar, idari performans, kamu yönetimi ve bilgi teknolojisi ve politika sürecidir.

4.3.2. Makalelerin anahtar kelimelere göre dağılımı

Makale anahtar kelimelerinin analizi, yazarların tercih ettikleri araştırma konularının topluca görülmesini sağlar. AİD’de 401 makaleye ait anahtar kelimelerin, 999 farklı kelime ve yinelenenler ile birlikte toplam 2.843 kelimedenden oluştuğu görülmüştür. Dergide 10 ve üstü en sık kullanılan anahtar kelimeler Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12*En Çok Kullanılan Anahtar Kelimeler (On ve üstü)*

Kelime	Sıklık	sağlık	18	özel	11
kamu	104	siyasal	17	liberalizm	11
yönetim(i)	102	yerel	17	yönetişim	11
politika(sı)ları	62	performans	17	ekonomik	11
Türkiye	36	eğitim	17	liderlik	11
ve	36	kurumsal	16	hukuk	10
devlet	33	bütçe	15	katılım	10
Türk	28	toplumsal	13	siyaset	10
Osmanlı	24	hakkı	13	mali	10
yeni	21	analizi	12	bilgi	10
sosyal	20	demokrasi	12		
örgütsel	19	planlama	12		

AİD'deki makalelerde en sık tekrarlanan anahtar kelimeler; kamu (104), yönetim-i (102), politika(sı)ları (62), Türkiye (36), devlet (33), Türk (28) ve Osmanlı (24) olarak bulunmuştur. Anahtar kelime yoğunluğuna bakıldığında AİD'de yayınlanan çalışmaların ağırlıklı olarak kamu yönetimi bölümüyle ilişkili olduğu görülmektedir. TDK'ya göre Türkçede en sık kullanılan "ve", "de" vb. kelimeler çıkarılmış ve dergide en çok kullanılan ilk 10 anahtar kelime Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2*Makalelerde En Çok Kullanılan İlk 10 Anahtar Kelime Bulutu*

Sık kullanılan anahtar kelimelere bakıldığında, kamu, yönetim, politika, Türkiye, devlet, Osmanlı gibi çalışma alanlarının, makalelerin odak noktası olduğu ifade edilebilir. Kaplan ve Kaplan (2020, s. 145) tarafından yapılan araştırmada da "kamu sektörünün" (%86.36) ağırlıklı olarak çalışıldığı görülmüştür. Bu bağlamda, sık kullanılan anahtar kelimelerin AİD yayın politikası ile örtüştüğü görülmektedir. Nitekim AİD'in, "kamu yönetimi ve siyaset bilimi alanındaki özgün makaleleri kabul ettiği" (Amme İdaresi Dergisi, 2023) belirtilmiştir. Kullanım sıklıkları ve bulut analizine bakıldığında, AİD yazarlarının tema seçimlerinde Türkiye'de kamu yönetimi politikalarına odaklandıklarını, ulusal politikalara meyilli olduklarını ve Türk devleti ağırlıklı çalıştıklarını söylemek mümkündür. Ayrıca, AİD'de makale konuları ile anahtar kelimeler birbiriyle ilişkilendirildiğinde, konu ve anahtar kelimelerin kullanımlarının uyumlu olduğu söylenebilir. Beşel ve Yardımcıoğlu (2017, s. 143) ve Çoşukçular'ın (2019, s. 37) çalışmasında makalelerde en sık tekrarlanan ilk anahtar kelime "Türkiye" olarak çıkmıştır. Ayrıca Beşel ve Yardımcıoğlu'nun (2017, s. 144) çalışmasında, en çok kullanılan 10 kelime içinde 'kamu' ve 'yönetimi'

kelimeleri ve Polat'ın (2020, s. 293) çalışmasında ise, ilk 10 anahtar kelime içinde 'Türkiye' ve 'kamu' kelimeleri kullanılmıştır.

4.3.3. Makalelerin yıllara göre dağılımı

SSCI dergi seçim ölçütleri arasında düzenli yayın yapma ve yıl içinde belirli sayıda baskı yapma koşulları da bulunmaktadır. 2007 yılından değerlendirmenin yapıldığı 2023 yılı dâhil yılda dört sayı yayımlanan AİD'de, her yıl farklı sayıda makale yayımlandığı görülmektedir. Yıllara göre AİD'de yayımlanan makalelerin dağılımı Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13

Makale Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Sayı	2012	27	2018	27
2007	25	2013	28	2019	21
2008	28	2014	26	2020	22
2009	25	2015	23	2021	19
2010	26	2016	20	2022	16
2011	28	2017	24	2023	16

2007-2023 yılları arasında AİD'de yıl başına düşen yayın sayısı, ortalama 23,5 olarak hesaplanmıştır. En fazla makale (28), 2008, 2011 ve 2013 yıllarında ve en az makale (16) ise, 2022 ve 2023 yıllarında yayımlanmıştır. AİD'de 1980 ile 2006 yılları arasında ortalama 28 makale yayımlanmıştır (Amme İdaresi Dergisi, 2023). Dolayısıyla, AİD'in 2007 yılında SSCI'da taranmaya başlanmasıyla birlikte, bir sayıda yayımlanan ortalama makale sayısında bir değişme yaşanmadığı hatta ortalama bir seyir izlediği, yıllara göre makale sayısında bir istikrarın olmadığı ve 2019 yılıyla birlikte AİD'de yayımlanan makale sayısının düştüğü söylenebilir. Bu bağlamda, AİD'in 2022 yılından itibaren sayı başına düşen makale adedinde daha düzenli bir seyir göstereceği görülmektedir. Diğer bir anlatımla, önümüzdeki yıllarda AİD'de yılda dört sayı ve her sayıda dört makale yayımlanacağı tahmin edilebilir. Diğer yandan, Çokişler'e (2019, s. 33) göre "Uluslararası İlişkiler Dergisi'nin 2008 yılında SSCI'da taranmaya başlanmasıyla birlikte, bir sayıda yayımlanan ortalama makale sayısının arttığı görülmektedir". Derviş (2023, s. 90) ve Tok'a (2022, s. 69) göre de, "makale sayıları derginin yayın hayatının başlangıcından bugüne artan bir seyirde ilerlemektedir". Fakat Beşel ve Yardımcıoğlu'nun (2017, s. 138) çalışmasında *Maliye Dergisi*'nde yayımlanan makale sayısında 2012 sonrasında giderek azalma olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Diğer sosyal bilimler ve kamu yönetimi dergilerine yönelik çalışmalara bakıldığında, yıl başına düşen makale sayısı, Polat'ın (2020, s. 286) çalışmasında ortalama 32, Çiftci vd.'de (2023, s. 528) ortalama 30; Özel vd. (2021, s. 1304) çalışmasında ortalama 28; Tok'ta (2022, s. 68) ortalama 22,5 ve Doğan ve Kılıçaslan'ın (2022, s. 229) çalışmasında ortalama 21,5 olarak hesaplanmıştır. Polat vd. (2013, s. 281) çalışmasında *Atatürk Üniversitesi İBD*'nde her sayıda yer alan makale sayısı ortalaması 17'dir. Sevinç ve Zeren (2015, s. 73), SSCI kamu yönetimi alanında 2013 yılında 5 yıllık etki faktörü en yüksek olan 10 dergiden *Journal of European Public Policy* dışındaki dergiler genelde yılda dört sayı ve her sayıda ortalama 10 makale yayımladıklarını belirtmiştir. Kamu yönetimi ve siyaset bilimi kategorisinde *Web of Science* (WoS) 2024 verilerine göre, en yüksek etki değerine sahip ve yılda dört sayı yayımlanan *Policy and Society Dergisi*'nin her sayısı genellikle altı-yedi makale içermektedir. (Taylor & Francis Online, 2024). Çokişler'in (2019, s. 32) çalışmasında, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*'nde yılda dört sayı ve sayı başına düşen ortalama makale sayısı altı olarak bulunmuştur. 2024 yılı itibarıyla doğrudan kamu yönetimi ile ilgili SSCI'da taranan 49 dergi bulunmaktadır. Bunlardan 27'si, yılda dört sayı; 17'si yılda altı sayı çıkarmaktadır (Web of Science, 2024). Bu bulgulara dayanarak, sosyal bilimler ve kamu yönetimi dergilerinin çoğunlukla yılda dört sayı yayımladıklarını ve AİD'in de buna uyduğunu söylemek mümkündür. Diğer yandan, Sevinç ve Zeren'e (2015, s. 74) göre, "bir derginin nicel değerlerinin niteliği etkilemediğini" de hatırlamak gerekir.

4.3.4. Makalelerin dillere göre dağılımı

“Akademik bir derginin uluslararası bir nitelik kazanmasında, bilim dünyasında yaygın olarak kullanılan dilde yayınlanması önemli bir etkidir” (Dumrul & Aysu, 2006, s. 179). Günümüzde genel olarak uluslararası bilim dili ise İngilizcedir (Arık, 2013, s. 182; Dumrul & Aysu, 2006, s. 174). “Yazım dilinin İngilizce olması, yayınlanan çalışmaların daha fazla atıf almasına ve dolayısıyla derginin bilinirliğinin artmasına da katkı sağlamaktadır” (Karagöz, 2021, ss. 790-791). Al vd.’ne (2010) göre de, İngilizce dilindeki yayınların desteklenmesiyle, SSCI’da taranan *Bilig*’in uluslararası etkisi arttırılabilir. Bu yüzden, AİD’in ulusal anlamdaki bilinirliğini uluslararası düzeye de yansıtması açısından, 2023 yılından itibaren AİD’in yayın dilinin Türkçe ile birlikte İngilizce olarak belirlenmesi, son derece önemli bir gelişmedir.

AİD, Türkiye’deki kamu yönetimi alanına katkıda bulunmak ve bu konudaki boşluğu doldurmak amacıyla 2023 yılına kadar yayın dilini Türkçe tercih etmiş olabilir ki AİD’in 2022 Aralık son sayısında derginin yayın dili, Türkçe olarak belirtilmiştir (Amme İdaresi Dergisi, 2023). Dolayısıyla 2007-2023 yılları arasında AİD’de yayımlanan toplam 401 makalenin hepsi Türkçe, yalnız bir çalışma İngilizce olarak kaleme alınmıştır⁵. İngilizce makale, Türk yazar tarafından yazılmıştır. AİD’in 2023 yılına kadar yayın dilinin Türkçe olması ve Türkiye’de yayımlanan bir dergi olması nedeniyle, makalelerin Türkçe yazılması beklenen bir sonuçtur. Benzer durum, yani makalelerin büyük bir çoğunluğunun Türkçe yazılması, Türkiye kaynaklı diğer dergiler için de geçerli olup diğer çalışmalara (Al vd., 2010; Arık, 2013, s. 182; Askeroğlu, 2018, s. 192; Bozkurt & Çetin, 2016, s. 250; Çokişler, 2019, s. 34; Doğan & Kılıçaslan, 2022, s. 231; Dumrul & Aysu, 2006, s. 181; Karagöz, 2021, ss. 790-791; Özel vd., 2021, s. 1296; Polat vd., 2013, s. 282; Polat, 2020, s. 287; Tok, 2022, s. 70; Yalçın, 2010, s. 208; Yılmazel, 2019, s. 7) yansımıştır.

Bu sonuçlar, Türkiye’de yayınlanan dergilerin, daha çok ulusal dergi özelliği sergilediklerini göstermektedir. Bulgular, Türk yayınlarının uluslararası düzeyde sosyal bilimler ve kamu yönetimi alanına katkısının çok az olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Bununla birlikte, Erciyas’ın (2022) çalışmasında olduğu gibi dergilerin özellikle TR dizin, SSCI, ESCI vb. dizinlerde taranmaya başlamasıyla birlikte İngilizce yazılan makale sayısının arttığı görülmektedir. Diğer yandan, A&HCI’da taranan *Adalya Dergisi*’nde yayımlanan makalelerin %57’sinin İngilizce (Derviş, 2023, s. 96) olarak kaleme alındığı saptanmıştır. Ayrıca 2024 yılı itibariyle, doğrudan kamu yönetimi ile ilgili SSCI’da taranan 49 dergiden 42’si İngilizce (Web of Science, 2024) yayımlanmaktadır. Dolayısıyla, AİD’in uluslararası düzeyde de kabul görmesi için aynı kategoride bulunan dergiler ile hangi yönlerden benzeştiğinin ve farklılık gösterdiğinin saptanması önemlidir.

4.3.5. Makale kabul süresi

Akademik dergilerde makalelerin hakem değerlendirme süreçlerinin hızlı bir şekilde sonuçlandırılması istenen bir durumdur. Bu kapsamda, son yıllarda birçok dergi makalelerin ilk geliş ve yayına kabul tarihlerini paylaşmaktadır. AİD de 2015 yılı (48. cilt) 1. sayısından itibaren, değerlendirme sürecine ilişkin olarak makale gönderim tarihi ve makale kabul tarihine yönelik bilgileri paylaşmaya başlamıştır. AİD’de makalelerin en kısa değerlendirme süresi sekiz gün, en uzununu 927 gün, ortalama sürenin ise 185 gün olduğu görülmüştür. Diğer çalışmalara bakıldığında, Karagöz’ün (2021, s. 790) çalışmasında, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*’nde en kısa makale değerlendirme süresi 24 gün, en uzununu 644 gün ve ortalama sürenin ise yaklaşık 232 gün olduğu saptanmıştır. Kamu yönetimi ve siyaset bilimi kategorisinde WoS 2024 verilerine göre, en yüksek etki değerine sahip *Policy and Society* dergisinde ortalama her bir makale kabul süresinin 210 gün (Web of Science, 2024), ikinci en yüksek etki değerine sahip *Public Administration Review* dergisinde ise ortalama her bir makale için 314 gün (Wiley Online Library, 2024) olduğu görülmektedir. Farazmand vd. (2019, s. 874) tarafından yapılan çalışmada ise,

⁵ AİD’in yayın dilinin, Türkçe ile beraber İngilizce belirlenmesinden hemen sonra yayımlanması, teşvik edici olabilir.

kamu yönetimi dergilerinde hakem değerlendirme sürecinin genellikle 180 ile 240 gün sürdüğü görülmüştür. Bu bulguya göre, diğer dergilerle kıyaslandığında AİD'de makale değerlendirme süresinin genel olarak kısa olduğu söylenebilir.

5. Sonuç

Bu çalışmada AİD'de yayımlanan makaleler ve yazarlarına ait verilerin istatistiksel incelenmesi yoluyla çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Bunlara bağlı olarak, AİD'in mevcut durumu ortaya konmuş ve sonraki çalışmalara yön vermesi kapsamında gelecek araştırmalar için uygulayıcı ve araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur. AİD'in bibliyometrik analizinin, derginin bilimsel yayın yol haritasının çıkarılmasına katkıda bulunacağına, kamu yönetimi alanına bütüncül bir bakış açısı sunmasına ve derginin gelişim/değişim sürecinin izlenmesine katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Böylece uygulayıcılar, karar vericiler ve araştırmacılar, Türkiye'de AİD ve kamu yönetimi disiplininin mevcut durumu, gelişimi, değişimi ve seyri hakkında genelleme, değerlendirme ve yorumlama yapma imkânı bulabileceklerdir. Her ne kadar bulgular, ilgili başlıklarda detaylı olarak sunulmuş, tartışılmış ve önerilerde bulunulmuş ise de analiz sonucu elde edilen sonuçlar şöyle özetlenebilir.

AİD genel olarak değerlendirildiğinde; SSCI'da taranması, düzenli ve zamanında yayımlanması, anahtar kelime, Türkçe-İngilizce özet, kaynakça, bilimsel formlara uygunluğu vb. bağlamında, nitelikli bir derginin sahip olması gereken özelliklerden hemen hepsine AİD'in sahip olduğu ve yayın kurallarına bağlılığının çok güçlü olduğu görülmüştür. Bu kapsamda, her yıl yayınlanmak üzere AİD'e gönderilen makale sayısının ve yıllık makale kabul oranının düzenli olarak yayımlaması önerilebilir.

Genel olarak yazarlar bağlamında; AİD'e toplam 578 yazar, 401 makale ile katkıda bulunmuştur. Makalelerin büyük bir çoğunluğu, tek yazarlıdır. AİD'e katkı sunan yazarların çoğunluğu erkek olup yazarların üçte biri kadındır. AİD'e en çok katkı, 'doktor öğretim üyesi' unvanlı yazarlar tarafından yapılmıştır. AİD'de en üretken yazarlar, dörder makale ile katkıda bulunmuştur. AİD'e 142 farklı kurumdan katkı sunulduğu ve bunların büyük bir çoğunluğunu devlet üniversitelerinin oluşturduğu görülmüştür. Yani, vakıf ve özel kurumlara kıyasla devlet üniversitelerinin AİD'e daha çok katkı sunduğu tespit edilmiştir. Üniversiteler içinde ise ilk sırada, Hacettepe Üniversitesi gelmektedir. AİD'e en çok katkıyı, İİBF bünyesindeki anabilim dalı/bölümlerde çalışan yazarlar, bunlardan da AİD'e en çok katkıyı kamu yönetimi bölümü akademisyenleri yapmıştır.

AİD'e katkı sunan yazarların çoğunluğunun Türkiye kökenli olması, derginin yerel bir dergi özelliği taşıdığı şeklinde yorumlanabilir. AİD'de daha çok İngilizce makalelere yer verilmesi ve AİD'e uluslararası anlamda katkı yapılmasına yönelik çalışmalar yapılması, kamu yönetimi alanında ulusal düzeyde en bilinen AİD'in, uluslararası görünürlüğü ve alanda önemli bir uluslararası dergi olma özelliği göstermesi bağlamında önemlidir. Bu bağlamda, AİD'e ikisi İngilizce olmak üzere her sayıda altı makale yayımlanması önerilebilir. Yeterli sayıda İngilizce makale gelmemesi durumunda, yayın kurulu kabul edilen iki makalenin İngilizce yayımlanması için yazarlara öneri sunabilir. Devlet yönetimi ve kamu yönetimi alanına önemli katkıları olan Türkiye'nin, dünyadaki kamu yönetimi ve medeniyet konusunda en uzun ve zengin gelenek ve tecrübeye sahip olması ve bu müktesebatını yabancı dilde yayımlanan eserler ile diğer uygulayıcılara aktarması, kamu yönetimi alanının gelişimi açısından önemli görülmektedir.

Genel olarak makaleler değerlendirildiğinde; makale başlıklarında en sık kullanılan ilk üç kelime sırasıyla 'kamu', 'yönetim' ve 'Türkiye'dir. Araştırmacıların daha çok bu konular üzerinde çalıştığı söylenebilir. Anahtar kelime bağlamında da en çok kullanılan ilk üç kelime sırasıyla 'kamu', 'yönetim' ve 'politika'dır. AİD'de yıl başına düşen makale sayısı ortalama 24, sayı başına ise altı makale olarak bulunmuştur. AİD'de yayımlanan makalenin hepsi Türkçe, yalnız bir çalışma İngilizce yazılmıştır. AİD'de makale kabul süresi ortalama 185 gündür. Bilimsel dergilerde her sayıda belli sayıda makale

yayımlanması, önemli nitelik göstergelerinden biri olduğundan AİD'in her sayıda en fazla kaç makale yayımlanacağı konusunda bir ilke kararı olarak yayın ilkelerinde ilan etmesi önem arz etmektedir.

AİD hakkında yapılan bibliyometrik analizin, AİD'in gelecek yayın stratejilerinin planlanmasına önemli katkılar sağlayacağı ve Türkiye'de kamu yönetimi yazını ile ilgili daha genel değerlendirmeler ve yorumlamalar yapılmasına olanak sunacağı umulmaktadır. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar, AİD'in ulusal/uluslararası nitelik ve üretkenliğini daha çok artırma, ana temaları, yayın eğilimlerini belirleme ve yazarların yayın stratejilerini oluşturmaları için kullanılabilir.

Kaynakça

- Al, U., Soydal, İ. & Yalçın, H. (2010). Bibliyometrik özellikleri açısından Bilig'in değerlendirilmesi". *Bilig*, 55, 1-20.
- Amme İdaresi Dergisi. (2023, Aralık). <https://ammeidaresi.hacibayram.edu.tr/>
- Arık, E. (2013). A bibliometric analysis of a national journal: The case of the Turkish Journal of Psychology. *Journal of Scientometric Research*, 2(3), 173-184.
- Askeroğlu, D. E. (2018). Uluslararası TOJDAC dergisinin bibliyometrik analizi. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 8(2), 190-202.
- Ayhan, E., Çolak, A. & Önder, M. (2022). Türkiye'deki kamu yönetimi çalışmalarının eğilimi: 1990-2019 yılları arasında AİD'de yayınlanan makalelerin bibliyometrik analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 17(1), 1-28.
- Berkman, Ü. & Kozan, K. (1979). Amme idaresi dergisinde yayımlanan makaleler üzerine bir inceleme. *Amme İdaresi Dergisi*, 12(1), 9-26.
- Berkman, Ü. (1987). Amme idaresi dergisinde yayınlanan makaleler ve Türk yönetim bilimi. *Amme İdaresi Dergisi*, 20(4), 19-42.
- Beşel, F. & Yardımcıoğlu, F. (2017). Maliye dergisi'nin bibliyometrik analizi: 2007-2016 dönemi. *Maliye Dergisi*, 172; 133-151.
- Bozkurt, Ö. Ç. & Çetin, A. (2016). Girişimcilik ve kalkınma dergisinin bibliyometrik analizi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 11 (2), 229-263.
- Cahit Arf Bilgi Merkezi. (2023, Eylül). Bibliyometrik Analiz Sıkça Sorulan Sorular. <http://cabim.ulakbim.gov.tr/bibliyometrik-analiz/bibliyometrik-analiz-sikca-sorulansorular>
- Çelikten, M. (2003). Akademisyenlerin mesleki yardımlaşması: Erciyes üniversitesi örneği. *Amme İdaresi Dergisi*, 36(2), 101-123.
- Çığman, M. Z. (2022). Türk kamu yönetimi yazınında araştırma nesnesi sorunu: Amme idaresi dergisi örneği (2005-2021). *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(2), 227-242.
- Çiçek, D. & Kozak, N. (2012). Anatolia: Turizm araştırmaları dergisinde yayımlanan hakem denetimli makalelerin bibliyometrik profili. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 26(4), 734-756.
- Çiftci, H.N., Kılıç, G. & Aydoğdu, M. (2023). A bibliometric analysis of the world of accounting science: 1999-2022. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 25(4), 526-557.
- Çokişler, E. (2019). Uluslararası ilişkiler dergisinin bibliyometrik analizi (2004-2017)". *Uluslararası İlişkiler*, 16(64), 29-56.
- Derviş, H. (2023). Adalya dergisinin bibliyometrik özellikleri. *Kastamonu Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi-KÜİTBFD*, 1(1), 85-98.
- Doğan, Y. & Kılıçaslan, H. (2021). "Sakarya iktisat dergisinin bibliyometrik analizi. *Sakarya İktisat Dergisi*, 10(3), 226-239.
- Dumrul, C. & Aysu, A. (2006). "Erciyes üniversitesi İİBF dergisinde yayınlanan makaleler: Değerlendirme ve bibliyografya (1981-2005). *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(4), 171-249.

- Erciyas, K. S. (2022). Kafkas üniversitesi iktisadi ve idari bilimler fakültesi dergisinin bibliyometrik analizi. *KAÜİİBFD*, 13(25), 497-523.
- Farazmand, A., Danaeefard, H., Mostafazadeh, M. & Sadeghi, M. R. (2019). Trends in public administration research: A content analysis of Iranian journal articles (2004-2017). *International Journal of Public Administration*, 42(10), 867-879.
- Houston, D. J., & Delevan, S. M. (1990). Public administration research: An assessment of journal publications. *Public Administration Review*, 50(6), 674-681.
- Kaplan, M. & Kaplan, B. T. (2020). Amme idaresi dergisinde örgütsel davranış alanının izini sürmek: yazın ölçme ve değerlendirme çalışması (2008-2018). *Journal of Organizational Behavior Review*, 2(2), 138-148.
- Karagöz, K. (2021). Yönetim ve ekonomi dergisinin 26 yılı: Bibliyometrik bir inceleme. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 28(4), 775-796.
- Katrinli, A., Özmen, Ö. & Arbak, Y. (1995). Kamu yönetimi disiplinde yöntem. *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyum Bildirileri*, I, 31-36.
- Kozak, N. (1994). Anatolia: Turizm araştırmaları dergisinde yayımlanan yazılar üzerine bir inceleme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5, 22-33.
- Moon, M. J., Kim, G. & Lee, M. J. (2013), Korean public administration research 1999-2009: Research themes, methodologies, and scholarship. *The American Review of Public Administration*, 44(2), 151-167.
- Önder, Ö. (2003). Çağdaş yerel yönetimler dergisinde yayımlanan makalelerin incelenmesi. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 12 (Temmuz), 48-67.
- Özel, N., Atayurt Fenge, Z. Z., Eroğlu, Ç., Güzel Köşker, N. H., vd. (2021). Ankara üniversitesi dil ve tarih-coğrafya fakültesi dergisinin bibliyometrik analizi: 1942-2020. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 61(2), 1275-1313.
- Polat, Ç., Sağlam, M. & Sarı, T. (2013). Atatürk üniversitesi iktisadi ve idari bilimler dergisinin bibliyometrik analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(2), 273-288.
- Polat, S. (2020). Sosyoekonomi dergisinde yayınlanan makalelerin bibliyometrik analizi: 2005-2019 dönemi. *Sosyoekonomi*, 28(45), 281-300.
- Sevinç, E. & Zeren, E. (2015). SSCI kapsamındaki dergilerin kamu yönetimi alanına katkısı üzerine bir değerlendirme. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 65-82.
- Sun, M. T. & Lin, J. Y. (2014). Public administration research in Taiwan: A content analysis of journal articles (1990-2010). *The American Review of Public Administration*, 44(2), 187-202.
- Taylor & Francis Online. (2024, Şubat). Aims and Scope. <https://www.tandfonline.com/action/journalInformation?show=aimsScope&journalCode=rpa>
- Web of Science. (2024, Ocak). Web of Science Master Journal List. <https://mjl.clarivate.com/journal-profile>
- Tok, A. (2022). Bilgi yönetimi dergisinin betimsel analizi. *Bilgi ve Belge Araştırmaları*, (17), 59-80.
- Ulu, S. & Akdağ, M. (2015). Yayınlanan hakem denetimli makalelerin bibliyometrik profili: Selçuk iletişim dergisi örneği. *Selçuk İletişim*, 9(1), 5-21.

- Üsdiken, B. & Pasadeos, Y. (1992). Türkiye’de yayınlanan yönetimle ilgili makalelerdeki atıflar üzerine bir inceleme. *Amme İdaresi Dergisi*, 25(2), 107-134.
- Wiley Online Library. (2024, Ocak). Journal Metrics: Public Administration Review. <https://onlinelibrary.wiley.com/journal/15406210/journal-metrics>
- Yalçın, H. (2010). Millî folklor dergisinin bibliyometrik profili (2007-2009). *Millî Folklor*, 22(85), 211.
- Yıldırım, Y. (2021, Mayıs). Amme idaresi dergisi: 1968-2008. <https://etkinlik.ulakbim.gov.tr/event/67/attachments/234/495/yildirim.ppt>
- Yılmaz, M. (2019). Bibliyometriye eleştirel bir bakış. *Türk Kütüphaneciliği*, 33(1), 43-49.
- Yılmazel, Ö. (2019). Anadolu üniversitesi iktisadi ve idari bilimler fakültesi dergisinin bibliyometrik analizi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(19), 1-13.
- Yükseköğretim Kurulu. (2023, Kasım). YÖKAKADEMİK Yükseköğretim Akademik Arama. <https://akademik.yok.gov.tr/AkademikArama/view/searchResultviewListAuthorAndScFields>.
- Yükseköğretim Kurulu. (2024, Ocak). Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. <https://istatistik.yok.gov.tr>

Makale Bilgi Formu

Yazar Onayı: Makale tek yazarlıdır. Yazar, makalenin son halini okuyup onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazar dergide yayınlanan çalışmasının telif hakkına sahiptir. Bu çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Viyana Kuşatması'nda Viyana'da Türk Algısı – Abraham a Sancta Clara'nın Birlik Çağrısı

Perception of Turks in Vienna during the Siege of Vienna - Abraham a Sancta Clara's Call for Unity

M. Sami Türk

Sakarya Üniversitesi, Sakarya, Türkiye,
mturk@sakarya.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 30.04.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 10.06.2024
Yayımlanma Tarihi/ Available Online:
05.08.2024

Öz: Abraham a Sancta Clara adıyla ünlenen Johann Ulrich Megerle 17. yüzyılda Almanca konuşulan coğrafyanın en önde gelen vaizlerindedir. Arkasında bıraktığı yaklaşık 600 kitaplık külliyatıyla da büyük bir yazardır. Ünü kendinden sonraki yüzyıllara sarkmış, Goethe'den Schiller'e ve Heidegger'e kadar uzanmıştır. Türklerin II. Viyana Kuşatması sırasında yazdığı eseri o dönemde Avrupa'nın Türklere bakışını göstermek açısından son derece önemlidir. Bu makale onun *Auff, auff, ihr Christen!* başlıklı meşhur eserini metin çözümlemesi yöntemi kullanarak ayrıntılarıyla incelemekte, 17. yüzyıl Viyana'sından hareketle nasıl bir Türk ve Müslüman portresi çizildiğini sorgulamaktadır. Çözümlemede Sancta Clara'nın Türkleri barbarlık ve vahşilik ekseninde son derece olumsuz sıfat ve adlandırmalarla nitelediği görülmektedir. Bununla birlikte çözümlenen eseri daha ilginç kılan nokta, olumsuz sıfatların yanında Türklerin meziyetlerini de dile getirmesidir. Yazarın yaşadığı başkenti kuşatan düşman hakkında eserin kayda değer bir kısmını olumlu yönleri ayırması ilginç veriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Abraham a Sancta Clara, Johann Ulrich Megerle, *Auff auff ihr Christen*, Viyana Kuşatması, Türk İmgesi

Abstract: Johann Ulrich Megerle, known as Abraham a Sancta Clara, was one of the most prominent preachers of the German-speaking world in the 17th century. He was also a great writer, leaving behind a corpus of some 600 books. His fame continued into the following centuries, extending from Goethe to Schiller and Heidegger. His work written during the Turkish Siege of Vienna II is extremely important in terms of showing the European view of the Turks at that time. This article analyses his famous work titled *Auff, auff, ihr Christen!* in detail using text analysis and questions what kind of a portrait of Turks and Muslims is drawn based on 17th century Vienna. In the analysis, it is seen that Sancta Clara characterises the Turks with extremely negative adjectives and epithets on the axis of barbarism and savagery. However, what makes the analysed work more interesting is that the author also expresses the virtues of the Turks in addition to negative adjectives. The fact that the author devotes a significant part of the work to positive aspects about the enemy that surrounded the capital city where he lived provides interesting data.

Keywords: Abraham a Sancta Clara, Johann Ulrich Megerle, *Auff auff ihr Christen*, Siege of Vienna, Perception of Turks

Extended Abstract

Johann Ulrich Megerli or Megerlin, born in 1644 in southern Germany, was a great preacher and writer, as important in the German-speaking world as Berthold and Luther. After studying at Jesuit and Benedictine schools, he travelled to Vienna, the capital of the empire, and after entering the Order of St Augustine, he took the name Abraham a Sancta Clara and was afterwards always known by this name. With the rich imagery and metaphorical language he used in his sermons, he influenced the masses and attracted the attention of the court.

This writer-preacher, whose fame extended to the following centuries and whose book was so remarkable that Goethe sent it to Schiller to be used in his famous and long sermon in his play

Cite as (APA 7): Türk, M. S. (2024). Viyana Kuşatması'nda Viyana'da Türk algısı – Abraham a Sancta Clara'nın birlik çağrısı, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 19(2), 370-383. <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.1476238>

Wallenstein, has never been discussed in the Turkish literature. This article aims to fill this gap in the literature and to introduce this colourful figure of the 17th century to the field, and more importantly, to present an analysis of the Turkish image in a work that is highly significant in terms of Turkish literature and the history of how Turks were perceived in Europe.

When the Turks besieged Vienna for the second time in 1683, Abraham a Sancta Clara wrote a book called *Auff, auff, ihr Christen! Das ist: eine bewegliche Anfrischung der christlichen Waffen wider den Türckischen Bluet-Egel* [Up, Christians! An Exhortation to Mobilise Christian Arms against the Bloodsucking Turk] in order to unite them against the enemy. This book is the object of this article. He begins his work, which he attributes to the rulers and nobles of his time, with a short chapter of a few pages as a preface. The event he mentions in this chapter and the argument he puts forward about the event constitute the backbone of his work in order to show that the Turkish invasion of Vienna would definitely fail. Throughout the work, the Turks are directly stated or indirectly inculcated dozens of times with a very rich vocabulary.

In order to enlighten the Christian community he addresses about the identity of the enemy, he first gives a long account of the life of the Prophet Muhammad. His aim is to establish a connection between the Turks and him, and thus he sees Turks and Muslims as equal. Therefore, all that he says about Muhammad is also projected onto the Turks.

This article analyses the work on two levels. The first, and much broader in scope, analyses the pejorative adjectives and epithets about Turks. Here, descriptions of enmity, numerous analogies based on the animal kingdom, religiously orientated names and highly creative characterisations are discussed separately and evaluated in the context in which they appear. At the end of this section, Turkish words that are not used in any phrase are analysed and the reason for this is investigated. The second level is related to the positive qualifications, which occupy a smaller place in the book but are very remarkable. These positive descriptions, which stand out in a certain part of the book, serve both to enlighten the Christian community and to recognise the enemy and expect him to take examples from the places where he is successful.

In this sense, in the first plane, the image of the Turks is characterised by savagery, barbarism and tyranny. The number of Christians slaughtered by Turks, more precisely by Turkish sultans, is given one by one, and the more Christians he slaughtered, the more brutal he is considered to be. Mehmet II attracts the most attention here. Especially the atrocities he committed while conquering Constantinople are described in a very vivid language for pages. In this sense, the most striking simile is the bloodsucking leech, which also appears in the title of the book. It is followed by various wild animal analogies.

On the second level, the religious virtues of the Turks are mainly shown as examples. Among these, the reverence they show to their gods and prophets is described with reproach. Their giving alms, caring for animals and looking after the poor are described with admiration. On the other hand, their extraordinary sense of justice and moderation is shown with many examples. The main reason for these is to explain that Christians should take these good behaviours as an example.

The findings obtained from this dual analysis are subjected to a comprehensive evaluation in the Conclusion section. Thus, the question of how the subjects of one of Europe's greatest dynasties viewed their neighbours at the end of the 17th century is answered. The results of the article will hopefully contribute to further studies in various branches of social sciences, especially history.

1. Giriş

Türklerin tarihte Avrupa'da algılanışıyla ilgili Türkiye'de pek çok önemli çalışma yapılmıştır. Önde gelen kimileri sayılacak olursa Onur Bilge Kula'nın Türk imgesi ile oryantalizmi gerek Batı felsefesinde işlediği hacimli kitabı *Batı Felsefesinde Oryantalizm ve Türk İmgesi* (2018) gerek Batı edebiyatında ele aldığı iki ciltlik *Batı Edebiyatında Oryantalizm* çalışması (2011), Özlem Kumrular'ın sunup yazarlıkla katkıda

bulunduğu *Dünyada Türk İmgesi* (2016) ve Kanuni Sultan Süleyman merkezinden hareketle bir dönem çalışması niteliğindeki *Muhteşem Süleyman* (2007) kitabının yanı sıra geniş bir tarihî çerçevede incelemelerden oluşan *İslam Korkusu* (2012) ve *Türk Korkusu* (2016) eserleri, Almanca ve Almanya özelinde 15. yüzyıldaki Türk imgesini Luther'in dua ve vaazlarından yola çıkarak işleyen Leyla Coşan'ın *Tanrım Bizi Türklerden Korum* (2012) ve mucizevi işaretler üzerinden Türklerle ilgili haberleri çözümlediği *Kiyamet Alameti Türkler* (2012) kitapları dikkat çekmektedir. Benzeri incelemelerin sayısı arttırılabilecektir. Bununla birlikte Avrupa tarihinde Türk imgesi konusuna ilişkin yukarıda sayılan köşe taşı niteliğindeki eserlerin yanında tespit edilebildiği kadarıyla herhangi bir tez veya makalede de adı geçmeyen kayda değer bir kişi vardır ki döneminin en ünlü rahip ve vaizlerinden olduğu gibi Türk tehlikesinin II. Viyana Kuşatması'yla birlikte ayyuka çıktığı 17. yüzyıl sonlarında Hıristiyanları Türklere karşı birleştirmek için yazdığı eseriyle muazzam etki uyandırmıştır, bu kişi 1644 Güney Almanya doğumlu Johann Ulrich Megerle'dir (Megerlin diye de geçmektedir). Berthold ve Luther gibi önemli vaizler safında sayılacak Barok dönemin bu "büyük yazar" (Vanca 1953: 21) rahibinin hayatına ve bu makale açısından önemine yakından bakalım.

İlk öğrenimini memleketi Kreenheinstetten ve dolaylarında aldıktan sonra 1659'a kadar Ingolstadt'ta Cizvit Okulu'na, 1662'ye kadar da Benedikten Okulu'na devam etmiş, akabinde Viyana'ya gitmiştir. 18 yaşında Viyana'ya vardığında Aziz Augustin tarikatının yalın ayaklı keşişleri manastırına intisap etmiş, babasını erken yaşta kaybedince vasiliğini üstlenen amcası Abraham'a duyduğu minnetten ötürü manastırda Abraham a Sancta Clara adını almış, sonradan hep bu adla anılmıştır. Bavyera'da başladığı vaizlik görevine Viyana'da devam etmiş, dikkati çeken başarısıyla zamanın kayseri Leopold tarafından saray vaizliğine getirilmiştir. Kaleme aldığı yüzlerce kitapla önemi "edebiyat tarihçilerince çoğu zaman, üstelik kuvvetle üstünde durularak takdir görmüş, yargıları ne kadar taraflı olsa bile ağırlığını yitirmeyen kişilerce de savunulmuştur" (Wurzbach 1867, 17. cilt: 261). Habsburg Hanedanı'nın başkenti Viyana ve çevresinde çıkmadığı kürsü kalmayan Sancta Clara'nın bilinen ilk vaazları 1673'e tarihlenebilmektedir. Son derece nüktedan olduğu kaydedilen rahip, soylular arasında da aranan bir simadır. Liliencron onun hayatı ve yazım tarzı hakkında şunları kaydeder:

Hicivciler gibi yaşam hikayeleri tasarlamıştır. [...] Sığ malumata dayalı kapsamlı bir bilginlik, rahatlıkla anlattığı pek çok hikaye ve tuhaflık, tumturaklı benzetme, misal ve mecazlar, her şeyi her şeyle telif eden, en akla gelmedik şeyleri birbiriyle bağlamayı yeğleyen, kelime oyunlarına kapılan ve birbiriyle en alakasız şeyleri üstüne dizmek için en olmadık ipi [kılavuzu] bile gözden çıkarmayan sahte bir anlam dünyası: Bu ve benzeri nitelikler günümüz okurunu yabancı, ölüp gitmiş bir aleme taşıyacaktır doğrudan. Gene de okur azıcık iyi niyetle kendini verirse tutulacak, müthiş eğlenecektir. [...] Dile adeta oyun oynar gibi hakimdir, nefis fikirleri vardır, kimi zaman feci abartsa bile hayal gücüne daima etkisini gösterir. Ortaçağdan bu yana Almanya'da toplanmış popüler üslubun tüm araçları onun emrindedir. (1912, 21. cilt: 179)

Onu popüler bir halk rahibiymen aynı zamanda ünlü bir yazar da yapan olay 1679 veba salgınında yazdığı *Merks Wien!* kitabıdır. Bundan dört yıl sonra da Türklerin Viyana'yı ikinci kez kuşatması üstüne yaşanan Türk tehlikesine karşı kaleme aldığı *Auff, auff, ihr Christen! Das ist: eine bewegliche Anfrischung der christlichen Waffen wider den Türckischen Bluet-Egel* [Ha Gayret Hıristiyanlar! Hıristiyan Silahlarını Kan Emici Türk'e Karşı Hareketlendirecek Bir Tembih Yazısı] kitabıdır ki bu makalenin inceleme konusu olacaktır. Geride külliyyatı 15 cildi bulan yaklaşık 600 eser bıraktıktan sonra 1709 yılında Viyana'da ölmüştür. Sancta Clara o denli hafızalara kazılmış, o denli büyük bir popülerliğe ulaşmıştır ki Goethe-Schiller mektuplaşmalarından öğrendiğimize göre¹ Schiller ünlü piyesi *Wallenstein*'da Wallenstein'in karargâhında geçen birinci perdenin sekizinci sahnesindeki ünlü Kapüsen rahibi vaazını (krş. 1993:

¹ Goethe 5.10.1798 tarihli mektubunda "size Peder Abraham'ın bir kitabını yolluyorum, Kapüsen vaazını derhal yazmanıza teşvikte bulunacaktır" (1987: 685-686) diye yazınca Schiller'in 9.10.1798 tarihli mektubundan dostunun tavsiyesini tuttuğunu okuruz: "Zira şu Peder Abraham saygı duyulacak müthiş orijinal biri, üstelik çılgınlık ve zekavette peşinden gitmek, hele de önüne geçmek ilginç ama hiç kolay bir görev değil." (a.g.e.: 694)

650-654) ondan ilhamla yazmıştır. Öbür yandan geçtiğimiz yüzyılın önde gelen filolog ve filozoflarından Heidegger'in bu rahip hakkında kaleme aldığı biri konuşma yazısı iki metnin olması ölümünden sonraki etkisinin kalıcılığına da delil niteliği taşır.

Bu makalede Abraham a Sancta Clara'nın söz konusu eserine iki yönden bakılacaktır. İlki eserin büyük kısmında takip edilebildiği üzere kapılarına dayanmış Türkleri nitelemede kullanılan yerici sıfatlar ve Türkleri anlatırken verilen bilgilerin bağlamı olacaktır. İkincisi ve bir o kadar önemlisi ise gerçi kitabın bütününde diğerine oranla daha az yer kaplayan fakat son derece ilginç veriler barındıran bir kısım olarak Türklerin askerî, sosyal ve dinî meziyetlerinin sayıldığı sayfalardır. Böylelikle aşağıda Türklerin ne gibi durumlarda hangi sıfat ve adlandırmalarla anıldığına bakılarak 17. yüzyıl Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun en etkili ve önde gelen vaiz ve yazarlarından birinin kalemiyle Türk imgesinin nasıl olduğu ortaya konacaktır.

2. Muhammedî = Müslüman = Türk

Yazarın eserin genelinde başlıktaki üç adı birbirine denk kullandığı göze çarpar. Müslüman kelimesi (Muselmann biçiminde) yalnızca iki yerde geçerken (s. 78, 113)² ağırlıklı olarak Muhammedî (aslı Mohammedaner) kullanılmaktadır. Bu, literatürde gayet yaygın bir adlandırma olduğu için özel bir değer taşımaz. Bununla birlikte genele bakıldığında bu adlandırma özel olarak İslam'ın doğuşu ve peygamberin hayatı anlatılırken yeğlenmekte, metnin bütününde ise Türk'le bir tutulmaktadır.

Sancta Clara bu vaazında Türk'ü ve dolayısıyla Müslüman'ı düşman olarak konumlandırırken onun kim olduğunu, nereden geldiğini ve nasıl geliştiğini anlatmaya, böylelikle de muhataplarını düşman hakkında bilgilendirip aydınlatmaya bilhassa önem verir. Bu minvalde işe Hz. Muhammed'in hayatını anlatmakla başlar, sonra Türk'ün kökeninden söz etmeye girer ve ardından mevcut ve büyük düşman olarak Osmanlı'nın şeceresini döker, bu sonuncu düzlemde hareket noktası o güne kadarki her bir Osmanlı padişahının kaç Hıristiyan kıydığı bilgisidir. Nitekim padişahlarla ilgili değerlendirmesinin -olumlusuna pek rastlanmamakla birlikte- olumsuz mu yoksa daha nötr nitelikli mi olduğu gene kıydığı Hıristiyan sayısı merkezinde salınır. Aşağıda her birinin ayrıntısına örnekleriyle değinilecek, böylelikle mevcut ve/veya oluşturulmak istenen algıya ilişkin bulgular toplanarak sonuç bölümünde değerlendirilecektir.

Arada açık seçik ve doğrudan bir sebeplilik bağı kurmamakla birlikte -zaten bir vaaz metni için bunun gereği de yoktur- Müslümanlık ile Türklük arasında eşitlik gören yazar bu eşitliği göstermek için daha, içerdiği ithaflar ve metnin amacına yönelik beyanlarla bir tür önsöz niteliği taşıyan ilk kısımda esrarengiz bir girişle Türklerin gizli yazılarından ele geçirdiği bir kehanetten söz eder ki buna göre büyük ataları ve peygamberleri Muhammed ölüm döşegindeyken iki elini havaya kaldırıp on parmağının onunu iyice ayırarak uzatmıştır, bundan maksadı takipçilerinin hükümlerinin ne kadar zaman süreceğini göstermektir. Sancta Clara'nın duygulara hitap etmeyi amaçladığı için pek çok imgeyle dolu metni bir tür polemik karakteri taşır. İşte bu niteliğinden ötürü burada Türklerin diğer peygamberleri diye andığı Eubogaras, Haly ve Zady'nin ki sırasıyla Ebubekir, Ali ve Zeyd kast ediliyor olsa gerektir, "acaba kastedilen 10 yıl mıdır diye kısmen dehşete kapılıp başlarını kaşıyarak" (s. 4) gördüklerini başka türlü yorumladıklarını söyler. Onlara göre Muhammed'in hükümdarlığı her bir parmağı bir asra denk gelecek kadar sürecektir. Sancta Clara buradan hareketle işgalin yapıldığı yıl olan 1683 ile (buradaki ikinci kuşatmadır) peygamberin ölümü arasında geçen dönemi hesaplayarak bin sene kastedilmiş olsa bile vadenin çoktan dolduğunu söyler. İşte Türkler bu sebepten kehanetin gerçekleşeceği korkusu içindedirler. Böylelikle Sancta Clara Türklerin kutsal saydıkları kehanet gerçek olsa bile sonlarının geldiğini göstermek ister. Burada retorik açıdan düşmanı onun argümanını kullanarak alt etme amacı güdüldüğü ortadadır. Hıristiyanların mutlak görünen zaferine dayanak diye gösterilmek niyetiyle gene

² Metinden tüm alıntılar için orijinal kitaba en yakın içerikle Dr. August Sauer tarafından Viyana'da 1883 yılında yayına hazırlanıp Carl Könegen Yayınevi'nde basılmış nüshası (tam künye kaynakçada mevcuttur) esas alınacak, eserden çok sık alıntı yapılacağı için okunurluğu zedelememesi adına ve bu tür filolojik çalışmalarda olağan olduğu üzere makale boyunca Sancta Clara alıntılarının yanında yalnızca sayfa bilgisine yer verilecektir.

düşmanın inançlarına başvuran Sancta Clara Türklerin yazılarında Muhammed'in inancı doğarken gökte de 7 yıldız doğduğuna inandıklarını kaydeder ve burada İbranca Kach sözünün tasavvur edildiğine kesin gözüyle bakar. Bu sözün "zayıflamak, yenilmek ve sona ermek" (s. 4) diye üç anlamı olduğundan hareketle harflerin sayı anlamlarına bakar. İlk harf olan kaf 20, onun yanındaki alef harfi 1000, üçüncü harf olan he ise 5 sayısına tekabül ederler. Hepsi yan yana 1025 sayısını verir ki bu müddet dolunca Türkler (=Müslümanlar) zayıflayacak, yenilecek ve son bulacaklardır. Gene ünlü bir Türk yazarın alefe 17 sayısını eklediğini anarak hesabını Muhammed'in hükümlerinin başladığı yıl, artı 1025, artı 17 sayılarının toplamı olarak 1683 sayısına ulaşır. Böylelikle Viyana'nın işgalinin Türklerin yenilgiye uğramalarıyla son bulacağını onların inançlarından yola çıkarak bile göstererek dindaşlarını zaferin kesin olduğuna ikna etmek suretiyle gayrete getirmeye çalışmaktadır.

Sancta Clara Hz. Muhammed'in yaşamını anlatırken son derece resimsi ifadeler kullanarak bir tür kötülük karikatürü çizer. Babası Abdalas (Abdullah) büyük bir büyücüdür; annesi, Hemina (Amine) adlı Yahudi bir kadındır. Çocuk yaşta Muhammed arkadaşlarıyla oynarken kaçırılmış, zengin tüccar Abdemonapli'ye (Abdülmuttalip) satılmıştır. Muhammed'in deve güderken hava açık olsa bile başının üstünde kara bir bulutla dolaştığı şeklindeki epey yaygın mucizesine atıfta bulunur. Muhammed Abdemonapli'ye gizlice zehir içirerek ölmesini sağlamış, geride bıraktığı dul Eadigae'yle (Hatice) evlenmiştir, kadın ölünce de yüklü mirasına konmuştur. Bu miras önemlidir çünkü bu sayede pek çok kişinin dostluğunu kazanmıştır. Gene kötü çağrışımlı bir imgeyle yazar onu gece kuşlarına benzetir. Bu benzetme rasgele değildir çünkü gece kuşları dolunayda öterler, dolunayınsa Müslümanlar açısından sembolik değeri bellidir³. Ona yol gösterenler arasında İstanbul'dan kaçmış Sergius adlı bir keşiş ile Joannem diye ünlü bir İbrani Talmut alimi vardır. Bu bilgiler de gene daha sonra ortaya çıkaracağı kutsal kitabın kimin eliyle yazıldığını göstermek için birer dayanak teşkil eder. Bütün bu ayrıntılar anlaşılacağı üzere hep Muhammed'in ve onun dininden olanların nasıl yanlış bir yolda olduklarını göstermek içindir. Böylelikle Sancta Clara pozisyonunu berkitmektedir. Sancta Clara Hz. Muhammed'in Cebrail'den vahiy alma ve Tanrı'yla bizzat konuşma iddiasını, fuhuş ve sefahati dolayısıyla kapıldığı hastalıktan ötürü öfkelenip yerlere yığılıp ağzından köpükler saçmasına bahane diye gösterir (s. 13). Burası dikkat çekicidir çünkü bilindiği üzere bundan yaklaşık 200 sene sonra Dostoyevski de *Budala* romanında (1998: 329) Hz. Muhammed'e sara hastası yakıştırması yapacaktır. Hıristiyan dünyadaki bu algının köklerini böylelikle -en azından şimdilik- Santa Clara'ya kadar götürmek mümkün olmaktadır.

Hz. Muhammed'in inancının yaygınlık kazanışını ise hem hilekarlığına, hem bedenî hazları öne çıkarışına hem de bu minvalde 40 karı alacak denli "pis kokulu bir keçi" (s. 13) oluşuna bağlar. Bunların hepsi insanların onun yanına katılmasını sağlamış, yanlarından ayrılmalarını ise ölüm cezası korkutmasıyla engellemiştir (s. 13). Onun başka inançtan olanların topraklarını yağmalamayı Tanrı'nın sevgisini kazanmanın şartı diye göstermesini ise Sancta Clara gene Viyana işgalinin haksızlığını zımnen vurgulamak için kullanır. Buraya kadar çizdiği Muhammed tablosu da aslında Türklerin sahip olduğu inancın kökleri itibarıyla nasıl çürük olduğunu göstererek aynı çürüklüğü onlara da isnat etmek içindir. Bu çıkarımı yapmaya olanak tanıyan en kaydadeğer veriyi metnin kurgusu sağlar çünkü Sancta Clara Hz. Muhammed'in ölümünden sonra yerine geçen 25 halifeyi teker teker adlarıyla andıktan sonra (s. 15-16) silsilenin devamında Türkleri anlatmaya geçer. Fakat bundan önce Hz. Muhammed'e isnat edilen fiilleri görmekte yarar vardır: Kendisini evlat edinen Abdemonapli'yi (Abdülmuttalip) zehirle öldürme suretiyle cinayet; cinayet sonrası, aralarında dul kalan karısı Eadigae'nin (Hatice) de bulunduğu terekesini bir tür gasp; kendine rehber bildiği üç kötü hocanın etkisiyle Hıristiyanlık yasalarından çalıntılarla ve "hayal mahsulü şiirler ve asılsız yalanlarla" "lanet Alcoran (Kur'an-ı Kerim)" (s. 12, 101) kitabını telif; yalancı peygamberlik; zina ve sefahat. Bunların yanı sıra hakkında da doğrudan şu nitelermeler geçer: "Melun yılan tohumu Muhammed" (s. 11); "gece kuşu" (s. 12); "hilekar canı", "pis kokulu bir tür keçi" (s. 13); "şeytani adam" (s. 14); "alçak Muhammed" (s. 16, 20); "gulyabani Muhammed", "Muhammed'in pisliği" (s. 18, 41); "alçak Muhammed", "melun Muhammed", "şeytan

³ Metnin dört yerinde geçen "Osmanlı hilali" (s. 37, 52, 64, 75) tamlaması da bununla ilişkilendirilebilecektir.

Muhammed” (s. 41); savaşta el açılıp dua edildiğinde, yanlarında durması istendiğinde Lehlerden darbe aldıkları için “her halde evinde olmadığı” için dualarını işitmeyen “zavallı Muhammed” (s. 61).

Yukarıda Hz. Muhammed’le ilgili pasajlara bu denli ayrıntılı yer verilmesinin nedeni, daha önce de belirtildiği üzere Türklerin onunla ve yaydığı inançla denk tutulması olgusudur, dolayısıyla Hz. Muhammed’e yöneltilen isnat ve yakıştırılan sıfatlarla, eserin üstüne bina edileceği Türklerin karakteri hakkında hazırlık yapılmış olmaktadır.

Peki Sancta Clara’ya göre kimdir Türkler?

Vaktiyle öylesine bir araya gelmiş İskit kavimleridir, tıpkı bizdeki çingenelere benzerler, kuvvetleri öyle artmıştır ki Asya’yı da fethetmişlerdir [...] miladi 1300 yıllarına dek başsız yaşamışlar [...] güçlü ve muzaffer birinci Othoman’ı (Osman) kralları seçmişlerdir, bunun sülalesi Tataristan’da saman kaplı, direk destekli bir köylü kulübesinden gelmedir. (s. 16)

Türlere köken bakımından hep topu birkaç satır ayrılmasının nedeni gene büyük oranda Müslümanlıkla denk tutuldukları andan itibaren kayda değer görülmelerinden ileri geliyor olmalıdır. Türkler hakkında tarihî kaynaklar gerçi yok denecek kadar azdır ama en geç Haçlı Seferleri itibariyle varlıklarından haberdar olduğu tarihî bir vakıadır, bununla birlikte esaslı bir güç olup Hıristiyan alemine düşman sayılmaları, aşağıda da görüleceği üzere Osmanlı’yla birlikte başlar. Esasen ırk kökeni 17. yüzyıl dünyasında zaten anlamlı bir veri değildir çünkü değer atfedilmez. Bu bakımdan din temelli bakış açısından Türklerin yukarıda uzun uzadıya anlatılan peygamberleri nispetinde önemleri olacaktır, yani Müslüman olmadan önceki Türk’ün bu kitap bakımından önemi yoktur. Bu değerli bulguyu tespit ettikten sonra Türk algısını inşa eden adlandırma ve sıfatlara yakından bakalım.

3. Ezeli ve Geleneksel Düşman

Makalenin bu kısmına kadar aslında doğrudan Türkler hakkında bir şey söylenmeyip dinlerinin kurucusu Hz. Muhammed’e ilişkin çizilen tabloyla bir hazırlık yapıldığından ve Hz. Muhammed tablosunun, bu anlamda bir benzetme yapılabilecek olursa, Türk’ün çizilecek resmine zemin rengi oluşturduğundan yukarıda söz edilmişti. Devrinin en ünlü vaizi olup günümüze kadar hatırı sayılır şöhretini korumuş bulunan Abraham a Sancta Clara’nın vaaz üslubunda ne gibi özellikler bulunduğu da Giriş bölümündeki ilgili alıntıda hatırlanacak olursa kanlı-canlı suretler ve imgeler kullanarak vaazların, özellikle de bu makalede incelenen *conchetto*, yani belirli bir konsept veya konuya yönelik olanların genel özelliği gereği hele de dönemin eğitimsiz cemaati göz önüne alınca onun bilgilendirici değil daha çok duygulandırıcı bir dil kullandığı belirlenebilecektir, nitekim bu tarz vaazlarda dikkat çeken dil oyunları, yeni türetilmiş imgesel ve mecazi bağlantılara (krş. Bitter 1997: 270) Abraham a Sancta Clara’da da sıklıkla rastlanır. İşte duygulara hitap edip onları harekete geçirmek için de vaiz-yazar pek çok sığ ve yeni adlandırmaya başvurmuştur. Bunlar arasında kullanım sıklığı açısından en dikkat çeken bölüm başlığında da anılan “ezeli/azılı/baş düşman” (Erzfeind) ve “geleneksel/mevrus düşman” (Erbfeind) terkipleriyle rastlanan düşmanlık ve sırasıyla her örneğine yer verilecek hayvanlık nitelendirmeleridir. Dolayısıyla aşağıdaki örnekler bu iki düzlemde öbeklenerek verilecektir. Yeri geldikçe kimi nitelendirme ve benzetmelerin net anlaşılabilmesi için, geçtikleri bağlam da gösterilecektir. Bu iki öbeğin dışında kalan pek çok sair ad ve sıfat da hemen sonra serimlenecektir. En sonundaysa hiçbir sıfat ve başka adlandırmayla anılmayan örnekler temas edilip bundan çıkarılabilecek anlamlı sonuç var mıdır sorusuna yanıt aranacaktır. Bu gruplar arasında elbette geçişkenlikler vardır ama makaleyi tekrara boğmamak adına her örneğe -bir yenilik katmadığı sürece- yalnız tek bir grupta değinilecektir.

İlkin düşmanlık zemininde başlayalım; Türk azılı düşmandır, “geleneksel düşmandır” (s. 16, 34, 42, 46, 48, 50, 57, 60, 129), “geleneksel düşman Osmanlı” (s. 34, 41, 68, 73, 78, 99, 121), “geleneksel düşman Türk” (s. 88, 99, 119, 120), “düşman Osmanlı” (s. 38, 42, 54, 56, 58), “düşman Türk” (s. 54) şekilleri de mevcuttur. Tıpkı ilkin Yunanların, sonra Romalıların kendilerinden olmayanlara barbar demeleri gibi Hıristiyan gözünde de Türkler barbardır. Barbar nitelendirmesine metnin muhtelif yerlerinde rastlanmaktadır (bkz. s. 21, 22, 27, 45, 106). Bu barbarlık kimi zaman boyunduruk ismine sıfat olur. “Türk boyunduruğunun gaddarlığı altında” (s. 22) kalan pek çok ülkeye dikkat çekilmesi bu

cümledendir, gene benzer olarak “barbarların hizmeti” (s. 39, 46), “barbar boyunduruğu” (46) veya “barbar ayaklarıyla çiğnedi” (s. 45) denirken kastedilen Türk’tür. Düşmanlık başlığına sokulabilecek bir başka adlandırma ise metinde hayli sık rastlanan tiranlık yakıştırmasıdır. Ya “Türk tiranı” (s. 23, 34, 39, 47, 67) veya “Osmanlı tiranı” (s. 51) diye geçer, ya “tiran gaddar” (s. 27, 45), “tiran hükümlerliği” (s. 40), Yahudi kralı Herod’dan esinle “Herod tiranı” (s. 41), “gayriinsani tiran” (s. 45, 59), “ejderha zehri taşıyan tiran” (s. 47), “tiranlık çılgınlığı” (s. 66), “deli tiran” (s. 68) veya “Türklerin tiran sultanı” (s. 121) gibi kullanımlar göze çarpar. Bu düşmanlık unsuru barbarlık ve tiranlık yanında kılıç kelimesinin anılmasıyla perçinlenir. İlk ikinci başlıkta “Ha gayret Hıristiyanlar! Türk kılıcı kapıya dayandı” (s. 23) ifadesiyle yer alırken sonraları “barbar kılıcı” (s. 26, 74), “Osmanlı kılıcı” (s. 34), “doymak bilmez kanlı kılıç” (s. 51), “Muhammed’in kılıcı” (s. 63), “kana susamış kılıç” (S. 88) diye de zikredilir. Ayrıca gene benzer şekilde Türklerin insan ticareti -kastedilen köle tüccarlığıdır- yaptıklarından bahisle bu fiil “Türk gaddarlığı” (s. 46) diye nitelenir.

Düşmanlıktan sonra ve düşmanlığı pekiştirici olarak hayvan benzetmelerine geçelim. Kitabın başlığında da yer alan “sülük” adı kimi zaman sadece “Egel” kimi zaman da içindeki “kan [Blut]” kelimesini vurgulama isteğinden olacak “Blut-Egel” diye görülür. Metinde sadece Türkler için kullanılan ve kitabın başlığı da dahil çok defalar rastlanan bu ada çoğunlukla sıfatlar da eşlik etmektedir. İlk örneğini “Şu doymak bilmez sülük daha yeterince [kan] emmemiş” (s. 18) cümlesinde görmekteyiz. Eser boyunca “Osmanlı sülüğü” (s. 126), hatta aynı bağlamda “Osmanlı solucanı” (s. 40), “Osmanlı yırtıcı kuşu” (s. 121), “gözünü kan bürümüş takipçi” (s. 40), 6. bölüm başlığındaki “kana susamış Türk/Osmanlı tiranı” (s. 43, 74), “Türk sülüğünün kudreti” (s. 53), “kana susamış/hunhar Hasan Paşa” (s. 71), hatta insanın gözünde daha da rahat canlandırabileceği bir imgeyle IV. Mehmet’ten bahisle “Hıristiyan kanı dişlerini [ağzını] sulandıran” (s. 51) denirken de kastedilen gene aynı özelliklerdir. Ama pek çok yerde gaddarlık ve vahşiliğin timsali diye gösterilecek II. Mehmet (Fatih) Türk sarayının da gördüğü en “gaddar kan emici sülüktür” (s. 48). İnsanları tarifte hayvan benzetmelerine başvurulması, bilindiği üzere, pek çok dilde, kültürde sık rastlanan bir olgudur ve son derece işlevseldir çünkü benzetilen hayvanın özellikleri başka bir araca gerek kalmaksızın benzetme unsuruna aktarılmakta, böylelikle kuvvetli bir imge yaratılması kolaylaşmaktadır. Nitekim “Tataristan’dan” çıkıp Asya’yı ve Afrika’yı ele geçiren, sonra da Avrupa’ya giren Türk, toprak ala ala, yani Sancta Clara’nın benzetmesiyle kan eme eme doyamayan bir sülük diye tasvir edilir. “Doymak bilmez Türk’ün boğazı” (s. 20) “dünyada cennet” olan Konstantinopolis’i de almış, gene doymamıştır.

Sülüklük, kan emicilik vasfına eşlik eden en belirgin öğelerden biri vahşilik/yırtıcılıktır. Bu da ilkiyle paralel kullanılır. “Yırtıcı/vahşi Türk kurşunun pençeleri” (s. 21), “yırtıcı Türk kuşu” (s. 60) veya “kötü, vahşi hayvan” (s. 52) pek çok yerde onun saldırganlığına ve savaşçılığına işaretlerle kullanılır. Tevekkeli değil Yunan’dan, Bulgar’a, oradan da Macar’a kadar pek çok yeri pençesine almıştır. Bir pençe benzetmesi de İstanbul ve Trabzon’u fethetmesi bakımından Fatih’e yakıştırılır, bu yerlere “pençelerini geçirmiştir” (s. 48), tıpkı I. Ahmet’in “pençeleri” gibi (s. 60). Bu genel yırtıcı kuş imgesi daha sonra “cani şahin” (s. 27) diye spesifikleştirilmekte, hatta “çıkarmasıyla Hıristiyanlarda nifak çıksın diye bekleyen yırtıcı kuş” (s. 38) gibi ayrıntılı gerekçelendirme ve benzetmelere de başvurulmaktadır. Yırtıcı hayvan imgesine “dördüncü Türk imparatoru Beyazıt’ın (Baizethes)” kıydığı Hıristiyanlar bağlamında yazarın ona doğrudan “yırtıcı kurt unvanı” (s. 47) yakıştırmasında da rastlanır. Oysa gene Türk milletinden olmakla birlikte Timur sırf onu durdurduğu için düşmanımın düşmanı dostumdur kabilinden “büyük Timur (Tamerlanes)” (s. 47) diye yüceltilir.

Yırtıcılık kadar, belki daha da çok başvurulan bir benzetme “köpek” benzetmesidir. Kuşta yırtıcılığı imleyen pençe kuşla birlikte anılırken, köpekte de vahşiliğinin göstergesi olarak isim tamlaması içine diş unsuru girer: “Türk köpeğinin hırslı dişleri” (s. 22). Köpekle ilgili diğer kullanımlarsa şöyledir: “zincirini koparmış cehennem köpeği” (s. 27), “köpek Türk” (s. 38), “kudurmuş köpek” (s. 47), IV. Mehmet’ten bahsedilirken Hıristiyanlara “havlayan şu kibirli köpek” (s. 51) veya köpek denmese de akla doğrudan köpek getiren “yıllarca süren kudurmuşluk ve saldırganlık” (s. 67). Yukarıda yırtıcı kuş örneğinde gözlemediğimiz bir benzeri burada da vardır: “Düşman Osmanlı kargalar ile akbabalar yılanı kapmak için kavga ederken parsayı toplayan köpeklerden pek farklı değildir” (s. 38). Bunun farklı

kombinasyonları da mevcuttur, mesela sülûkle kullanılan “doymak bilmez” sıfatına kaplanla (Tiger) birlikte yer verilerek hem sülûğün kan emiciliği hem kaplanın yırtıcılığı tek tamlamada verilmiş olur: “doymak bilmez kaplan” (s. 27), “kana bulanmış kaplan” (s. 43) ve II. Beyazıt için de “öyle bir kaplan türüdür ki insan kanına doyamamış”, en sadık dostunu “insanlığa sığmaz şekilde katlettirmiştir” (s. 48). Aynı doymak-bilmezliğin ad olarak “gaddar obur” (s. 27) şekliyle söylenişine de rastlanır. Bir benzeri de Süleyman’ın (Kanuni) kaplan yerine “gazaplı aslan” (49) diye anılmasıdır, dolayısıyla ister köpek, ister kaplan veya aslan olsun asıl amaç vahşiliğin altını çizmektir. Ama doğrudan “kindar canavar” diye daha genel hali de vardır. Latince imlasiyle “Bestia” (s. 27, 52) diye verilen kelime Türkçeye Farsçadan geçen canavar sözüyle anlamdaştır, vahşi hayvan anlamına gelir, “Osmanlı canavarı” (s. 43), “kocaman canavar” (s. 78), Garp milletini “ısırmaya” can atan “şu Şark canavarı” (s. 64) veya “gözünü kan bürümüştür Osmanlı canavarı” (s. 52) türevleri de gözlemlenebilmektedir.

Türk’ün canavar diye nitelenişinin adeta yersiz bir yakıştırma olmadığını göstermek için kitap boyunca çeşitli örnekler verilir. Örneğin Zigetvar Seferi dönüşü elde edilen zaferi kutlamak maksadıyla 5.000 kişinin burnu kesilerek İstanbul’a götürülmüştür (s. 38). Ayrıntılı örnekler de sayılır, sözgelimi 3. Murat’ın beş öz kardeşini kendine rakip olmasınlar diye boğdurması, Beyazıt oğlu Selim’in babasını zehirletip tüm birader ve amcaoğullarını katletmesi, hatta öz oğlunu bile zehirletmek istemesi, Süleyman’ın kıskandığı oğlu Mustafa’yı “merhametsizce idam ettirmesi” ve III. Mehmet’in tahta çıkar çıkmaz 19 çocuğunu boğdurması ve daha benzeri kardeş ve akraba katli nitelikli pek çok olay bu canavarlığa delil gösterilir (s. 43-44). Bir başka düzlemde ise Konstantinopolis’in fethinde Türklerin, daha doğrusu II. Mehmet’in (Fatih) oluk oluk kan akıtması, cesetlerin yol kenarlarına dağ gibi yığılması, ruhbanı ve Hıristiyan tarikat ehlini ayaklarından astırıp diri diri karınlarını deştirmesi gibi mezalim - üstelik bunları yaparken “sarhoştur”- uzun uzadıya anlatılırken birinci elden görgü tanıklığı varmışçasına adeta olay yeri muhabirlerinin anlatışını andıran canlı bir tarz kullanılır (s. 44-45). Üstelik o “en büyük tirandır” (s. 48) da çünkü en çok Hıristiyan’ı o kıymıştır. Metnin başlarından itibaren konan bu imler ilerleyen kısımlarda gösterilenin (yani Türk’ün) ayrıca ve özellikle yazılmasına gerek bırakmadan doğrudan hayvan ad ve sıfatları üzerinden onu tanımlayacaktır.

Türkler düşmanlık ve hayvanlık eksenli nitelemeler dışında da pek çok farklı şekillerde anılmaktadır. Kitap dinî bir vaaz, düşmanlaştırılan da başka dinden birileri olduğu için dinî ağırlıklı nitelemeler dikkat çeker. Bu bakımdan zaten bir tutuldukları İslam’a ve onun peygamberine ithafla “Muhammedî pislik” (s. 18) gibi gayet ağır bir tanımlamaya yer verilirken doğrudan “Türk nedir?” sorusuyla başlayan 4. bölüm⁴ bu soruya “tam bir Deccal’dır”, “müfrit şeytandır” (s. 27) yanıtlarını verir. Hıristiyanlığın yedi büyük günahtan saydığı kibir (metinde Übermuth) de bazen yalın (s. 37, 57) bazen tamlama halinde “Türk kibri” (s. 41) veya “iktidar kibri” (s. 54) kullanılır, onun “büyük kibrini kırmak” (s. 88, 124) lazımdır. Muffti (müftü) dedikleri dinî reisleri “kafirdir” (s. 20). Tıpkı yırtıcı kurtların koyun ağıllarına dadanması gibi Hıristiyanlara Muhammedîler kadar bunca yıl tebelleş olmuş başka bir inanç çıkmamış, “lanet Kur’an İncil’e bin yıldan fazla bela” (s. 101) olmuştur. Bunun yanında Türkler “delice bir yanılığ” ve “temelsiz bir inanca” (s. 121-122) sahiptirler.

Dinî ağırlıklı olanların yanında hayli ilginç yeni isimlerin türetildiği de dikkat çeker. Sözgelimi “lanetli bir dünya hücumcusu”, “vicdansız taç hırsızı”, “memnuniyetsiz leş çuvalı”, “şarklı ejderha zehri” (s. 27), “zehirli dünya ejderhası” (s. 78) bunlar arasındadır. Bu tamlamalardaki imge gücü belirgindir. “Dünya saldırganı” (s. 27, 124) pek çok ülkeye, hatta kıtaya akın etmiş olduğundan, “taç hırsızı” akınlarda bulunduğu kralları tacından etmiş olduğundan, “leş çuvalı” (s. 27) ise muhtemelen ardında bıraktığı onca ölüden kinayedir ama sonuncusu yalın bir hakaret diye de düşünülebilir. Benzer bir kullanım da “Hıristiyan katili Osmanlı” (s. 45) tamlamasında görülür.

Hıristiyanları Türklere karşı birleştirmek için Türk’ün ne denli kötü olduğunu göstermesi gerektiğini bilen yazar tarihten onlarca gaddarlık örneği getirip Türk’ün bunlardan da beter olduğunu defalarca

⁴ Kitapta bölümler numaralandırılmamış olmakla birlikte bölüm başlıkları genelde çok uzun olduklarından takiplerini kolaylaştırmak adına kitapta yer aldıkları sırayı gözeterek numara vermeyi yerinde buldum.

zikreder. Özellikle İstanbul'un fethi sırasında yapılan zulüm ve işkencelerden bahsettikten sonra Türklerin kentin orta yerinde Hıristiyanları hayvanlar gibi pazarladıkları köle çarşıları olduğunu anlatır (krş. s. 46). Kölelere öyle fena muamele edilmektedir ki Firavun zulmü altında inleyen İsrail kavmi bile bunun yanında az kalmaktadır.

Kıydığı Hıristiyan nispetinde gaddarlıklarına vurgu yapılan ve adları ile öldürdükleri Hıristiyan sayısı tek tek sayılan padişahlar arasında sözgelimi "üçüncü Türk monarkı" "Osmanlı Nero'su" (s. 47) diye anılır. *Britannica* İS 1. yy.'da yaşayıp hükmetmiş bu Roma imparatorunu Roma'nın büyük kısmını harap etmiş yangını bizzat emreden ama daha da önemlisi Hıristiyan düşmanlığıyla parlayıp Hıristiyanları infaz etmek üzere "Domus Aurea" adlı kocaman bir meydan kurmuş birisi diye tarif eder (bkz. 2006: 1244-1345). Öyleyse belleklerde Hıristiyan katili diye yer etmiş ünlü Roma imparatorunun adının yinelenmesiyle Murat'ın (Hüdavendigâr) ne denli büyük bir düşman olduğu daha fazla anlatmaya gerek duyulmaksızın çağrıştırılmış olmaktadır. Süleyman (Kanuni) için "azman bir insan boğan" (s. 49) veya tüm Türkler için genel olarak "Hıristiyan katili tiran" (s. 49), "böbürlenmiş Hıristiyan katili" (s. 78) nitelendirmeleri bu türetmeler arasındaki en ilginçlerindedir. Bir başka örnek gene kan emiciliğinden kinaye "doymak bilmez Hıristiyan düşmanıdır" (s. 74). Hıristiyan katili terkiplerine getirilen bir çeşitleme de "Hıristiyan saldırganı"dır (s. 99). Büyük günahlardan sayılan kibir günahıyla öne çıkan "Türk Calut'unun" kibri kırılmalıdır, buradaki dinî gönderme, Kitab-ı Mukaddes'te kıssası anlatılan, Davut Peygamber'e karşı çıkınca onun tarafından öldürülen kişidir ki bundan kinaye Türk'ün hak dine ve peygambere karşı, sapkın bir inancı olduğunu zımnen duyurmaktır denebilir.

4. Sıfatsız Türk

Bu bölümde Türk kelimesinin önüne herhangi bir sıfat almadan, bir tamlamaya sokulmadan, yalnız kullanıldığı yerlere bakarak kimi vargılara ulaşılabilecektir. Bunu yaparken üstbakişi korumak adına benzer kullanımlar öbeklendirilecektir.

27 ve 34. sayfalarda "Türk" sözü yalnız kullanılır: "Türk nedir?" ve "Türkler bize köpek der [...]". Fakat hemen sonrasında onu tarif ederken en abartılı tasvir ve tahkirlere başvurulur. Dolayısıyla niteleme sıfatla önden değil benzetmelerle sondan gelmektedir.

37. sayfadaki yalnız kullanım Hıristiyanlar birlik olsa "Türk'ün İstanbul'da daha az pilav yiyeceğini" öne sürerek kelimeyi gene olumsuz bir bağlama yerleştirirler. 38. sayfadaki ikinci nötr kullanım sonrasında ("[...] vaktiyle Türkler Zigetvar civarı pek çok kaleyi fethettikten sonra") gelen açıklama, yani Türklerin Zigetvar zaferinin ardından kestikleri 5000 burnu yanlarında İstanbul'a götürdükleri haberi, dolayısıyla yaptıkları işin kötülüğü başka sıfat takmaya gerek bırakmamıştır denebilir. Sayfa 49'da da ilkinde aynı cümlede içinde "geleneksel düşman" geçtiği için ayrıca sıfat konmamış, ikincisindeyse Türkler zafer elde edemedi için ayrıca nitelemeye, sayfa 52'de keza "rezil bir kan banyosu" yaptırdığı için yanına sıfat koyulmasına gerek kalmamış görünmektedir.

38. sayfada Türklerin mizacı anlatılır, zafer elde edince Tanrı'ya ve peygamberine el açar, şükrederler. Hıristiyanlar da öyle yapmalıdırlar, yani örnek alınacak tavır varken nötr kullanım göze çarpmaktadır ki en belirgin örneklerine bu makalenin 5. bölümünde yer verilecektir. Bunun bir benzeri de 40. sayfada görülür: Türk elçisi Fransız Sarayı'ndadır, lavta çalınacakken çalgıcının tellerin akordu için geçirdiği zamana bakınca kendi kemancısını getirir, kemanında iki tel vardır ama hoş nameler çıkarır, işte Hıristiyanlar da bu meselden örnek almalıdır. Örnek alınacak tavırlar bakımından bir diğer anış 59. sayfadadır, Türk'ün Tanrı'nın inayetine muhtaçlığıyla dindarlığı vurgulanır, yine bilhassa 5. bölümde gözlemleyeceğimiz gibi dindarlık onun en mütemyiz özelliğidir.

39. sayfada ilk nötr kullanım anlamlı veri sunmazken ikinci kullanımın nötr oluşu atıfta bulunulan bir Fransız yazara göre o kişinin Hıristiyanlığa ihtida etmiş, dolayısıyla kendi cemaatlerine dahil olmuş bulunmasındandır. Aynı sayfadaki üçüncü kullanım Hıristiyanlar ayrı düşüp yara alırken yağma yapan Türk'ü anlattığından gene olumsuzdur.

53-55. sayfalarda Türklerin askerî gücü anlatıldığı ve birliğe çağrılan Hıristiyan alemlerini düşmanını tanısin diye aydınlatıldığı için sıfat ve adlandırmalara pek rastlanmaz, döktürülen iri iri toplardan, muazzam asker sayısından, yeniçeriler ve sipahiler gibi ayrıntılarına girilmemekle birlikte herhalde sırf adlarının yabancılarından olacak cemaati etkileyeceği düşünülen pek çok birliğin isimlerinden söz edilir.

Sayfa 57'deki kelimenin taşıdığı nötrlük karşılarında yenmeyi istedikleri Türk olmasından ileri gelebilir.

66. sayfa itibariyle bir milat konmakta, buraya kadar Türklerin yengilerinden söz edilip düşman güçlü yanından tanıtılırken sonrasında Hıristiyanların elde ettiği mevzi zaferler gösterilmektedir. Bu bakımdan bu sayfadaki ilk nötr Türk kelimesinde yüz elli binlik Türk ordusu "Hıristiyan müdafaasıyla darmadağın edildiğinden", ikincisinde de gene dize getirildiğinden herhangi bir tamlama veya sıfat ihtiyacı duyulmamış, 67. sayfadakilerde ise Türklerin yenilgileri sıralaması sürdürüldüğünden ilk nötr anışta zaten mağlup edildiği için, ikincisinde tiran oluşundan söz edildiği için, üçüncüsünde ise Tanrıları onları terk ettiği için bir sıfat veya ad tamlaması gereksinimi doğmamıştır.

Örnek alınacak Türk'tekine benzer bir durum 68. sayfada dikkat çekmektedir, buradaki ilk kullanımda olumlu bir sıfata yer verilir: "12 bin seçkin Türk", ne var ki buradaki olumlu sıfat görünüşte Türk'ü nitelerken aslında "seçkin" erleri yenen Hıristiyan askerlerinedir. Aynı sayfadaki ikinci anışta "rezil rüsva kaçtıkları" için hiçbir sıfat kullanılmamıştır, keza bir sonraki sayfada da gene defalarca mağlubiyetlerden söz edildiği için kelime nötr bırakılmıştır, fakat buradaki dikkat çeken taraf aynı fiilleri Türkler yapınca gaddarlık olurken (krş. 4. bölümde özellikle II. Mehmet'le ilgili çözümlenmeler) Hıristiyanlar yapınca bunun örtük bir kıvanma ve açık bir teşvik sebebi haline gelmesidir. Seçkinlikten sonra niteleme dozu daha da arttırılarak 70. sayfada bu kez "kellifelli Türk ordusu" tamlamasına rastlanır, buradaki olumluluk da gene söz konusu Türkler yenildiği içindir, yani Hıristiyanlar koskoca bir orduyu yenmiştir, dolayısıyla o ordudan daha üstündürler anlamı taşır. Sonraki sayfa bu kez "kellifelli Türk donanması" der ve maksadı bir önceki sayfadakiyle aynıdır. Bunu sayfa 72'deki "25 kadar topuyla birlikte 180 büyük Türk gemisi" izler ama dindaşları "kibar takımından Türkleri canları istediği gibi öldürdüğü, yağmaladığı ve esir aldığı için" toplar ve kocaman gemiler gene mağlubiyetin konusu olur.

Sayfa 73'te Türk kelimesinin bir terkibe sokulmayışı Türklerin çokça korkmalarına bağlanır öyle ki "Tanrı onlara sert, bize merhametli davranmıştır".

82. sayfa ilk aşamada güçlü Türk, ikinci aşamada yer yer yenilmeye başlanan Türk imajından sonra bu kez "bunların iyi ve tecrübeli savaşılar olduklarına kimse samimiyetle karşı çıkamaz" gibi bir hak teslimiyle birlikte onların da herkes gibi insan olduğunu göstererek üçüncü bir aşamaya geçer. 83. sayfa ise bu üçüncü aşamanın tescili niteliğindedir, burada 50 kuvvetli Türk'e yalın kılıç karşı duran tek bir Barbarossa ordusu askeri örneğiyle metnin asıl amacı olarak gene teşvik ve tembih niyeti güdülmektedir. 115. sayfaya kadarki nötr anışlar 5. bölümde Türk'ün meziyetleri başlığında inceleneceğinden burada ayrıca değinmiyorum.

Son olarak 120 ve 124. sayfalarda önünde "karşı" edatı olmasıyla ilintili görülebileceğinden, 122. sayfada Türklerin üstün gördükleri veliler anlatıldığı ve ne kötülenecek ne yüceltilecek bir durum söz konusu olmadığından, bir sonraki sayfadaysa dualarının zaten boşa çıktığı belirtildiğinden herhangi bir sıfat veya adlandırmaya rastlanmamaktadır. 131. sayfa kitabın son bölümünü teşkil eden topluca duanın başlangıcı olup burada geçen Türk kelimesinin önünde pejoratif sıfat yoktur, takip eden sayfadaysa gene Tanrı'ya yakarış ve duayla ilgili olduğundan münasip kaçmayacak bir ifadede bulunmaktan imtina edildiği göze çarpmaktadır.

5. Türk'ün Meziyetleri

Yukarıda eserin büyük kısmını kaplayan olumsuz Türk nitelemelerini örnekleriyle ayrıntılandırdıktan sonra şimdi Giriş bölümünde belirtildiği üzere metin çözümlemesinin ikinci düzlemini oluşturan, inceleme nesnesinde küçük bir alan işgal etse de eserin geneli açısından kayda değer özellikler barındıran olumlu sıfat ve adlandırmalara yer verilecektir. Eser boyunca Türk'ün gerçi yer yer olumlu

kimi özelliklerden söz edilir ama bunlar bir önceki bölümün son kısmında da gördüğümüz üzere aslında düşman üstünden kendini yüceltme amacı güderler. Bununla birlikte özellikle 101-115 sayfaları arasında “Türklerin dinsiz imansız kuralları her ne kadar cehennem örsünde dövülmüşse bile” onlarda öyle bir şey vardır ki “biz Hıristiyanları utançtan kıpkırmızı eder” (s. 101) diyerek Türklere bakıp örnek alınması gereken meziyetlere yer verilir. Bunun önemi 17. yy.’da Türk’e dışarıdan bakışın ağırlıklı olarak her ne kadar son derece kötü ve tahkir edici yönlerini barındırır da eserin “azılı düşmanı” anlamaya dönük çabalar da içermesi, bu sayede bir karşılaştırma unsuru da barındırmasındandır. Her defasında önce Türklerin örnek bir davranışı anılır, Hıristiyanlar onlara kıyasla zemmedilir ama sonrasında Türkleri örnek almaları gerektiği, nitekim kendi tarihlerinde de pek çok azizler ve peygamberlerden görüldüğü üzere bunun nice numunelerinin olduğu kaydedilir.

Peki Türkleri (1. bölümü hatırlayarak Türk denince Müslüman’ın anlaşıldığını unutmamalım) bin seneden fazla başlarına bela eden ne olmuştur? Onlarda olup Hıristiyanlarda eksik kalan nedir? Bu sorulara aranan yanıtlar okuduğunuz makale açısından son derece değerlidir.

Abraham a Sancta Clara’ya göre Türkler Hz. Muhammed’e Tanrı değil peygamber diye taparlar. Tanrı kelamını yerdeki kağıtta görseler eğilip hürmetle kaldırırılar:

Türkiye’ye⁵ seyahat eden kimse yerde tek parçacık kağıt bulamayacaktır, yerde en ufak kağıt parçası bile görseler temennayla ve huşuyla yerden kaldırırılar [...] sebebi [...] Tanrı adının çokça yazıldığı kağıdın yerde durmaya veya ayaklar altında çiğnenmeye layık olmayışıdır. (s. 101)

Demek ki Hıristiyanlar utanmalı, Türkleri örnek almalı, Tanrılarına ve kitaplarına aynı hürmeti göstermelidirler çünkü anlaşılan Türkleri şimdiye dek başarıya ulaştıran sebeplerin başında bu gelmektedir. Aynı hürmeti tapınaklarına da sunarlar:

Buralara gitmeden önce her defasında tüm vücutlarını tertemiz yıkarlar, hatta içerideyken de öylesine disiplin ve mukaddes bir edeple davranırlar ki öksürmeye veya arındırıcı çıkarmalara [tükürmek] bile tahammül gösterilmez; [...] terbiyesizce gevezelik eden çıksa cemaatin kızgın laflarıyla tapınaktan derhal kovulur, adamakıllı bir de para cezasına çarptırılır. (s. 103-104)

Vücutlarını yıkamaktan maksadın aptes ritüeli olduğu anlaşılmaktadır. Hıristiyanlar da tıpkı Türkler gibi mabetlerine tertemiz girmeli, oraları “yol geçen hanına” (s. 104) çevirmemelidirler. Türkler öksürmekten bile kaçınıırken Hıristiyanlar ağızlarına olmadık pis laflar almaktadırlar.

Türkler her ne kadar barbar diye görülse de yukarıda sayılan dinî meziyetleri yanında fakir ve muhtaçlara da “son derece merhametlidirler” (s. 106). Muhammed adı yukarıda hemen her geçişinde olumsuz bir sıfatla nitelenmişken burada tıpkı bir üst bölümün son kısmında ağırlıklı olarak gözlemediğimiz işlevle gerçi herhangi bir nitelime yakıştırılmaksızın anılır ama anılmasının ardından gelen “dalaletle sapmış inançtan olsalar” da (s. 107) ibaresiyle Sancta Clara bir Hıristiyan vaizi olarak bu dine baktığı konumu berkitir. Bununla birlikte Muhammed’in buyruklarına uyan Türkler onun “herkes elindekine göre sadaka vermelidir” (s. 107) talimatına “canla başla” sarılıp “nice hastaneler kurmakla kalmaz”, bu hastanelere aynı zamanda “vakıflarla ebediye gelir” de temin ederler. Buralara (vakfiye ve külliyeler kastediliyor olsa gerektir) gelenler “üç gün ne ihtiyaçları varsa” görülerek ağırlandır. Üstelik sadece insanlara değil “akılsız hayvanlara” da merhametlidirler, yollara yiyecekler bırakırlar ki “havada uçan mini mini kuşlar yemek yiyebilsinler” (s. 107). Hıristiyanların bu “gayrihıristiyanlardan” işte bu merhameti öğrenmeleri şarttır: “Şu halde sadaka vermeyi Türklerden öğren” (s. 110).

⁵ Türklerin Avrupa’yla kurduğu ilişkilerin başlangıcından bu yana Avrupalı halkların onların yaşadıkları topraklara Türkiye adı verildiği malumdur, burada da Türkiye’nin resmî olarak devletin adı olduğu cumhuriyetin kuruluş tarihinden yaklaşık üç yüzyıl öncesinde bile aynı adla anıldığına dikkat çekmekte yarar vardır.

Bir diğerk dinî meziyetleri haftalarca katı bir oruç tutmalarındır, “gün doğumundan batımına dek ağızlarına hiçbir şey sürmezler, hatta tarlalarda çalışanlar bile yazın en harareтли sıcaklığında bir damlacık suyla bile serinlemezler”, Hıristiyanlarsa kendi oruçlarını öyle istisnalarla esnetmişlerdir ki “sudaki balık” (s. 114) gibidirler, yani orucun getireceğı yoksunluk şöyle dursun bolluk içindedirler.

Bu dinî ve sosyal meziyetlerinin yanında Türkler “acayip adalet meraklısıdırılar” (s. 110)⁶. Onların iyiliğı ödüllendirip kötülüğü cezalandırdıklarını belirten yazar Osmanlıların adalet erdemini anlatan bir başka kitaba uzun bir atıfla “Türkler hiçbir haksızlığı cezasız bırakmaz” (s. 110) diyerek falakadan idama kadar türlü türlü cezalarını teker teker sayar. Adalet erdemini elbette yalnız cezadan ibaret görmez. Ona göre “kötülüğün cezalandırıldığı yerde, hiç şaşmaz, kamu refaha erer” (s. 111). Ayrıca sadece ceza değil mükafat da olmalıdır, nitekim “adaletin öbür unsuru iyiliğın ödüllendirilmesidir”. (s. 112) Bununla ilgili küçük bir bilgiyi kitabın ortalarında paylaşır, Türk imparatorunun kızlarıyla evlendirilenlerin nicesi sığır çobanlığı yaparken savaştaki meziyetleri ve kahramanlıklarıyla yüksek mevkilere getirilmişlerdir (krş. s. 84). Oysa Hıristiyanlardaki durum bunun tam tersidir, öyleyse Türklere bakıp örnek almalıdırlar. Türklerde savaş tanrısı Mars’takine benzer “cengaverce cesaret” (s. 112) büyük mükafatla karşılır. Üstelik Türkler herkesi “liyakatine göre” (s. 113) ölçerler.

Acayip adalet meraklısı olmaları gibi aynı zamanda “acayip ölçülülük meraklısıdırılar, tuz, sarımsak, ekmek ve ekşi süt [yoğurt kastediliyor olabilir] buldular mı midelerinin istediğı borç ödendi demektir” (s. 113). Yolculukta sıcak yemeğı umursamaz, gene meyve ve yoğurtla geçinirler. “Ortadaki toprak çanaktan” yer, yemek bitince kalan suyunu da içerler. “Domuz eti, kaplumbağa, salyangoz ve sair haram yiyecekleri” (s. 115) yemek nedir bilmedikleri gibi “şarap da Müslümanlara zaten yasaktır” (s. 113). Gene Hıristiyanlarda durum tersidir, ölçülülük nedir bilmediklerinden Türkleri kendilerine örnek almalıdırlar.

Türklerin dinî olanları başta gelmek üzere sosyal ve hukuki meziyetleri böylece sıralanmaya devam ederken Sancta Clara onların şans oyunlarından kaçınmak gibi daha nice “övgüye layık adetleri” olduğundan bahseder ve meseleyi epey uzatarak muhataplarını şüpheye düşürmemek için olsa gerek listeyi bitirir ve anlatma gerekçesini tekrar hatırlatır, Türkleri örnek almalıdırlar zira Tanrı, kitabında karınca ve sair akılsız hayvanattan bile ders almayı tembihler (s. 115). Demek ki kitabın başından beri sayılan ağır sıfatlara rağmen Tanrı buyruğuna uyup düşmandan dahi bir şeyler öğrenmek gerekir. Nitekim Tanrı Hıristiyanların kötülüğünü cezalandıracak “kamçı” (s. 123) olarak Türkleri yollamıştır.

6. Sonuç

Abraham a Sancta Clara’nın kapıdaki Türk tehlikesine karşı Hıristiyanları birleşmeye çağırıldığı eserinde göze ilişen ilk olgu Türk ve Müslüman/Muhammedî kelimelerini anlamdaş kullanmasıdır. Bu anlamda en başta Müslümanların peygamberini tanıtırken onca ayrıntıyı anması ve son derece ağır sıfatlar yakıştırmasının daha sonra o ve onun milletiyle bir tutacağı Türklere takacağı ad ve sıfatların peşrevi olduğunu tespit ettik. Bu demektir ki Hz. Muhammed için söylenen sözler özellikle Türklerin inancının çürüklüğünü göstermek bakımından mensup oldukları dinin önderi üzerinden kendilerine de sirayet etmektedir.

Sıfat ve adlandırmalar bir kez Türk’le aynı bağlamda, onu tarif etmek amacıyla kullanılınca daha sonra geçtikleri yerlerde bir daha ayrıca Türk denmesine gerek bırakmayacak bir işlevlilik ortaya koymaktadırlar. Bu bakımdan sözgelimi barbar veya sülük dendiğinde, yırtıcı hayvanlardan veya bunların yırtıcılık özelliğini vurgulayan pençe, diş gibi parçalarından söz edildiğinde artık bunun Türk olduğunu açıkça söylemek gerekmez.

Kitap hiç şüphesiz ki kapiya dayanmış düşmana karşı yazılmıştır. Bununla birlikte Sancta Clara’nın Giriş bölümünde de değinildiğı üzere kullandığı son derece canlı ve harareтли dil, tespit edebildiğim kadarıyla

⁶ Gelgelelim kitabın sonundaki duada Tanrı’dan kendilerini “adaletsiz Türk’e” (s. 132) karşı muzaffer kılmasını niyaz eder. Bununla birlikte bu bir bilim değil vaaz kitabı olduğundan mantiki tutarsızlıklar göze çok ilişmemekte, duygulara hitap edilip ulaşılabilmesi, yani etkileyicilik amacı güdülmekte, dolayısıyla böylesi ayrıntılar önemini bir miktar yitirmektedir.

düşmanlık/barbarlık/tiranlık sözleriyle metinde 59 kez geçmektedir. Buna gerek hayvanlarla ilgili, gerek dinî anlamda gerekse de yepyeni türetmeler eşliğinde teşkil edilen adlandırmalar dâhil edildiğinde metnin düşmanlık temasını işleyen tek bir sayfası bile olmayacağı sanısı oluşur. Ne var ki 5. bölümün gösterdiği üzere Türklerin meziyetlerinden uzun uzadıya bahsedilmiştir.

Türklerin meziyetlerini hem de böylesine övücü ve ayrıntılı örneklerle, üstelik azılı düşmanları kapılarına dayandığı sırada açık yüreklilikle anlatabiliyor olması asırlardır başlarına bela olmuş bu “kan emici sülûge” karşı bile nispeten cesaretli bir hamledir. Ne iyi ne kötüden bahsederken yazar-vaizin sözlerinin doğruluğunu yanlışlığını tartışmak elbette bu makalenin amacı değildir, gelgelelim aralarına nifak girmiş Hıristiyan cemaatleri düşman karşısında birleştirme gayesiyle yazılmış bir metinde düşmanın meziyetlerinden bahsedilebilmesi gene de takdire değer görülebilir. Bununla birlikte yazar-vaizin derdi tabii ki Türklere güzelleme yapmak değil her ne kadar kana doymaz, barbar, tiran, köpek vs. gibi olumsuz vasıflar taşısalar da Tanrı buyruğuna uyarak onlardan bile ders alınması gerektiğini göstermektedir.

47-51. sayfalar arasında padişahlar gaddarlıklarıyla anılırken en çok Hıristiyan öldüren, en zalim ve kan emici sıfatlarını hak ederken sözgelimi Sultan Selim (Yavuz) daha ziyade doğuya sefer düzenlediğinden kötülenmez, hatta hakkında birkaç cümleden fazlası söylenmez. Bu da Hıristiyanların canını en çok yakan Fatih’in gaddarlıkta en üste oturtulduğu, Yavuz gibilerininse aşağılarda yer aldığı bir skala oluşmasına, hatta Hıristiyanları kesen Beyazıt’ı (Yıldırım) durdurduğu için Timur’un gene Türk olmasına rağmen yüceltilmesine varan bir yaklaşım sergilenmesine yol açar. Öbür yandan IV. Murat da gerçi tirandır ama fırsat bulamadığından ötürü Hıristiyanlara pek tiranlık edememiştir, bundan dolayı ona ve Sultan İbrahim’e herhangi bir sıfat yakıştırılmaz. Demek ki Türk’ün kötülüğünün salt Hıristiyanlığa zararı oranında değeri olduğu ortadadır.

Türklerin zafer nişanesi olarak kesip yanlarında payitahta götürdükleri beş bin burun gaddarlık diye nitelenirken sözgelimi 1492 yılında Hıristiyanların kazandığı muharebede “Türk kellelerinin çok sayıda arabaya yüklenip Macaristan’daki krala hediye” (s. 69) niyetiyle yollanması herhangi bir pejoratif ifade sarf edilmeksizin olağan bir şey gibi anlatılmakta, yaklaşık bir asır sonra benzer bir olayda ise “ortalığın Türk cesedinden geçilmemesi” ne kadar korktuklarına delil sayılmaktadır. Öyleyse metnin meselesi gaddarlığın kendisi değil kimin gaddarlık yaptığıdır, denebilir.

Son olarak Türk adının herhangi bir sıfat veya ad tamlaması içerisinde anılmadığı pek çok yer dikkat çektiği için böyle nötr bir kullanımın amacının ne olabileceğini ele alan 4. bölümden elde edilen bulgular göstermektedir ki Türk tek başına kullanıldığında bile ya aynı ya izleyen cümlede olumsuz bir adlandırmaya rastlanmaktadır. Yanına olumlu sıfat geldiği bağlamlara bakınca anlaşılan, bu olumluluğun onları yenen Hıristiyanları yüceltme amacı taşımasıdır. Ender birkaç yerdeki olumlu sıfatlar ise Hıristiyanların onları örnek alması gerekliliğine işaret eder. Dolayısıyla gene buna benzer bir niyetle yazılmış 5. bölümdeki özel durum bir kenara bırakıldığında Türk ve Muhammedî adlarının hemen istisnasız olumsuz bağlamda kullanıldığı göze çarpmaktadır.

17. yüzyılın son yarısında Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu’ndaki en büyük ve ünlü vaizin tamamıyla Türkler üzerine inşa ettiği bu metinde yaratılan Türk imgesi o günün insanının komşu ülke sakini Türklere bakışının son derece vahşi bir zeminde kurgulandığını göstermektedir.

Metin çözümlemesinden elde edilen bu sonuçların sosyal bilimlerin başta tarih pek çok dalında kullanılıp yeni çalışmalara da malzeme oluşturması umulmaktadır. Özellikle kitapta geçen tarihî olay ve kişilerle ilgili anlatılanların tarihçi perspektifinden değerlendirilmesi, anlatılanların sağlaması yapılarak dikkat çekici veriler sağlayabilecektir. Ayrıca Sancta Clara’nın diğer metinlerine bakıp karşılaştırma yapmak da ilginç sonuçlar doğurabilecektir.

Kaynakça

- Bitter, G., (1997). Predigt VIII. *Theologische Realenzyklopädie*, Bd. 27. G. Müller (Haz.). Walter de Gruyter.
- Collective, (2006). "Nero". *Britannica Concise Encyclopedia*. (s. 1344-1345). Encyclopedia Britannica, Inc.
- Dostojewskij, F., (1998). *Der Idiot* [Budala]. Fischer Taschenbuch Verlag.
- Goethe, J. W. v.; Schiller, F. (1987). *Der Briefwechsel zwischen Schiller und Goethe*. Staiger, E. (Haz.). Insel Verlag.
- Liliencron (Freiherr v.), R., (1912). "Megerlin". *Allgemeine deutsche Biographie*. (Cilt 21, s. 178-181). Historische Commission bei der königl. Akademie der Wissenschaften. (Haz.). Verlag von Ducker & Humblot.
- Sancta Clara a, A., (1883). *Auf Auf Ihr Christen*. Verlag von Carl Konegen.
- Schiller, F., (1993). "Wallenstein". *Dramen I*. Wiese, B. v.; Koopmann, H. (Haz.). Winkler Verlag München.
- Vancsa, K., (1953). "Abraham a Sancta Clara". *Neue Deutsche Biographie* 1. (s. 21-22). <http://www.deutsche-biographie.de/>.html
- Wurzbach, C., (1867). "Megerle". *Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich*. (Cilt 17, s. 252-262). Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei.

Makale Bilgi Formu

Yazar Notu: Bu makale Ege Zirvesi 11. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'ndeki bildirim geliştirilmiş ve genişletilmiş halidir.

Yazar Onayı: Makale tek yazarlıdır. Yazar, makalenin son halini okuyup onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazar dergide yayınlanan çalışmasının telif hakkına sahiptir. Bu çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Demiryolu Yük Taşımacılığı Ekonomik Büyüme Etkiler Mi? ARDL Sınır Testi Yaklaşımı

Does Railway Freight Transportation Affect Economic Growth? ARDL Boundary Testing Approach

Onur Yağış

Bağımsız Araştırmacı, Çanakkale,
Türkiye, onuryagis@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received: 10.05.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 04.07.2024
Yayımlanma Tarihi/ Available Online:
05.08.2024

Öz: Demiryolu yük taşımacılığı, yurtiçi ve yurtdışı ekonomik işlemlerin gerçekleştirilmesi bakımından büyük öneme sahiptir. Bu taşımacılık türü ihracatçılara, ara malı tedariki ve tamamlanmış ürünlerin ihraç edilmesinde masrafların azalmasına ve daha fazla mal ihracı sağlaması açısından önemli katkılar sağlamaktadır. Bu olumlu katkılar ise ekonomik büyümenin artmasını sağlayabilmektedir. Türkiye’de demiryolu taşımacılığında en başarılı gelişmeler Cumhuriyetin ilanından sonraki kalkınma yıllarında yaşanmıştır. Demiryolu taşımacılığının kullanımı, tarihsel süreçte sanayi sektörünün, ekonomik ve sosyal yapının gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu çalışmada Türkiye için demiryolu yük taşımacılığının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri 1960-2021 dönemi için ARDL sınır testi ekonometrik tekniğiyle analiz edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucuna göre demiryolu yük taşımacılığı hem uzun hem de kısa dönemde ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki oluşturmuştur. Buna göre uzun dönemde demiryolu yük taşımacılığındaki %1’lik artış ekonomik büyümenin %1,95 oranında artmasını sağlamıştır. Bu noktadan hareketle demiryolu sektörüne yapılması muhtemel yatırımların ekonominin büyümesine ve gelişmesine katkı sunacağı tahmin edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demiryolu Yük Taşımacılığı, Ekonomik Büyüme, ARDL Sınır Testi

Abstract: Railway freight transportation is of great importance in terms of carrying out domestic and international economic transactions. This type of transportation provides significant contributions to exporters by reducing costs in the supply of intermediate goods and export of finished products, thereby enabling the exports of more goods. These positive contributions can increase economic growth. The most notable advancements in railway transportation in Türkiye occurred during the developmental years following the proclamation of the Republic. The use of railway transportation has historically contributed to the development of the industrial sector as well as, economic and social structure. This study, aims to analyze the effects of railway freight transportation on economic growth in Türkiye using the ARDL boundary testing econometric technique for the period 1960-2021. The results of the study indicate that railway freight transportation has a positive impact on economic growth in both the long and short term. In the long term, a 1% increase in railway freight transportation led to a 1.95% increase in economic growth. From this perspective, it is estimated that potential investments in the railway sector will contribute significantly to the growth and development of the economy.

Keywords: Railway Freight Transportation, Economic Growth, ARDL Boundary Testing

Extended Abstract

Railway freight transportation is essential for facilitating both domestic and international economic transactions. It significantly benefits exporters by reducing costs in sourcing intermediate goods and exporting finished products, thereby enabling the export of more goods and boosting economic growth. The most notable advancements in railway transportation in Türkiye occurred during the developmental years following the proclamation of the Republic. Historically, railway transportation has played a key role in the development of the industrial sector and the economic and social

structure. This study examines the contribution of railway transportation to Türkiye's economic growth. The analysis focuses on the effects of railway freight transportation on economic growth in Türkiye using the ARDL boundary testing econometric technique for the period 1960-2021.

In most countries around the world, public transport services are prioritized after public and social services. There is a direct relationship between the quality and scope of these services, technical specifications, investments in railways, and national income. Railway freight transportation boosts economic growth by regulating and maintaining the flow of goods, creating employment, and increasing trade and investment volume. This formed the main motivation for the study. The primary goal of this study is to examine the impact of railway freight transportation on economic growth from an econometric perspective. Based on these findings, the study aims to guide businesses operating in the sector and potential investors, as well as to offer suggestions to policymakers. In this context, the aim is to evaluate how railway freight transportation can contribute to economic growth, its effects on the competitive capacity and efficiency of companies, and the future potential of the sector. The study aspires to inspire future research by helping companies in this sector make informed decisions, enhancing the understanding of the logistics sector's contributions to growth in policymaking, and allowing for comparative analysis across different countries, time periods, and econometric applications.

In the study, the effects of railway freight transportation on economic growth were analyzed using the ARDL boundary testing. Firstly, a unit root test was performed. Following this, short and long-term findings were derived based on the F statistic value, along with diagnostic tests and their results.

Since railway freight transportation in Türkiye positively affects economic growth in both the short and long term, it follows that this type of transportation allows for the less costly and faster movement of heavy loads, goods, and services. Additionally, railway freight transportation is safer and contributes to integrating Türkiye's transportation network and infrastructure with global markets, which in turn increases employment opportunities and supports economic growth. Furthermore, this mode of transport can help mitigate traffic congestion and environmental pollution problems. Therefore, prioritizing the railway sector in policy and planning decisions could further enhance economic growth.

Türkiye's ability to use its potential in the transportation sector depends on choosing the least costly and most appropriate transportation model. If the combined transportation application is brought to the agenda, the problems in this sector may decrease. In this context, the use of railway and combined transportation in freight transportation can eliminate the problems encountered during road transportation. If the modernization of railway lines and the construction of new lines are realized, railway freight transportation will have positive contributions to economic growth.

Considering natural disaster risks in Türkiye's Medium-Term Plan, budget planning includes the effective use of railway infrastructure for transportation lines and the creation of connection routes between industrial areas and ports. This is to ensure that newly industrialized regions, industrial zones, organized industrial zones, small industrial sites, and private investment locations can access essential needs such as raw materials, logistics, and energy. In the strategic action plan of the Ministry of Transport, the main objectives are to expand the urban systems of the railway network in a way that is high speed and quality, reliable and meets the country's needs, and to carry out the activities in this type of transportation in a sustainable competitive environment. Another goal is to ensure the highest level of safety of life and property in all modes of transportation and to conducted accident and investigation investigations.

The emergence of new markets has led to the disappearance of physical borders between countries and the formation of a consumption-based trading system that diversifies production and

development. For countries to keep pace with these developments, it is recommended that they focus on vital areas such as education, science and technology, industry, and transportation. To achieve their economic goals, companies must be able to respond to demands and identify the advantages that will place them ahead of other competitors in the transportation sector they choose. Additionally, companies are advised to make evaluations based on cultural, geographical, social, political, and regional industrial factors.

To elevate railway freight transportation to higher levels of economic development, it is crucial to identify and address physical and institutional infrastructure deficiencies in all areas. Recommended improvements include increasing training opportunities, introducing new logistics practices, and facilitating customs procedures. Türkiye should prioritize the development of its railways, as it did in the early years of the Republic. Additionally, Türkiye should aim to secure a share of the income that developed countries will generate from the transit transportation sector.

The limitation of this research was that it focused solely on Türkiye. Another limitation is that the ARDL boundary testing was used in the analysis. Therefore, it is recommended that future studies consider various countries or groups of countries, utilize different analysis techniques, and incorporate various factors to provide a more comprehensive understanding.

1. Giriş

Ekonomik büyüme emek, sermaye, doğal kaynak ve teknolojik gelişim araçları vasıtasıyla var olan kaynakların verimliliğini artırarak daha yüksek düzeyde üretime ulaşılması olarak tanımlanabilmektedir (Tarla ve Boyrazlı, 2023). Büyümenin sağlanması ülkelerin sahip oldukları üretken kaynakların sayı, nitelik, verimlilik ve teknolojik durumlarına bağlı olarak değişmektedir (Dinler, 2009).

Sermaye kavramından, üretim faktörü olarak bahsedildiğinde fiziksel sermaye kastedilmektedir. Buradan hareketle sermaye kavramı üretim aşamasında emeğin daha fazla verimli olması için insanlar tarafından daha önceden üretilen üretim vasıtaları olarak tanımlanmaktadır (Dinler, 2013: 294). Sermaye; hammadde, tesis, makine ve teçhizatlar, üretim faktörlerinin birikmesi sonucu oluşmuş stoku kapsamakta ve fiziki sermayeye belli bir zaman aralığında eklenen ilave yatırımlar olarak ifade edilebilmektedir (Kibritçioğlu, 1998).

Ekonomik mal ve hizmetlerin üretiminin sağlanabilmesi için sermaye ve emeğin birlikte üretim sürecine katılması gereklidir. Emek, üretim aşamasında bireylerin ortaya koymuş oldukları fiziki ve zihinsel emek olarak ifade edilmektedir. Bu kavram bireylerin eğitim, nitelik, zihinsel ve fiziksel hizmetlerinin tümünü kapsayarak üretim aşamasında katkı sunmaktadır. Nüfusun artışı üretim sürecine katılan emeğin artmasını olanak sağlayacağından ekonomik büyümenin bir belirleyici olarak söylenebilmektedir. Bu artış kaynakların daha fazla kullanımına ve üretimin artmasına katkıda bulunmaktadır. Bu durum beraberinde nitelikli işgücü kavramını yani beşerî sermayeyi ortaya çıkarmaktadır. Beşeri sermaye kavramı emeğin niteliksel özelliği olarak tanımlanabilmektedir (Gürak, 2016). Büyümenin sağlanmasında önemli olan faktörlerden biri de teknolojik gelişmedir. Bu kavram mal ve hizmet üretiminde yararlanılacak tüm bilgi ve teknikler olarak ifade edilmektedir (Erbelet, 2016). Ekonomik büyümeyi etkileyen temel faktörlerden biriside doğal kaynaklardır. Ülkelerin doğal kaynak rezervleri birbirinden farklı olduğundan ekonomik büyümeye olan etkileride birbirinden farklıdır (Dinler, 2009).

19. yüzyılda bilim ve teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler buharlı makinenin icadına ve ulaşım alanında yeni bir sistemin oluşmasını sağlamıştır (Yıldırım, 2002). Endüstrileşme süreci ile birlikte, yayılcı politikaları benimseyen sömürgeci devletler üretimin fazla olan kısımlarını satabilmek için farklı ticaret yolları ve yeni pazarlar kurmaya başlamıştır (Özcan, 2018).

Oluşan yeni pazarlar, ülkeler arasındaki fiziksel sınırların ortadan kalkmasına ve üretimlerin çeşitlilik göstererek gelişen tüketime dayalı bir ticaret sisteminin oluşmasına olanak sağlamıştır. Ülkelerin bu gelişimleri takip edebilmeleri için eğitim, bilim ve teknoloji, endüstri ve ulaşım gibi hayati öneme sahip alanlara ağırlık vermeleri gereklidir. Firmalar ekonomik hedeflerine ulaşabilmek için tercih ettikleri taşımacılık sektöründe, taleplere cevap verebilme ve diğer rakiplerinin önüne geçirecek avantajları belirleyebilmelidir. Firmalar ayrıca, kültürel, coğrafi, ve bölgesel sanayi kollarına göre de değerlendirmelerini gerçekleştirmelidir (Çekerol ve Nalçakan, 2011).

Demiryolu ulaşımı Sanayi Devriminin ardından yeni bir ulaşım türü olarak ortaya çıkmıştır. Taşımacılık da önemini II. Dünya savaşına kadar devam ettirmiştir. Savaşın ardından otomotiv sektöründe yaşanan gelişmeler ve karayolu ulaşımının noktadan noktaya taşıma özelliğinin bulunması demiryolu ulaşımının taşımacılıktaki önemini arka plana itmiştir (Kabasakal ve Solak, 2009).

Küreselleşmeyle birlikte dünyada uluslararası sınırların ortadan kalktığı ticaret anlayışı benimsenmiştir. Bu nedenle ulaştırma ağları ve koridorları içerisinde bulunan demiryolu taşımacılığının kullanımının artırılması istenmektedir. Bu artışı sağlamak için nitelikli personelin sağlanması, teknolojik şartlara uygun işletme yapısının oluşturulması, gümrük geçişlerinde kolaylıkların sağlanması ve eksik bulunan hat bağlantılarının tamamlanması önem arz etmektedir (Nalçakan, 2008).

Ülkelerin yeni ticaret anlayışını benimsemesi ekonomik olarak gelişim kaydetmelerine ve refah seviyelerinin artmasını sağlamıştır. Refah seviyesi artan bireylerin gereksinimleri artarak çeşitlenmektedir. Ekonomide yaşanan gelişmeler tüm sektörlerde mal ve hizmet ihtiyacını artırmakta, bu durum da bireysel ya da toplam talebin artmasına neden olmaktadır (Nalçakan, 2003). Ulaşım sektöründe yaşanan gelişmeler ekonomik gelişmenin önemli olgularından birisidir. Bu sektörde hızla gelişim gösteren demiryolu taşımacılığına önem verilmesi, küresel piyasalarda iktisadi, politik ve çağa uygun olarak belirlenebilecek stratejilere ulaşmaya olanak sağlayabilmektedir (Gümüş, 2013).

Ulaştırma sektörü, bir malın üretimden tüketime, en önemli yapı taşlarından birisini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu sektöre yapılması muhtemel alt ve üst yapı yatırımları ekonominin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Ulaştırma şekli tercihlerini çeşitli faktörler belirlemektedir. Bu açıdan bakıldığında yolcu ve yük taşımacılığı gereksinimlerinin karşılanmasında, ulaştırma sisteminin belirlenmesinde ekonomik aktiviteler önemli yer tutmaktadır. Ülkelerin çoğunda ulaşım hizmeti, kamusal ve sosyal hizmetlere katkı sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Bu nedenle bu hizmetin plan ve ücretlendirmesinin yapılmasında ekonomik etkinlik ölçütleri görmezden gelinmektedir. Bu tarz bakış açısının ön planda olduğu düzenlemeler kaynakların israf edilmesine, ulaşım hizmetleri için gereksinim duyulan maddi kaynağın yetersizliğine, ulaşım sistemlerinin tercih edilmesinde çarpıklıklara neden olmaktadır (Aytekin, 2022).

Ulaştırma sektörü, karayolu, demiryolu, havayolu ve denizyolu ile ülke ekonomilerinin başlıca unsurlarını oluşturmaktadır. Bu sektör, ekonomik ve sosyal girdileri açısından toplumlara etkileri olan bir yapıya sahiptir. Ulaşım sektörü üretim aşamasında önemli etkiye sahip olması ve ulaşım yatırımları ile ekonomide meydana getirdiği etkileri bakımından ülke ekonomileri için önemli bir konumdadır (Mevlana, 2012).

Bu bağlamda ulaştırma sektörünün ekonomik büyümeye olan yansımaları doğrudan ve dolaylı olarak sınıflandırılabilir. Doğrudan etkiler olarak, ülkedeki kaynakların değerlendirilmesi, diğer ülkelerle ticaretin gerçekleştirilmesi, mal akışının düzenlenerek bu sürecin devamlılığının sağlanması, yeni yerleşim alanlarının oluşturulması, var olan yerleşim alanlarının geliştirilmesi ve diğer sektörlerle (sigorta, antrepo, gümrükleme ve ambalajlama gibi) yakın etkileşiminden dolayı yeni iş sahaları oluşturması gibi etkiler söylenebilir (Çekerol ve Nalçakan, 2011). Dolaylı etkiler olarak, bu sektöre yapılan altyapı yatırımlarının ekonomiye olumlu katkı sağlaması, bölgesel gelişim ve demografik yapı

ile uluslararası uyum ve bölgesel işbirliği üzerindeki etkiler şeklinde ifade edilebilir. Bir diğer dolaylı etki olarak, bu sektörden diğer sektörler için yapılacak yatırımlarda yer belirleme özelliği bulunmaktadır. Dolayısıyla bu durum bölgesel kalkınma üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır (Murat ve Şahin, 2010).

Demiryolu yük taşımacılığının doğrudan ekonomik büyümeye etkisi, yük ve yolcu taşımacılığında navlun ile bilet ücretlerinden sağlanan gelir sonucunda bu sektörde çalışanların ücretlerinin ödenerek ekonomik fayda gerçekleşmesidir. Dolaylı etki olarak, üretici ve tüketiciye küresel bazda erişilebilirlik olanağını sağlaması, ulaşım ağlarının gelişmesi, zaman ve masraftan tasarruf olanağı sağlaması söylenebilir. Demiryolu yük taşımacılığının gelişimi ticari faaliyetlerin, üretim ve tüketimin artmasına katkı sağlayarak ekonomik büyümenin artmasına olanak sunmuştur (Çancı ve Güngören, 2013).

Aşağıda Türkiye’de demiryolu yük taşımacılığının ekonomik büyümeye etkileri tarihsel olarak değerlendirilmiştir.

1.1. Türkiye’de Demiryolu ‘nun tarihsel gelişimi

Bu başlık öncelikle erken Cumhuriyet dönemi alt başlığı şeklinde açıklanmıştır. Ardından planlı kalkınma dönemi başlığı ile devam edilmiştir. Bu sayede demiryolunun tarihsel gelişimi irdelenmeye çalışılmıştır.

1.2. Erken Cumhuriyet dönemi

Cumhuriyetin ilanı olan 1923 yılından 1950 yılına kadar demiryollarında millileştirme politikası benimsenmiştir. Bu süreçte ekonomide imkânlar oldukça kısıtlıdır. Fakat bu zaman zarfında demiryolu hat yapımının yapılması ve yabancıların elinde bulunan hatların geri alınarak devletin idaresinde olması istenmiştir. Demiryolları bu yıllarda hem dünyada hem de Türkiye’de iktisadi kalkınmanın sağlanmasında en önemli araçlardan birisi olmuştur. Ülkemiz için bu dönemde demiryollarının, tüketim-üretim merkezleri arasında bağlantı sağlama, ülkede bulunan doğal kaynakları istenilen yerlere ulaştırma, bölgeler arası iktisadi kalkınma şartlarını dengelemeye çalışma ve ulusal güvenliği sağlama gibi olumlu yönlerinin farkına varılmıştır. Demiryollarına dair gerekli tüm kararlar Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından alınmıştır. Ülkemiz Cumhuriyetin ilk zamanlarında kendi imkânlarıyla kendine yetebilme politikasını benimsemiştir. Demiryolları ulaşımı sistemi de “Milli Ekonomi” politikasına yardım edebilecek bir araç olarak görülmüştür. Endüstrinin gelişiminde ve Türkiye’nin modern bir hale dönüştürülmesinde demiryolları önemli rol oynamıştır (Tamçelik, 2000).

1950’li yıllardan sonra ekonomik durum ve şartlardan dolayı ulaşım sektöründe karayolu taşımacılığı ön plana çıkmaya başlamıştır. Yatırım kaynaklarının dağıtımında demiryollarının gelişimine yönelik bir girişim söz konusu olmamıştır. Maddi kaynakların sağlanamamasından dolayı, asgari olarak sunulan şartlar çerçevesinde kısmi modernizasyon çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 1950 yılında demiryolu yük taşımacılığı ulaşım sisteminde ilk sırada kendisine yer bulurken 1960 yılına gelindiğinde karayolu yük taşımacılığının gerisinde kalmıştır. 1960 yılından sonra iktisadi şartların değişmesinden dolayı tarım ve tüketime yönelik sanayileşme sürecinin başlaması, ürünlerin evden eve hızlı ve uygun şartlarda taşınmasını kolaylaştıran karayolu taşımacılığı gelişmiştir. Aynı zamanda bu süreçte kara vasıtalarının da artması yolcu taşımacılığı faaliyetlerine olanak sağlamıştır (Anonim, 2001).

1.3. Planlı kalkınma dönemi sonrası

Bu bölümde Türkiye’de demiryolu taşımacılığına dair kalkınma planlarından bilgiler sunulmuştur. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndan, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’na kadar olan planlarda ulaşımına dair önemli bir planlama yapılmayarak genel olarak amaçlara dair çıkarımlar yer almıştır. Dördüncü Beş Yıllık Plan’da yer alması da (1983-1993) yıllarını kapsayan Ulaşım Ana Planı

hazırlanmış, fakat uygulanmamıştır. Belirlenen ilke ve politikalar hayata geçirilmemiştir. 1979-1983 yılları arasında Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, Petrol krizinin ortaya çıkmasına kadar meydana gelen karayolu ulaşımı demiryoluna göre daha fazla tercih edilmiştir. Fakat yaşanan bu krizle birlikte ulaşım politikalarının yeniden gözden geçirilmesi ve demiryolu ulaşımına dair yeniden yapılanma ihtiyacı doğmuştur. Beşinci Kalkınma Planı'nda (1985-1989), şehirden şehre yük taşımacılığında ilk sırada yer alan karayollarından, taşıma masrafı daha az olan demiryolu, denizyolu ve boru hatlarına doğru kaydırılması amaçlandığı vurgulanmıştır. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994), Demiryolu taşımacılığında, iktisadi bakımdan dışa bağımlılığı ortadan kaldırmak hedefiyle bakım ve onarım çalışmalarında yerli girdi kullanımının teşvik edileceği, sektörün daha rekabet edebilir hale getirileceği ve ihracatın artırılmasına yönelik faaliyetlerin artırılması vurgulanmıştır. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1996-2000), demiryolu taşımacılığında en yüksek fayda sağlanabilmesi için yenileme yatırımlarının artırılması hedeflenmiştir. Bu zaman aralığında yük ve yolcu taşımacılığında istenilen hedefler tutturulamamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 1979; Sonar, 2015; DPT, 1984; DPT, 1989; DPT, 1995).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (2001-2005), TCDD'nin modernizasyonuna dair çeşitli projelerin hazırlandığı ancak uygulanamadığı vurgulanmaktadır. Ayrıca bu planda yeni hat yapımı ve mevcut hatların bakım ve onarımının yapılması hedeflenmiştir. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2007-2013), ulaşım sektöründe yük taşımacılığının ağırlıklı olarak demiryolu ulaşımıyla gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Tren işletmeciliğinin serbestleşmesi sağlanmıştır. Bu sayede özel sektör devreye girmiştir. TCDD'nin yenilenmesi ve masrafların azaltılması hedeflenmiştir. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, (2014-2018) demiryolu yük ve yolcu taşımacılığında özelleştirmenin uygulanması ve TCDD'nin tekrardan yapılandırılması hedeflenmiştir. Demiryollarında yenileme, bakım ve onarım işlemlerinin özel sektöre bırakılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca hızlı tren hatlarının açılmasıyla birlikte, bölgeler arası ulaşımın kolaylaştırılması için limanlar arasındaki bağlantıların tamamlanması hedeflenmiştir. On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2019-2023), taşımacılık faaliyetlerinin artırılması, sanayinin daha rekabet edebilir hale getirilmesi için lojistik merkezleri ve ulaşım hatlarının tamamlanması hedeflenmiştir (DPT, 2000; T.C. Ulaştırma Bakanlığı, 2007; DPT, 2006; Makine Mühendisleri Odası [MMO], 2016; Pektaş, 2017; İnan ve Demir, 2017; Kalkınma Bakanlığı, 2013; Cumhurbaşkanlığı, 2019). Bu bilgiler ışığında Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye'de demiryolu hat yapımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1*Türkiye’de Demiryolu Hat Yapımı (km)*

Dönemler	Konvansiyonel Hat Toplamı (km)	Yüksek Hızlı Tren Hat Toplamı (km)	Toplam Yollar (km)
Osmanlı İmparatorluğundan Kalan	4.559	-	4.559
1923-1931	6.011	-	6.011
1940	8.637	-	8.637
1950	9.204	-	9.204
2001	10.940	-	10.940
2003	10.984	-	10.984
2005	10.984	-	10.984
2007	10.991	-	10.991
2009	11.008	397	11.402
2011	11.112	888	12.000
2012	11.120	888	12.008
2013	11.209	888	12.097
2014	11.272	1213	12.485
2015	11.272	1213	12.485
2016	11.272	1213	12.485
2017	11395	1213	12608
2018	11527	1213	12740
2019	11590	1213	12803
2020	11590	1213	12803
2021	11809	1213	13022

Kaynak: MMO(2016), TCDD (2023)

Yukarıdaki tablo 1’de Türkiye’de yıllara göre demiryolu taşımacılığının gelişimi yer almaktadır. Buna göre, Osmanlı İmparatorluğu’ndan kalan demiryolu hat uzunluğu toplamı 4559 km’dir. Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra, demiryolu yük taşımacılığının ülkemize gerek kalkınma gerek ekonomik büyüme bağlamında lokomotif görevi üstleneceği düşüncesi benimsenmiştir. Bu nedenle demiryolu yapımı artış göstermiştir. 1923-1931 zaman aralığında 1452 km hat yapılarak 6011 km olmuştur. 1940 yılına gelindiğinde demiryolu yapımı artarak devam etmiş ve 8637 km olmuştur. 1950 yılına gelindiğinde ise 1940 yılına göre zayıf bir artış kaydedilmiştir. 1950-2021 yılları arasında ise karayolu ulaşımına yönelik talep arttığından dolayı 2605 km demiryolu yapımı ilave edilmiştir. 2001-2021 yılları arasında ise 869 km konvansiyonel hat döşenmiştir. Ülkemizde 2009 yılında yüksek hızlı tren hattının yapımı önem kazanmaya başlamıştır. 2009 yılında 397 km, 2011-2013 yılları arasında 888 km, 2014-2021 yılları arasında ise 1213 km yüksek hızlı tren hattı yapımı gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de demiryolu hat yapımıyla ilgili bilgi verilmesinden sonra aşağıda tabloda ulaşım türlerine göre dağılım paylarına yer verilmiştir. Aşağıdaki tabloda Türkiye’de taşımacılığın ulaşım türlerine göre dağılımı 1950-2021(%) yer almaktadır.

Tablo 2*Türkiye’de Taşımacılığın Ulaşım Türlerine Göre Dağılımı 1950-2021(%)*

Yıllar	Yük (Netton-Km)				Yolcu (Yolcu-Km)			
	Karayolu	Demiryolu	Denizyol	Havayol	Karayol	Demiryol	Denizyol	Havayolu
1950	25	68	6	0.0	50	42	7.5	0.0
1960	45	52	2	0.1	72	24	2.0	0.8
1970	75	24	0.2	0.1	91	7	0.3	0.7
1980	88	11	0.1	0.1	94	4	0.2	0.5
1990	81	9	8	0.1	96	2	0.1	0.9
2000	90	5	4	0.2	96	2	0.0	1
2009	91	5	3	-	97	1.6	0.4	-
2010	88	5	5	-	97	1.6	0.6	-
2015	89	3	6	-	89	1.1	0.5	9
2020	88	4	6	-	93	0.5	0.3	5
2021	89	4	6	-	92	0.6	0.3	6

Kaynak: MMO (2019). Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2022). miktarii85789#:~:text=De%4%9Ferlendirme%3A,ise%200%2C38%20%25%20olmu%C5%9Ftur. 19.08.2023.

Yukarıdaki tablo 2’ye göre; taşımacılığın ulaşım türlerine göre dağılımına 1950-1970 yılları arasında bakıldığında demiryolu taşımacılığı bu süreçte azalma göstermesine rağmen, diğer taşımacılık türlerine göre ilk sırada yer almaktadır. Karayolu taşımacılığının yaygınlaşmasından dolayı 1970-1990 yılları arasında demiryolu taşımacılığı azalış trendindedir. 2000-2010 yılları arasında demiryolu taşımacılığında bir değişim olmamıştır. Demiryolu yük taşımacılığında, 2010-2015 yılları arasında azalış, 2020-2021 yılları arasında bir değişim olmamıştır. Karayolu yük ve yolcu taşımacılığı ise 1950-1970 yılları arasında artış trendi göstermiştir. 1970-2021 yılları arasında ise taşımacılık sektöründe ilk sırada yer almaktadır. Demiryolu yolcu taşımacılığı 1950 yılında tercih edilen önemli bir ulaşım türü iken, 2021 yılında yerini karayolu taşımacılığına bırakmıştır.

1.4. Türkiye’de demiryolu hizmetlerinde özelleştirme ve yapısal dönüşüm

Demiryolu hizmetleri, 1920’li yıllarda devlet tekeline bırakılmıştır. 1927 yılında ise demiryolu hatlarının devletleştirilmesi gerçekleştirilerek hizmetin yapılması görevi aynı yıl kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD)’ye verilmiştir. 1980’li yıllara gelindiğinde ise Türkiye’de özelleştirme anlayışından kamu hizmetlerinden birisi olarak görülen demiryolu hizmetleri etkilenmeye başlamıştır. 1980’li yıllardan 2002 yılına kadar TCDD’nin özelleştirilmesine dair planlamalar oluşturulmasına rağmen resmi olarak bir adım atılmamıştır. 2002 yılından sonra özelleştirme uygulamaları TCDD için de uygulanmıştır. TCDD gerekli olan hizmet, araç-gereç vb. gibi tüm bileşenleri kendi yapısında üretebilen bir kamu teşebbüsü olarak kurulmuştur (Dikmen, 2013; Demirel, 2014).

Demiryolu ulaşımının yük taşımacılığında kullanılma payı 1950 yılında %68 iken 2015 yılında bu rakam %3’e gerilemiştir. 1950-2003 yılları arasında ulaşım yatırımları ağırlıklı olarak karayollarına yapılmıştır. Bu durum TCDD bünyesinde yapısal problemlere neden olmuştur. Bunların sonucunda demiryolunda altyapı yapı ve araçlar yetersiz kalmıştır. Sektörde bulunan nitelikli personel azalmıştır. Bu yüzden diğer ulaşım sektörleriyle bütünleşme problemleri meydana gelmiştir (TCDD Sektör Raporu, 2015). 1996-2005 dönemi için yeniden yapılanma dair kısa, orta, uzun süreli planlamalar yapılmıştır. Yeniden yapılanmaya dair kamu/özel sektör işbirliğiyle yapılacak işler belirlenmiştir. Buna göre; özel sektörün tren işletebilmesi ve vagon sahibi olması, yol bakım hizmetleri, yemek hizmetinin özel sektöre devri, sağlık hizmetlerinin kamuya devri gibi hedefler belirlenmiştir (Dönmez, 1998). 2003 yılından sonra, TCDD’nin özelleştirilmesine yönelik olarak iki aşama gerçekleştirilmiştir.

İlk olarak doğrudan demiryolu ile ilgili hizmet birimleri dışındaki birimler devredilmiştir. Bu noktada TCDD'nin sadece demiryolu hizmeti vermesi hedeflenmiştir. Hükümet tarafından TCDD'nin yeniden yapılanmasına yönelik olarak yeni hedefler belirlenmiştir. Buna göre, TCDD'nin özel kesimi ile kamu kesimini birbirinden ayrılması, altyapı ve işletme olmak üzere iki kısma ayrılması, yap-işlet yöntemiyle özel sektörün ve yabancı sermayenin girişinin artırılması hedeflenmiştir. İkinci olarak direk demiryolu hizmetleri üzerine bir özelleştirme söz konusu olmuştur. 2011 yılındaki yasa ile birlikte bu hizmetlere dair yenilikler bulunmaktadır. Buna göre, özel sektöre demiryolu hizmeti sunma yetkisi verilmiştir. Devlete ise Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı bünyesinde, özel sektör tarafından gerçekleştirilecek hizmetleri denetleme yetkisi verilmiştir. 2013 yılında çıkarılan yasa ile devletin demiryolu üzerindeki etki azalarak alt ve üst yapı hizmetleri özel sektöre bırakılmıştır. Bu hizmetlerin ikiye ayrılarak bölünmesi TCDD'nin özelleştirilmesine yönelik ikinci adım olarak ifade edilebilir. (Demirelli, 2014).

TCDD'nin kurumsal anlayışında meydana gelen dönüşümle artık lojistik faaliyetlere yönelmeyle birlikte kombine taşımacılık gibi yeni ulaşım sistemleri ortaya çıkmıştır. Lojistik kendi içerisinde, stratejik planlama, teknoloji, mal ve hizmetlerin pazarlanması ve satışı faaliyetleri ile tedarik zinciri yönetimini meydana getirmiştir. 21. yüzyılda uluslararası ulaşım sistemlerinin gelişimleri, kombine taşımacılık gibi fiziki olarak dağıtım ve tedarik zincirindeki tüm bileşenler bir bütün olarak birleşerek toplam lojistik ağı içerisindeki yerini almıştır. Yeni ulaşım sistemlerinden birisi olan Kombine taşımacılık, mal ve hizmetlerin en uygun taşıma şekli kullanılarak noktadan noktaya taşınması şeklindedir. Kombine taşımacılık; konteyner, araç sırtında ve bi- modal taşımacılık olarak üçe ayrılmaktadır. Konteyner taşımacılığı, ulaşım araçlarıyla taşınabilen belirli bir standart ölçüsü olabilen, içerisine konulan eşyayı dış etkenlere karşı koruyabilen güçlü çelik yapılara konteyner, gerçekleştirilen taşımacılık şekline ise konteyner taşımacılığı denilmektedir. Araç sırtında taşımacılık, karayolu römorkları tarafından yüklü karayolu vasıtalarının taşınması olarak ifade edilmektedir. Bi- modal taşımacılık ise, demiryolu ve karayoluna uygun biçimde özel römorklar sayesinde taşımacılık faaliyetleri gerçekleştirilmektedir (Bingöl, 2015).

2022 yılında TCDD tarafından 33,2 milyon ton yük taşınması ile en yüksek taşıma kapasitesine ulaşılmıştır. Bu taşıma yurt içi 28,9 milyon ton, yurt dışı 4,3 milyon tondan oluşmaktadır. Ayrıca özel demiryolu tren işletmecileri tarafından 5 milyon ton yük taşınması yapılmış ve ülkenin toplam taşınması 38 milyon ton olmuştur. Bu rakam 2020 yılında 34,5 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Avrupa'da ERFA (European Rail Freight Association) tarafından yayınlanan rapora göre özel DTİ'lerin yük taşınmasındaki payı düzenli bir artışla 2022 yılında %50'nin üzerinde gerçekleşmiştir (DTD, 2023).

Dünya genelindeki çoğu ülkede kamu ve sosyal hizmetlerden sonra toplu taşıma hizmetleri gelmektedir. Hizmetlerin nitelik ve kapsamı, teknik özellikler, demiryoluna yapılan yatırımlar ile milli gelir aynı yönlü bir ilişkiye sahiptir. Demiryolu yük taşımacılığı, mal akışlarını düzenleme ve süreklilik bakımından aracı olma, istihdam yaratma, ticaret ve yatırım hacmini artırma yönüyle ekonomik büyümeyi artırmaktadır. Bu durum çalışmanın temel motivasyonunu oluşturmuştur. Demiryolu yük taşımacılığının ekonomik büyümeye etki durumunu ekonometrik bakımdan incelemek ve bu incelemeler ışığında sektörde faaliyetlerini sürdüren işletmelere ve yatırım yapmak isteyen kişileri yönlendirmek ve politika yapıcılarına öneriler sunmak bu çalışmanın en önemli hedefidir. Bu araştırmada, demiryolu yük taşımacılığının ekonomik büyümeye etkilerinin 1960-2021 dönemi yıllık verileri kullanılarak ARDL sınır testi ekonometrik tekniğiyle analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, demiryolu yük taşımacılığının ekonomik büyümeye nasıl katkı sağlayabileceğini, firmaların rekabet edebilme kapasiteleri ve verimliliği üzerindeki etkilerini ve sektörün gelecekteki potansiyelini değerlendirmek hedeflenmiştir. Çalışma bu sektörde faaliyetlerine devam eden firmaların önemli kararlar almasında yardımcı olabilmesi ve politik kararlarda lojistik sektörünün büyümeye katkılarının daha iyi anlaşılması potansiyeli barındırması, farklı ülke, zaman aralığı ve ekonometrik

uygulamalar ile incelenebilmesi bakımından gelecek çalışmalara ilham kaynağı olmayı hedeflemektedir. Araştırma giriş, literatür taraması, veri seti ve model, yöntem, bulgular ile sonuç kısımlarından oluşmaktadır.

2.Literatür Taraması

Demiryolu taşımacılığının, bulunduğu ülkelerin büyümesi üzerinde değişen derecelerde etkisi olmuştur (Kolars ve Malin, 1970). Rowstow (1960) demiryolu taşımacılığını tarihsel olarak kalkınmanın en güçlü tek başlatıcısı olarak tanımlamıştır. Bu taşımacılık türü ekonomik büyüme açısından pazarların genişletilmesinde ve ihracatın genişletilmesinin temel güçtür. Hilling (1996) ayrıca demiryolu taşımacılığının insan taşımaya ilk alternatifi sağladığını gözlemlemiştir. Beraberinde bazı ekonomik avantajları getirmiştir. İlk demiryolu hatları ticaretin gelişimi için kritik öneme sahip olmuştur. Ayrıca ticari tarımın genişletilmesi ve yerleşim genişlemesini sağlamıştır. Demiryolu hatları ekonomik faaliyetlerin genişlemesinin odak noktası olmuştur (O'Connor, 1965). Ulaştırma hizmetleri kişilerin, mal ve hizmetlerin, araç ve gereçlerin taşınmasında önemli bir konuma sahiptir. Bu durum ekonomik büyümenin en önemli itici güçleri arasında yer alır. Dolayısıyla bir ülkenin ekonomik büyümesine katkı sağlayan en önemli konulardan birisi ulaşım hizmetleridir. Literatürde ulaşım ve altyapı yatırımları ile kalkınma ve ekonomik büyüme gibi makroekonomik ilişkileri ele alan çalışmalar yer almaktadır. Yapılan araştırmalarda ulaşım türleri ile makroekonomik değişkenler arasında pozitif yönlü ilişkiler bulunmuştur. Aşağıda konuya dair ulusal ve uluslararası çalışmalara ait literatür taramalarına yer verilmiştir.

Carapetis, Beenhakker ve Howe (1984), gelişmekte olan ülkelere yönelik bir çalışma yaparak taşımacılık sektöründeki gelişmelerin kırsal bölge gibi şehir merkezinden uzak yerler için masraflar bakımından cazip olduğunu belirtmiştir. McCarthy ve Perreault (1993), benzer şekilde ulaşım masraflarına yönelik çıkarımlarda bulunmuştur. Nalçakan (2003), 1980-2000 yıllık verileri ile Ridge yöntemini kullanmıştır. Çalışma sonucunda, demiryolu taşımacılığının diğer yük taşımacılığı türlerine göre daha avantajlı olduğu ve gerekli desteğin sağlanması halinde ekonomik katkıların olacağını ileri sürmüştür. Şendağ (2007), ise farklı bir ekonometrik teknik olan Nedensellik ve Var Çalışma (Vektörel Otoregresif) modelini çalışmasında kullanmıştır. Çalışmasında beklentilerle uyumlu şekilde ulaşım harcamaları ve ekonomik büyüme arasında nedensellik tespit etmiştir. Diğer benzer sonuçlu makalelerde ise; Kaynak ve Mert (2009), 1969-2004 zaman aralığını ele alarak Türkiye taşımacılık faaliyetleri ve ekonomik büyümenin pozitif bir ilişki içerisinde olduğunu bulmuştur. Saatçioğlu ve Karaca (2011), ulaşım altyapısı ve ekonomik büyümenin pozitif bir ilişki içerisinde bulunduğu kanıtlamıştır. Pradhan ve Bagchi (2013), Hindistan için 1970-2010 yıllık verilerini kullanarak karayolu taşımacılığı ve ekonomik büyüme arasında iki yönlü nedensellik bulunmuştur. Tolulope ve Taiwo (2013) Engle-Granger tekniğini kullanarak demiryolu taşımacılığının ekonomik etkilerine dair uzun dönemli ilişki bulmuştur. Benzer sonuca sahip diğer ulusal çalışmalar; Buzdağlı, Özdemir ve Emsen (2016), 2005-2016 zaman aralığını ele alarak ulaşım ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki elde etmiştir. Farklı ekonometrik teknik olarak Bozkurt, Efeoğlu ve Sevinç (2017), 1995-2015 zaman aralığını ele alarak panel veri analizi metodunun uygulandığı çalışmada, taşımacılık sektörü ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkinin varlığının kanıtlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Kabaklarlı, Mangır ve Ayhan (2018), 1995-2015 zaman aralığını ele alarak Panel veri analizinin uygulandığı çalışmada, ulaştırma altyapı yatırımları ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkinin varlığı sonucuna ulaşmıştır. Açık ve Başer (2018), ise zaman Ayhan (2018)'den farklı olarak zaman serisi tekniğini kullanmıştır. 1977-2016 zaman aralığını ele alarak dış ticaret faaliyetleri ile demiryolu yük taşımacılığı arasında pozitif ilişkinin varlığına ulaşılmıştır. Benzer ekonometrik teknik ve Türkiye'yi ele alan diğer çalışmalarda ise Adak (2019), 1967-2017 zaman aralığını ele alarak demiryolları ve karayolları uzunlukları ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki elde etmiştir. Dinçel (2021), 1986-2019 dönemi için zaman serisinde eşbütünleşme ve nedensellik yöntemlerinin

uygulandığı çalışmada, kara ve demiryolu yük taşımacılığının sanayi üretimine katkı sağladığına ulaşılmıştır. Koç (2021), kısmi uyarılama modelini kullanarak kısa vadeli demiryolu yatırımlarında gerçekleşen artışın, büyümeyi arttırdığını bulmuştur. Albayrak (2021), 1978-2018 zaman aralığını ele alarak Johansen eşbütünleşme testi ve varyans hata düzeltme modelini uygulamıştır. Yazar demiryolu yük talebi ile dış ticaret arasında pozitif, gayri safi katma değer ile negatif etki bulmuştur. AYTEKİN (2022), 1990-2019 yıllarını ele alarak Türkiye için Albayrak (2021)'den farklı bir teknik kullanarak Toda-Yamamoto nedensellik testi yöntemini kullanmıştır. Yazar karayolu ulaşımı ile kalkınma arasında çift yönlü, demiryolu ulaşımı ile kalkınma arasında tek yönlü bir sonuç bulmuştur. Konuyla ilgili diğer uluslararası çalışmalardan Maparu ve Mazumder (2017), Eşbütünleşme ve nedensellik yöntemlerini uyguladığı çalışmada 1990-2011 zaman aralığını ele alarak ulaşım sistemleri ve iktisadi kalkınma arasında nedensellik ilişkisinin varlığı kanıtlanmıştır. Chen (2018), zaman serisi analizi ile Nijerya'daki demiryolu ulaşımının iktisadi etkilerini incelemiştir. Demiryolu ulaşımının iktisadi faydalar sağladığı, sanayi ve ticaretin gelişmesine olumlu etkiler sunduğu vurgulanmıştır. Alotaibi, Quddus, Morton ve Imprialou (2022), 1999-2018 yıllarını ele alarak Chen (2018)'den farklı bir teknik olarak GMM (Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi) ve sistem GMM yöntemini kullanmıştır. Çalışma sonucunda ulaşım yatırımları ve Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH) arasında pozitif bir sonuç bulmuştur. Akdemir (2023) ise yüksek hızlı trenlerin bölgesel kalkınma üzerinde ne gibi etkilerinin olduğunu araştırmıştır. ARAS yönteminin kullanan yazar, yüksek hızlı trenlerin bazı bölgelerde kalkınmaya etkisini bulurken, bazılarında ise bulmamıştır. Bu çalışma diğer belirtilen ulaşım ve büyüme sonuçlarına göre farklılık oluşturmuştur. Emirkadı ve Balcı (2023), Türkiye için 2001-2019 dönemini kullanarak kara ve demiryolu yolcu ve yük taşımacılığı ile ekonomik büyümeye dair araştırma yapmıştır. Panel veri analizi tekniği kullanılan çalışmada sonucunda kara, hava, deniz ve demiryolu ulaştırma hizmetlerin ile ekonomik büyüme arasında nedensellik tespit etmiştir.

Türkiye'de ve Dünya'da ulaşım sektörü ekonomik büyümeye etkisi olan ve rekabet gücü yaratan bir sektör haline gelmiştir. Literatür taramasında ulaşım türleri ve makroekonomik değişkenlerin bulunduğu çeşitli ülkelere dair birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Konuya dair yapılan bu taramada elde edilen bulgular zaman aralığı ve ülke gurubuna göre değişmesine rağmen genel görüş ulaşım türlerinin ülke ekonomilerine etkilerinin olduğu yönündedir.

Çalışmada demiryolu yük taşımacılığı ve ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki elde edilmiştir. Araştırmada Türkiye'de demiryolunun tarihsel gelişiminin incelenmesi, güncel bilgilerin aktarılması, ARDL sınır testi ile uzun ve kısa dönem etkilere dair çıkarımda bulunulması, TCDD'nin kurumsal yapısındaki dönüşüm, TCDD'nin yeniden yapılanması kapsamında özel sektörün üstleneceği fonksiyonlara, TCDD'nin kurumsal anlayışında meydana gelen dönüşümle artık lojistik faaliyetlere yönelmeyle birlikte kombine taşımacılık gibi yeni ulaşım sistemlerinin de lojistik ve kombine taşımacılık gibi ulaşım türleriyle bağlantısının açıklanması, ele aldığı zaman aralığının incelenmesi açısından özgünlük kazanmakta ve literatüre katkı sağlaması amaçlanmıştır.

3. Veri Seti ve Model

Çalışmada demiryolu yük taşımacılığının ekonomik büyümeye etkileri ARDL sınır testi ile analiz gerçekleştirilmiştir. İlk olarak ve birim kök testi yapılmıştır. Daha sonra F istatistik değeri tanısallık testler ve sonuçlar neticesinde kısa ve uzun dönem bulgularına yer verilmiştir. Çalışmada, demiryolu yük taşımacılığının ekonomik büyümeye etkileri 1960-2021 zaman aralığı kullanılarak incelenmiştir.

$$LN\text{GDP}_t = \beta_0 + \beta_1 LN\text{DM}_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Yukarıdaki kurulan modelde LNGDP: ekonomik büyümeyi, LNDM: demiryolu yük taşımaları (Ton-km) ve ε_t hata terimini belirtmektedir. Kurulan modelde hem ekonomik büyüme (Kişi Başına Düşen GSYİH, Sabit 2015 ABD Doları) hem de demiryolu yük taşımalarının logaritması alınarak modele dâhil edilmiştir. Araştırmadaki demiryolu yük taşımacılığı verisi Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve T.C.

Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğünden, ekonomik büyüme verisi Dünya Bankası'nın (World Bank, World Development Indicators) veri tabanından temin edilmiştir.

4. Yöntem

ARDL sınır testinde tahminci seçimine yapılan birimkök test sonuçlarına göre karar verilmektedir. Bu testin ön koşulu, modelde ele alınan değişkenlerin durağanlıklarının I[0] veya I[1] olma zorunluluğudur. Değişkenlerin durağanlıklarının sınaması en çok kullanılan ADF ve PP ile yapılmıştır. Bu iki testin boş hipotezi serilerin durağan biçimde bulunmadığı iken, alternatif hipotezi ise serilerin durağan biçimde bulunduğu şeklindedir (Aksoy vd., 2023). Ayrıca çalışmada Zivot-Andrews (1992) birim-kök testide yapılmıştır. Yapısal kırılmaları ele alan bu testin boş hipotezi, serilerde birim-kökün ve yapısal kırılmanın varlığına dayanırken, alternatif hipotezi ise durağanlığı belirtmektedir (Zivot-Andrews, 1992).

Engle and Granger (1987) ve Johansen and Juselius (1990) gibi testler değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığını test etmektedir. Ancak bu testler sınırlı bir gözlem sayısına sahip örneklerde ve aynı seviyeden eşbütünleşik için kullanılabilen testlerdir. ARDL testi 2001 yılında Pesaran vd. tarafından önerilmiştir. Bu testte söz konusu kısıtlamalar yer almamaktadır (Özbek ve Oğul, 2023; Pata, Yurtkuran ve Kalça, 2016). Bu test değişkenler hem aynı seviyede hem de farklı seviyelerde bütünleşik olması koşullarında kullanılabilen bir testtir. Öncelikli olarak değişkenler arasındaki eş bütünleşme modeli oluşturulur.

$$\Delta \text{Lngdp}_t = \beta_0 + \sum_{j=1}^m \beta_{1j} \Delta \text{Lngdp}_{t-j} + \sum_{j=0}^m \beta_{2j} \Delta \ln \text{Dm}_{t-j} + \alpha_1 \text{Lngdp}_{t-1} + \alpha_2 \ln \text{Dm}_{t-1} + \varepsilon_t \quad (2)$$

Yukarıdaki denklem 2'de Δ ilk farkları, $\alpha(n=1,2)$ uzun dönem, β_1 ve β_2 parametreleri ise kısa dönemde gerçekleşen etkileri belirtmektedir. Değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkinin olup olmadığı boş ve alternatif hipotezlere göre karar verilmektedir. Boş hipotez reddedilmesi eş bütünleşme ilişkisinin kabul edildiğini ifade eder. Reddedilemediğinde ise eşbütünleşme ilişkisinin bulunmadığı kabul edilmektedir. F değeri kritik üst değerden daha büyük olursa boş hipotez reddedilerek eş bütünleşme ilişkisinin varlığı onaylanmaktadır. F değeri kritik alt değerden daha küçük olursa boş hipotez olan eş bütünleşme ilişkisinin bulunmadığı durum söz konusudur. Hata düzeltme modeli (3) denklemi ile kısa dönemli ilişki elde edilmektedir (Pesaran, Shin ve Smith, 2001).

$$\Delta \text{Lngdp}_t = \beta_0 + \sum_{j=1}^m \beta_{1j} \Delta \text{Lngdp}_{t-j} + \sum_{j=0}^m \beta_{2j} \Delta \ln \text{Dm}_{t-j} + \varphi \text{ECM}_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3)$$

Denklem 3'te φ katsayısı kısa dönemde gerçekleşmesi muhtemel sapmaların hangi sürede düzelebileceğini belirtmektedir.

5. Bulgular

Tablo 3'de yer alan birim kök testleri ile ARDL sınır testinde tahminci seçiminin kullanılıp kullanılmayacağı sınaması yapılmıştır. Çalışmada, ilk olarak değişkenlerin ADF, PP ve Zivot-Andrews testleri ile değişkenlerin hangi seviyede durağan oldukları incelenmiştir. Aşağıdaki tablo 3'de da üç birim kök testi sonucuna göre ekonomik büyümenin I(1)'de durağan olduğu demiryolu yük taşımacılığı değişkeninin I(0)'da durağan olduğu görülmektedir. Zivot-Andrews Birim kök sonucuna göre; tabloda belirtilen A, B, C değişkenleri seviye değerleri mutlak değer olarak hesaplanabilen t istatistiklerinin %1, %5 ve 10 için kritik değerlerinden daha küçük olması nedeniyle yapısal kırılmalı birim kökün varlığını kabul eden sıfır hipotezi, serilerin birinci farklarının alınarak testin uygulanmasının ardından %1 anlamlılık düzeyi için t istatistik değerlerinin mutlak değer olarak kritik değerlerden daha büyük olması sonucunda "alternatif hipotez" kabul edilmektedir. Yani geleneksel birim kök testleri ve Zivot-Andrews birim kök testi birbirini destekler niteliktedir.

Tablo 3*Birim Kök Testleri*

Değişkenler		ADF	PP
LNGDP	I(0)	0,546	0,748
	I(1)	-7,654***	-7,650***
LNDM	I(0)	-3,662***	-3,994***

Zivot-Andrews			
	Model	t-istatistik	Kırılma Zamanı
LNGDP I(0)	A	-1,390	1977
	B	-1,577	2002
	C	-3,511	2010
LNGDP I(1)	Model	t-istatistik	Kırılma Zamanı
	A	-7,412***	1977
	B	-7,234***	2002
LNDM I(0)	C	-8,391***	2009
	Model	t-istatistik	Kırılma Zamanı
	A	-7,545***	1973
	B	-7,111***	1977
	C	-7,075***	2015

*** %1 anlam düzeylerinde reddedildiklerini belirtmektedir. ADF ve PP için Kritik değerler: %1:-3.544, %5:-2.910, %10: -2.593 Zivot-Andrews; %1, %5 ve 10 için kritik değerler;-5.339, -4.841, -4.590 şeklindedir. Model A düzeyde tek kırılmayı, Model B eğimde tek kırılmayı, Model C ise eğimde ve düzeyde tek kırılmayı temsil etmektedir.

Modelin tutarlılığını tespit etmek için tanısal testleri incelemeden önce değişkenlerin uzun dönemli ilişki içerisinde olup olmadığı araştırılmıştır. Tablo 4'te yer alan F değeri ARDL testinde eş bütünleşme ilişkisinin varlığını dair çıkarımda bulunulmasını sağlamaktadır. Buna göre tablo 4'de yer alan F istatistik değeri 10,356 tüm kritik değerlerden daha büyüktür. Bu nedenle boş hipotez reddedilmiştir. Değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki bulunmuştur.

Tablo 4*ARDL Testi*

K	F - Değeri	Kritik Değerler		
1	10,356		Alt sınır I(0)	Üst sınır I(1)
		%1	4,94	5,58
		%5	3,62	4,16
		%10	3,02	3,51

Aşağıdaki tablo 5'de modelin tanısal test bulguları yer almaktadır. Olasılık değerleri uygulaması yapılan tanısal testlerin hiçbirinde reddedilememiştir. Buna göre; model normal dağılıma sahip olan bir yapıdadır. Otokorelasyon ve değişen varyans problemleri, spesifikasyon hatası bulgusuna rastlanılmamıştır.

Tablo 5*Tanısal Testler*

Tanısal testler	F - istatistiği	Olasılık değeri(p)
Ramsey RESET	0,63	0,43
Jarque-Bera Normallik	0,83	0,65
Breusch-Godfrey	Seri 0,20	0,76
Korelasyon LM		
Heteroskedasticity: ARCH	0,33	0,56

ARDL (1.1) olarak tahmini yapılan modelin kısa ve uzun dönem bulguları tablo 6'da belirtilmiştir. Uzun dönem sonuçlarından yola çıkarak demiryolu yük taşımacılığının ekonomik büyümeye etkisinin pozitif ve anlamlı olduğunu söylemek mümkündür. Demiryolu yük taşımacılığındaki %1'lik artış ekonomik büyüme üzerinde %1,95 oranında artışı beraberinde getirmiştir. Hata düzeltme modeli katsayı istatistiksel olarak anlamlı ve -0,55 çıkmıştır. Kısa dönemde gerçekleşen dengesizliklerin yaklaşık 0,55'i dönem sonunda ortadan kalkmaktadır.

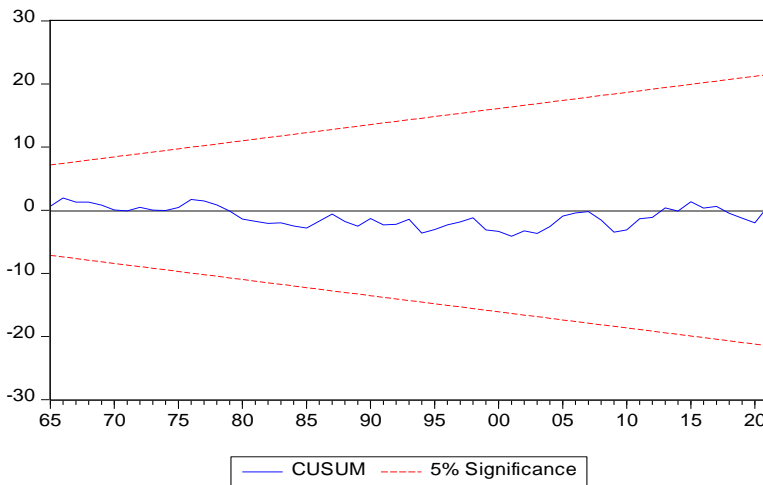
Tablo 6*Uzun ve Kısa Dönem Sonuçları*

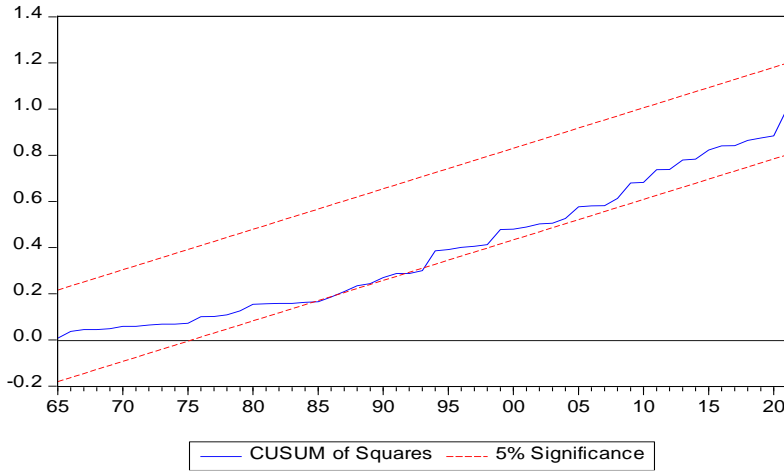
Uzun Dönem Sonuçları		
Değişkenler	Katsayı	Olasılık Değeri
LNDM	1,950	0,000***
C	7,392	0,000***
Kısa Dönem Sonuçları		
Değişkenler	Katsayı	Olasılık Değeri
Hata Düzeltme Modeli (ECM)(-1)	-0,558	0,000***
LNGDP(-1)	0,928	0,006***
D(LNDM)	2,190	0,000***
LNDM(-1)	2,878	0,007***

*** %1 anlam düzeylerinde reddedildiklerini belirtmektedir

Aşağıdaki şekil 1 ve şekil 2'de modelin istikrarlı bir yapıda olup olmadığını incelemek için Cusum ve Cusum Q sonuçları bulunmaktadır. Cusum sonucuna göre istikrarlı bir yapı söz konusudur. Cusum Q'ya göre 1994 yılında sınırdan çıkma olmuştur.

Türkiye 1990 yılından sonra başlayan kamu bütçe dengesinin bozulması, finansal piyasanın serbestleşmesiyle ekonominin daha hassas yapıya sahip olması gibi nedenlerden dolayı 1994 yılında, iç borçlanma krizi olarak ortaya çıkan 1994 Krizini tetiklemiştir. 1994 Krizi ile birlikte Türkiye ekonomisi 1990-2000 yılları arasında, ekonomik daralmalar yaşamıştır. Bu krizle birlikte ekonomi %6.1 küçülmüştür (Gaytancıoğlu, 2010)

Şekil 1*Cusum Test Sonuçları*

Şekil 2*Cusums Q Test Sonuçları***6. Sonuç**

Türkiye ulaşım sektöründe kendi potansiyelini kullanabilmesi, en az masraflı ve en uygun taşımacılık modelini seçmesine bağlıdır. Kombine taşımacılık uygulaması gündeme alındığı takdirde bu sektördeki problemler azalabilir. Bu bağlamda demiryolu ve kombine taşımacılığın yük taşınmasında kullanılabilmesi, karayolu taşımacılığı esnasında karşılaşılan problemleri ortadan kaldırabilir. Demiryolu hatlarının modernizasyonu ve yeni hat yapımı gerçekleşmesi halinde demiryolu yük taşımacılığının ekonomik büyümeye olumlu katkıları söz konusu olacaktır.

Türkiye'nin Orta Vadeli Planında, doğal afet riskleri göz önünde bulundurularak; yeni sanayileşen bölgeler, endüstri bölgeleri, organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri ve özel yatırım yerlerinin hammaddeye erişim, lojistik, ve enerji gibi ihtiyaçlarına erişebilmeleri için ulaşım hatları için demiryolu altyapısının etkili kullanımı, sanayi alanları ve limanlar arasında bağlantı güzergahlarının oluşturulması için bir bütçe planlaması yer almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2019).

Ulaştırma bakanlığının stratejik eylem planında, demiryolu ağının şehir içi sistemlerinin yüksek hız ve kalite, güvenilir ve ülke gereksinimlerini giderecek biçimde yaygınlaştırmak, bu ulaşım türündeki faaliyetlerin sürdürülebilir bir rekabet ortamında gerçekleştirilmesi temel hedefler olarak yer almaktadır. Tüm ulaşım türlerinde can ve mal emniyetinin en üst düzeyde gerçekleştirilmesi kaza ve inceleme araştırmalarının yürütülmesi bir diğer hedefdir (TCDD, 2023).

Bu çalışmada Türkiye için demiryolu yük taşımacılığının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri 1960-2021 dönemi için ARDL sınır testi ekonometrik tekniğiyle analiz edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada ilk olarak ADF PP testleri ve Zivot-Andrews testleri yapılmıştır. Buna göre ekonomik büyümenin $I(1)$ 'de durağan olduğu demiryolu yük taşımacılığı değişkenininin $I(0)$ 'da durağan olduğu görülmektedir. ARDL sonuçlarına göre demiryolu yük taşımacılığının ekonomik büyüme üzerinde %1,95 oranında artışı beraberinde getirmiştir. Hata düzeltme modeli sonucuna göre kısa dönemde meydana gelen dengesizliklerin yaklaşık 0,55'i dönem sonunda ortadan kalkmaktadır. Araştırma bulguları literatürde Nalçakan (2003), Kaynak ve Mert (2009), Bozkurt, Efeoğlu ve Sevinç (2017), Chen (2018), Açık ve Başer (2018), Güngör, Dursun ve Karaoğlan (2019), Adak (2019), Aytakin (2022) ve Yang vd., (2023) ile benzer sonuca sahiptir. Bu çalışmadan hareketle Türkiye'de demiryolu yük taşımacılığının ekonomik büyümeye hem uzun hem de kısa dönemde olumlu etkileri bulunmaktadır. Politika ve planlamalar belirlenirken öncelikli olarak demiryolu sektörüne ağırlık verilmesi halinde ekonomik büyümenin artacağını söylemek mümkündür.

Türkiye’de demiryolu yük taşımacılığının kısa ve uzun dönemde ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemesi sonucundan hareketle, bu taşımacılık türüyle taşınan ağır yük ile mal ve hizmetlerin daha az maliyetli ve hızlı taşındığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca yük taşımacılığının daha güvenli yapıldığı, Türkiye’nin ulaşım ağ ve alt yapısının küresel piyasalara entegre olduğu, istihdam olanaklarını artırdığı ve bu sayede ekonomik büyümeye katkı sağladığı söylenebilmektedir. Ek olarak bu taşımacılık türü trafik ve çevre kirliliği problemlerinin üstesinden gelmeye katkı sağlayabilmektedir.

Oluşan yeni pazarlar, ülkeler arasındaki fiziksel sınırların ortadan kalkmasına ve üretimlerin çeşitlilik göstererek gelişen tüketime dayalı bir ticaret sisteminin oluşmasına olanak sağlamıştır. Ülkelerin bu gelişimleri takip edebilmeleri için eğitim, bilim ve teknoloji, endüstri ve ulaşım gibi hayati öneme sahip alanlara ağırlık vermeleri önerilmektedir. Firmalar ekonomik hedeflerine ulaşabilmek için tercih ettikleri taşımacılık sektöründe, taleplere cevap verebilme ve diğer rakiplerinin önüne geçirecek avantajları belirleyebilmelidir. Firmalar ayrıca, kültürel, coğrafik, sosyal, politik ve bölgesel sanayi alanlarına göre değerlendirmelerini gerçekleştirmeleri önerilmektedir.

Demiryolu yük taşımacılığının ekonomik gelişmişlik bakımından daha üst basamaklara çıkarılabilmesi için tüm alanlarda fiziksel ve kurumsal altyapı eksikliklerinin tespit edilerek düzenlemelerin gerçekleştirilmesi büyük öneme sahiptir. Eğitim olanaklarının artırılması, yeni lojistik uygulamaların yürürlüğe konulması, gümrük kolaylığı gibi iyileştirmelerin yapılması önerilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında olduğu gibi demiryolları gelişimine önem vermelidir. Gelişmiş ülkelerin transit geçiş ulaşım sektörlerinden elde edeceği gelirden Türkiye de pay almalıdır.

Bu araştırmanın kısıdı, Türkiye’yi incelemesi olmuştur. Bir diğer kısıd ise araştırmada ARDL sınır testinin kullanılmış olmasıdır. Bu yüzden yapılacak yeni çalışmalarda çeşitli ülke ya da ülke gruplarının, farklı analiz tekniklerinin, farklı makro ekonomik değişkenlerin kullanılması tavsiye edilmektedir.

Kaynakça

- Açık, A. ve Başer, S. Ö. (2018). *Ekonomik aktiviteler ve demiryolu taşımacılığının ilişkisi*. https://www.researchgate.net/publication/325644693_EKONOMIK_AKTIVITELER_VE_DEMIR_YOLU_TASIMACILIGININ_ILISKISI556-565 adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Adak, M. (2019). Railway vs highway transportation and economic growth: the case of Türkiye. *Alphanumeric Journal*, 7(3), 1-10. Doi: 10.17093/alphanumeric.505636
- Akdemir, F. (2023). Demiryolu mühendisliği yüksek hızlı demiryolu yatırımlarının bölgesel kalkınma etkisinin ARAS yöntemiyle değerlendirilmesi. *Railway Engineering*, 18, 14-25. <https://doi.org/10.47072/demiryolu.1220471>
- Aksoy, E., Gençtürk, M. ve Senal, S. (2023). Makroekonomik değişkenlerinin katılım fonları üzerindeki etkisi: ARDL sınır testi yaklaşımı. *Fiscaoeconomia*, 7(1), 115-135. Doi: 10.25295/fsecon.1079845
- Albayrak, Ö. K. (2021). Türkiye'nin demiryolu yük taşımacılığı talebinin zaman serisi analizi ile tahmini. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 58, 137-154, Doi: 10.18070/erciyesiibd.753557
- Alotaibi, S., Quddus, M., Morton, C. and Imprialou, M. (2022). Transport investment, railway accessibility and their dynamic impacts on regional economic growth. *Research in Transportation Business & Management*, 43(100702), 1-20. <https://doi.org/10.1016/j.rtbm.2021.100702>.
- Anonim (2001). *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı ulaştırma özel ihtisas komisyon raporu, demiryolu ulaştırması alt komisyon raporu*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Sekizinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-Ulastirma-OIK-Raporu-Demiryolu-Ulastirmasi-Alt-Komisyon-Raporu.pdf> adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Aytekin, İ. (2022). Türkiye'de karayolu ve demiryolu ulaştırma hizmetleri ile kalkınma arasındaki nedensellik ilişkisinin analizi. *Anadolu İktisat ve İşletme Dergisi*, 6(1), 17-35
- Bingöl, K. (2015). *Lojistik faaliyetlerde taşımacılık yöntemleri*. Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Bozkurt, E., Efeoğlu, R. ve Sevinç, H. (2017). Türkiye ve Avrasya ekonomilerinde taşımacılık sektörünün ekonomik büyümeye etkisi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 173-187.
- Brown, R. L., Durbin, J. and Evans, J. M. (1975). Techniques for testing the constancy of regression relationships over time. *Journal of the Royal Statistical Society: Series B (Methodological)*, 37(2), 149-163. Doi:10.1111/j.2517-6161.1975.tb01532.x
- Buzdağlı, Ö., Özdemir, D. ve Emsen, Ö. S. (2016). *Türkiye'de ulaştırma-depolama sektörü ile dış ticarete gelişmeler arasındaki nedensel ilişkiler*. https://ulk.ist/media/kitap/II-UKODTLK/turkiyede-ulastrima-depolama-sektoru-ile-dis-ticarete-gelismeler-arasi_hexWuWx.pdf adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Carapetis, S., Beenhakker, H.L. and Howe, J.D.F. (1984). *The supply and quality of rural transport services in developing countries*. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/142991468764702629/pdf/multi0page.pdf> in 19.08.2023
- Chen, Y. (2018). *China's role in nigerian railway development and implications for security and development*. https://www.usip.org/sites/default/files/2018-04/sr_423_chen_final.pdf in 19.08.2023
- Çancı, M. ve Güngören, M. (2013). İktisadi yaşamda taşımacılık sektörü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45), 198-213.
- Çekerol, G. S. ve Nalçakan, M. (2011). Lojistik sektörü içerisinde Türkiye demiryolu yurtiçi yük taşıma talebinin Ridge regresyonla analizi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 16(2), 321-344.

- Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2022). *Data*. Retrieved from <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/ulastirma-turlerine-gore-tasinan-yolcu-ve-yuk-miktarii85789#:~:text=De%C4%9Ferlendirme%3A,ise%200%2C38%20%25%20olmu%C5%9Ftur>. in 19.08.2023.
- Demirelli, L. (2014). 2002 sonrasında Türkiye’de özelleştirme ve demiryolu hizmeti. *Mülkiye Dergisi*, 38(4), 41-85.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1979). *T. C. Başbakanlık dördüncü beş yıllık kalkınma planı (1979-1983)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1984). *T. C. Başbakanlık beşinci beş yıllık kalkınma planı (1985-1989)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1989). *T. C. Başbakanlık altıncı beş yıllık kalkınma planı (1990-1994)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1995). *T. C. Başbakanlık yedinci beş yıllık kalkınma planı (1996-2000)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *T. C. Başbakanlık uzun vadeli strateji ve sekizinci beş yıllık kalkınma planı (2001-2005)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2006). *T. C. Başbakanlık dokuzuncu kalkınma planı (2007-2013)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Dikmen, A. A. (2013). *Makine, iş, kapitalizm ve insan* (2. Baskı). Ankara: Praktika Kitap.
- Dinçel İ. Y. (2021). Sanayi üretimi ile yük taşımacılığı arasındaki eş-bütünleşme ve nedensellik ilişkisi. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 153-170. DOI: 10.33399/biibfad.862383, ISSN: 2651-3234/E-ISSN: 2651-3307
- Dinler, Z. (2009). *İktisat*, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Dinler, Z. (2013). *İktisada giriş*, Bursa: Ekin Kitabevi
- Dönmezer A. (1998). Demiryollarında yeniden yapılanma ve TCDD'nin finansal yapısı. *İTÜ Vakıf Dergisi*, 25, 1-30.
- DTD (2023). *Demiryolu yük taşımacılığı sektör değerlendirme raporu*. <https://dtd.org.tr/DTD-Sekt%C3%B6r-Raporu-25.08.2023.pdf> adresinden 06.06.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Emirkadı, Ö. ve Balcı, H. (2023). Türkiye’ de karayolu ve demiryolu yolcu ve yük taşımacılığı ile ekonomik büyüme ilişkisi: panel veri analizi. *KAÜİİBFD*, 14(28),977-998.
- Engle, R. and Granger, C. (1987) Cointegration and error correction: representation, estimation and testing. *Econometrica*, 55, 251-276. <http://dx.doi.org/10.2307/1913236>
- Erbelet, E. (2016). Ekonomik büyüme ve sanayileşme arası ilişkide Kaldor yasasının Türkiye’de 2004-2015 dönemi ekonometrik analizi. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*. 2016 Özel Sayı, 312-328.
- Erkan, B. (2014). Türkiye’de lojistik sektörü ve rekabet gücü. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 1(1), 44-65.
- Gaytancıoğlu, S. (2010). Rasyonel beklentiler teorisi çerçevesinde Türkiye’de 1994 krizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 139-146.
- Gümüş, S. (2013). Lojistik sektörünün Türk ekonomisine katkıları ve bir araştırma. *Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi*, 1(3), 302-324. Doi: 10.15295/bmij.v1i3.47
- Güngör, Ş., Dursun, E. ve Karaoğlan, A. (2019). Lojistik faaliyetlerin Akdeniz ülke ekonomileri ile ilişkisi. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 91-106.
- Gürak, H. (2016). *Ekonomik büyüme ve kalkınma-kuramlar, eleştiriler ve “alternatif” bir büyüme modeli*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Hilling, D. (1996): Transport and developing countries. Routledge (London and New York) ISBN 0415136547.
- İnan, M. ve Demir, M. (2017). Demiryolu ulaşımı ve Türkiye’de hızlı tren yatırımlarının etkileri: Eskişehir-Konya Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 99-120. Doi: 10.18069/firatsbed.346415
- Jianbo, F., Ni, G., Wang, X. and Jie, Y. (2020). Cluster analysis on railway infrastructure standards in China and it’s application to railway efficiency improvement. *IOP Conference Series Earth and Environmental Science*, 467(1), 1-11. Doi: 10.1088/1755-1315/467/1/012191
- Johansen, S. and Juselius, K. (1990) Maximum likelihood estimation and inference on cointegration with applications to the demand for money. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52, 169-210. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-0084.1990.mp52002003.x>
- Kabaklarlı, E., Mangır, F. ve Ayhan, F. (2018). Ulaştırma altyapı yatırımlarının ekonomik büyümeye katkısı: seçilmiş ülkeler için panel eşbütünleşme analizi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(18), 303-309. e-ISSN: 2149-4622
- Kabasakal, A. ve Solak, A. O. (2009). Demiryolu sektörünün rekabete açılması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(12), 27-34.
- Kaynak, M. ve Mert, M. (2009). *Türkiye’de ulaştırma hizmetleri endeksi*. <https://www.mertermert.org/wp-content/uploads/2023/08/1001784.pdf> adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Kibritçioğlu, A. (1998). İktisadi büyümenin belirleyicileri ve yeni büyüme modellerinde beşeri sermayenin yeri. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53(1), 207-230.
- Koç, P. (2021). Demiryolu yatırımlarının kişi başına düşen gelir üzerindeki etkisinin analizi: Türkiye üzerine bir araştırma. *Railway Engineering*, 14, 77-86. <https://doi.org/10.47072/demiryolu.935982>
- Kolars, J.F. and H.J. Malin (1970): Population and accessibility: an analysis of Turkish railroads. *The Geographical Review*, 60, 229-246.
- Maparu, T. S. and Mazumder, T. N. (2017) Transport infrastructure, economic development and urbanization in India (1990–2011): Is there any Causal Relationship? *Transportation Research Part A*, 100(6), 319–336. Doi: 10.1016/j.tra.2017.04.033.
- McCarthy, E.J. and Perreault, W.D. (1993). *Basic marketing: a global managerial approach*. New York: McGraw Hill Press.
- Mevlana Kalkınma Ajansı (2012). *2011 Yılı MEVKA teknik destek programı*. <https://www.mevka.org.tr/destekler/gecmis-destek-programlari> adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Makine Mühendisleri Odası(MMO) (2016). *Ulaşımında demiryolu gerçeği*. http://www1.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/622c0b55d796a69_ek.pdf adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Makine Mühendisleri Odası(MMO) (2019). *Ulaşımında demiryolu gerçeği*. https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/gonderi_dosya_ekleri/demiryolugercegiraporu_1.pd adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Murat, S. ve Şahin, L. (2010). *Dünden bugüne İstanbul’da ulaşım*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayıncılık.
- Nalçakan, M. (2003). *Türkiye ekonomisi açısından ulaştırma sektöründe demiryolu taşımacılığının önemi ve ekonometrik model ile Türkiye demiryolu yurtiçi yük taşıma talebinin analizi (1980-2000)*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Nalçakan, M. (2008). *Ekonomik gelişmelerin demiryolu taşımacılık sektörüne etkileri*. <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423901759.pdf> adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.

- O' Connor, A. M. (1965): Railways and development in uganda. a study in economic geography, east African institute of social research. Oxford University Press, Nairobi.
- Özbek, S. ve Oğul, B. (2023). Türkiye'de tarım, orman alanları ve çevre ilişkisi. *Tarsus Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 26-35.
- Özcan, E. (2018). *Osmanlı Devleti'nde demiryolu politikaları ve istasyon yapıları: İstanbul örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pata, U. K., Yurtkuran, S. ve Kalça, A. (2016). TÜRKİYE'DE enerji tüketimi ve ekonomik büyüme: ARDL sınır testi yaklaşımı. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 38(2), 255-271, <https://doi.org/10.14780/muiibd.281411>
- Pektaş, İ. (2017). *Raylı ulaşım sistemleri sektör analizi 2017*. Ankara: Anadolu Raylı Ulaşım Sistemleri Kümelenmesi (ARUS).
- Pesaran, M. H., Shin, Y. and Smith, R. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationship. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3), 289-326. Doi: 10.1002/jae.616
- Pradhan, R. P. and Bagchi, T. P. (2013). Effect of transportation infrastructure on economic growth in India: The VECM approach. *Research in Transportation Economics*, 38(1), 139-148. Doi: 10.1016/j.retrec.2012.05.008
- Rostow, W. W. (1960): The stages of Economic Growth; A Non-Communist Manifesto. The Five stages of Growth- A Summary. Cambridge University Press, 4-16.
- Saatçioğlu, C. ve Karaca, O. (2011). Ulaştırma altyapısı-ekonomik büyüme ilişkisi: panel veri analizi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 16-31.
- Sonar, Ş. (2015). *Türkiye'de uygulanan demiryolu ulaşımı Politikaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Şendağ, V. (2007). *Ulaştırma harcamaları ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye ekonomisi üzerine bir uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Tamçelik, S. (2000). Osmanlı dönemi demiryollarının tarihi gelişimi içerisinde siyasî, iktisadî ve sosyal etkiler. *Erdem*, 12(35), 535-483.
- Tarla, E. G., ve Boyrazlı, M. A. (2023). Savunma harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelenmesi: Türkiye örneği. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 2(43), 295-312.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Sektör Raporu. (2016). *T.C. devlet demiryolları işletmesi genel müdürlüğü*. <https://www.tcdd.gov.tr/> adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Ulaştırma Bakanlığı (2007). *Ulaşım dan iletişime kalkınan türkiye (2003-2007)*. <https://www.uab.gov.tr/> adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Onuncu kalkınma planı (2014-2018)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2019). *Strateji ve bütçe başkanlığı on birinci kalkınma planı (2019-2023)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları(TCDD) (2023). *Ulaştırma ve altyapı bakanlığı ulaştırma hizmetleri düzenleme genel müdürlüğü*. <https://www.tcdd.gov.tr/> adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *Veri*. <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.in 19.08.2023.
- Tolulope, A. O. and Taiwo, A. (2013). Rail transport and economic growth in nige. *Australian Journal of Business and Management Research*, 3(05), 18-24.

Topçuoğlu, Ö., Bozkurt, E., Efeoğlu, R. ve Yazıcılar, F. G. (2016). *Türkiye'de lojistik sektörünün ekonomiye katkısı: bir etkinlik analizi*. <https://ulk.ist/media/kitap/II-UKODTLK/turkiyede-lojistik-sektorunun-ekonomiye-katkisi-bir-etkinlik-analizi.pdf> adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.

World Bank (Dünya Bankası) (2023). World development indicators. *Data*. Retrieved from <https://Data.Worldbank.Org/> in 19.08.2023.

Yang, Q., Wang Y., Liu Y., Liu J., Hu X., Ma J., Wang X., Wan Y., Hu J., Zhang Z., Wang X. and Tao S. (2023). The impact of China's high-speed rail investment on regional economy and air pollution emissions. *Journal of Environmental Sciences*, 131(9), 26-36, <https://doi.org/10.1016/j.jes.2022.07.020>.

Yıldırım, İ. (2002). Osmanlı demiryolu politikasına bir bakış. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 311-324.

Zivot, E. & Andrews, D. W. K. (1992). Further evidence on the great crash, the oil price shock, and the unit-root hypothesis. *Journal of Business & Economic Statistics*, 10(3), 251-270.

Makale Bilgi Formu

Yazar Onayı: Makale tek yazarlıdır. Yazar, makalenin son halini okuyup onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazar dergide yayınlanan çalışmasının telif hakkına sahiptir. Bu çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

A Reflective Report to Educational Policymakers: Field Expertise Status of Translation Programs in Turkish State Universities

Buğra Kaş

Tokat Gaziosmanpaşa University,
Tokat, Türkiye,
bugra.kas@gop.edu.tr

Received: 19.05.2024
Accepted: 15.07.2024
Available Online: 05.08.2024

Abstract: This qualitative study investigates the educational background and fields of expertise of faculty members in English translation programs at the bachelor's degree level in state universities of Türkiye. Despite the prevalence of these programs across Turkish universities, a discrepancy emerges between the faculty members' doctoral qualifications and the specialized field of Translation Studies. The research aims to reveal the academic landscape of these programs by examining the doctoral disciplines of faculty members, utilizing data primarily sourced from the YÖK (Council of Higher Education) Atlas Database and the YÖK (Council of Higher Education) Academic Database. When information is unavailable in the database above, university websites serve as supplementary data sources. This methodological approach enables a comprehensive analysis of the extent to which academic program qualifications align with the field of Translation Studies. Preliminary findings indicate a significant underrepresentation of faculty with doctoral degrees in Translation Studies, suggesting a potential misalignment between program expertise and the specialized training needs of translation programs. This study underscores the crucial link between the program's field-specific expertise and the quality of training, highlighting the need for policy interventions aimed at bolstering the recruitment and development of academically qualified faculty in the discipline of Translation Studies. The implications of this research extend beyond academia, informing policymakers and educational administrators about the importance of aligning educational offerings with program qualifications to enhance the educational outcomes of translation programs in Türkiye.

Keywords: Academic Alignment, Educational Outcomes, Faculty Qualifications, Field Expertise, Translator Training

1. Introduction

In recent years, the domain of Translation Studies has gained considerable recognition as a critical field of academic inquiry and professional practice, particularly in multilingual contexts such as Türkiye. Programs offering bachelor's degrees in English stream play a pivotal role in preparing future translators/interpreters and bridging languages and cultures. These programs are essential for academic development and professional readiness in a globalized world. However, the alignment between the academic qualifications of faculty members and the specialized courses delivered within these programs raises concerns. A notable number of faculty members may have doctoral degrees in fields divergent from Translation Studies, potentially impacting the quality of training and the preparedness of graduates entering the translation profession.

The significance of aligning program expertise with program content cannot be overstated. As highlighted by the PACTE group (2017), translation competence combines procedural and declarative knowledge, underscoring the need for curricula that adapt to the multifaceted nature of translation. This blend of knowledge types illustrates the multicomponent nature of translation competence, suggesting that academic qualifications and field-specific expertise are crucial for educators in translation programs. Similarly, the European Master's in Translation (EMT) framework, established by the European Commission, outlines essential competencies for high-quality translation services, including language and culture, translation, technology, and service provision skills (EMT Expert Group, 2009).

Cite as (APA 7): Kaş, B. (2024). A reflective report to educational policymakers: Field expertise status of translation programs in Turkish state universities, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 19(2), 405-422. <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler/1486658>

These frameworks support the notion that academic programs must closely align with industry standards to ensure the efficacy and relevance of translation training.

In this context, the necessity for alignment extends to the qualifications of faculty members within these programs. Insights from Miami University (n.d) on program qualifications in highly applied disciplines suggest that a combination of formal training and significant applied experience or equivalent certification can qualify individuals for teaching roles. This perspective is particularly pertinent for translation programs, where the practical application of translation theory is paramount. By ensuring that faculty possess both theoretical knowledge and practical experience, translation programs can better prepare students to meet the demands of the professional translation industry.

Additionally, the importance of hands-on experience in translation training, as demonstrated through practical training and internships in scientific translation programs in Türkiye (Turkey Campus, n.d.), further emphasizes the need for trainers with both strong academic backgrounds and professional experience in the field. By integrating these perspectives, this study tries to contribute to the ongoing dialogue on enhancing educational practices in Translation Studies, with the goal of elevating the quality of translation training to meet both academic and professional standards.

Despite the universally acknowledged importance of program qualifications in bolstering educational quality across various disciplines, the exploration of this critical relationship remains under-examined within the specific context of English translation programs in Türkiye. This oversight is particularly consequential given Türkiye's distinctive linguistic, cultural, and educational milieu, which not only imbues the field of Translation Studies with unique challenges but also with unparalleled opportunities for innovation and growth.

Türkiye's strategic geographical location and rich cultural heritage position it as a linguistic crossroads between East and West, thereby amplifying the need for highly qualified translation professionals who are adept at navigating complex cultural nuances. However, the dearth of focused research on program qualifications within Turkish English translation programs leaves a critical void in understanding how educators' backgrounds contribute to preparing students for the demands of the global translation market.

Furthermore, the evolving nature of the translation profession, driven by technological advancements and the increasing importance of cultural competence in global communications, underscores the urgency of aligning program expertise with these contemporary demands. The rapid advancement of machine translation technologies, coupled with the growing need for translators who possess deep cultural understanding and ethical judgment, calls for a reevaluation of program qualifications in Translation Studies programs.

Additionally, Türkiye's educational policies and institutional frameworks provide a unique context for examining the impact of faculty qualifications. The variation among state universities, each with distinct priorities and resources, may influence the recruitment, development, and retention of qualified faculty in Translation Studies. This institutional diversity, coupled with regulatory standards set by the Turkish Council of Higher Education (YÖK), necessitates a nuanced analysis of how program qualifications are defined, assessed, and enhanced across different types of universities.

This study aims to examine the training qualifications and expertise field of faculty members in English translation programs across Türkiye, focusing on their doctoral degrees. By assessing the extent to which academic qualifications match program needs, this research seeks to unveil patterns and discrepancies in state universities, aiming to inform future academic appointments and curriculum development.

2. Literature Review

The field of Translation Studies has undergone significant transformation, evolving from a mere vocational skill into a comprehensive academic discipline. This literature review explores the intricate journey of Translation Studies, emphasizing its transition to a field enriched by theoretical insights, methodological advancements, and an interdisciplinary approach that captures its essence as a medium of intercultural dialogue. Through the critical analyses provided by scholars such as Snell-Hornby (1988), Bassnett (1991), and Holmes (1988), among others, the narrative unfolds to reveal the key developments and modern dynamics that have influenced the field, including the embrace of cultural studies, the effects of global interconnectedness, and the innovations in technology that have revolutionized translation practices and studies.

Additionally, the review scrutinizes the pivotal influence of program qualifications on the caliber of higher education, with insights from studies conducted by Umbach and Wawrzynski (2005), and Braxton et al. (2002), illustrating the importance of matching program expertise with the curriculum to foster superior student achievements. Importantly, a notable gap in research is highlighted concerning the specific scenario of English Translation Programs in Türkiye, underscoring a compelling need for focused research on the influence of program qualifications in a region uniquely positioned as a linguistic and cultural nexus. This identified gap lays the groundwork for a suggested investigation aimed at assessing how well program expertise aligns with the educational demands of translation programs in Türkiye, aiming to enhance the educational quality in this dynamically changing discipline.

2.1. Translation studies as an academic discipline

The academic discipline of Translation Studies has undergone significant evolution over the past few decades. Historically, translation was often viewed as a practical skill rather than a scholarly discipline. However, the late 20th century marked a pivotal shift towards recognizing Translation Studies as an integral field of academic inquiry. Snell-Hornby (1988) delineates this transformation, emphasizing the transition from practical task-oriented approaches to theoretical and methodological frameworks that seek to understand the complexities of translation as an intercultural communication process. Similarly, Bassnett (1991) tracks the evolution of the field, highlighting how it has expanded beyond linguistic boundaries to incorporate cultural studies, thus reflecting the interdisciplinary nature of Translation Studies today.

Holmes (1988) proposed a comprehensive map for the discipline, distinguishing between 'pure' and 'applied' branches and laying the groundwork for Translation Studies as an academic field. This emphasis on a systematic approach to studying translation phenomena has been pivotal in shaping the discipline. Moreover, Toury (1995) introduced the concept of norms in translation, providing a framework for analyzing translations within their sociocultural contexts. His work has been influential in shifting the focus from prescriptive to descriptive approaches in translation research.

The expansion of Translation Studies into cultural studies underscores the importance of understanding translation within a broader context of cultural and power dynamics. Lefevere (1992) explored the concept of translation as rewriting and its impact on literary fame, highlighting the cultural and ideological influences on translation. Similarly, Baker (1992) introduced key concepts and methods that emphasize the role of context, ideology, and narrative in the translation process, contributing to the integration of linguistic and cultural studies within translation research.

Contemporary trends in Translation Studies have been significantly shaped by globalization and technological advancements. Tymoczko (2007) advocated for the expansion of Translation Studies to include non-Western traditions and practices, emphasizing the need for a more inclusive global perspective that acknowledges the diversity of translation practices across cultures. Furthermore, the

intersection of translation and technology has become a critical area of study, with O'Brien (2012) exploring the implications of human-computer interaction for translation practices and highlighted the growing importance of machine translation and localization in the digital age.

The evolution of Translation Studies from a practical skill to a complex academic discipline reflects a broadening of focus to include theoretical frameworks, cultural studies, and the impact of globalization and technology. These developments underscore the dynamic nature of Translation Studies, adapting to meet the challenges and opportunities presented by a rapidly changing global context.

2.2. Program qualifications and educational quality

The qualifications of faculty members play a crucial role in determining the quality of training and student outcomes. Umbach and Wawrzynski (2005) provide empirical evidence supporting the positive impact of faculty qualifications, including their academic and professional backgrounds, on student learning and engagement. Their research underscores the significance of aligning program expertise with educational content to enhance the learning experience.

Further compounding this, Braxton, Luckey, and Helland (2002) demonstrate that faculty qualifications, particularly their field-specific expertise, directly contribute to the depth and quality of the learning environment. They assert that higher levels of academic and professional expertise among faculty are associated with more effective teaching methodologies, richer course content, and consequently, enhanced student learning outcomes. This enrichment of the curriculum through program expertise underscores the importance of faculty backgrounds in delivering a comprehensive educational experience.

Moreover, the role of program qualifications extends beyond the mere delivery of content to significantly influence student engagement and motivation. Umbach and Wawrzynski (2005) highlight that faculty members who are recognized experts in their field not only command respect but are also better positioned to inspire curiosity, critical thinking, and deeper engagement with the subject matter among students. Such engagement is deemed critical for student retention, satisfaction, and overall academic success, reinforcing the argument for the strategic recruitment and development of faculty members.

3. Methodology

The methodology section of this study outlines the qualitative research design and systematic data collection instruments employed to explore the educational backgrounds and expertise fields of faculty members within English translation programs at the bachelor's degree level at state universities of Türkiye.

3.1. Research design

This study adopts a qualitative research methodology to explore the educational backgrounds and expertise fields of faculty members within English translation programs at the bachelor's degree level at state universities in Türkiye. The qualitative approach is particularly suited for this examination as it allows for an in-depth exploration of complex, nuanced phenomena, such as the alignment between program qualifications and the specific needs of translation training. Qualitative research is instrumental in uncovering the subtleties and variations in academic qualifications, facilitating a comprehensive understanding of how these factors impact the quality of training in translation programs. This methodology supports the study's aim to explore the discrepancies between the academicians' doctoral qualifications and their expertise in the specialized field of Translation Studies, a concern highlighted in similar studies across various disciplines (Creswell & Poth, 2018; Merriam & Tisdell, 2015). By focusing on qualitative data, the research seeks to provide detailed insights into the

academic landscape of Translation Studies in Türkiye, emphasizing the need for a closer alignment between program qualifications and programmatic objectives.

3.2. Research questions

The following research questions guide the study:

1. What is the current distribution of Translation Studies programs across different faculties in Turkish state universities?
2. To what extent do faculty members in English translation programs at Turkish state universities possess doctoral degrees specifically in Translation Studies?
3. What is the ratio of academicians with a Ph.D. in Translation Studies to the total number of academicians in English translation programs at Turkish state universities?
4. What are the doctoral fields of academicians in English translation programs that do not have faculty members with a Ph.D. in Translation Studies?
5. How do faculty qualifications and expertise align with the specialized needs of Translation Studies programs in Türkiye?

3.3. Data collection instruments

This section of the methodology outlines the strategic approach employed to collect comprehensive data on the academic qualifications and expertise of faculty members in English translation programs at the bachelor's degree level across Turkish state universities. The data were collected through the data collection instruments in December 2023.

3.3.1. YÖK atlas database and YÖK academic database

The primary data sources for this study are the YÖK (Council of Higher Education) Atlas Database and the YÖK Academic Database, which offer comprehensive information on faculty members across all Turkish state universities. These databases will be systematically explored to identify faculty members working within English translation programs, with a particular focus on their doctoral qualifications. This method ensures the collection of verified, up-to-date academic profiles, facilitating an accurate assessment of program expertise concerning their training responsibilities. The use of official databases for program information has been validated in academic literature as a reliable method for assessing qualifications and expertise within higher training settings (Brewer & Brewer, 2010; Henard & Leprince-Ringuet, 2008).

3.3.2. Direct university website searches for supplementary data

When information was not available in the YÖK Academic Database or YÖK Atlas Database, direct searches on university websites were employed as a supplementary data collection method. This approach allowed for the acquisition of detailed, specific information regarding faculty members' academic backgrounds, including their doctoral fields of study, research interests, and contributions to Translation Studies. Direct website searches have been acknowledged in scholarly research as a valuable technique for enriching data obtained from databases, ensuring a comprehensive understanding of faculty profiles (Johnson, 2014; Smith, 2011).

3.4. Data collection process

The data collection process for this study was designed to gather comprehensive and reliable information on the academic qualifications and expertise fields of faculty members within English

translation programs at the bachelor's degree level across Turkish state universities. The process was carried out systematically in December 2023 and involved multiple steps to ensure the accuracy and completeness of the data.

3.4.1. Data extraction from YÖK databases

The data extraction process involved systematically searching the YÖK Atlas and Academic Databases to identify faculty members affiliated with English translation programs. The following steps were undertaken:

Program Identification: English translation programs at the bachelor's degree level were identified across various state universities in Türkiye. The program details, including the department and faculty affiliations, were noted.

Faculty Identification: Faculty members teaching in these programs were identified. Their academic profiles were retrieved from the YÖK databases, focusing on their doctoral qualifications and fields of study.

Verification of Qualifications: The doctoral degrees of the identified faculty members were verified to determine their relevance to Translation Studies. This step ensured that only accurate and pertinent data were included in the analysis.

3.4.2. Supplementary data collection from university websites

In cases where information was incomplete or unavailable in the YÖK databases, supplementary data collection was conducted through direct searches on the official websites of the respective universities. This approach included:

Faculty Webpages: Examination of faculty webpages to obtain detailed academic profiles, including doctoral fields of study, research interests, publications, and contributions to Translation Studies.

Departmental Information: Review of departmental websites to understand the academic and research focus areas, faculty members' roles, and the overall structure of the translation programs.

3.4.3. Data compilation and organization

The collected data were compiled into a comprehensive database, categorized by university, faculty, and individual faculty members' qualifications. This database included:

- University name and location
- Faculty/department affiliation of the translation program
- Names and academic profiles of faculty members
- Doctoral qualifications and fields of study
- Any additional relevant information obtained from university websites

3.4.4. Ensuring data accuracy and reliability

To ensure the accuracy and reliability of the data, the following measures were implemented:

Cross-Verification: Data from YÖK databases and university websites were cross-verified to confirm the consistency and correctness of the academic profiles.

Regular Updates: The data collection process was aligned with the most recent updates available in December 2023, ensuring that the information reflected the current academic status of faculty members.

Quality Control: A thorough review of the compiled data was conducted to identify and rectify any discrepancies or incomplete entries.

By employing these systematic and rigorous data collection methods, the study aimed to provide a detailed and accurate analysis of the academic qualifications and expertise fields of faculty members in English translation programs across Turkish state universities. This process was critical in addressing the research questions and testing the hypotheses related to the alignment of faculty qualifications with the specialized needs of Translation Studies programs.

3.5. Data analysis

In the proposed qualitative study on the educational background and expertise of academicians within English translation bachelor's programs in Türkiye, the descriptive analysis will be pivotal in shedding light on the academic environment. This analysis method was employed to systematically collect, categorize, and illustrate the data from the YÖK Atlas Database, the YÖK Academic Database, and university websites through charts, providing a detailed overview of the doctoral qualifications among faculty members. Such an analysis facilitates a better understanding of the distribution of doctoral degrees and the potential implications for the quality of training offered. By pinpointing the discrepancy in doctoral qualifications specifically in translation within these programs, the study aims to initiate a discussion on refining academic staffing policies to enhance educational outcomes. The expected findings intend to enrich the discourse on the necessity of aligning educators' expertise with their teaching fields, thereby elevating the quality of academic programs and student achievements.

3.6. Limitations of the research

The data needed for the research were first collected through YÖK Atlas Database and YÖK Academic Database. When the necessary data could not be found in these databases, the websites of the relevant universities were examined as complementary sources. The data collected is limited to the data provided by the relevant institutions regarding the programs and faculty members working in the programs during the data collection process mentioned above.

4. Findings

The findings of this qualitative investigation into the educational background and field of expertise of academicians within English translation bachelor's programs in Türkiye reveal insightful trends and disparities. The categorization of the collected data into four pivotal themes—Distribution of the Program by Faculty, Presence or Absence of Academicians with Ph.D. in Translation Studies, Distribution of Academicians in the Programs, and Distribution of Doctoral Fields among Academicians Working in Departments without Academicians Qualified in Translation Studies Doctorate—provides a structured and comprehensive analysis. This categorization is justified based on the need to systematically address the research questions and hypotheses, ensuring a thorough examination of the factors influencing the quality of translation training.

Distribution of the Program by Faculty: This category examines the academic homes of Translation Studies programs, providing insights into how different faculties contribute to the interdisciplinary nature of translation training. Understanding this distribution helps highlight the diverse academic environments in which these programs operate, reflecting their integration with various humanities and social sciences disciplines.

Presence or Absence of Academicians with Ph.D. in Translation Studies: Assessing whether faculty members possess doctoral degrees specifically in Translation Studies is crucial for evaluating the specialized expertise available within these programs. This category addresses the alignment of faculty qualifications with the academic and professional demands of the field, offering a clear picture of the current state of specialized knowledge within translation programs.

Distribution of Academicians in the Programs: Analyzing the overall distribution of academicians within English translation programs provides a broader perspective on the faculty composition. This category helps identify patterns and disparities in the academic qualifications of faculty members, shedding light on the potential impact on the quality of training and student outcomes.

Distribution of Doctoral Fields among Academicians Working in Departments without Academicians Qualified in Translation Studies Doctorate: This category explores the academic backgrounds of faculty members in departments lacking Ph.D.-qualified Translation Studies academicians. It highlights the diversity of doctoral fields represented and examines how these varied academic backgrounds contribute to the curriculum and training. Understanding this distribution is essential for identifying areas for improvement and potential interdisciplinary approaches to enhance translation education.

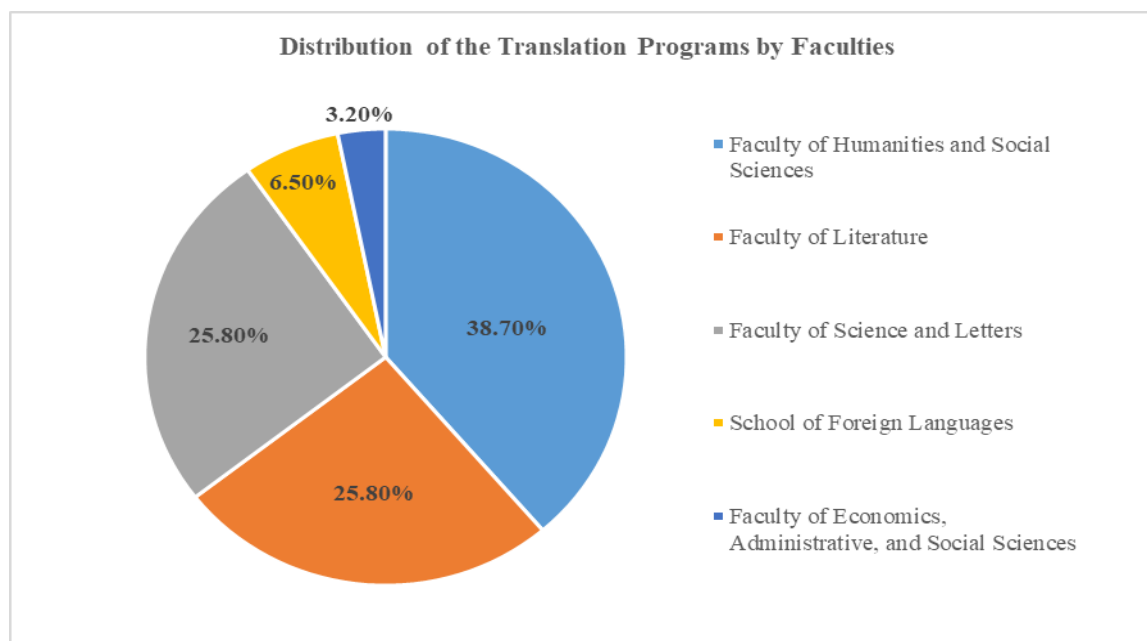
Each category provides a distinct lens through which the current academic landscape in English translation programs across Turkish universities can be scrutinized. By delineating the distribution of programs across faculties, assessing the prevalence of Ph.D.-qualified staff in Translation Studies, analyzing the overall distribution of academicians within these programs, and examining the diversity of doctoral fields among staff, this section endeavors to shed light on the intricate dynamics shaping the quality of translation training in Türkiye. The following subsections detail how academic qualifications align with the specialized demands of Translation Studies, thereby influencing the pedagogical efficacy and the educational quality offered to students.

4.1. Distribution of the program by faculty

This section presents the distribution of Translation Studies departments across different faculties, revealing patterns that not only reflect the academic homes of these programs but also indicate the broader educational philosophies shaping translation training. By examining the faculties housing these programs, we can gain a deeper understanding of the interdisciplinary nature of Translation Studies and its alignment with various academic disciplines. The findings, categorized under several faculties, underscore the diverse yet distinct academic landscapes in which Translation Studies are situated. From the predominance in the Faculty of Humanities and Social Sciences to its notable presence in the faculties of Literature, Science and Letters, and beyond, the distribution highlights the multifaceted approach to translation training, emphasizing a blend of cultural, linguistic, and practical skills essential for the evolving demands of the translation industry. The following pie chart presents a detailed breakdown of the distribution, offering a window into the institutional frameworks that foster the development of translation professionals.

Chart 1

Distribution of the Translation Programs by Faculties

Note: Categories were obtained from research findings.

Chart 1 looks at the distribution of Translation Programs by faculties as follows: Faculty of Humanities and Social Sciences holds 38.70%, Faculty of Literature and Faculty of Science and Letters each have 25.80%, School of Foreign Languages has 6.50%, and Faculty of Economics Administrative and Social Sciences has 3.20%. This breakdown highlights the predominant affiliation of translation programs with humanities and literary faculties, underscoring their significant role in Translation Studies training in Türkiye.

Faculty of Humanities and Social Sciences (38.70%): This faculty emerges as the primary home for Translation Studies departments, comprising the largest share of the pie. The significant presence in this faculty underscores the strong association of Translation Studies with the core humanities disciplines, reflecting the emphasis on cultural, linguistic, and social dimensions in translation training.

Faculty of Literature (25.80%) and Faculty of Science and Letters (25.80%): Both faculties host an equal number of departments, representing essential pillars in Translation Studies training. The focus here is likely on developing deep literary and linguistic competencies, critical analysis, and understanding of texts—skills crucial for effective translation.

School of Foreign Languages (6.50%): Though a smaller segment, the presence in this school indicates specialized language instruction's importance in Translation Studies, focusing on practical language skills alongside theoretical knowledge.

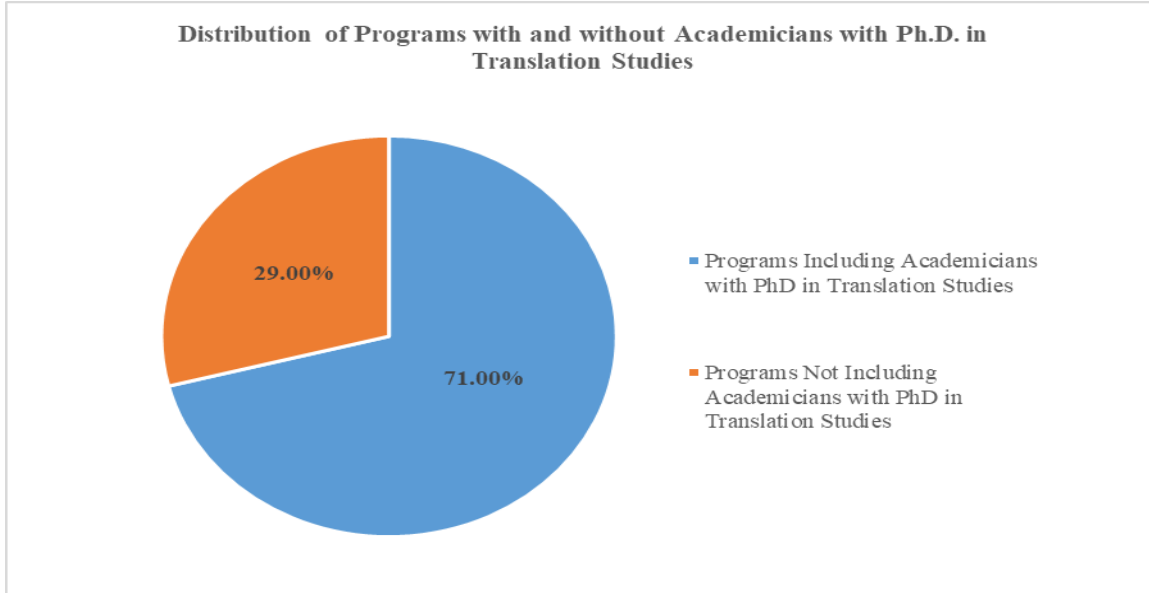
Faculty of Economics, Administrative, and Societal Sciences (3.20%): The minimal representation in this faculty suggests that while Translation Studies intersect with diverse fields, its academic foundation remains more closely tied to humanities and languages than to economics or administrative sciences. However, this single department indicates the field's potential applicability and relevance across various domains, including business, law, and social sciences.

4.2. Distribution of programs with and without academicians with Ph.D. in translation studies

Another finding focusing on the purpose of the present study is about the distribution of programs with and without Academicians with Ph.D. in Translation Studies. The pie chart and the corresponding lists of universities with and without academicians holding doctoral degrees in Translation Studies offer a view of the academician employment in Türkiye's English translation programs.

Chart 2

Distribution of Programs with and without Academicians with Ph.D. in Translation Studies

Note: Categories were obtained from research findings.

As mentioned in the limitations of the research section, the list of universities whose data were accessed and which have field expert academicians in their translation programs was found as follows:

- ✓ Adana Alparslan Türkeş Science and Technology University
- ✓ Ankara Yıldırım Beyazıt University
- ✓ Bandırma Onyedli Eylül University
- ✓ Bartın University
- ✓ Boğaziçi University
- ✓ Bursa Technical University
- ✓ Dokuz Eylül University
- ✓ Ege University
- ✓ Hacettepe University
- ✓ Istanbul University
- ✓ Kahramanmaraş Sütçü İmam University
- ✓ Kırıkkale University
- ✓ Kırklareli University
- ✓ Manisa Celal Bayar University
- ✓ Marmara University
- ✓ Muğla Sıtkı Koçman University
- ✓ Sakarya University
- ✓ Samsun University
- ✓ Trakya University
- ✓ Amasya University

- ✓ Ağrı İbrahim Çeçen University
- ✓ Bolu Abant İzzet Baysal University
- ✓ Trabzon University

As mentioned in the limitations of the research section, the list of universities whose data was accessed and which do not have field expert academicians in their translation programs is found below:

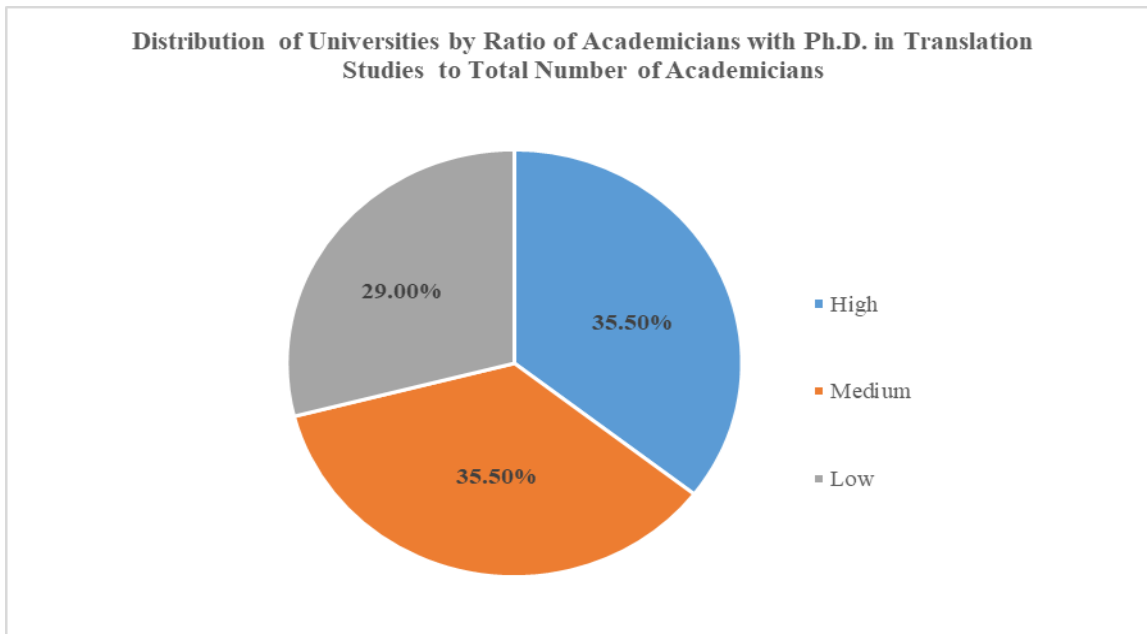
- ✗ Kahramanmaraş İstiklal University
- ✗ Malatya Turgut Özal University
- ✗ Osmaniye Korkut Ata University
- ✗ Bingöl University
- ✗ Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji University
- ✗ Kutahya Dumlupınar University
- ✗ Mardin Artuklu University
- ✗ Selçuk University
- ✗ Siirt University

4.3. Distribution of universities by ratio of academicians with Ph.D. in translation studies to total number of academicians

The pie chart illustrates the distribution of universities in Türkiye by the ratio of academicians with a doctorate in Translation Studies to the total number of academicians in those universities. The universities are categorized into three groups based on their ratio.

Chart 3

Distribution of Universities by Ratio of Academicians with Ph.D. In Translation Studies to Total Number of Academicians

Note: Categories were obtained from research findings.

In the category of low, there are 9 universities. These universities have no academicians with Ph.D. in Translation Studies. The list of the universities is as follows;

- ✗ Kahramanmaraş İstiklal University
- ✗ Malatya Turgut Özal University

- ✘ Osmaniye Korkut Ata University
- ✘ Bingöl University
- ✘ Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji University
- ✘ Kutahya Dumlupınar University
- ✘ Mardin Artuklu University
- ✘ Selçuk University
- ✘ Siirt University

In the category of medium, there are 14 universities. These universities have a ratio of academicians with Ph.D. in the field that is greater than 0 but less than 0.5 in terms of the distribution of universities in Türkiye by the ratio of academicians with a doctorate in Translation Studies to the total number of academicians in those universities. The names of the universities in this category are listed below.

- Adana Alparslan Türkeş Science and Technology University
- Ankara Yıldırım Beyazıt University
- Bandırma Onyedi Eylül University
- Bursa Technical University
- Dokuz Eylül University
- Hacettepe University
- Kahramanmaraş Sütçü İmam University
- Kirikkale University
- Sakarya University
- Samsun University
- Trabzon University
- Amasya University
- Ağrı İbrahim Çeçen University
- Bolu Abant İzzet Baysal University

In the last category, high, 9 universities are available. These universities have a high ratio (≥ 0.5) of academicians with a Ph.D. in Translation Studies compared to the total number of academicians. The list of the relevant universities is below;

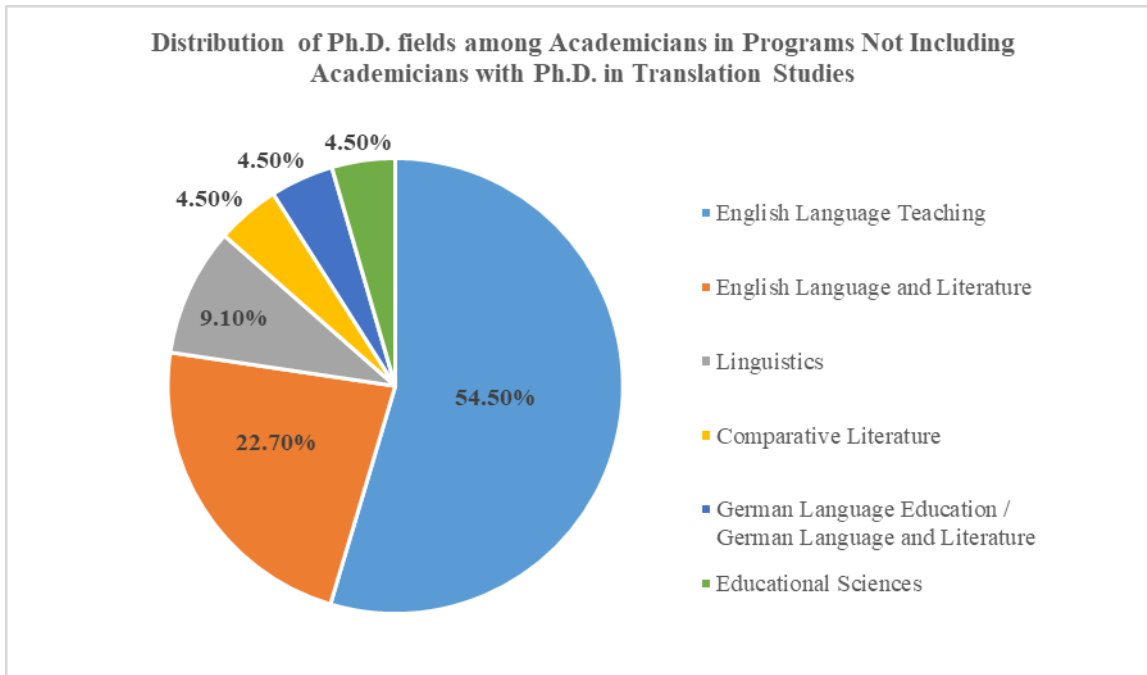
- ✓ Bartın University
- ✓ Boğaziçi University
- ✓ Ege University
- ✓ İstanbul University
- ✓ Kırklareli University
- ✓ Manisa Celal Bayar University
- ✓ Marmara University
- ✓ Muğla Sıtkı Koçman University
- ✓ Trakya University

4.4. Distribution of Ph.D. fields among academicians in programs not including academicians with Ph.D. in translation studies

The pie chart below illustrates the distribution of Ph.D. fields among academicians in departments that do not have faculty members with Ph.D. degrees in Translation Studies. This visualization is based on the collected data, reflecting the variety of academic backgrounds among these faculty members.

Chart 4

Distribution of Ph.D. Fields among Academicians in Programs Not Including Academicians with Ph.D. in Translation Studies

Note: Categories were obtained from research findings.

When the departments in universities that do not have academicians with a doctoral degree in Translation Studies are examined, it is seen that other disciplines related to English are dominant. However, although rare, there have also been academicians with doctoral degrees in non-English-based departments. When the departments in universities that do not have academicians with a doctoral degree in the field of Translation Studies are examined, the doctoral fields available are as follows, in order of density:

- English Language Teaching
- English Language and Literature
- Linguistics, Comparative Literature, German Language Education / German Language and Literature
- Educational Sciences

The findings of this study illuminate the variegated landscape of Translation Studies programs across Turkish state universities, showcasing a predominant alignment with humanities and literary faculties. This distribution underscores the interdisciplinary nature of Translation Studies, integrating linguistic, cultural, and technical competencies. As it is transitioned to the conclusion section, it will discuss and explore the implications of these findings for the academic and professional development of Translation Studies in Türkiye. It will be aimed to explicate how the distribution of programs by faculty affects curriculum design, field expertise, and ultimately, the quality of training and preparedness of graduates entering the translation industry.

5. Discussion

The purpose of this study is to examine the academic qualifications and expertise of faculty members in English translation programs across Turkish state universities, focusing on the alignment of their doctoral degrees with program needs to inform future academic appointments and curriculum

development. In parallel with the purpose of the study, the findings were presented according to four different categories. In this regard, it is more beneficial and remarkable to discuss these findings under subheadings, linking them to the references in the literature review.

5.1. Distribution of the program by faculty

The organizational structure of Translation Studies programs within Turkish universities offers insightful perspectives into the academic prioritization and interdisciplinary integration of this field. The distribution of translation programs by faculties highlights the diversity and interdisciplinary nature of Translation Studies within the academic landscape. Snell-Hornby (1988) and Bassnett (1991) emphasize the importance of incorporating cultural studies into translation training, which is reflected in the predominant affiliation of these programs with humanities and literary faculties. This alignment suggests that Turkish universities recognize the need for a blend of cultural, linguistic, and practical skills, essential for the evolving demands of the translation industry.

5.2. Distribution of programs with and without academicians with Ph.D. in translation studies

In some leading universities such as Boğaziçi University, Ege University, Hacettepe University, Istanbul University, and Marmara University, the presence of academicians with doctoral degrees in Translation Studies contributes to robust academic frameworks, advanced research opportunities, and quality training. This aligns with Braxton et al. (2002), who assert that field-specific expertise enhances the learning environment and student outcomes. However, the absence of such qualified faculty in certain universities highlights growth potential and the need for strategic faculty development, supporting Umbach and Wawrzynski's (2005) argument that aligning program expertise with educational content is crucial for student engagement and academic success.

5.3. Distribution of universities by ratio of academicians with Ph.D. in translation studies to total number of academicians

The varying ratios of academicians with Ph.D.s in Translation Studies among universities underscore the critical role of specialized expertise in enhancing the quality and reputation of these programs. Institutions with higher ratios demonstrate a stronger foundation in academic expertise, potentially leading to better educational outcomes. This supports Umbach and Wawrzynski (2005) and Braxton et al. (2002), highlighting that higher academic and professional expertise among faculty is associated with more effective teaching and enhanced student learning outcomes. The variation across institutions also points to opportunities for growth and strategic investment in faculty development.

5.4. Distribution of Ph.D. fields among academicians in programs not including academicians with Ph.D. in translation studies

The interdisciplinary nature of faculty qualifications in programs lacking Ph.D.-qualified Translation Studies academicians suggests a rich tapestry of knowledge that can inform various aspects of translation training. However, the absence of specialized doctoral degrees in Translation Studies indicates potential areas for development. This aligns with Snell-Hornby (1988) and Bassnett (1991), who emphasize the necessity of integrating theoretical frameworks and cultural studies within translation research. Furthermore, the emphasis on language instruction skills, as seen with faculty holding degrees in English Language Teaching and English Language and Literature, reflects Umbach and Wawrzynski's (2005) findings on the positive impact of academic and professional backgrounds on student learning and engagement.

6. Conclusion

This study has sought to examine the academic qualifications and expertise of faculty members within English translation programs at Turkish state universities, with a particular focus on the alignment of their doctoral degrees with the specific needs of these programs. The findings, categorized under four distinct themes, reveal significant insights into the current academic landscape and highlight areas for improvement to enhance the quality of translation training in Türkiye.

Firstly, the distribution of programs by faculty underscores the interdisciplinary nature of Translation Studies, with a strong presence in humanities and literary faculties. This reflects the necessity for a multifaceted approach to translation training, integrating cultural, linguistic, and practical skills essential for the profession. The results suggest that Turkish universities recognize the need for a blend of these elements to prepare students for the globalized market.

Secondly, the presence or absence of academicians with Ph.D. degrees in Translation Studies across different universities reveals a disparity that impacts the quality of education. Leading universities with a robust presence of Ph.D.-qualified academicians demonstrate the benefits of specialized expertise in fostering advanced research opportunities and quality training. The data indicate that field-specific expertise significantly enhances the learning environment and student outcomes.

Thirdly, the analysis of the ratio of academicians with Ph.D.s in Translation Studies to the total number of academicians highlights the critical role of specialized academic expertise. Universities with a higher ratio of such academicians are likely to provide more effective teaching and enhanced student learning outcomes, underscoring the need for strategic faculty development.

Lastly, the diverse academic backgrounds of faculty members in programs lacking Ph.D.-qualified Translation Studies academicians suggest an interdisciplinary approach to translation training. While this diversity can enrich the curriculum, the absence of specialized doctoral degrees indicates a need for targeted development to ensure a comprehensive educational experience. The emphasis on language instruction skills among faculty highlights the positive impact of academic and professional backgrounds on student learning and engagement.

In summary, the study's findings illuminate the necessity for a strategic alignment of faculty qualifications with the specialized demands of Translation Studies programs. By addressing the identified gaps and leveraging interdisciplinary strengths, Turkish universities can enhance the quality of translation training, ultimately preparing graduates to meet the evolving demands of the global translation industry. The recommendations outlined in the subsequent section provide a roadmap for achieving these goals, emphasizing the importance of faculty development, collaborative networks, and an interdisciplinary curriculum approach.

7. Recommendations

Translation programs are essential in fostering communication in a globalized world. The inclusion of academicians with a Ph.D. in Translation Studies is vital for ensuring rigorous academic standards and advancing the field. These recommendations aim to guide educational policymakers and program directors in strengthening these programs.

A comprehensive approach to enhancing the potential of Translation Studies within academic institutions encompasses various facets, starting with the implementation of a national strategy to stimulate faculty development. This strategy would include the encouragement of individuals to pursue Ph.D. degrees in Translation Studies, underpinned by specialized scholarships and research grants. Moreover, the allocation of resources to establish and broaden doctoral programs in Translation Studies is essential, with particular attention to areas where such expertise is lacking.

There is also a significant need to create collaborative networks among universities. Such networks would facilitate knowledge exchange, the development of joint programs, and research initiatives, all of which are instrumental in raising the academic bar for Translation Studies.

Turning attention toward translation programs, there is a clear imperative to establish compelling incentive structures to attract Ph.D. holders in Translation Studies. These structures would not only bolster hiring packages but also pave the way for clear career progression within academic institutions. It is equally important to integrate an interdisciplinary approach within the curricula, merging Translation Studies with other relevant fields like technology, business, and cultural studies, to mirror the dynamic nature of translation in the real world.

Encouraging existing faculty from allied disciplines to engage in interdisciplinary translation research would contribute to the diversity and richness of the academic program, ultimately enhancing the breadth and depth of the educational experience.

To support continuous improvement and informed decision-making, initiating longitudinal studies is crucial. Such studies would track the evolution and impact of incorporating academicians with Ph.D. qualifications into translation programs. Additionally, conducting comparative analyses between various institutions to identify effective practices and successful program models would provide valuable insights. Finally, assessing the impact of educational policies on the proliferation of Ph.D. holders in Translation Studies programs is vital. This evaluation would serve to refine and improve strategies, ensuring they effectively contribute to the advancement of the discipline.

References

- Baker, M. (1992). *In other words: A coursebook on translation*. Routledge.
- Bassnett, S. (1991). *Translation studies*. Routledge.
- Braxton, J. M., Luckey, W., & Helland, P. (2002). Institutionalizing a broader view of scholarship through Boyer's four domains. *ASHE-ERIC Higher Education Report*, 29(2), 1-24.
- Brewer, J., & Brewer, E. (2010). Knowledge management, human resource management, and higher education: A theoretical model. *Journal of Education for Business*, 85(6), 330-335.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage publications.
- EMT Expert Group. (2009). Translation competence and translator training: A review. *ResearchGate*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/Translation_Competence_and_Translator_Training_A_Review
- Henard, F., & Leprince-Ringuet, S. (2008). The path to quality teaching in higher education. *OECD*.
- Holmes, J. S. (1988). The name and nature of translation studies. In L. Venuti (Ed.), *The translation studies reader* (pp. 172-185). Routledge.
- Johnson, R. B. (2014). Dialectical pluralism: A theoretical conceptualization of pluralism in qualitative research. *Qualitative Health Research*, 24(3), 346-358.
- Lefevere, A. (1992). *Translation, rewriting, and the manipulation of literary fame*. Routledge.
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. John Wiley & Sons.
- Miami University. (n.d.). Guidelines for determining faculty qualifications. *Academic Affairs*. Retrieved December 20, 2023, from <https://miamioh.edu/academic-affairs/admin-affairs/fac-qualifications/index.html>
- O'Brien, S. (2012). Translation as human-computer interaction. *Translation Spaces*, 1(1), 101-122.
- PACTE. (2017). Translation competence and translator training: A review. *ResearchGate*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/Translation_Competence_and_Translator_Training_A_Review
- Pym, A., Grin, F., Sfreddo, C., & Chan, A. L. J. (2013). *The status of the translation profession in the European Union*. Anthem Press.
- Smith, L. (2011). Content analysis: A flexible methodology. *Library Trends*, 60(1), 22-45.
- Snell-Hornby, M. (1988). *Translation studies: An integrated approach*. John Benjamins.
- Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond*. John Benjamins.
- Turkey Campus Company. (n.d.). Studying scientific translation in Türkiye. Retrieved October 18, 2023, from <https://turkeycampus.com/en>
- Tymoczko, M. (2007). *Enlarging translation, empowering translators*. St. Jerome.

Umbach, P. D., & Wawrzynski, M. R. (2005). Faculty do matter: The role of college faculty in student learning and engagement. *Research in Higher Education, 46*(2), 153-184.

Article Information Form

Author's Approve: The article has a single author. The author has read and approved the final version of the article.

Conflict of Interest Disclosure: No potential conflict of interest was declared by the author.

Copyright Statement: The author owns the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.

Supporting/Supporting Organizations: No grants were received from any public, private or non-profit organizations for this research.

Ethical Approval and Participant Consent: It is declared that during the preparation process of this study, scientific and ethical principles were followed and all the studies benefited from are stated in the bibliography.

Plagiarism Statement: This article has been scanned by iThenticate.

From Board Games to Video Games and the World of Avatars: *Jumanji: Welcome to the Jungle*

Melike Doğan^{1*}
Olgahan Bakşi Yalçın²

¹ Acıbadem University, İstanbul,
Türkiye,
melikedgn@gmail.com

² Bolu Abant İzzet Baysal University,
Bolu, Türkiye,
olgahanbaksi@gmail.com

*Corresponding Author

Received: 21.05.2024
Accepted: 06.07.2024
Available Online: 05.08.2024

Abstract: In the digital age, the relationship between film and literature demonstrates how different forms of art can collaborate to improve the storytelling experience. Rather than competing, these mediums complement one another, each bringing their own strengths to the storytelling process. This mutual relationship not only enhances the audience's experience but also fosters a greater appreciation for both film and literature (Hutcheon, 2006; Sanders, 2016). The various film adaptations of Chris Van Allsburg's picturebook *Jumanji* (1981) are excellent examples of how literature and film can complement and improve one another over time. The first major adaptation of *Jumanji* was released in 1995 starring Robin Williams and directed by Joe Johnston. Decades later, the story of *Jumanji* was revitalized with the releases of *Jumanji: Welcome to the Jungle* (2017) and *Jumanji: The Next Level* (2019) both directed by Jake Kasdan. These adaptations illustrate the changing nature of storytelling across mediums and how each new iteration introduces new perspectives and engages contemporary audiences in novel ways. Mikhail Bakhtin's concepts of heteroglossia and dialogic relationship (1981) are great tools for understanding how different voices and cultural contexts interact within and between texts, thereby revealing the dynamic nature of storytelling and interpretation. Thus, this paper aims to investigate how Bakhtin's concepts of heteroglossia and dialogic relationship function in Jake Kasdan's 2017 sequel, focusing on how the film adaptation evolves in response to its contemporary context.

Keywords: Adaptation Studies, Dialogic Relationship, Heteroglossia, *Jumanji*, Youth Films

1. Introduction

In the digital age, films have ascended to become unparalleled vehicles for storytelling and narrative presentation. Despite their distinct artistic forms, film and literature have become, in fact, not contestants but rather allies with their shared nature of being storytellers and conveyers of narrative forms by constructing a mutual relationship that nourishes each other and incites the reader/audience to revisit each form of art at different times (McFarlane, 1996). Not only do adaptation/film studies provide a wide range of analyses and frameworks for a variety of disciplines, but they also inspire researchers with new perspectives on film and literature. As Yvonne Griggs puts it, "The interdisciplinary nature of adaptation studies ensures a certain inclusivity, offering a dynamic convergence of diverse academic disciplines from film, literature, history, languages, creative writing, media, music, drama, performance art, visual art, and new media" (2016, p. 1). The various film adaptations of Chris Van Allsburg's picturebook *Jumanji* (1981) over different periods serve as one of the finest examples of this phenomenon. While the picturebook is a primary literary work that stimulates children's imaginations and sense of adventure, the film adaptations have reached a larger audience due to their visual and auditory components. Similarly, computer games based on literary works extend the reach and engagement with these stories through interactive experiences. This demonstrates how adapting literary works for film strengthens the power of both art forms, enriching each other and encouraging audiences to rediscover the works over time.

A work of adaptation reflects the historical, sociological, and economic conditions and time in which it is produced; thus, changes are likely to arise not only in content or characters but also in its director(s) and audience (Hutcheon, 2006; Sanders, 2016). The first major film adaptation of Van Allsburg's story, *Jumanji*, was directed by Joe Johnston, starring Robin Williams, and released in 1995. This film introduced a larger audience to the magical and perilous world of the Jumanji game, blending the book's imaginative elements with cinema's visual and auditory capabilities to create a thrilling experience. The success of Johnston's adaptation paved the way for future versions of the story. Two decades later, director Jake Kasdan resurrected the Jumanji franchise with *Jumanji: Welcome to the Jungle* (2017) and *Jumanji: The Next Level* (2019). These films updated the original concept to make it more appealing to contemporary audiences. Kasdan's adaptations of the board game into a video game preserved the core themes of adventure and transformation while introducing new characters and modernizing the narrative structure. This creative evolution not only paid homage to the original picturebook but also broadened its appeal, demonstrating the enduring relevance and adaptability of Van Allsburg's story. The adaptations of *Jumanji* highlight how the interaction between literature and film can revitalize and reinterpret a story for new generations.

The sequels are clear proof of how the original story stands the test of time, which is reminiscent of what Robert Stam refers to in these words; "we can also see filmic adaptations as 'mutations' that help their source text to 'survive'" (2005, p. 3). Despite the departure from Johnston's narrative focus on the main characters, Judy and Peter, Kasdan's *Jumanji WTTJ* maintains a dialogic with its predecessors, reshaping the story's landscape and characters. In Kasdan's adaptation, the story first takes place in the small town of Brantford, and a group of teenagers from Brantford High School has detention to clear a messy room of the school, where they are drawn into the adventures of the fantasy world of Jumanji. Mikhail Bakhtin's concepts of heteroglossia and dialogic relationship are effective instruments for analyzing the versions of an original text in different temporalities. In his work *The Dialogic Imagination: Four Essays* (1981), Bakhtin argues that every utterance is imbued with the influence of other voices, whether from social, historical, cultural, or ideological contexts. Heteroglossia, then, refers to the presence of multiple voices and perspectives within a single text: each voice represents a distinct social language or viewpoint, contributing to the richness and complexity of the narrative. The concept of dialogism involves the interaction between different voices and perspectives within a text and between texts (Bakhtin, 1981). This ongoing dialogue shapes meaning and interpretation, emphasizing that no text exists in isolation but rather in conversation with others. Thus, this paper aims to explore how Bakhtin's concepts of heteroglossia and dialogic relationship function in Jake Kasdan's 2017 sequel, examining how the film adaptation evolves according to its contemporary context.

2. Changing Times and Contexts: The Evolution of the Board Game

The magical board game from Johnston's 1995 adaptation is updated for the 21st century in Jake Kasdan's *Jumanji WTTJ* (2017), which opens with Alex Vreeke plugging it into his video game console. The board game evolves into a video console, and players are taken to the magical world of Jumanji via this video game. Like Alan, who gets trapped in the game for 26 years and has to wait for other players to join and free him by rolling a five or an eight in Johnston's 1995 adaptation, Alex gets trapped in the game for 20 years and has to wait for other players in Kasdan's *Jumanji WTTJ*. While players in the 1995 adaptation experience the magical adventures of Jumanji in the real world, the players in Kasdan's adaptation are transformed into the magical world of Jumanji. As Stylianos Mystakidis puts it, the metaverse is an innovative universe and/or a virtual realm of the digital age; "The Metaverse is a post-reality universe, a perpetual and persistent multiuser environment merging physical reality with virtual reality. [...] Its first iteration was a web of virtual worlds where avatars were able to teleport among them" (2022, p. 486). The most extraordinary evolution of the 2017 adaptation is adding an avatar theme with unique abilities and a feeling of virtual reality. The film, thus, evokes a sense of fantasy by transforming real life into a virtual and/or magical world. The games in virtual worlds offer "[...] role-

playing games in fantasy settings where players choose avatars from different classes to develop specific skills or powers, explore or complete quests” (Mystakidis, 2022, p. 490). Blurring the lines between the virtual and physical worlds, *the Jumanji WTTJ* not only adjusts to the technological advances of the day but also updates its concept of heteroglossia to reflect the changing context.

Jake Kasdan’s *Jumanji WTTJ* can be regarded as a youth film that targets teens or, interchangeably, adolescents and naturally features young people in leading roles. Katherine Whitehurst points out that scholars have a consensus regarding some specific themes the youth films typically deal with; “youth films engage with narratives of coming-of-age, struggles with authority, sexual development and the institutional management of young people” (2022, p. 32). Similarly, the 2017 adaptation centers around the adventures of a group of high school teens in the fantasy world of Jumanji for a self-quest that results in each character’s inevitable growth in different aspects. The high school theme and the issues of problematic teenagers are also related to the concept of heteroglossia since it is timeless and valid for every period. Despite the intense use of advanced computer-generated and visual effects technology in the filmic adaptation, Jerome Chen, the visual effect supervisor, emphasizes the real challenge of the film in these words; “the Jumanji game is magical and made out of more tactile types of visuals, we wanted to it to feel like the colors and the parts of them, of the kids, are being pulled into the game in a very organic way” (Failes, 2017). The Jumanji game, as described by Chen, embodies a magical and tactile visual experience that aims to create an organic immersion for the players. This approach can be seen as a form of ludification, where the boundaries between reality and the game world become indistinguishable, making the experience more engaging and captivating (Larsen, 2019).

In Kasdan’s 2017 adaptation, after the four teenagers in the detention room are transformed into Jumanji through the video game console, Nigel Billingsley appears as a significant character who narrates the story’s background for both the players and the audience. As Lasse Juel Larsen argues, “computer game elements influence the narrative composition of modern cinema” (2019, p. 457); accordingly, in the film, Nigel is an additional NPC (non-player character) who is only able to give standard instructions to the players and fails to answer any other questions: instead he only parrots his prior sentences or “programmed series of answers” (*Jumanji WTTJ*, 2017). This character addition to the adaptation is indeed a successful attempt to adapt to the computer technology of the 2000s in terms of video games with his cutscenes. Rune Klevyer notes that “cutscenes are effective narrative devices for storytelling in action-based stories” in video games (2002, p. 194). They function as a flashback to provide the background story of the game. When a letter magically appears in Dr. Bravestone’s hand, Nigel narrates the historical background of Jumanji through the cutscenes/flashbacks: “The former partner Prof. Russell Van Pelt now nemesis” (*Jumanji WTTJ*, 2017) is after his obsession, the jewel, to acquire dark power. Now, he possesses and dominates all Jumanji creatures, and a curse befalls Jumanji (*Jumanji WTTJ*, 2017). Nigel’s pivotal role as both narrator and guide underscores the integration of technology and storytelling, enhancing the immersive experience of the contemporary audience within the game world and thus exemplifying Bakhtin’s concepts of heteroglossia and dialogic relationship.

Since Nigel welcomes the players to the magical world and sends them off to the real world, his welcoming and farewell sentences fill the role of prequel, prologue, and epilogue in traditional narratives. He first informs the players and the audience about the game rules; “The goal for you I’ll recite in verse; return the jewel and lift the curse. If you want to leave the game, you must save Jumanji and call out its name” (*Jumanji WTTJ*, 2017). Then he relates how to accomplish the primary mission: “to return the jewel to Jaguar’s eye and lift the curse” (*Jumanji WTTJ*, 2017). Since “the faith of Jumanji in [their] hands” (*Jumanji WTTJ* 2017), the players will face, overcome, and beat various challenges and/or the villains, which “will give structure and meaning” to the narrative context of the game (Jenkins, 2004). Accordingly, Nigel fulfills this narrative role of the adaptation by leading the players before, after, and during the game through the related cutscenes and by connecting the source text, prior

and present adaptations in terms of narrative similarities, continuities, and alterations. Like movie adaptations, games are shaped by the historical moment of their creation, incorporating elements of current events, technological advancements, and prevailing cultural trends (Larsen, 2019). Hence, with his excellent knowledge of Jumanji as a field guide, Nigel's rhymes also replace the riddles in Van Allsburg's 1981 picture book and Johnston's 1995 adaptation, displaying a dialogic relationship between texts.

Likewise, the players' mission seems to evolve from the source text to its latest adaptation: they seemingly pledge to complete a much greater and more delicate mission in each narrative. Even though their initial goal is to finish the game by calling out its name, Jumanji, in all narratives, the protagonists of the source text merely have the responsibility to finish the game and to restore household order by doing so since the animals of magical board game invade the house in the real world. In the 1995 adaptation, however, the protagonists acquire the mission to save Bantford city both from the villains and creatures of the magical jungle and to restore its peace and order since the magical elements of Jumanji invade and threaten the town and its people. In Kasdan's 2017 adaptation, the mission reaches its highest level with a duty to protect the magical jewel from the villain and save the magical world of Jumanji to reinstate its peaceful order. As the mission gets more arduous in each version and the adaptation captures the features of the time it is produced, the narrative involves more excitement and action and attracts the audience with more thrills.

The evolution of the board game results in significant structural changes across times and texts. Based on the rules of the game, the players roll the dice for the next move and the finish in Van Allsburg's 1981 picturebook, while the player stones move magnetically in Johnston's 1995 adaptation with the appearance of the riddles magically on a crystal ball before another step. Van Allsburg's picturebook conveys a specific cultural context of the early 1980s with its language and illustrations: The 1995 adaptation introduces new characters and expands the narrative, reflecting the concerns and sensibilities of the mid-1990s and the cultural and cinematic development of the time. The 2017 adaptation updates the story to the context of the digital age by inserting levels that are appropriate to the nature of video games as follows; "From the Deep, the Mighty Roar, the Bazaar, the Transportation Shed, The Canyon, the Defenders" (*Jumanji WTTJ*, 2017). In line with this notion, we can remember what Stam posits; "Any text that has "slept with" another text (...) has also slept with all the texts that other text has slept with" (2004, p. 27). Therefore, it is possible to track Bakhtin's idea of the dialogic relationship, which emphasizes the interaction between different voices and perspectives within a text and between texts. Through a magical adventure in a fantasy world, the more levels the protagonists pass, the more they grasp the importance of their mission in completing the game. The shift from the board game to the video game in Kasdan's 2017 adaptation reflects the changing landscape of entertainment and the digital immersion of contemporary society with a focus on issues such as digital identities, social media influence, and modern teenage life.

The theme of life count is another creative alteration in Kasdan's 2017 adaptation since it triggers excitement and fulfills the expectations of an action-adventure movie for modern audiences. The three little stick tattoos on the arms of the players signify the number of lives left after each death. If players consume all their lives one by one, it represents the imminent end of their gameplay experience, posing a genuine threat to their progression and enjoyment (Jenkins, 2004). The film producer Matt Tolmach explicates this narrative function of life and death counts as such; "We wanted to build a classic action-adventure movie with really high stakes. The stakes are very real. You can die in Jumanji. We knew there would be tons of comedy in the movie but we wanted it layered within action that was visceral and exciting" (quoted in Bruce, 2017). Besides, the idea of life counts offers layers of meaning: under the nature of a videogame, the players have multiple but limited lives (Fassone, Giordano, & Girina, 2015). The players eventually realize they are in a real video game since the sudden death of other players enlightens the protagonists and the audience with the loss of a tattoo each time they die. The concept of

life counts in video games is also a reference to the principal, Mr. Bentley's words on the significance of one life when they all end up in his room for detention: "This is what you should be thinking: Who you are ... in this moment of time ... and who you want to be. You get one life. You decide how you are gonna spend it" (*Jumanji WTTJ*, 2017). Ironically, the fear of losing their three lives in the fantasy world teaches them the value of their "one" life in the real world, as well as the responsibility of deciding who they are, what they live for, and how they live in an era of rapid technological advancements and digital experiences.

3. Adaptation Process of the Characters into Their Avatars

The characters in Kasdan's 2017 adaptation must adapt to the new bodies and accept the circumstances of the fantastical world they are transferred to. This adaptation process may resonate with current discussions about identity formations and self-expression. Individuals in today's society are increasingly navigating complex identities influenced by gender, race, sexual orientation, and socioeconomic status. The characters' journey in *Jumanji*, where they inhabit avatars vastly different from their own identities, parallels this exploration of self-discovery and acceptance in a diverse and ever-changing world. The notion of character evolution and transformation is also epitomized through the concept of avatars, symbolizing the profound change experienced by the characters. Their eventual transformation is the physical manifestation of this realization, highlighting the journey of self-discovery and growth. Jake Kasdan clarifies the reason behind the use of avatars in his version of *Jumanji* as follows;

This is a time for self-discovery for them, but it plays out in this fantastical context. So, as they are figuring out who they are in real life, they suddenly find themselves occupying other people's bodies in this game-people who on the surface are nothing like them. I thought it was really a fun idea, but also really interesting. What would you discover about yourself, if you could spend a day in somebody else's body? (quoted in Bruce, 2017)

Kasdan's comment on his 2017 adaptation reveals his intention for the process of self-discovery within a fantastical context. Therefore, while navigating their own identities in real life, the characters are thrust into a situation where they occupy markedly different avatars. This juxtaposition creates a unique dynamic in which they must reconcile their true selves with the personas they assume in the game.

To grasp the protagonists' journey of maturation, one must scrutinize their perceptions of each other and themselves, as well as their initial responses to the alterations in their physical forms, particularly their avatar manifestations. To illustrate, while Fridge specifically picks his avatar since the name sounds like a "badass" and Bethany selects her avatar because he is a "carto genius," Spencer and Martha choose their avatars rather randomly (*Jumanji WTTJ*, 2017). Even the way their selections of avatars reveal their perspectives of life and their characteristics before the magical game. Bethany and Fridge are too concerned about how they look or what they represent, even if it is a character choice in a video game; however, Spencer and Martha's quick choices prove that they are the opposite. The detention room scene is crucial for the audience to observe their perspectives on each other as well. When Bethany, for instance, utters, "This is probably the lamest thing I have ever done" (*Jumanji WTTJ*, 2017), Martha responds, "I highly doubt that" (*Jumanji WTTJ*, 2017). The athlete Fridge, as a girl magnet, rolls his eyes at his over-confidence and popularity while Spencer awkwardly tries to flirt with Martha. All protagonists belittle and judge each other for the lack of what he/she has in terms of physical appearance/beauty, smartness/dumbness, and (un)manly/(un)womanly attitudes.

Throughout the game, the characters undergo significant personal transformations, which are incredibly relatable to modern young audiences who frequently have to cope with contemporary issues such as digital identities, social media influence, and modern teenage life. The denial and/or refusal period at the beginning of the game refers to the characters' initial reaction when they first encounter

their adult avatars. This phase typically involves a sense of disbelief or rejection as they come to terms with their transformed appearances and identities within the game. To illustrate, when the protagonists are magically dropped in Jumanji, Martha feels uncomfortable with her feminine look in a short and top outfit that makes her think half-naked in their first jungle moments; “I feel like I am wearing a bikini at school” (*Jumanji WTTJ*, 2017). Spencer, comparatively neutral, utters, “What happened to my voice? Where is my hair?” (*Jumanji WTTJ*, 2017) and then touches his big muscles to check if they truly exist. Fridge rebels against his avatar body in his comic and cracked voice, saying: “I do not have the top two feet of my body” (*Jumanji WTTJ*, 2017), and Bethany expresses her surprise in the following words: “Oh my God, I am an overweight, middle-aged man” (*Jumanji WTTJ*, 2017). They find themselves in the bodies of adult avatars who possess the features of a person they have earlier belittled, criticized, judged, or distasted in their real lives. Though inhabiting their adult avatar bodies, the characters are challenged to embody perspectives they have previously criticized or opposed.

In the adult avatar world of the Jumanji video game, the transformations of the characters challenge their perceptions of themselves and each other, reflecting contemporary societal attitudes towards identity, appearance, and privilege. Martha, who previously teased Bethany for her appearance, now embodies a sexy persona. At the same time, Bethany finds herself in the body of a male character, experiencing a reversal of her beauty and privileges. Similarly, in reality, Fridge, once the athletic leading man, becomes a slower, less physically appealing character, while Spencer, previously ridiculed as 'Mouse' for his timid nature, transforms into the courageous and muscular Dr. Bravestone. These transformations mirror the characters' growth and self-discovery as they learn to put aside their egos and embrace the strengths of their fellow players. Initially resistant to taking on a supporting role, Fridge learns the value of cooperation and humility when he aids Dr. Bravestone in evading danger. Through these role reversals, the protagonists gain a deeper understanding of themselves and each other, fostering empathy and challenging their preconceived notions. In youth literature and films, characters learn to see beyond their initial biases and connect on a deeper level with others (Bucher & Hinton, 2010). Ultimately, the magical world of Jumanji catalyzes personal growth and introspection, prompting the four teenagers to reconsider their identities and relationships both in the game and in reality.

Kasdan's adaptation unveils the path to self-discovery and personal growth through accepting one's true identity, understanding others, recognizing their circumstances, and adapting to unfamiliar physical forms and environments. The characters who tend to avoid each other in the real world are now forced to interact for an ultimate goal. As they interact and mature during this magical journey, it finally becomes inevitable for them to regulate their relationship in the real world as well. Bethany is arguably the most resistant character to change as she severely suffers from nomophobia and deprivation of her physical beauty. As the most disgruntled character in the beginning, she repeatedly complains about their present avatar bodies and her phoneless state, which worsens the situation for her. As if a warning since she still keeps thinking about calling, texting, or changing her status to “stuck in a jungle” on her mobile phone, a hippo shows up behind her and swallows her by costing her one life count at the very moment (*Jumanji WTTJ*, 2017). It can be interpreted as one who needs to adapt to whatever situation and/or environment he/she is in case of an irreversible or an improbable change, as it occasionally happens in real life as well. The contrary state with complaints, as in Bethany's case, can lead to losses otherwise. As she keeps crying, “Where is my phone”? (*Jumanji WTTJ*, 2017) The others keep reminding her of their priority: survival in the magical jungle of the game (Jenkins, 2004).

4. Multiple Layers of Identity and Perspectives

Bakhtin's concepts of heteroglossia and dialogic relationship can be linked to the narrative structure and themes of *Jumanji: Welcome to the Jungle* (2017), which evolves in terms of character development while staying loyal to the source text, particularly regarding the rules of the magical board game. This

loyalty illustrates heteroglossia by showcasing the diverse voices and perspectives inherent in the Jumanji universe through its diverse characters and their avatars. Each character brings a unique background, set of skills, and personality traits to the game, creating a rich tapestry of voices that interact and intersect throughout the narrative. This diversity of perspectives reflects the multiplicity of voices in any society and the varied experiences and viewpoints that shape individual identities. Furthermore, when combined with the characters' real-life skills, the avatars' specialized abilities add to the narrative's dynamic nature. This interplay of identities and perspectives enriches the story, allowing for the exploration of themes such as teamwork, collaboration, and interdependence (Bucher & Hinton, 2010). As the characters work together to overcome the game's challenges and eventually achieve their goal (Jenkins, 2004; Tootell and Freeman, 2014), their voices and experiences combine to form a collective narrative emphasizing unity and cooperation in the face of adversity.

To begin with, Spencer's expertise in video games translates into a valuable real-life skill: his ability to foresee the game's structure. Spencer, or his avatar Dr. Bravestone, anticipates the increasing difficulty of each level, stating, "Levels are gonna get harder as we go along" (*Jumanji WTTJ*, 2017). Similarly, Bethany, as Prof. Shelly, uses her expertise in cartography to interpret the supposedly blank map of Jumanji magically, guiding the group on their next course of action. Their collaboration reaches its climax only when they fully accept their and the others' avatar forms and themselves in full terms. They come to understand that no one is superior to the other and everyone is equally important and precious with his/her peculiar skills and characteristics, particularly in teamwork. In other words, each of the protagonists is indispensable in finishing the game, even if he/she seems less/more potent due to their strengths/weaknesses. Without one's gifted or real-life skills in the magical game, it is impossible to survive, accomplish their mission, and finish the game. Hence, they all use the combination of skills they have attained in real life or a magical jungle if/when necessary. Most importantly, leveling up in the magical video game and overcoming every obstacle becomes possible only when/if a relationship is formed with their avatars and the other avatars' and with interaction with their real selves and each other. The more they interact with each other, the more the characters accept the pros and cons of their avatars, internalize their real selves, and (re)form their subjectivity.

As a teenager keen on texting and taking unnatural photos for her Instagram profile, one of Bethany's real-life skills is flirting. In her avatar as Dr. Shelly, Bethany teaches Martha how to use feminine tactics, such as flipping her hair and walking gracefully, to divert the attention of Van Pelt's guards. This allows them to steal a plane for their mission by leveraging Bethany's expertise in distraction. Martha's clumsiness in flirting and displaying feminine behavior, as well as Bethany's lessons in femininity in her masculine body, provide comic and laugh-out-loud moments for the audience. At this point, Martha and Bethany engage with each other through their real selves but within their avatar bodies. The audience witnesses this interaction as a demonstration of maturation and transformation. Rather than belittling or judging each other, Martha embraces Bethany's teachings on feminine attitudes, while Bethany humbly offers to teach Martha how to flirt: "I can't talk to guys. I'm terrible at it. I can give some pointers" (*Jumanji WTTJ*, 2017). This flirtation scene is crucial as it illustrates the abandonment of mutual judgments, the acceptance of each other's individuality, and the development of mutual empathy. By highlighting the multiplicity of voices and perspectives within the narrative in line with the concept of heteroglossia, the film also emphasizes the richness and complexity of human experience while celebrating the power of collaboration and teamwork in overcoming obstacles.

Fridge/Mouse's journey of self-acceptance as his avatar identity unfolds in a pivotal scene where he encounters a wild elephant. At this moment, he embraces his role as Mouse Finbar, the zoologist, signaling his acknowledgment of and integration into his new persona. This acceptance is exemplified in his introduction to the elephant, where he confidently identifies himself as a zoologist and a backpack carrier. As he fully embraces his avatar identity, Fridge/Mouse begins leveraging his zoologist expertise to navigate the game's final-level challenges. His transformation is particularly evident when he utilizes

his zoological knowledge to communicate with, control, and ride an elephant—a task requiring skill and confidence. By drawing on his real-life profession within the game context, Fridge/Mouse demonstrates the seamless integration of his real-world and magical abilities, highlighting the convergence of his identity across both realms. Furthermore, Fridge/Mouse's acceptance of his avatar identity leads to synthesizing his real-life and game-related skills. In the climactic final level of the game, he employs his experience as a football player to devise a strategic plan known as “The Double Reverse Refrigerator” (*Jumanji WTTJ*, 2017). Drawing upon his role as a playmaker in football, Fridge/Mouse assigns specific defensive and attacking plays to each member. This strategic approach not only showcases his ability to adapt his real-life skills to the challenges of the game but also underscores the importance of teamwork and coordination in achieving their ultimate objective—to return the jewel to the Jaguar's eye and complete the game.

Finally, Spencer/Dr. Bravestone's parallels with Alan's emotional state in the 1995 adaptation are evident as they are both portrayed as the most fearful characters in their respective films. In both narratives, this continuity is further emphasized by the presence of the villain, Van Pelt, serving as a symbol of the complex nature of human morality. According to Bakhtin's concept of the dialogic relationship, characters like Van Pelt disrupt the established moral order, reflecting the conflicting voices and perspectives present within human nature. As Jamey Heit argues, “Evil's purpose is to provide a gauge to upset the established moral order. ... Evil, then, reflects the desires that the narrator knows not to speak” (quoted in Schäfer, 2014, p. 3). Thus, evil characters like Van Pelt create a dialogue between the protagonist's desires and fears, challenging their moral convictions and forcing them to confront their inner conflicts. In the film, Van Pelt's descent into darkness mirrors the internal struggle between good and evil within each character, highlighting the theme of identity formation and individual growth. The defeat of the villain becomes a pivotal moment for the protagonists, leading to their transformation and the realization of courage and self-confidence. This recurring theme of facing one's fears for maturation is essential in youth films (McCallum, 1999) and, thus, underscores the fidelity of the narrative to the core message of the source text.

5. The Profound Impact of Character Interactions on Personal Transformations

The protagonists' interactions catalyze their self-discovery and growth. Each character serves as a reflective mirror, revealing aspects of themselves and exposing suppressed realities. Through this dynamic exchange, they are forced to confront previously avoided or concealed realities. The interaction between Martha/Ruby and Bethany/Dr. Shelly is highly crucial in this sense. In a rare tranquil moment within the jungle, Martha offers a reflection of Bethany's persona, remarking, “I think you just live in, like, the hot popular girl bubble. You know, where everybody treats you like a princess or an object. Maybe it makes you a little self-absorbed or something” (*Jumanji WTTJ*, 2017). Martha succinctly encapsulates Bethany's unawareness of her self-centered tendencies and reliance on physical beauty as a measure of self-worth. In response, Bethany, embodying Dr. Shelly, offers a mirror image of Martha's character, suggesting, “Maybe the reason why you're so judgy is because you're afraid people aren't gonna like you, so you decide not to like them first? You're a babe. Own it” (*Jumanji WTTJ*, 2017). Here, Bethany astutely points out Martha's defensive, judgmental nature as a shield against her insecurities. Through social media, ads, and/or peer judgments via social media, young people are exposed to these norms, which cause them not only to judge their values accordingly but also to have difficulties in accepting or expressing their sexual appearances. Bethany, in this respect, is a perfect example of this exposure. This exchange not only highlights the significance of acceptance and empowerment in embracing one's true identity but also exemplifies Bakhtin's idea of heteroglossia.

The interaction between the four protagonists is significant because it allows the characters to mature and form their identities as a result of their confrontation with one another (McCallum, 1999; Tootell and Freeman, 2014). The interaction between Spencer/Dr. Bravestone and Fridge/Mouse is a more

intense confrontation. Fridge blames Spencer for their predicament despite their joint decision to cheat and their willingness to start the game in the detention room. He accuses Spencer of getting him kicked off the team and trapped in his small avatar body, and Jumanji: “You got me kicked off the team. Then you got me stuck in whatever this is. And you wonder why we are not friends no more” (*Jumanji WTTJ*, 2017). Spencer responds, “We are not friends because I am not cool enough to hang out with you, so you pretended not to know me anymore until you needed me to do your homework” (*Jumanji WTTJ*, 2017). This exchange reveals the suppressed feelings and thoughts of the characters towards each other, addressing issues such as peer bullying that the characters encounter in real life. Bakhtin’s idea of heteroglossia is evident in this scene when Fridge challenges Spencer like a bully, pushing him over a cliff and costing him a life count. However, Spencer catches Fridge at the edge, knowing they need all their life counts to finish the game. This moment also underscores the importance of prioritizing the group’s success over personal grievances, illustrating that maturity involves setting aside ego and emotions to act responsibly. This confrontation is also highly relatable to contemporary audiences navigating complex personal and professional landscapes.

The magical game tests their courage and collaboration skills in the bazaar scene where the protagonists search for their missing player, Alex. Being a staring star as a real-life skill, Bethany/Dr. Shelly accepts to stare at the black mamba, Fridge/Mouse defangs the poisonous snake as a magical life skill, while Spencer/Dr. Bravestone holds the snake. A crucial lesson emerges as the little boy NPC advises, “Trust each other and never blink” (*Jumanji WTTJ*, 2017), emphasizing that teamwork requires complete trust in each other’s skills. The sea pilot Alex also highlights the importance of collaboration, having been trapped in the jungle for 20 years due to his inability to complete the game alone. He rescues the group from Van Pelt’s guards. He guides them through a dangerous labyrinth, living in Alan Parrish’s old shelter, a direct reference to the 1995 adaptation, which reads, “Alan Parrish was here” (*Jumanji WTTJ*, 2017), creating a sense of continuity, which is in line with Bakhtin’s dialogic relationship. Bethany’s interaction with Alex is particularly significant. When Alex loses his last life count to a mosquito bite, Bethany sacrifices one of her own lives to save him with CPR, demonstrating her maturation and selflessness. She no longer exhibits selfish behavior, understanding the value of sacrificing for others. Additionally, when the other protagonists mock Martha’s awkward flirting, Bethany defends her, recognizing her inexperience and celebrating her success. She embraces Martha, showing empathy and shifting from her previously judgmental attitude. Bethany’s evolution into a character who values true friendship and teamwork indicates a transformation in her criteria for judging life and people.

The transformative power of the magical video game is likely to be most efficient on Bethany and Fridge since they have higher egos and are more self-centered beforehand. Once they learn their lessons and mature, they both manage to smooth the rough edges of their egos, changing their relations with themselves and others. In a conversation with Alex close to the end of the film, Bethany, for instance, admits her selfishness; “sometimes it’s easy to get so focused on your own stuff that you forget other people have problems too” (*Jumanji WTTJ*, 2017). She also confesses this maturation is related to her distant relationship with her mobile phone throughout the adventure due to her release from her prior nomophobia state; “I feel like ever since I lost my phone, my other senses have heightened” (*Jumanji WTTJ*, 2017). The film narrative highlights the problematic effects of the digital age on teenagers, demonstrating Bakhtin’s heteroglossia concept. The more one and/or teenagers are addicted to their phones and social media, the less they get mature and discover their true identities. On the contrary, they are more likely to have problems not only with themselves regarding self-respect, self-love, and self-value but also with their relationships, which lack respect, love, value, or empathy for others. It is clear that Kasdan’s 2017 adaptation highlights the importance of real-world experiences and connections in fostering personal growth and authentic relationships is evident.

Fridge/Mouse gradually accepts his inferior position in terms of skills and physical appearance in the jungle, as well as Spencer/Dr. Bravestone’s superior role is as the leader of the group. Stripped of his

usual attributes, Fridge learns to manage his ego, step back, and respect the abilities and characteristics of others. By experiencing life in a more petite body with limited skills, he develops empathy for Spencer. For example, Fridge teaches Spencer how to flirt, advising him what to do if a girl tries to kiss him: "What if she tries to kiss me?" "Then you just kiss her back" (*Jumanji WTTJ*, 2017). This reflects Fridge's maturation, as the real-world Fridge would have previously dismissed Spencer on such matters. Alex also transforms, overcoming his fears and lack of self-confidence. When faced with flying the plane in the transportation shed, he hesitates due to his single remaining life count, expressing his fear: "No, I told you guys. I am not a good pilot. I do not want to die. I am freaking out" (*Jumanji WTTJ*, 2017). Bethany and Martha encourage him, reminding him of his special abilities and crucial role in the game. Despite the attacks from Van Pelt's guards, Alex successfully pilots the plane, demonstrating the growth of his self-confidence and mental strength. The narrative once more emphasizes the significance of teamwork and relationships in the process of self-discovery and development within the magical video game universe (Jenkins, 2004).

Spencer also undergoes a crucial transformation in terms of his fears and self-confidence throughout the game. Initially, he is a cowardly, introverted teenager who repeatedly tells himself, "Don't cry, don't cry" (*Jumanji WTTJ*, 2017) when faced with danger. Gamification often aims to foster personal development by providing players with challenges that help them build confidence and skills (Larsen, 2019; Tootell and Freeman, 2014). In line with this notion, as the game progresses, Spencer evolves into a brave leader, solving problems and saving his friends multiple times, such as when he fixes a helicopter. Spencer's avatar, Dr. Bravestone, with his perfect physique and no weaknesses, helps Spencer rebuild his self-confidence and realize his true potential in real life. This transformation allows him to confront his fears, lead the group with his knowledge of video games, and re-evaluate his relationships. A pivotal moment occurs when Spencer doubts Martha's attraction, thinking it is directed towards Bravestone rather than himself. Martha reassures him that her feelings are for Spencer, not his avatar, further boosting his self-esteem. Ultimately, Spencer learns that his courage and decisions come from within, and his avatar merely serves as a vehicle for showcasing these traits in the magical world of *Jumanji*. This interaction and mutual influence between Marta and Spencer lead to a richer and more dynamic narrative, an example of Bakhtin's dialogic relationship.

The final level of the game, called "The Defenders," is significant both for the relationships between Fridge/Mouse and Spencer/Dr. Bravestone, as well as the fundamental message of the film. Spencer tests his courage by climbing giant trees with the jewel, but he falls after being startled by a small squirrel, which costs him one of his life counts and leaves only one remaining. In this moment of fear and hesitation, Spencer admits to Fridge, "I can't do this. Who am I kidding? I am not an adventurer. I am not brave" (*Jumanji WTTJ*, 2017). Fridge reassures him, saying, "I just saw you hanging out of a helicopter. We can do this. We can do this together" (*Jumanji WTTJ*, 2017). This scene highlights that Fridge/Mouse has matured enough to help his friend rebuild his confidence, emphasizing that collaboration is key to overcoming challenges in teamwork. Moreover, Spencer's fear stems from having only one life left. Fridge echoes the principal's didactic message in this scene: "We always have one life, man. (...) That is how it works. The question is, how are you gonna live it? Which guy are you gonna decide to be? Did I just quote our principal? What the hell is this game doing to me?" (*Jumanji WTTJ*, 2017). These lines underscore the didactic function of the magical video game (Larsen, 2019), reminding players to value their lives and choose the person they want to be. These themes, prevalent in youth literature, encourage protagonists to value their lives and actively shape their identities (Bucher & Hinton, 2010).

Kasdan's 2017 adaptation engages in a dialogic relationship with the source text and Johnston's 1995 adaptation when Bethany is held hostage by the villain Van Pelt to claim the jewel in the game's last level. Bethany is willing to die rather than give the jewel to the villain since it is the most precious element to finish the game. In this scene, the audience witnesses a complete friendship and teamwork

that is built on total trust and sacrifice, as well as the blending of virtual and real-life experiences. These recurring themes in youth literature and films are explored through different lenses in each adaptation, enriching the overall narrative through their layered interpretations. Alex suggests that Van Pelt should take him instead of Bethany, who is surrounded by his jaguars. As Fridge/Mouse accepts his avatar identity as a zoologist and backpackman, he is now able to control an elephant that manages to fling the jaguars. While Bethany and Alex fight the villain back, Martha sacrifices one of her life counts to take the jewel from Venoms, which is her weakness. As Spence rides to the steep hill of Jaguar with a motorbike, Martha gives him the jewel up in the air. With a full collaboration, they finish the game as Spencer replaces the jewel in Jaguar's eye. As they are magically transformed into real life by Nigel's magical handshake, everything is back to normal. Since the magical game spits Alex back to 1996, the freak house is now peaceful with a whole family. Alex shows his appreciation to Bethany by naming his daughter after the girl who saved his life.

6. Conclusion

Throughout the magical game of Jumanji, each protagonist evolves in ways that uniquely align with their individual maturation needs. The final school scene portrays the transformation of each character: Spencer and Fridge greet each other in front of the school as close friends since their relationship has evolved into a true friendship. Unlike her prior social media addiction mood, Bethany now makes summer plans to go backpacking in nature, which shocks Marta and the others. They have now become a real group of friends caring for each other and appreciating their differences. The moment they hear the drumbeats, signifying the call for the following players, they smash the video game to prevent others from playing it but leave it open outside. In terms of fidelity, this scene resembles the scene in Van Allsburg's picturebook in which Judy and Peter abandon the game in the park. At the same time, Alan and Sarah throw the game into the river in Johnston's 1995 adaptation, exemplifying Bakhtin's heteroglossia and dialogic relationship concepts. All protagonists supposedly get rid of the game in the final scene; however, their way of doing it creates the same impression and expectation. Thus, the final scene in Kasdan's *Jumanji: Welcome to the Jungle* (2017) hints at upcoming sequels in which other players of future generations are likely to find the game and experience magical adventures in their contemporary contexts, reflecting new societal and cultural concerns. The adaptations of Van Allsburg's *Jumanji* (1981) maintain the essence of adventure and the magical game but add new layers of humor, character development, and interactivity.

Discussions in adaptation studies primarily revolve around two issues: the perceived supremacy of literary works over screen adaptations and the question of fidelity. A significant reason behind the discussion of fidelity is the disregard for adaptation as a new art form that employs its artistic devices (Stam, 2005). However, these devices transform the source text into a new form, making it compatible with and appropriate to its new medium (Hutcheon, 2006; Sanders, 2016). In line with this notion, when the Jumanji board game evolves with innovative additions reflecting the technological, cultural, and social contexts of the time of adaptation, it indicates Bakhtin's heteroglossia, as each version of Jumanji incorporates different voices and perspectives from its time, creating a multifaceted and layered narrative. The protagonists' self-discovery and growth are consistent with the narrative principles of youth and children's literature and films. When the magical adventures in Jumanji facilitate real-life lessons, allowing the protagonists to discover their true selves and eventually mature, one can identify Bakhtin's concept of a dialogic relationship involving interaction and mutual influence between diverse voices, leading to a more prosperous and dynamic narrative. Kasdan's adaptation is more than just entertaining; it also provides contemporary audiences with meaningful insights into personal growth, teamwork's value, and empathy and support's significance. By embarking on fantastical adventures, the characters' development mirrors real-life challenges and triumphs, making their journeys engaging and instructive for modern viewers.

References

- Bakhtin, M. M. (1981). *The Dialogic Imagination*, trans. Caryl Emerson and Michael Holquist, ed. Michael Holquist. University of Texas Press.
- Bruce, D. (2017). Jumanji: Welcome to the Jungle. Production Notes. Retrieved from <https://www.visualhollywood.com/jumanji-welcome-to-the-jungle-2017-production->
- Bucher, K. & Hinton, K. (2010). *Young Adult Literature: Exploration, Evaluation, and Appreciation*, Pearson Educations.
- Griggs, Y. (2016). *The Bloomsbury Introduction to Adaptation Studies: Adapting the Canon in Film, TV, Novels and Popular Culture*. Bloomsbury Publishing.
- Failes, I. (2017). 'Jumanji: Welcome to the Jungle' More Than Just CG Creatures. Cartoon Brew Retrieved from <https://www.cartoonbrew.com/feature-film/jumanji-welcome-jungle-just-cg-creatures-155348.html>.
- Fassone, R., Giordano, F., & Girina, I. (Eds.). (2015). *Re-framing video games in the light of cinema*. G|A|M|E – The Italian Journal of Game Studies, 1(4). Retrieved from <http://www.gamejournal.it/issues/game-n-42015/>
- Hutcheon, L. (2006). *A Theory of Adaptation*. Routledge Taylor and Francis Group.
- Jenkins, H. (2004). Game design as narrative architecture. N. Wardrip-Fruin & P. Harrigan (Eds.), *First person: New media as story, performance, and game*. (pp. 118-130). MIT Press.
- Johnston, J. (1995). Jumanji. [Film] Sony Pictures.
- Kasdan, J. (2017). Jumanji: Welcome to the Jungle—[Film] Sony Pictures.
- Klevyer, R. (2022). *In Defense of Cutscenes in Proceedings of Computer Games and Digital Cultures Conference*. (pp.191-202). Tampere University Press. Retrieved from <http://www.digra.org/wp-content/uploads/digital-library/05164.50328.pdf>
- Larsen, L. J. (2019). Play and Gameful Movies: The Ludification of Modern Cinema. *Games and Culture*, 14(5), 455-477.
- McCallum, R. (1999). *Ideologies of Identity in Adolescent Fiction: The Dialogic Construction of Subjectivity*. Garland Publishing.
- McFarlane, B. (1996). *Novel to Film: An Introduction to the Theory of Adaptation*. Clarendon Press.
- Mystakidis, S. (2022). Metaverse. *Encyclopedia*, 2(1), 486-497. <https://doi.org/10.3390/encyclopedia2010031>
- Sanders, J. (2016). *Adaptation and Appropriation*. Routledge.
- Schäfer, S. (2014). "Staring into Darkness: An Analytical Framework for Villains in Literary and Adaptation Studies." Film & History Conference. https://www.academia.edu/10477442/Staring_into_Darkness_An_Analytical_Framework_for_Villains_in_Literary_and_Adaptation_Studies_2014_
- Stam, R. (2004). Introduction: The Theory and Practice of Adaptation. *A Companion to Literature and Film*. Blackwell Publishing.
- Stam, R. (2005). The Theory and Practice of Adaptation. Stam and Redrigo (Eds.), *Literature and Film: A Guide to the Theory and Practice of Film Adaptation*. (pp. 1-51). Blackwell.

Tootell, H., & Freeman, A. (2014). The Applicability of Gaming Elements to Early Childhood Education. Jonathan Bishop (Ed.) *Gamification for human factors integration: Social, education, and psychological issues*.

Van Allsburg, C. (1981). *Jumanji: A jungle adventure game*. Houghton Mifflin Company.

Whitehurst, K. (2022). *Precious Identity, Adaptation, and the African-American Youth Film*. Routledge.

Article Information Form

Authors Notes: This study is derived from part of the master's thesis entitled "The Evolution of Jumanji in Its Film Adaptations: Changing the Game of the Classic Book" prepared by the first author under the supervision of the second author. The authors would like to express their sincere thanks to the editor and the anonymous reviewers for their helpful comments and suggestions.

Authors Contributions: All authors contributed equally to the writing of this paper. All authors read and approved the final manuscript.

Conflict of Interest Disclosure: No potential conflict of interest was declared by the authors.

Copyright Statement: Authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.

Supporting/Supporting Organizations: No grants were received from any public, private or non-profit organizations for this research.

Ethical Approval and Participant Consent: It is declared that during the preparation process of this study, scientific and ethical principles were followed and all the studies benefited from are stated in the bibliography.

Plagiarism Statement: This article has been scanned by iThenticate.

Günümüzde İsim Koyma Trendleri Üzerine Bir İnceleme

A Review on the Modern Naming Trends

Sevim Koçer

Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü,
Kocaeli, Türkiye,
skocer@kocaeli.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 21.05.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 04.07.2024
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
05.08.2024

Öz: Araştırma ile günümüzde Türkiye’de konulan isimlerin kaynaklarının neler olduğu ve isim koyma ritüelleri hakkında bilgi toplanmak amaçlanmaktadır. Bu çalışma ile gençlere isimlerini kim vermiş, ne zaman vermiş, bu isimleri neden vermiş, aile geleneği olan isimler nelerdir, nasıl bir isim verme töreni yapılmış ve kendilerine verilen isimler hakkında neler düşünmektedir sorularına yanıt aranmaktadır. Araştırmanın örnekleme, amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilen farklı üniversitelerde okuyan 416 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmaktadır. Araştırmaya 132 erkek, 284 kadın toplam 416 öğrenci katılmıştır. Kadın katılımcılarda 156 farklı isim yer alırken; erkek katılımcılarda 88 farklı isim saptanmıştır. Erkeklerin isimlerinin yarısının dini kaynaklı olduğu tespit edilmiştir. Kadınların isimlerinin kaynaklarında birinci sırada Kur’an’da geçen bir kavram, ikinci sırada bir duygu veya kişilik özelliğini temsil eden isimler ve üçüncü sırada dönemin moda isimleri yer almaktadır. Kadınların isim kaynakları açısından erkeklerden farklılaştığı görülmektedir. Kadınlarda özellikle geleneksel isimlere ekler getirilerek yeni isimler oluşturulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İsim, İsim Verme, Ritüel, Gelenek

Abstract: This research aims to collect information about the origins of modern Turkish names and naming rituals. The study seeks to answer the following questions: Who gave the young people's names? Why did they choose those specific names? Which names derive from family traditions? What types of naming ceremonies were held? What are people's thoughts on their given names? The sample of the research consists of 416 students studying at different universities selected by the purposive sampling method. A questionnaire was used as a data collection tool in the research. A total of 416 students, 132 men, and 284 women, participated in the research. Men participated with 88 different names, while 156 different names were collected from the female participants. Fifty percent of the male participants' names are thought to have religious origins. When it comes to the origins of women's names, a Qur'anic concept ranks first, names that symbolize an emotion or a characteristic of the personality rank second, and names that were popular during the time rank third. It is observed that women differ from men in terms of name sources. Particularly for women, new names are being created by appending suffixes to traditional names.

Keywords: Name, Naming, Ritual, Tradition

Extended Abstract

People's identities are reflected most strongly by their names. There are customs concerning naming that represent culture in society. Names are important because they reflect both an individual's origin and personality. Individuals cannot choose their names; their families do so on their behalf. Cultural elements, historical customs, and beliefs are significant factors in naming. In this regard, names play an important role in establishing an individual's place in communities.

Although the purpose of naming was initially to make life easier by classifying and defining objects, the religious or spiritual aspect has gained prominence over time and evolved into a folkloric element (Yeşildal, 2018, 51). Children are given names that are carefully chosen because the names have symbolic meanings that will influence the child's personality, future, and status in society. There is a widespread belief that a child inherits the meaning of the name they carry (Örnek, 1995, 103).

Fundamentally, naming is a social act. It plays a crucial role in both personality development and social integration. The individual's surname is derived from the father. While surnames identify an individual within a kinship network, the first given name reveals the dimension of individuality (Finch, 2008, 711).

Ancient Turkic peoples believed that a newborn child's name would determine his fate. That is why they made an effort to give their children good names. They believed that young people with beautiful names might grow up to be nobles and leaders who govern their tribes or the entire people. As the Islamic faith grew, people began consulting clerics and imams for children's names, believing that they had the best suggestions in this regard (Coldaşbaev & Yoldaş, 2016, 35).

This research aims to collect information about the origins of modern Turkish names and naming rituals. The study seeks to answer the following questions: Who gave the young people's names? Why did they choose those specific names? Which names derive from family traditions? What types of naming ceremonies were held? What are people's thoughts on their given names?

The sample of the research consists of 416 students studying at different universities selected by the purposive sampling method. A questionnaire was used as a data collection tool in the research. Five demographic questions are included in the survey, along with seventeen inquiries concerning the participants' names, their origins, the customs that surround them, and their opinions on them.

The study's findings were divided into three categories: findings related to demographics, names, naming customs, and attitudes regarding the given names.

A total of 416 students, 132 men, and 284 women, participated in the research. Most of the participants are under 25 years old, having been born after the year 2000.

Men participated with 88 different names, while 156 different names were collected from the female participants. Among the female participants, the most frequently used names were Irem, Fatma, Elif, Ayşe, and Zeynep. Muhammed, Mustafa, Ali, and Ahmet were found to be the names that the male participants used the most frequently.

It was discovered that the percentages of male participants whose names were given solely by their fathers or on a joint decision by their mothers and fathers were nearly equal. The percentage of participants named by their mothers alone was almost half of the rate of those named by their fathers alone. The rate of those who were named on joint decisions of mothers and fathers among the female participants were in the first place. It is noted that the names of half of the participants, both male and female, were chosen prior to birth.

It has been discovered that names related to God's attributes, prophets, and relatives of the prophet rank highest among the male participants. Fifty percent of the male participants' names are thought to have religious origins, along with those about a Qur'anic concept. The name of a deceased or living elder from the family comes in second place in the list of male names.

When it comes to the origins of women's names, a Qur'anic concept ranks first, names that symbolize an emotion or a characteristic of the personality rank second, and names that were popular during the time rank third. The name of an elderly member of the family, whether alive or deceased, is given to women in fourth place. It is observed that women differ from men in terms of name sources.

The majority of the participants' names have not been given to other relatives, according to data on name similarity within families. This indicates a tendency among families to give unusual names. The women's names that are most commonly used in families are Zeynep, Elif, Ayşe, and Fatma. Mehmet, Mustafa, Ali, Muhammed, Hasan, Yusuf, and Ahmet are some of the most popular male names in families. It is evident that the names of the prophets and their close relatives are the names that are most frequently used by people of both genders.

When it comes to naming rituals, men and women follow similar trends: fathers or other family elders reciting the Adhan out to the child's ear, organizing a dinner in the child's honor, and inviting

neighbors and family members. The reciting of the Adhan by the imam in charge of a mosque, along with setting up prayers, hosting a meal, and inviting family and neighbors over to the home, is the second most commonly performed ritual.

The participants were asked five questions to find out what they thought of the names their families had given them. The great majority of participants, both male and female, are opposed to having their names changed. However, they do not like the name their parents have given them. The majority of participants, both male and female, said that their names had meaning. Half of the male participants consider their names traditional, while half of the female participants consider their names modern. Particularly for women, new names are being created by appending suffixes to traditional names. Women are also frequently given popular names and names of celebrities. When the participants were asked whether they would choose the same name if they had a chance, it was found that women were dissatisfied with their names at a higher rate than men.

1. Giriş

İsim kişilerin kimliğini yansıtmada en önemli semboldür. İsim verme eylemi toplumun kültürünü yansıtan geleneklere sahiptir. İsimler bireylerin kökenini yansıtmının yanı sıra kişiliğini de yansıtmaması bakımından önemlidir. Bireyler kendi isimlerini seçme şansına sahip olmazken isimleri aileleri tarafından bireyler adına seçilmektedir. İsim seçiminde kültürel unsurlar, geçmişten gelen adetler ve inanışlar etkilidir. Bu yönüyle isimler bireyin toplulukların birer parçası olmasında da önemli rol oynamaktadır.

İsim verme eylemi doğayı tanıma, somutlaştırma ve sınıflandırma amacıyla başlarken zaman içinde anlam değiştirerek bireylerin kimliğini yansıtmada bir araç olarak kullanılmıştır. İlk isimler bireye özgü iken soyadları aileleri temsil etme ve aileye aidiyeti pekiştirme amacını taşır.

Bireylerin isim almasında her toplumda farklı unsurlar ağır basmasına rağmen, dini inançların hemen hemen tüm topluluklarda isim kaynağı olduğu görülmektedir. İsim seçiminde önemli diğer bir unsur aile büyüklerinin isimlerinin verilmesi şeklindedir (Balta, 2013, 203). Erkek çocuk ve kız çocuklara isim vermede aile büyüklerinin farklı tutumlar sergiledikleri görülmektedir. Erkek çocuklar hemen hemen tüm toplumlarda ailenin devamını sağlama rolü üstlendiği kabul edildiğinden isim verilirken daha titizlikle seçim yapılır (Finch, 2008, 720). Aile büyüklerinin isimleri, dini isimler, saygı duyulan dini liderlerin isimleri erkek çocuklara yoğunlukla verilir. Kız çocuklarının isimlendirilmesinde ise daha esnek davranıldığı görülmektedir. Kız çocuklarına doğa unsurları, bitki adları, renkler, kokular, çiçek adları ve duyguları temsil eden isimler verilmesi çoğunlukla görülür.

Geçmişte yaşamış Türk topluluklarında isim almak için ismin hak edilmesi ve bir başarının sergilenmesi gerekmektedir. Bu başarısına göre çocuklar isim almaktadır. İslamiyet'in benimsenmesi ile Türk topluluklarında isim seçiminde dinin ağırlıklı etkisi olmuştur. Allah'ın sıfatları, peygamberlerin adları, peygamberin aile fertleri, halifeler, dini liderlerin adları, Kur'an'da geçen kavramlar isim seçiminde etkili olmaktadır. Örneğin 2000 yılından bu yana Türkiye'de en çok verilen erkek isimleri Yusuf, Mehmet ve Mustafa'dır. Kız çocuklarına en çok verilen isimler Zeynep, Elif ve Merve'dir. Bu isimler Türk toplumunda isim seçiminde dinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Her ne kadar dini kaynaklı isimler ilk sırada yer alsada da Türk toplumunda dünyada en çok çeşitliliğe sahip isimler olduğu tespit edilmiştir. Türk toplumunda kız çocuklarında dini isim koyma ilk sırada yer almasına rağmen çeşitlilik açısından erkek isimlerinden fazla olduğu tespit edilmiştir (Örnek, 1975).

Aileler çocuklarına isim seçerken onlar için hayallerini ve gelecekteki onlar için beklentilerini yansıtmaktadır. Bu nedenle tarihi kahramanların, liderlerin, dini önderlerin, siyasilerin isimleri veya güçlü hayvanların isimleri seçilir. İsim seçiminde Türk topluluklarındaki yaygın bir uygulama da çocuğun doğum zamanının ve gününün isim olarak tercih edilmesidir. Şafak vakti doğması, cuma günü doğması, üç aylarda doğması, dini veya milli bir bayramda doğması çocuğa isim verirken etkili

olmaktadır. İsim seçiminde her ne kadar din etkili olsa da moda olan isimler ve zamanın sanatçılarının veya ünlülerinin isimleri de çocuklara isim seçmede etkili unsurlar arasındadır.

Bu çalışmada isim kavramı, Türk toplumunda isim kaynakları ve isim verme gelenekleri incelenmiştir. Bu çalışma ile günümüzde isim koymada hangi unsurların etkili olduğu, en popüler isimlerin neler olduğu ve bireylerin isimleri hakkındaki tutumlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

2.İsim Kavramı

Onomastik, özellikle kişi adlarına odaklanarak isimlerin incelenmesiyle ilgilenen bir bilim dalıdır. Bu disiplinin alt dallarından biri olan antroponomi, kişi adları bilimi olarak bilinir ve adlar, soyadlar, takma adlar ve sanlar gibi çeşitli isim türlerini içerir (Aksan, 2003, 5).

İsim verme eylemi başlangıçta gündelik yaşamı kolaylaştırmak yani nesnelere sınıflandırmak ve somutlaştırmak amacını taşıırken zamanla folklorik bir unsura dönüşmüş dinî veya inançsal yönü öne çıkmıştır. İsimlerin bazıları, özellikle insan isimleri ve verildikleri varlıklar üzerine yapılandırılmış kutsal etiketler olarak görülmektedir (Yeşildal, 2018, 51). Afrika kültürel uygulamaları, isimlerin insanlar ve onların varlığı için kutsal olduğu maneviyatla doludur. Afrikalılar için kişinin ismi onun ruhudur. Göksel güçlere sahiptir ve ruhsal varsayımları bünyesinde barındırır (Fakuade, Friday-Otun & 2020, 253). İsimler, sadece kişinin toplumsal ve bireysel kimliğini değil, aynı zamanda büyüsel gücünü de belirten sembollerdir. Bu nedenle, çocuklara verilen isimler özenle seçilir, çünkü taşıdığı anlam çocuğun kişiliğini, geleceğini ve toplum içindeki yerini biçimlendirir. İsmi anlamının, çocuğun kişiliğine etki ettiğine inanma geleneği vardır (Örnek, 1995, 103).

İsim verme, özünde sosyal bir eylemdir. İsim verme, toplumsal bütünleşme ve kişiliğin oluşturulması süreçlerinde kritik bir unsur olarak yer alır. Tüm dünyada genel uygulamada bireyin soyismi babanın soyismine alarak belirlenmektedir. Soyisimleri bireyi bir akrabalık ağında kökleştirirken; ilk isim seçimi bireysellik boyutu ortaya koyar. Bu yönüyle isimler iki boyut taşır; soyisimleri aracılığıyla aile köklerini yani akrabalık ilişkisini yansıtmaları ve ilk isimleriyle bireyselliklerini yansıtmalarıdır (Finch, 2008, 711).

Çocukların isimlerinin seçimi, ebeveynlerin kendileri için önemli olan akrabalık ilişkilerini doğrulamak ve pekiştirmek için seçilen bir yoldur. Önceki nesillerdeki insanların isimleri, onlarca yıl yaşaması beklenen çocuklar için kullanılır. Bu, bir aile ismini korumaktan çok, ebeveynler için önemli olan belirli bir ilişkiyi kabul etmek ve çocukları aracılığıyla bu ilişkiye daha uzun bir yaşam süresi vermekle ilgilidir. Amerika'da ve İngiltere'de ilk doğan çocuğa akrabalık bağı olan bir isim verilmektedir. İlk doğan çocuklar, özellikle erkek çocuklar, ailelerin devamlılığında özel bir role sahiptir (Finch, 2008, 720).

Dinsel isimlerin verilmesi, birçok toplumda yaygın bir geleneğe işaret eder. Özellikle Hristiyan toplumlarında, kişi isimleri genellikle Eski Ahit ve İncil'de geçen peygamberlerin ve dini liderlerin isimlerine dayanır. Örneğin, İsa'yı vaftiz eden aziz Yuhanna'nın adı, Yahya, birçok Hristiyan ülkesinde en yaygın erkek isimlerinden biridir. Eski Ahit'te bulunan Yakob (Yakup), Abraham (İbrahim), Salomon (Süleyman), Samuel (İsmail), Daniel (Danyal) ve David (Davut) gibi isimler de oldukça yaygındır. İslam'ın yayılmasıyla birlikte, önceki dinlerin peygamberlerinin ve dini liderlerin isimleri Müslüman toplumlarda da ekseriyetle kullanılmıştır. Ayrıca, Allah'ın sıfatları olan Rahman, Rahim ve Rauf gibi kelimelerden türetilmiş Abdülkadir, Abdüssamet ve Abdurrahman gibi isimler Müslüman toplumlarda sıklıkla görülür (Aksan, 2003, 116). Kur'an'ın isimlerinden birisi olan Furkan kelimesinin çocuklara isim olarak verilmesinin yanında Kur'an-ı Kerim'de geçen pek çok isim ve kavram da çocuklara isim olarak verilmektedir (Türktaş, 2019, 38).

Ayrıca, ünlü kişilerin, saygı ve minnet duyulan kimselerin isimlerini verme her toplumda yaygındır. Anne babalar çocuklarına bu kişilerin isimlerini verirken çocuklarının da bu ünlü ve saygın kişiler gibi olmasını istemektedir. Örneğin Büyük İskender'in ismi İskender ve Alexandre (Fransızlarda) ve Alexander (Almanlarda) ve Sandor (Macarlarda) görülür. Türklerde Cengiz, Attila, Timur, Fatih, Yavuz ve Mustafa Kemal gibi isimler verilmesi aynı eğilimden kaynaklanır (Aksan, 2003, 117).

3. Türklerde İsim Koyma Geleneği ve İsim Kaynakları

Geçmişte Türk toplumlarında iyi bir isme sahip olan çocukların ileride toplumlarının liderleri ve bilge kişileri gibi önemli pozisyonlara yükselebileceği düşünülürdü. Bu nedenle, ebeveynler çocuklarına iyi bir isim seçmeye özen gösterirlerdi. İslam'ın yayılmasıyla birlikte, bu inanç biçiminde bir değişiklik olmuştur. Ebeveynler, en iyi isimlerin İslami liderlere, âlimlere ve din adamlarına ait olduğuna inanarak çocuklarının isimlerini bu şekilde seçmeye başlamıştır. İslam'ın etkisiyle, Türk toplumlarında isim seçiminde dini motifler daha belirgin hale gelmiştir (Coldaşbaev & Yoldaş, 2016, 35).

Doğumdan sonra çocuğa verilen ilk isim genellikle göbek adıdır. Bu isim, çocuğun göbeğini kesen bir yakını veya aile üyeleri tarafından seçilir. Göbek adı, genellikle çocuğun, ahirette diriliş gününde çağrılacağına inanıldığı için, peygamberlerin ve yakın akrabaların isimleri gibi dini isimlerden oluşur. Bu uygulamaya, İslamiyet'in kabulünden sonra gelenek haline gelmiştir (Türktaş, 2019, 36).

Eski Türk toplumunda şahıs ve toplum isimleri yapılan iş ve değere göre verilir. Türklerde beğenilen bir inanç ve davranışın karşılığı olan boy isimlerine örnek olarak şunlar verilebilir; insanları sağlam ise Kayı, devletli ve nimetli ise Bayat, ülkeyi alan ve düzene sokan ise Dodurga, vahşi yerde kılıç çalıp comakla harp etmiş ise Salur, işinde çevik ve avcılığa düşkün ise Avşar isimlerini almışlardır (Şen, 2010, 154).

Oğuz Kağan Destanında erkek çocuklar bir yiğitliğini göstermeden ad alamamaktadırlar. Bu nedenle bir cesaret gösterecek eylemlerini yapana kadar adsız olarak kalırlardı. Çocuk ad almayı hak edecek bir cesaret gösteren davranışı sonrasında Dede Korkut davet edilir ve o çocuğa isim verirdi (Şen, 2010, 155). Dede Korkut Hikâyelerinde olduğu gibi, Yakut Türkleri de çocuk doğduğunda gerçek ismini vermezler. İlk geçici bir isim verirler. Gerçek isim ise ancak çocuk yay çekip ok attıktan sonra verilir. Çocuğun isim alması için bir yiğitlik göstermesi gerekir (Akt. Alkaya, 2001, 443).

Ad alıncaya kadar adsız yaşayan çocuklar ömür boyu da adsız kalabilirler. Bazen aile çocuğunu kışkıracı gözlerden ve kötü ruhlardan korumak için adsız diye çağırır. Böylece bir oğul adsız işe yaramaz ve ruhunu alıp götürmeye değmez şeklinde düşünerek kötü ruhun çocuğa yaklaşmayacağına inanılır. Örneğin Altay Türklerinde güzel isimlerin kötü ruhların ilgisini çektiğine inanılır ve çocukların büyüyüp şeytanların artık onlar için tehlike olmayacağı yaşa gelinceye kadar Domuz, İtalmaz, Yaramaz, Dadak, Dino, Cayle ve Havi gibi kötü anlamları olan isimler verilir (Aksan, 2003, 115; Güllüdağ, 2002, 83). Türk toplumunda kötü ruhlardan korumak için ailelerin çocuklarına verdikleri isimlere örnek olarak; Satuk, Satılmış, Duran, Dursun, Durmuş, Durdu ve Yaşar isimleri verilebilir. Yine Türk toplumunda Türk inancını ve koruyuculuğunu barındıran Güneş, Ay, Yıldız, Dağ, Deniz, Yıldırım, Şimşek ve Çınar gibi isimler verilmektedir. Bazı isimler doğum sırasındaki doğa olaylarının hatırasını yaşatmak amacıyla da verilmektedir. Bunlara örnek olarak; Gündoğdu, Aydoğdu, Yağmur, Bora, Tuman, Duman ve Tolun isimleri sayılabilir (Şen, 2010, 158).

Türkler, yaşadıkları çağın özelliklerine ve yaşam tarzlarına göre çocuklarına çeşitli isimler vermekteydi. Bu isimler, dönemin sosyal, siyasi ve ekonomik yapısıyla bağlantılıydı. Örneğin, Göktürk İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra Uygurlar, yerleşik yaşama geçmiş ve bilime önem vermiştir. Bu nedenle, çocuklarına Bilge Kağan, Kutlug Bilge gibi isimler vererek bilgi ve bilgelik kavramlarını vurgulamıştır (Türktaş, 2019, 36).

Orta Asya Türklerindeki Atalar kültü inancı, insanların atalarının ruhlarıyla ilişkilerini ölümlerinden sonra da devam ettiğini kabul eden bir inanç sistemidir. Bu sebeple, insanlar bazen atalarının kötülüklerinden korunmak amacıyla atalarının isimlerini çocuklarına vermişlerdir. Bu inanç nedeniyle, hayatta olan yakınlar, atalarının ruhlarının kendilerine zarar vermemesi için çocuklara onların isimlerini vererek potansiyel bir kötülüğü engellemeye çalışırlar. Böylelikle, sevdikleri ve değer verdikleri kişilerin isimlerini yaşatarak onları anmış olurlar (Yeşildal, 2018, 51-57).

Daha önceki çocukları yaşamayan aileler yeni doğanın yaşaması için ona Durdu, Duran, Dursun, Durmuş, Durak, Yaşar, Baki, Yeter, Durali, Durhasan ve Hayati adları vermektedir. Çocukları sürekli ölen aileler son çocuklarının yaşamasını sağlamak için onları babalarına, ebesine veya herhangi bir tanıdığı veya evliyaların türbelerine satmaktadır. Bu çocuklara Satılmış, Ökkeş veya Süppü isimlerinden birini vermektedir. Arka arkaya kız çocuğu olan aileler erkek çocuklarının olmasını istediklerinde son kız çocuklarına Döne, Döndü veya Yeter isimlerinden birini vermektedir (Aksan, 2003, 120; Acıpayamalı, 1992, 5-6; Sevinç & Elmas, 2024, 312).

Geçmişte yeni doğan bebek sık sık hastalandığında ismi ağır gelmişti diye önceki ismini basit anlamı olan isimlerle değiştirmek; erkek çocuklarını kız çocukları gibi giyindirmek; uzun ömürlü kişilerin ismini vermek; erkek çocuğu isteyen ailelerde son doğan kız çocuklarına Oğulhan, Ümithan, Dursunhan, Saadet, Kudret ve Fikret gibi erkek çocuklarının isimlerini koymak gibi gelenekler vardır (Abdurrahman, 2004, 125; Balcı, 2014, 112).

Eski Türk topluluklarında, Gök Tanrı inancı ve Şamanizm'in yanı sıra Budizm, Maniheizm ve Nasturilik gibi dış etkilerin derin izleri bulunmaktadır. Bu çeşitlilik, bazı durumlarda erkek ve kadın isimlerinin ayırt edilmesini zorlaştırabilir. Tarihi belgelere göre, eski Türkler; Gün, Günhan, Yıldız, Günay, Ayhan, Ayfer, Aytuğ, Aygüzel ve Altunhan gibi isimleri hem erkekler hem de kadınlar için kullanmışlardır (Abdurrahman, 2004, 129).

İslamiyet'in kabulünden sonra, isim seçimi ve isim verme törenlerinde dinin etkisinin belirgin olduğu görülür. Özellikle Hz. Muhammed ve eşlerinin, çocuklarının, dört halifenin, sahabesinin ve komutanlarının isimleri sıklıkla tercih edilir. Bu isimler, İslam'ın kutsal kişilikleri olarak kabul edilir ve Müslüman toplumlarında derin bir saygıya sahiptir. Dolayısıyla, İslam geleneğine bağlı aileler, çocuklarına bu isimleri vererek dinin önemini ve değerlerini yansıtmayı amaçlarlar (Acıpayamalı, 1992, 6). Türk isim geleneğinde genellikle somut isimler tercih edilirken, İslamiyetin kabulüyle birlikte soyut kavramlar da kişi isimlerinde önemli bir yer edinmiştir. Örneğin Fikri, Nur, Kader, Neşe, Mutlu ve Umut gibi isimler yaygın olarak kullanılmıştır. Zamanla Müslüman olan Türk toplumunda, Türkçe kökenli isimlerin azalması ve özellikle Arapça ve Farsça kökenli isimlerin çocuklara artan bir şekilde verildiği saptanmıştır (Balta, 2013, 196-197).

İslamiyet'in ilk yıllarında, erkek çocuklarına genellikle Abdullah, kız çocuklarına ise Abide gibi dinî isimler verilirdi, ancak gerçek isimleri bir hafta içinde belirlenirdi. Eğer çocuk doğumun ilk günlerinde isim almadan ölürse bile ona bir isim verilerek defnedilirdi. Bu dönemde, dinî ismin yanı sıra Türkçe bir isim verme geleneği de devam etmiştir (Türktaş, 2019, 38).

Türklerde isim koyma töreni iki şekilde yapılmaktadır. Birincisi dinî bir nitelik taşır ve aile büyüğü veya bir hoca, çocuğun kulağına ismi üç kez söylerken ezan okur ve kible yönüne çevrilir. Bu törende dualar edilir, iyi dilekler ifade edilir ve çeşitli hediyeler verilir. Bazı bölgelerde ise çocuğun ismini hoca yerine dede, dede yoksa baba koyar (Örnek, 1975, 104). İkinci tür törende, aile bireyleri misafirlerine çeşitli hediyeler verir ve dinî unsurlara yer verilmez. Bebek doğduktan sonra gerçekleştirilen diğer isim koyma geleneğinde, bebeği beyaz bir keçeyle sararak, keçeyle birlikte kapı eşiğinden bir kaç kez geçirmektir. Bu bebeğin hayat boyu temiz ve uzun ömürlü olmasını dileme geleneğidir (Abdurrahman, 2004, 125). Günümüzde isim verme geleneklerinin daha sade bir hâl aldığı ve bahsedilen dini tören ve inanışların artık nadiren uygulandığı gözlemlenmektedir. Ancak, kırsal bölgeler veya geleneksel değerlere sıkı sıkıya bağlı toplum kesimlerinde bu uygulamaların hâlâ sürdüğü görülebilir (Yalçınkaya, 2015, 372-373).

Türk isim koyma geleneğinin aşamalarını Acıpayamalı üç adımda incelemiştir. Doğumdan önce, doğum sırasında ve doğumdan sonra isim vermedir. Haftanın belli günleri isim koymak için kutsal sayılır. Pazartesi, çarşamba, perşembe ve cuma günleri çocuğa ismi verilir. Diğer günler uğursuz sayılır. Bazı

bölgelerde çocuğun doğumundan sonraki üç gün, bazılarında farklı zamanlarda isim verilmektedir (Acıpayamli, 1992, 3).

4.Günümüzde Türkiye’de En Yaygın Kullanılan İsimler ve İsim Koyma Gelenekleri

Türkler isim seçerken dikkatli davranırlar. Verilen isimler genellikle milliyet ruhunu, dinî inancını, huzurlu ve rahat yaşamı, önemli toplumsal olayları, cesareti, kahramanlığı, zarafeti, vefayı, saygıyı, sevgiyi, inceliği, estetik duyguları, zekayı, ilmi, uygarlık düzeyini, doğayı, dönemini ve törelerini yansıtmaktadır (Kayasandık, 2019, 58).

İslamiyet’i benimsedikten sonra çocuklara Allah’ın sıfatlarını isim olarak verme, Hz. Muhammed ve ashabının, aile üyelerinin, evliyaların ve saygı duyulan dini şahsiyetlerin isimlerini tercih etme gibi uygulamalar, günümüzde de isim verme geleneği olarak büyük yer tutar (Karahana, 2009, 18; Aksan, 2003, 121). Bu isimlere örnek olarak Ahmet, Mehmet, Mustafa, Resul, Ekrem, Hasan, Hüseyin, Ali, Osman, Ebubekir, Bekir, Ömer, Adem, İsmail, Salih, Şükrü, İbrahim, Hamza gibi erkek isimleri ve Zeynep, Emine, Ayşe, Hatice, Hacer, Zehra ve Fatma gibi kadın isimleri gösterilebilir (Doğan & Osman, 2013, 530-531).

Tarihi kişilerden ünlü kumandanların, fikir önderlerinin ve siyasi liderlerin isimlerinin verilmesi de yaygın bir uygulamadır. Örneğin, Kemal, Ali Kemal, Ata, Atilla, Alparslan, Cengiz, Timurçin, Yavuz, Fatih, Murat, Enver, Niyazi, Talat, Celal, Adnan, Menderes, Ecevit, Turgut, Namık Kemal ve Ziya gibi (Örnek, 1975, 105)

Kentleşmenin de isim koyma geleneğine etkisi görülmektedir. Araştırmalarda en çok konulan isimlerin ata ve yakınların isimleri, asker arkadaşı, kumandan, komşu, tarihi bir büyük veya politik lider ismi ve doğum zamanına bağlı isimlerin olduğu görülmektedir (Aksan, 2003, 122).

Son zamanlarda, İslami isimlerin modernize edildiği ve özellikle belirli isimlerin popüler hale geldiği gözlemlenmektedir. Elif, Furkan, Meryem, Merve ve Burak gibi daha yaygın bilinen isimlerin yanı sıra Taha, Ravza ve Eslem gibi yeni isimlerin de yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Ancak, Muhammed, Abdullah, Yasin, Harun ve Ömer gibi peygamber veya dini şahsiyetlerin isimleri dede adı olması nedeniyle çocuklara verilmektedir (Doğan & Osman, 2013, 530).

Türk isim koyma geleneklerinden birisi de hayvan ve bitki isimlerinin çocuklara verilmesidir. Örneğin Aslan, Doğan, Şahin, Ejder, Kumru, Ceren, Maral, Arslan, Bülbül, Ceylan, Asena, Kurt, Kaplan, Tuğrul ve Umay gibi (Doğan & Osman, 2013, 532; Türkteaş, 2019, 40). Güçlü hayvan isimlerinin çocuklara verilmesindeki temel inanış, çocuğun bu hayvanlar kadar güçlü ve sağlam olması temennisidir. Ayrıca, Türk töresinde, bu isimlerin kötü ruhları uzak tutacağına inanılır (Alkaya, 2001, 121). Bu gelenek Araplarda da vardır. Ebubekir’in adındaki Bekir Arapçada deve yavrusu demektir. Osman yılan yavrusu demektir (Young, 2024).

Türk toplumunda, erkek çocuklarının olması babanın statüsünü yükselttiği kabul edildiğinden, erkek çocuklara isim verilirken daha özen gösterilir. Bu nedenle, erkek çocuklara genellikle güç, cesaret, kahramanlık ve mertlik gibi nitelikleri yansıtan isimler verilirken; kız çocuklarına ise daha çok güzellik, zarafet, şefkat, duygusallık ve çekicilik gibi özellikleri yansıtan isimler tercih edilir (Balcı, 2014, 112). Kız isimleri seçiminde doğadan ve bitkilerden etkilenmenin daha çok olduğunu görülmektedir. Örneğin Seher, Reyhan, Açelya, Yasemin, Menekşe, Çiğdem, Mimoza, Lale, Mine, Çiçek, İtir, Nergiz, Kiraz, Yaprak ve Sümbül gibi isimleri tek başına; Gül ismi ise tek başına veya ikinci isim olarak kullanılmaktadır. Çeşitli ağaçların adlarının da isim olarak kullanıldığına rastlanılmaktadır. Örneğin Filiz, Defne, Servi ve Funda gibi. Ayrıca değerli maden ve mücevherler olan Sedef, İnci, Yeşim, Gümüş, Altın, Elmas, Yakut ve Zümrüt de kız isimleri olarak kullanılmaktadır.

Annenin hamile olduğu dönemde veya çocuk dünyaya geldiğinde henüz ismi konmamışken, anne veya babanın rüyasında gördüğü bir ismi çocuğa vermesi sıkça rastlanılan bir isim verme geleneğidir. Bu

geleneğe göre, bir din büyüğü, nur yüzlü bir yaşlı veya aile büyüklerinden biri, rüyayı gören kişiye isim tavsiyesi yapabilir, aile de o ismi çocuğuna vermektedir (Türktaş, 2019, 39).

Türkler, çeşitli milletlerle etkileşimde buldukları için farklı kültürlerde yaygın isimleri çocuklarına verdikleri görülmektedir. Çocuğa verilen Türkçe ve yabancı ismi aynı anda kullanmaktadırlar. Özellikle yabancı uyruklu birisiyle evlenmiş Türklerde bu uygulama yaygındır. Örneğin Samanta Ceyda, Pery Aziz, Ayşe Alara, Can Sebastian gibi (Türktaş, 2019, 39). Günümüzde isim verilirken Türkçe isimler öncelikli tercih olmakla birlikte, özellikle Batı dillerinden Türkçeye geçmiş veya Arapça ve Farsça kökenli isimlerin de önemli bir yer tuttuğu gözlenmektedir. Kız çocuklarına Pelin, Melisa veya Melis gibi Yunanca kökenli isimlerin verilirken Tuana, Benan, Azra, Cavidan, Sena, Ahsen ve Beyza gibi Arapça ve Farsça kökenli isimler de sıkça verilmektedir (Balta, 2013, 203).

Çok çocuklu ailelerde, çocukların doğum sırasına göre belirli isimler verildiği gözlemlenmektedir. Bu geleneğe göre, genellikle ilk ve son çocuğun isimleri bu şekilde belirlenmektedir. Örneğin, ilk doğan çocuğa İlknur, İlkey, İlker ve İlksen gibi isimler verilirken; ikinci çocuğa Sâni ve Sâniye, son çocuğa ise Songül, Soner, Dursun, Sonay ve Yeter gibi isimler tercih edilmektedir (Türktaş, 2019, 41).

Toplumumuzda isimlerinin seçilmesinde bazı yaygın kullanılan unsurlar bulunmaktadır. Bunlar; din büyüklerinin isimleri, tarihî kahramanlardan alınan isimler, soydan gelen isimler, hayvan, bitki ve maden isimleri, kavramlar, doğa unsurları ve coğrafi unsurların isimleri, doğum zamanını ve yerini belirten isimler, uyumlu isimler, aynı kökten yapılan isimler, beğenilen kişilerin isimleri, dönemin moda isimleri, anne ve babanın isimlerinin birleştirilmesiyle oluşturulan isimler, ailenin zengin veya yoksul olması ve önceki kardeşlerin yaşayıp yaşamaması olarak sıralanabilir (Akbaba, 2012, 101-102; Örnek, 1975, 104). Bunlara ek olarak isim verilirken öğretmenin, hemşirenin, doktorun, saygı duyulan komutan veya asker arkadaşının veya köye gelen devlet memurunun isminin verilmesi de isim verme gelenekleri arasındadır (Akt. Balta, 2013, 198).

Günümüz Türkiye'sinde isim verirken etkili olan unsurlar şu şekilde sıralanmaktadır (Aksan, 2003, 122; Güllüdağ, 2002, 82-83; Doğan & Osman, 2013, 533; Balta, 2013, 202; Türktaş, 2019, 42; Örnek, 1975, 105-106):

- Çocuğun doğduğu vakit, gün, ay veya mevsimlerle ilgili isimler (Seher, Şafak, Gökçe, Bahar, Berat, Bayram, Zafer, Hürriyet, Kurtuluş, Cumhuriyet, Mevlit, Ramazan, Muharrem, Recep, Cuma, Kadir, Leyla, Arife, Muharrem ve Mevlüt gibi)
- Yatırlar ve ziyaretler ile ilgili isimler (Elazığ Hıdır Türbesi, Gaziantep Ökkeş Türbesi, Tunceli Veysel Türbesi, Trabzon İlyas Türbesi isimleri ve türbelerle ilgili Derviş, Adak ve Kurban gibi isimler).
- Tanrının sıfatları, peygamberler ve peygamber yakınları ile ilgili isimler (Hakkı, Abdülkadir, Abdüssamet, Abdurrahman, Rauf, Ahmet, Mehmet, Mustafa, Resul, Ekrem, Hasan, Hüseyin, Süleyman, Ali, Osman, Ebubekir, Bekir, Ömer, Adem, İsmail, Salih, İbrahim, Hamza gibi erkek isimleri ve Zeynep, Emine, Ayşe, Hatice, Hacer, Enbiye, Fatma ve Hanife gibi kadın isimleri)
- Tarihi kahramanlar ve siyasi liderler ile ilgili isimler (Hakan, Atilla, Alparslan ve Fatih gibi.)
- Hayvanlar ile ilgili isimler (Ceylan, Aslan, Ejder, Ahu, Şahin, Doğan ve Suna gibi)
- Madenler ile ilgili isimler (Altın, İnci, Zümrüt, Elmas gibi)
- Bitkiler ve meyveler ile ilgili isimler (Gül, Menekşe, Yasemin, Kiraz ve Çınar gibi)
- Çocuğun doğduğu yerler ile ilgili isimler (Ege, İzmir ve Asya gibi)
- İyi karakter özelliklerini anlatan isimler (Mahir, Mert ve Kahraman gibi)
- Ölmüş büyükler ile ilgili isimler
- Toponimi ile ilgili isimler (Arda, Ege, Asya, Fırat, Dicle, Seyhan, Tuna, Berdan, Nil, Göksu, Deniz, Bingöl, Pınar ve gibi)

- Coğrafi öğeler, kozmik, göksel ve meteorolojik olaylar ile ilgili isimler (Nehir, Irmak, Yağmur, Toprak, Kaya, Doğa, Güneş, Yıldız, Yıldırım, Tayfun, Aysema, Aynur ve Şenay gibi)
- Vücut organları ile ilgili adlar ile ilgili isimler (Kalben, Aycan, Bircan, Nurcan, Özcan, Aynur, İlknur, Ruhi, Gönül gibi)
- Uyumlu isimler (Vedat, Sedat, Nejat gibi)
- Dönemin popüler isimleri (Ferdî, Orhan, Tarkan, Faruk, Emel ve Sezen gibi sanatçı isimleri)
- Yaşatıcı güçlerle ilgili isimler (Satılmış, Dursun ve Yaşar gibi)
- Siyasi liderlerin isimleri (Turgut, Erbakan, Tayyip, Menderes, Ecevit, Mustafa Kemal ve Alparslan gibi.)
- Meslek isimleri (Asker, İmam, Savcı ve Hakim gibi)

Tablo 1’de Türkiye’de son 10 yılda verilen en popüler isimler yer almaktadır. Buna göre konulan isimlerde dini geleneklerin ağır bastığı söylenebilir. İslam peygamberinin isimleri, peygamberin aile fertlerinin ve halifelerin isimlerinin her yıl yeni doğan bebeklere verildiği görülmektedir.

Tablo 1

Son 10 Yılda Verilen En Popüler İsimler

Yıl	En Çok Verilen Kadın İsimleri	En Çok Verilen Erkek İsimleri
2023	Asel, Zeynep, Ecrin, Defne, Lina, Zümra, Asya, Elif, Elisa, Gökçe	Alparslan, Yusuf, Göktuğ, Eymen, Ömer Asaf, Aras, Miraç, Ömer, Kerem, Metehan
2022	Zeynep, Defne, Asel, Zümra, Ecrin, Elif, Asya, Eylül, Azra, Nehir,	Alparslan, Yusuf, Miraç, Ömer Asaf, Eymen, Aras, Ömer, Mustafa, Göktuğ, Ali Asaf
2021	Zeynep, Asel, Elif, Asya, Defne, Zümra, Azra, Nehir, Eylül, Ecrin	Yusuf, Alparslan, Miraç, Ömer Asaf, Eymen, Göktuğ, Ömer, Mustafa, Aras, Ali Asaf
2020	Zeynep, Elif, Defne, Asel, Azra, Eylül, Nehir, Asya, Eslem,	Yusuf, Miraç, Eymen, Alparslan, Ömer Asaf, Kerem, Mustafa, Hamza, Ali Asaf
2019	Zeynep, Elif, Asel, Defne, Azra, Eylül, Asya, Ebrar, Öykü, Ecrin	Yusuf, Eymen, Miraç, Miran, Ömer Asaf, Emir, Ömer, Mustafa, Kerem, Hamza,
2018	Fatma, Ayşe, Emine, Zeynep, Elif, Meryem, Sultan, Şerife, Hatice, Zehra,	Mehmet, Mustafa, Ahmet, Ali Hüseyin, Hasan, İbrahim, İsmail, Yusuf, Osman
2017	Zeynep, Elif, Defne, Eylül, Hiranur, Ebrar, Miraç, Azra, Zehra, Ecrin,	Yusuf, Eymen, Ömer, Emir, Miraç, Mustafa, Berat, Ahmet, Ömer Asaf, Mehmet
2016	Elif, Hiranur, Defne, Miray, Azra, Zehra, Nehir, Ecrin, Eylül, Yağmur,	Yusuf, Eymen, Ömer, Mustafa, Miraç, Berat, Ahmet, Hamza, Emir, Muhammed Ali,
2015	Zeynep, Elif, Hiranur, Miray, Ecrin, Zehra, Eylül, Azra, Defne, Nehir	Yusuf, Eymen, Mustafa, Ömer, Berat, Miraç, Ayaz, Ahmet, Mehmet, Muhammed
2014	Zeynep, Elif, Hiranur, Yağmur, Ecrin, Zehra, Azra, Miray, Nehir, Eylül	Yusuf, Berat, Mustafa, Ömer, Ahmet, Eymen, Muhammed, Miraç, Mehmet, Emir

Kaynak: www.icisleri.gov.tr

Sarıtaş (2009), Balıkesir Üniversitesi’nde okuyan öğrencilere yönelik isim verme gelenekleri üzerine bir araştırma yapmıştır. 2009 yılında Sarıtaş’ın tespit ettiği en yaygın kadın isimleri Aslı, Ayşe, Büşra, Deniz, Derya, Didem, Duygu, Eda, Elif, Esra, Funda, Gizem, Gözde, Hatice, Merve, Özlem, Seçil, Selda, Sevda, Sinem, Tuğba, Zeynep iken; en yaygın erkek isimleri Cihan, Emre, Erkan, Fatih, Gökhan, Gürkan, Hasan, İsmail, Mehmet, Murat, Mustafa, Osman’dır. 2009 yılında en çok konulan isimler ile 2023 yılında en çok konulan kadın ve erkek isimlerinin büyük oranda farklı olduğu görülmektedir.

Dilbilimde sevimlilik anlamı veren ekler veya kısaltmalar ile isimler yapıldığı görülmektedir (Güllüdağ, 2002, 82). Tanıdıkları kişilere seslenirken çoğunlukla isimlerin bu hali kullanılmaktadır. Örneğin Mustafa yerine Mıstık, Abdullah yerine Apo, İbrahim yerine İbo isimleriyle kişiye seslenilmektedir.

Türkiye'de özellikle Cumhuriyet'in ilanından sonra ulusçuluk ve Türkçülük akımları nedeniyle Türkçe kökenli isimlere olan ilgi artmıştır. Özellikle Oğuz Kağan Destanı'nda geçen isimler, örneğin Oğuz, Orhan, Günhan, Ayhan, Asena, Alparslan, Göktürk ve Gökhan gibi isimler giderek daha fazla tercih edilmektedir (Aksan, 2003, 117).

Türkçenin morfolojisinde cinsiyet ayrımı yoktur. Fikri - Fikrîye, Hüsnü - Hüsniye, Ali - Aliye, Kamil - Kâmile, Zeki - Zekiye, Arif - Arife isimlerinde olduğu gibi, Arapçadan alınan bu isimlerin çoğaltılması morfolojik bir değişiklik yerine semantik bir kalıp olarak kabul edilir (Balaban & Deniz, 2015, 47).

Son yıllarda isim koyarken yapılan yaygın bir uygulama da bir ismin yanına han, can, gül, naz, su ve nur gibi isimler getirilerek birleşik isimler yapılmasıdır. Bu isimler bazen diğer ismin başına bazen de sonuna gelir. Örneğin Nur ismi bazen ismin sonuna gelirken Büşranur, Semanur, Aysenur ve Sahranur'da olduğu gibi; bazen de ismin önüne gelmektedir, Nursema gibi. Nur ismi bazen ikinci isim olarak kullanılır; Beyza Nur, Melike Nur örneğinde olduğu gibi. Han ismine örnek olarak Gökhan, Oğuzhan, Denizhan, Emirhan ve Cemrehan gösterilebilir. Can ismi çoğunlukla diğer ismin sonuna gelir, örneğin Mertcan, Umıtcı ve Savaşcan'da olduğu gibi. Gül ismi ile yapılan birleşik isimlere örnek olarak Ayşegül, Gülay, Gülşah ve Gülşen gibi isimler verilebilir.

Aile büyüklerinin adları, ölmüş veya hâlâ yaşayan, özellikle genç yaşta vefat etmiş amca, hala, dayı ve teyze gibi akrabaların isimleri, sıkça çocuklara verilir (Balta, 2013, 203). Türklerde anne, baba, dede, büyükanne, teyze, hala, amca ve dayı gibi aile büyüklerine isimleriyle seslenilmez. Hatta tanımadıkları büyüklerine amca ve teyze diye seslenilir.

Medeni Kanununun 264. Maddesine göre aralarında bir anlaşmazlık yoksa anne veya babadan biri bebeğe isim verir. Eğer aralarında bir anlaşmazlık var ise bebeğe ismini baba verir. Eğer babanın akli melekeleri yerinde değil, bunak veya ölü ise bebeğe isim verme hakkı annededir. Ayrıca Medeni Kanununun 39. Maddesine göre bebek bir ay içinde nüfusa kaydedilmek zorundadır. Pratikte, çocuğun isminin kim tarafından verileceği, farklı bölgelere göre değişiklik gösterebilir. Bu, çocuğun babası, annesi, dedesi, babasının ailesi, annesinin ailesi, büyükannesinin, bir akrabasının, aileden bir yetişkinin veya ebesinin olabileceği kişilere bağlıdır. Erkek çocuklara genellikle ailenin en yaşlı erkeği tarafından; kız çocuklara ise ailenin en yaşlı kadını tarafından isim verilir. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde, bebeğe isim veren kişiler farklılık gösterebilir; örneğin, cami imamı, hafız, müezzin veya abdestli bir kişi bebeğe isim verebilir (Acıpayamlı, 1992, 5-6).

Günümüzde yaygın görülen isim verme ritüelinde yeni doğan bir bebeğin kulağına, genellikle ezan vakitlerinde üç kez ismi ile seslenilir ve ezan okunur. Bunun yanı sıra, çocuğa genellikle İslami bir kimliği olan bir büyüğün veya aile büyüğünün ismi verilerek en az iki isim bir arada kullanılır. İki ismin bir arada olması, çocuğun geleceği için önemli bir gelenektir (Şen, 2010, 157).

5.Araştırma

Bu bölümde araştırmanın amacı ve önemi, evren ve örnekleme, yöntemi ve bulgularına yer verilmektedir.

5.1. Araştırmanın amacı ve önemi

Araştırma ile günümüzde Türkiye'de konulan isimlerin kaynaklarının neler olduğu ve isim koyma ritüelleri hakkında bilgi toplanmak amaçlanmaktadır. Türkiye'de özellikle bölgesel araştırmalar ile isim kaynakları ve ritüelleri konularında yayınlar bulunmaktadır. Bu çalışma halihazırda üniversitede okuyan öğrencilere verilen isimleri derleyerek, isim vermedeki güncel trendleri tespit etmesi

bakımından özgündür. Sarıtaş (2009), Balıkesir Üniversitesi'nde okuyan öğrencilere yönelik isim verme gelenekleri üzerine bir araştırma yapmıştır. 15 yıllık bir zaman diliminde yaşanan değişimlerin karşılaştırılması bakımından bu çalışma önemlidir.

5.2. Araştırmanın evren ve örnekleme

Araştırmanın evreni Kocaeli Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi ve Manisa Celal Bayar Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde okuyan 4.272 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme, amaçlı örneklem yöntemi ile seçilen bu üç üniversitenin İletişim Fakültelerinde okuyan 416 öğrenciden oluşmaktadır. Tablo 2'de öğrencilerin üniversitelere göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo 2

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite	Öğrenci sayısı		
	Toplam öğrenci sayısı	Örnekleme sayısı	Örnekleme katılma oranı
Kocaeli Ü. İletişim Fak.	2.720	256	61.5%
Sakarya Ü. İletişim Fak.	1.350	135	32.45%
M. Celal Bayar Ü. İletişim Fak.	202	25	6%
Genel Toplam	4.272	416	100%

5.3. Araştırmanın yöntemi

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmaktadır. Ankette 5 adet demografiyi belirlemeye yönelik soru ve 17 adet anketörlerin isimlerinin kaynakları, isim koyma gelenekleri ve kişilerin isimlerine yönelik tutumları hakkında sorular bulunmaktadır. Anket Google Drive form üzerinden öğrencilere mail aracılığıyla gönderilmiş, elde edilen veriler SPSS programında analiz edilmiştir. SPSS analizlerinden tanımlayıcı istatistiklere bakılmış ve cinsiyetler bazında sıklıklar tespit edilmiştir.

5.4. Araştırmanın bulguları

Araştırmanın bulguları demografik bulgular, isimlere yönelik bulgular, isim koyma ritüelleri ve isimlere yönelik tutumları hakkındaki bulgular olarak gruplandırılmıştır.

5.4.1. Demografik bulgular

Tablo 3'te katılımcıların cinsiyetine göre dağılımı yer almaktadır. Buna göre araştırmaya 132 erkek, 284 kadın, toplam 416 öğrenci katılmıştır. Ankete başlamadan önce üniversitenin Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır. Anketin başında öğrencilere ankette verilen bilgilerin kullanımı için onay istenmiş, 9 öğrenci izin vermemiştir. Bu öğrenciler ankette çikartılmıştır.

Tablo 3

Katılımcıların Cinsiyetine Göre Dağılımı

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli yüzde
Erkek	132	31.7	31.7	31.7
Kadın	284	68.3	68.3	100
Toplam	416	100	100	

Tablo 4'te katılımcıların doğum tarihleri yer almaktadır. Katılımcıların %16.6'sı 1995 ve 2000 yılları arasında; %83.4'ü 2001 ve 2005 yılları arasında doğmuştur. Amaçlı örneklem yöntemi ile halen

üniversitede okumakta olan öğrenciler seçilmiştir. Bu nedenle katılımcılar, 30 yaşından küçük 19 yaşından büyük kitleyi oluşturmaktadır.

Tablo 4*Katılımcıların Doğum Tarihleri*

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli yüzde
1995-2000	69	16.6	16.6	16.6
2001-2005	347	83.4	83.4	100
Toplam	416	100	100	

Tablo 5'te katılımcıların ailelerinin aylık net geliri yer almaktadır. Buna göre katılımcıların çoğunluğunun 20 bin ile 50 bin lira arası gelire sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 5*Katılımcıların Aylık Net Gelir Toplamlarının Dağılımı*

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Birikimli yüzde
0-10.000 TL	45	10.8	10.8	10.8
10.001-20.000 TL	118	28.4	28.4	39.2
20.001-50.000 TL	163	39.2	39.2	78.4
50.001 TL ve Üzeri	90	21.6	21.6	100
Toplam	416	100	100	

5.4.2. İsimler ile ilgili bulgular

Tablo 6'da katılımcıların ilk isimleri yer almaktadır. Kadın katılımcılarda 156 farklı isim yer alırken; erkek katılımcılarda 88 farklı isim yer almaktadır.

Tablo 6*Katılımcıların İlk İsimleri*

En Çok Kullanılan Kadın İsimleri	En Çok Kullanılan Erkek İsimleri
İrem (13), Fatma (10, birisi Fatima, ikisi Fatmanur), Elif (9), Ayşe (8, bir adet Ayşegül ve dört adet Ayşenur), Sude (7, üçü Sudenaz, birisi Sudenur), Zeynep (7), Hilal (6), İlayda (6), Buse (4), Büşra (4), Eda (4, ikisi Edanur), Hatice (4), Damla (4), Melike (4), Rumeysa (4), Şevval (4), Şeyma (4, ikisi Şeymanur), Rabia (4)	Ahmet (8, biri Ahmed), Ali (5), Mustafa (5), Muhammed (4, biri Muhammet), Adem (3), Alper (3, birisi Alperen), Emre (3), Melih (3), Oğuzhan (3), Recep (3), Yusuf (3)
En Az Kullanılan Kadın İsimleri	En Az Kullanılan Erkek İsimleri
Aleyna, Asude, Aycan, Aysu, Başak, Begüm, Berna, Betül, Beyza, Bircan, Canan, Cansel, Cemre, Çilem, Dicle, Esin, Eslem, Ezgidoğa, Fahriye, Fulya, Gamze, Göksel, Gözde, Gülşen, Gülşar, Habibe, Hale, Halise, Hamide, Hasine, Havva Nur, Hazal, Hediye, Hümeysra, Huriye, Irmak, İsmihan, İzem, Kader, Lâl, Leyna, Liva, Mehin, Nazar, Nebahat, Nezin, Nida, Nilay, Nimet, Nüket, Nur, Nuray, Nurgül, Nursena, Özge, Özlem, Pelin, Rana, Ravza, Reyhan, Rojin, Saadet, Şahsenem, Sebile, Şefika, Seher, Şehrinur, Selen, Selin, Şengül, Şerivan, Sevim, Şükran, Şule, Sümeyye, Tuba, Tuğçe, Tümay, Ümran, Yeşim, Zehra, Zeliha, Zişan, Zöhre, Züleyha	Abdulkadir, Abdullah, Abdulmuttalip, AbdulselamAdil, Baki, Baran, Barış, Bedirhan, Buğra, Bülent, Burak, Çağdaş, Canberk, Caner, Cemrehan, Cenkhan, Çınar, Demirhan, Deniz, Doğukan, Diyar, Egemen, Enis, Ercan, Erdi, Eren, Fatih, Ferdi, Gökhan, Hakan, Hamza, Harun, Hasan, Hüseyin, İsa, Kerem, Kutalmış, Mert, Mete, Murat, Nail, Naim, Nurullah, Okan, Ömer, Oruçhan, Osman, Salih, Sencar, Sezer, Suat, Şükrü, Süleyman, Taha, Taylan, Tolga, Uğur, Ulaş, Yıldırım, Yasin, Yunus, Zafer

Kadın katılımcıların isimleri içinde en çok kullanılan isimler; ilk sırada İrem (13), Fatma (10), Elif (9), Ayşe (8) ve Zeynep (7) yer almaktadır. Erkek katılımcılar arasında en çok kullanılan isimler; Ahmet (8), Mustafa (5), Ali (5) ve Muhammed (4) olduğu görülmektedir. İki cinsin kullandığı Deniz ismi 3 kadın ve bir erkek katılımcıda bulunmaktadır.

Tablo 6 'da yer alan veriler Sarıtaş'ın (2009) yılında Balıkesir Üniversitesi'nde öğrencilerine yönelik yaptığı araştırma ile karşılaştırıldığında Sarıtaş'ın tespit ettiği en yaygın kadın adlarından Ayşe, Hatice, Büşra ve Zeynep'in ortak olduğu görülür. Erkek adlarıyla ilgili araştırma karşılaştırıldığında Emre ve Mustafa'nın ortak isimler olduğu görülmektedir. Onbeş yıllık bir zaman farkı öğrencilerin isimlerindeki büyük değişimi göstermektedir.

Tablo 7'de katılımcıların ikinci isimleri olup olmadığı, varsa hangi isimlerini kullandıkları ile ilgili veriler yer almaktadır. Buna göre erkek katılımcıların %32.6'sının ikinci ismi bulunurken, %23.5'i ilk ismini kullanmayı tercih etmektedir. Kadınların %22.5'inin ikinci ismi bulunurken, %17.6'sı ilk ismini kullanmayı tercih etmektedirler. Görüldüğü gibi ikinci ismi olanlar çoğunlukla ilk isimlerini kullanmaktadırlar.

Tablo 7

Katılımcıların İkinci İsimlerinin Olması ve Kullanması

	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	Kadın	
İlk Adı	23.5%	17.6%	19.5%
İkinci Adı	8.3%	3.5%	5.0%
İkisi Birlikte	0.8%	1.4%	1.2%
İkinci Adı Yok	67.4%	77.5%	74.3%
Toplam	100%	100%	100%

Tablo 8'de ikinci ismi olan katılımcıların ikinci isimlerinin listesi yer almaktadır. Buna göre kadınlarda ikinci isim olarak ilk sırada Nur (17) ve ikinci sırada Naz (7) yer almaktadır. Erkeklerde ikinci isim olarak en çok Batuhan tercih edilmektedir. İki isim alan katılımcılarda kadınlarda modern veya yeni bir isme Nur ismi eklenerek dini referans sağlandığı görülmektedir. Sarıtaş'ın (2009)'de yaptığı araştırmada ikinci ismi olan öğrenci oranı %90'dır. Tablo 7'de ise ikinci ismi olmayanlar çoğunluktadır. Bu da ikinci isim kullanım oranının düştüğünü göstermektedir.

Tablo 8

İkinci İsimler Listesi

Kadın İkinci İsimleri	Erkek İkinci İsimleri
Aleyna, Aynurcan, Bahar, Berçem, Beyza, Büşra (2), Ceren, Çiğdem, Dila, Duygu, Ece, Elif, Görkem, Gözde (2), Gül (2), Naz (7, ikisi Nazlı), Nur (17), Rana (2), Rana, Saliha, Selin (2), Seniha, Sevde, Şevval, Suden, Yaren, Zehra	Ali, Aybars (2), Baki, Batuhan (3), Bora, Can, Cem, Deniz, Emin (2), Emir, Emirhan, Ertuğrul, Esad, Faruk, Fazıl (2), Hakan, Kaan, Kadir, Kayra, Kürşad, Mete, Muhammet, Şakir, Serkan, Sinan, Talha, Umur, Yasin, Yiğit, Zafi

Tablo 9'da katılımcılara kimlerin isim verdiği ile ilgili veriler yer almaktadır. Buna göre erkeklerde babanın tek başına isim koyması ve anne- baba ortak kararı %28 oranla eşittir. Özellikle erkek çocuklarda isim koymak Türk toplumunda çok önemlidir. Annenin tek başına isim koyma oranı %13.6 ile babanın tek başına isim koyma oranının neredeyse yarısıdır. Kadın katılımcılarda anne ve baba ortak kararı ile isim koyma oranı %27.8 ile ilk sıradadır. Burada da babanın (20.4) annenin tek başına isim koyma (%18.7) oranından fazla olduğu görülür. Kadınlarda isim koymada aile büyükleri (%16.9) ve akrabaları (%10.6) isim koyma oranı erkek çocuklara göre daha fazladır. Kız çocuklara isim koymada anne baba dışında diğer aile fertleri ve tanıdıklar da söz sahibi olmaktadır. Sarıtaş'ın (2009)'de yaptığı araştırmada çocuğa isim vermede baba %24, anne %21, dede ve büyükanne %21 ve anne ve

babanın ortak kararı %18 oranındadır. Anne ve babanın ortak kararı ile isim verme oranında farklılaşma görülmektedir.

Tablo 9

Katılımcılara İsimlerinin Kimlerin Verdiği ile İlgili Veriler

	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	Kadın	
Anne	13.6%	18.7%	17.1%
Baba	28.0%	20.4%	22.8%
Anne ve Baba Ortak Karar	28.0%	27.8%	27.9%
Abla veya Abi	3.8%	3.2%	3.4%
Aile Büyükleri	12.1%	16.9%	15.4%
Akrabalardan Biri	9.8%	10.6%	10.3%
Aile Tanıdıklarından Biri	3.8%	2.1%	2.6%
Kendi Seçimi	0.8%		0.2%
Bilmiyor		0.4%	0.2%
Toplam	100%	100%	100%

Tablo 10'da katılımcıların isimlerine ne zaman karar verildiği ile ilgili veriler yer almaktadır. Kadın ve erkek katılımcıların yarısının isimlerine ailelerinin doğmadan önce karar verdikleri görülmektedir. Her iki cinste ikinci sırada isim verme kararı doğumdan hemen sonra olmaktadır. Bir kişi isminin doğumundan 6 ay sonra verildiğini belirtmiştir.

Tablo 10

Katılımcıların İsimlerine Ne Zaman Karar Verildiği ile İlgili Veriler

	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	Kadın	
Doğmadan Önce	49.2%	50.7%	50.2%
Doğduğunda	37.1%	33.8%	34.9%
Doğduktan Bir Süre Sonra (Birkaç Gün)	9.1%	13.0%	11.8%
Doğduktan Bir veya Bir Kaç Hafta Sonra	3.8%	2.5%	2.9%
Doğumdan 6 Ay Sonra	0.8%		0.2%
Toplam	100%	100%	100%

Tablo 11'de katılımcıların isimlerinin kaynağı yer almaktadır. Buna göre erkeklerin isimlerinin kaynağın ilk sırada %46.2 oranla tanrının sıfatları, peygamberler ve peygamber yakınları ile ilgili olduğu görülmektedir. Buna %3.8 Kur'an'da geçen bir kavramdan dolayı verilen isimler eklendiğinde erkeklerin isimlerinin %50'sinin dini kaynaklı olduğu görülmektedir. Erkeklerle verilen isimlerde ikinci sırada %22.7 oranında ölmüş veya yaşayan aileden bir büyüğün ismi verilmektedir. Üçüncü sırada %13 oranıyla tarihi kahramanlar ve siyasi liderler ile ilgili isimler verilmektedir.

Kadınların isimlerinin kaynaklarında birinci sırada %27 oranla Kur'an'da geçen bir kavram, ikinci sırada %23 oranla bir duygu veya kişilik özelliğini temsil eden isimler ve üçüncü sırada %15 oranında dönemin moda isimlerin verildiği görülmektedir. Ölmüş veya yaşayan aileden bir büyüğün adı %15 oranında kadınlara verilmektedir. Kadınların isim kaynakları açısından erkeklerden farklılaştığı görülmektedir. Kadın isimleri daha soyut, daha çeşitli, zerafeti, güzelliği, güzel huy ve duyguları temsil eden isimlerden seçilmektedir. Kuran'dan alınan isimlerde bu duyguları temsil eden kavramların seçildiği görülmektedir. Erkeklerde isim seçiminde dini unsurlar daha ağır basarken; kadın isimlerinde dönemin moda isimlerinin ve coğrafi öğeler, kozmik, göksel ve meteorolojik olaylar ile ilgili isimlerin ve Kuran'da geçen kavramların erkeklerle göre daha yoğun kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 11*Katılımcıların İsimlerinin Kaynağı*

İsmi Kaynağı	Erkekler		Kadınlar		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Ölmüş veya yaşayan aileden bir büyüğün adı	30	22.7	42	14,8	72	17.03
Anne ve babanın adlarından türetilmiş	3	2.7	3	1.05	6	1.4
Tanıdıkları ve sevdikleri bir akrabanın adı	7	5.3	18	6.33	25	6
Bir sanatçının adı	6	4.5	.-	-	6	1.4
Dönemin moda isimlerinden	7	5.3	43	15.14	50	12
Tarihi kahramanlar ve siyasi liderler ile ilgili	17	12.9	9	3.16	26	6.25
Minnet, şükran, hayranlık ve dostluk duyguları ile ilgili	1	0.75	1	0.35	2	0.4
Bir ideolojik kavram	4	3.03	6	2.11	10	2.4
Tanrının sıfatları, peygamberler ve peygamber yakınları ile ilgili	61	46.2	39	13.73	100	24
Kur'an'da geçen bir kavram	5	3.8	76	26.76	81	19.5
Bir hayvan ismi	1	0.75	11	3.87	12	3
Bir maden ismi	1	0.75	4	1.4	5	1.2
Bitki ismi	1	0.75	27	9.5	28	6.7
Toponimi ile ilgili	2	1.5	12	4.22	14	3.3
Coğrafi öğeler, kozmik, göksel ve meteorolojik olaylar ile ilgili bir ad	4	3.03	30	10.56	34	8.2
Doğduğu gün, ay veya mevsimlerle ilgili	2	1.5	6	2.1	8	2
Bir duygu ve kişilik özelliği	18	13.63	65	22.88	83	20
Vücudun parçaları veya özellikleri	2	1.5	18	6.33	20	5
Türbelerle ilgili isimler	-	-	-	-	.	.
Bir anlamı yok, beğendikleri için seçmişler	7	5.3	57	20	27	6.5
Diğer	3	2.7	4	1.4	7	1.6

Sarıtaş'ın (2009) araştırmasında aileden birinin anısını yaşatmak için konan isimler %25 ile ilk sırada; dini anlamı olan isimler %22 ile ikinci sıradadır. Tablo 11'de yer alan verilerde ise tanrının sıfatları, peygamberler ve peygamber yakınları ile ilgili isimler ve Kur'an'da geçen bir kavramın isim olarak verilmesi toplandığında %45 gibi bir orana ulaşılır. Bu da son 15 yılda dini isimlerin daha yaygın verildiğini göstermektedir.

Tablo 12'de katılımcıların ailelerinde aynı isimli başka akrabanın olması ile ilgili veriler yer almaktadır. Buna göre %77 oranı ile katılımcıların isimlerinin başka akrabalarında olmadığı görülür. Bu da ailenin yeni isimler verme yönünde tutumunu göstermektedir.

Tablo 12*Ailede Aynı İsimli Başka Akrabanın Olması ile İlgili Veriler*

	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	Kadın	
Bir Kişide Daha Aynı İsim Var	15.9%	15.5%	15.6%
İki Kişide Daha Aynı İsim Var	7.6%	2.5%	4.1%
Üç veya Üçten Fazla Kişide Daha Aynı İsim Var	2.3%	3.5%	3.1%
Başka Kimsede Aynı İsim Yok	74.2%	78.5%	77.2%
Toplam	100%	100%	100%

Tablo 13'te katılımcıların aile geleneği olan isimler olup olmadığıyla ilgili veriler yer almaktadır. 393 kişi yanıt vermiş, 325 katılımcı aile geleneği isimlerin olmadığını, 68 katılımcı aile geleneği isimlerin olduğunu beyan etmiştir. Aile geleneği olarak sürekli konan isimleri katılımcıların yazması istenmiştir. Buna göre aile geleneği olan kadın isimlerinde en çok Fatma (6) ve Ayşe (5) tercih edildiği görülmektedir. Aile geleneği olarak erkek isimlerinde en çok Mehmet (18), Ali (10) ve Ahmet (5) isimleri yer almaktadır. Burada da Türk toplumunda dini isimlerin aile büyüklerine verildiği, sonraki kuşaklarda çocuklara veya torunlara verilerek yaşatıldığı görülmektedir.

Tablo 13*Aile Geleneği Olan İsimler*

Aile Geleneği Olan Kadın İsimleri	Aile Geleneği Olan Erkek İsimleri
Zöhre, Ayşe (5), Elif, Emine (2), Faruk (2), Fatma (6), Firdevs, Habibe, Hacer, Hatice (2), Melike, Meryem, Necmiye, Saadet (2), Saniye, Şükran, Sultan, Sultani	Abdullah (2), Adem, Ahmet (5), Ali (10), Alper, Alperen, Cemal, Davut (2), Durmuş, Dursun, Feyzullah, Halid (3, ikisi Halit), Halil (3), Hamdi, Hasan (3), Hüseyin (5), İbrahim (2), İdris, İrfan, İsmail (2), Mehmet (18), Muhammed (2), Muharrem, Murat, Musa, Mustafa (4), Ömer (3), Orhan, Osman (4), Rasim, Şaban (2), Şahin, Salih (3), Sebahattin, Şehmus, Şerif, Seyit, Sezgin, Şükrü, Süleyman, Taylan, Yaşar, Yusuf (3)

Tablo 14'te katılımcıların ailelerinde en çok kullanılan isimler yer almaktadır. 395 katılımcı yanıt vermiş, bunların 394'ü ailelerinde en çok kullanılan isim olmadığını, 91 katılımcı ailelerinde sıkça kullanılan isimleri beyan etmiştir. Ailede çokça kullanılan kadın isimleri arasında Ayşe (12), Elif (11), Fatma (11) ve Zeynep (5) yer almaktadır. Ailede en çok kullanılan erkek isimleri arasında Mehmet (24), Mustafa (17), Ali (14), Muhammed (11), Hasan (11), Yusuf (7) ve Ahmet (7) bulunmaktadır. Her iki cinsteki isimlerin de peygamberin isimleri ve yakın akrabalarının isimleri olduğu görülmektedir. Bu grupta aile üyelerinin aynı zamanda aynı ismi taşımaları bakımından erkek isimlerinde tekrarlar kadın isimlerine göre daha çoktur. Ankete katılanların 2/3'ünü kadın katılımcılar oluşturmasına rağmen tekrarlanan isimlerde erkek isimleri daha çoktur.

Tablo 14*Ailede En Çok Kullanılan İsimler*

Ailede En Çok Kullanılan Kadın İsimleri	Ailede En Çok Kullanılan Erkek İsimleri
Zeynep (5) Beyza, Ayşe (12), Fatma (11), Yasemin, Elif (11), Emine (4), Esra, Fadime (4, birisi Fadik), Gizem, Gülay, Gülnaz, Gülsüm, Güner, Hacı, Halime (2), Hatice (2), Hatun, Havva (2), Heva, Hülya, Mehtap, Melek, Meryem, Münevver, Nur (2), Saadet, Şahsenem, Seher, Vahide, Aleyna, Dilan, Eda	Abdullah (3), Ahmet (7), Alaaddin, Ali (14), Alper, Alperen, Ayhan, Aziz, Basri, Bayram, Berat, Buğra, Davut (2), Deniz (3), Ege, Emirhan, Emre (2), Eren, Faik, Faruk, Ferdi, Ferhat, Furkan, Gökhan, Halid, Halil (3), Hamdi, Hasan (11), Hüseyin (3), İbrahim (6), İdris, İhsan (2), İsmail, Kerem, Mehmet (24), Mert (2), Metehan, Metin, Muhammed (11, üçü Muhammet), Murat (3), Mustafa (17), Ömer (4), Ömürhan, Oruçhan, Ramazan, Recep, Şahin (2), Salih, Samil, Şerif, Sezgin, Şükrü, Süleyman, Tahsin, Yasin, Yunus, Yusuf (7)

5.4.3. İsim verme törenleri ile ilgili bulgular

Tablo 15'te katılımcıların isimlerini koyduğunda ailelerinin bir ritüele uymaları durumu yer almaktadır. Buna göre kadın ve erkekte yakın oranlarda babaları veya aile büyüklerinden biri kulaklarına ezan okumuş, bir yemek verilmiş, komşu ve akrabalar davet edilmiştir. İkinci sırada uyulan ritüel ise camii hocasının veya imamın kulaklarına ezan okuması, dualar etmesi, bir yemek verilmesi ve komşu ve akrabaların davet edilmesidir. Bu iki ritüel de dinidir ve Türk toplumunda yüzlerce yıldır uygulanmaktadır. İsim konurken aileleri hiç bir tören yapmayan katılımcı oranı erkeklerde %29.5 ve kadınlarda %24.6'dır. Bunun nedeni de şehir hayatının getirdiği zorluklar ile açıklanabilir.

Tablo 15*İsim Koyma Ritüelleri ile İlgili Veriler*

Hangi Tören Yapıldığı	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	Kadın	
Cami hocası veya imam bebeğin kulağına ezan okumuş, dualar etmiş bir yemek verilmiş, komşu ve akrabalar davet edilmiş	24.2%	25.0%	24.8%
Baba veya aile büyüklerinden biri bebeğin kulağına ezan okumuş, bir yemek verilmiş, komşu ve akrabalar davet edilmiş	42.4%	48.2%	46.4%
Aile bir yemek vermiş, komşu ve akrabalar davet edilmiş, dini bir etkinlik yok	3.0%	1.1%	1.7%
Akrabalar ve ailenin arkadaşlarının olduğu küçük bir parti verilmiş	0.8%	1.1%	1.0%
Hiçbir tören yapılmamış	29.5%	24.6%	26.2%
Toplam	100%	100%	100%

5.4.4. Katılımcıların isimleriyle ilgili tutumları

Bu bölümde katılımcıların aileleri tarafından kendilerine verilen isimlerle ilgili tutumları incelenmektedir. Tablo 16'da katılımcıların isimlerini değiştirmek istemeleri ile ilgili veriler yer almaktadır. Buna göre erkek ve kadın katılımcıların büyük çoğunluğu isimlerini değiştirmek istememektedir. Erkeklerin %16'sı, kadınların ise %22.5'i isimlerini değiştirmek istemekte yani ailelerinin kendileri için seçtiği ismi beğenmemektedirler.

Tablo 16*Katılımcıların İsimlerini Değiştirmek İstemeleri ile İlgili Veriler*

	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	Kadın	
Evet	15.9%	22.5%	20.4%
Hayır	80.3%	76.1%	77.4%
Fikri Yok	3.8%	1.4%	2.2%
Toplam	100%	100%	100%

Tablo 17’de katılımcıların isimlerinin bir anlamı olup olmadığı ile ilgili veriler yer almaktadır. Buna göre erkek katılımcılar %85.6, kadın katılımcılar ise %94 oranında isimlerinin bir anlamı olduğunu belirtmiştir. Tablo 11’da da görüldüğü gibi katılımcıların isimlerinin bir anlamı veya neden konulduğu ile ilgili veriler bulunmaktadır. Hayır veya fikrim yok diyen katılımcının ismini araştırmadığı görülmektedir.

Tablo 17*Katılımcıların İsimlerinin Bir Anlamı Olması ile İlgili Veriler*

	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	Kadın	
Evet	85.6%	94.0%	91.3%
Hayır	3.0%	4.2%	3.8%
Fikri Yok	11.4%	1.8%	4.8%
Toplam	100%	100%	100%

Tablo 18’de katılımcıların isimlerinin geleneksel veya modern bulmaları hakkındaki görüşleri yer almaktadır. Buna göre erkek katılımcıların %49’u isimlerini geleneksel, %39’u modern bulmaktadır. Tablo 11’da da görüldüğü gibi erkeklerin isimlerinin büyük bölümü geleneksel isimlerdir. Kadın katılımcıların %32’si isimlerini geleneksel, %49’u modern bulmaktadır. Tablo 11’da da görüldüğü gibi en çok çeşitli ve yeni isim kadınlarda yer almaktadır. Geleneksel isimlere ekler getirilerek yeni isimler oluşturulmaktadır. Kadınlarda dönemin moda isimleri, sanatçı isimleri yoğun yer almaktadır.

Tablo 18*Katılımcıların İsimlerinin Geleneksel/Modern Bulmaları*

	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	Kadın	
Modern Bulma	39.4%	48.9%	45.9%
Geleneksel Bulma	49.2%	31.7%	37.3%
Fikri Yok	11.4%	19.4%	16.8%
Toplam	100%	100%	100%

Tablo 19’da katılımcıların kendilerine verilen ismi veya farklı bir isim tercih etmeleriyle ilgili görüşleri yer almaktadır. Buna göre erkeklerin %46’sı aynı ismi seçeceğini, %33’ü farklı bir ismi kendileri için seçmek istediklerini belirtmiştir. Kadınların %41.5’i aynı ismi seçeceklerini, %37’si ise farklı bir ismi seçmek istediklerini belirtmiştir. Buradan kadınların erkeklere göre daha fazla kendi isimlerinden memnun olmadıkları sonucu çıkmaktadır.

Tablo 19*Katılımcıların Aynı/Farlı İsim Tercih Etme Durumu*

	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	Kadın	
Aynı İsmi Seçme	46.2%	41.5%	43.0%
Başka Bir İsim Seçme	32.6%	36.6%	35.3%
Hiç Düşünmeme	21.2%	21.8%	21.6%
Toplam	100%	100%	100%

Tablo 20’de katılımcıların isimlerinin kişiliklerini yansıtmaması ile ilgili görüşleri yer almaktadır. Buna göre erkeklerin %70’i isimlerinin kişiliklerini yansıttığını, %17.4’ü ise yansıtmadığını ifade etmiştir. Kadınların %69.7’si isimlerinin kişiliklerini yansıttığını, %15’i ise isimlerinin kişiliklerine uymadığını ifade etmiştir.

Tablo 20*Katılımcıların İsimlerinin Kişiliklerini Yansıtmaması ile İlgili Veriler*

	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	Kadın	
Evet	68.9%	69.7%	69.5%
Hayır	17.4%	13.4%	14.7%
Fikri Yok	13.6%	16.9%	15.9%
Toplam	100%	100%	100%

Tablo 21’de katılımcıların isimlerini sevip sevmedikleri ile ilgili görüşleri yer almaktadır. Buna göre erkeklerin %83’ü isimlerini sevdiklerini, %10’u ise sevmediklerini ifade etmiştir. Kadınların %81’i isimlerini sevdiklerini %11’i ise sevmediklerini belirtmiştir.

Tablo 21*Katılımcıların İsimlerini Sevip/Sevmeme Durumu*

	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	Kadın	
Evet	83.3%	81.3%	82.0%
Hayır	9.8%	10.9%	10.6%
Fikri Yok	6.8%	7.7%	7.5%
Toplam	100%	100%	100%

Tablo 21’deki veriler ile tablo 19’da yer alan veriler karşılaştırıldığında ironik bir durum görülür. Yüzde 30’a yakın bir oranda kadın ve erkek katılımcıların kendileri için başka isim seçeceğini belirtmelerine rağmen katılımcıların çoğunluğu ismini sevmektedir.

6. Sonuç

İsimler, bireyin yaşamı boyunca taşıyacağı, kimliğini temsil eden sembollerdir. İsmeler, hem bireyin kimliğini ve kişiliğini temsil etmesi bakımından kişisel; hem de toplumun bir üyesi olması, ailesinin devamlılığını temsil etmesi bakımından toplumsal temsillerdir.

Bireylere isimleri aileleri, akrabaları veya tanıdıkları tarafından yani kendileri dışındaki bireyler tarafından verilir. İsim verme özenle yapılan, pek çok faktör tarafından etkilenen bir toplumsal eylemdir. Aileleri isim seçerken çocukları ile ilgili gelecekteki iyi niyetlerini yansıtır. Aileler üyesi oldukları toplumun kültürü, adetleri, aile gelenekleri, ailenin toplum içindeki statüsü, sahip oldukları inanç sistemleri, yaşadıkları dönemin moda isimleri ve popüler kültürün etkileri gibi pek çok unsurdan etkilenirler.

Türk toplumunda isim verme önem verilen ve çeşitli ritüellerle kutlanan toplumsal bir eylemdir. Çocuk sahibi olmak özellikle de erkek çocuk sahibi olmak ayrıca toplumsal bir statüyü temsil etmektedir. Çocuk sahibi olmak bir aile için hem bir statü, hem de ailenin devamlılığını sağlama ayrıcalığı getirir. Bu nedenle çocuklarının gelecekte sağlıklı bir bireysel ve toplumsal yaşamı için aileler isim seçiminde geleneklere uymayı tercih ederler. Özellikle erkek çocuklarının isimleri verilirken aile büyüklerinin yani dede ve büyük dedelerin, dini liderlerin, dini liderlerin yakınları veya aile fertlerinin isimleri verilir. Çocuklarının güçlü karaktere ve sağlıklı bir bedene sahip olması için hayvan veya maden isimleri verilir. Kız çocuklarının isim tercihinde isim yelpazesi daha geniş tutulur. Erkek çocuklarda olduğu gibi birinci öncelik aile büyüklerinin yani büyükanne ve anneanne ve dini liderlerin eşleri, kızları veya kız torunlarının isimleri tercih edilir. Bunun yanında kız çocuklara güzellik, zerafet, güzellikle ilgili anlamları barındıran doğadan isimler tercih edilir. Çiçek isimleri, bitki isimleri, değerli madenler ve güzellikle ilgili kavramlar kız çocuklarının sıklıkla verilen isimlerdir.

Türk toplumunda isim vermek toplumsal bir eylem olduğu için toplulukla bu sevincin paylaşılması da önemlidir. Bu nedenle tarih boyunca çeşitli isim verme törenleri yapılmıştır. İslamiyetin kabulü ile bu törenler de dini nitelik kazanmıştır. Çocuğa ismini bir imam, camii hocası veya dini niteliğiyle saygı duyulan bir kişinin kulağına adını söylemesi ve kulağına ezan okuması ile isim verme işlemi tamamlanmaktadır. Törende, tanıdıklar, akrabalar ve ileri gelenlerin davet edildiği bir yemek verilmektedir.

Araştırma ile günümüzde Türkiye’de konulan isimlerin kaynaklarının neler olduğu ve isim koyma ritüelleri hakkında bilgi toplanmak amaçlanmaktadır. Bu çalışma ile gençlere isimlerini kim vermiş, ne zaman vermiş, bu isimleri neden vermiş, aile geleneği olan isimler nelerdir, nasıl bir isim verme töreni yapılmış ve kişiler kendilerine verile isimler hakkında neler düşünmektedir sorularına yanıt aranmaktadır.

Araştırmanın örnekleme amaçlı örneklem yöntemi ile seçilen farklı üniversitelerde okuyan 416 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmaktadır. Ankette demografiye belirlemeye yönelik sorular ve anketörlerin isimlerinin kaynakları, isim koyma gelenekleri ve isimlerine yönelik tutumları hakkında sorular bulunmaktadır.

Araştırmanın bulguları şunlardır:

Araştırmaya 132 erkek, 284 kadın toplam 416 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu 2000 yılı sonrasında doğmuştur yani 25 yaş altındadır.

Kadın katılımcılarda 156 farklı isim yer alırken; erkek katılımcılarda 88 farklı isim yer almaktadır. Kadın katılımcıların isimleri içinde en çok kullanılan isimler; İrem (13), Fatma (10), Elif (9), Ayşe (8) ve Zeynep (7)’dir. Erkek katılımcılar arasında en çok kullanılan isimler; Ahmet (8), Mustafa (5), Ali (5) ve Muhammed (4) olduğu görülmektedir. İki cinsin kullandığı Deniz ismi üç kadın ve bir erkek katılımcıda bulunmaktadır.

Erkek katılımcıların %32.6’sının ikinci ismi bulunurken, %23.5’i ilk ismini kullanmayı tercih etmektedir. Kadınların %22.5’inin ikinci ismi bulunurken, %17.6’sı ilk ismini kullanmayı tercih etmektedirler. Görüldüğü gibi ikinci ismi olanlar çoğunlukla ilk isimlerini kullanmaktadırlar. Kadınlarda ikinci isim olarak ilk sırada Nur ve ikinci sırada Naz yer almaktadır. Erkeklerde ikinci isim olarak en çok Batuhan tercih edilmektedir. İki isim alan katılımcılarda kadınlarda çoğunlukla bir isme Nur ismi eklenerek dini referans sağlandığı görülmektedir.

Erkeklerde babanın tek başına isim koyması ve anne- baba ortak kararı neredeyse eşittir. Özellikle erkek çocuklarda isim koymak Türk toplumunda çok önemlidir. Annenin tek başına isim koyma oranı babanın tek başına isim koyma oranının neredeyse yarısıdır. Kadın katılımcılarda anne ve baba ortak kararı ile isim koyma oranı ilk sıradadır. Burada da babanın tek başına isim koyması, annenin tek başına isim koyma oranından fazla olduğu görülür. Kadınlarda isim koymada aile büyüklerinin ve akrabaların isim koyma oranı erkek çocuklara göre daha fazladır. Kız çocuklara isim koymada anne baba dışında diğer

aile fertleri ve tanıdıklar da söz sahibi olmaktadır. Kadın ve erkek katılımcıların yarısının isimlerine ailelerinin doğmadan önce karar verdikleri görülmektedir. Her iki cinste ikinci sırada isim verme kararı doğumdan hemen sonra olmaktadır.

Erkeklerin isimlerinin kaynağında ilk sırada tanrının sıfatları, peygamberler ve peygamber yakınları ile ilgili isimler olduğu görülmektedir. Buna Kur'an'da geçen bir kavramdan dolayı verilen isimler eklendiğinde erkeklerin isimlerinin yarısının dini kaynaklı olduğu görülmektedir. Erkeklerle verilen isimlerde ikinci sırada ölmüş veya yaşayan aileden bir büyüğün ismi verilmektedir. Üçüncü sırada tarihi kahramanlar ve siyasi liderler ile ilgili isimler verilmektedir.

Kadınların isimlerinin kaynaklarında birinci sırada Kur'an'da geçen bir kavram, ikinci sırada bir duygu veya kişilik özelliğini temsil eden isimler ve üçüncü sırada dönemin moda isimleri yer almaktadır. Dördüncü sırada ölmüş veya yaşayan aileden bir büyüğün ismi kadınlara verilmektedir. Kadınların isim kaynakları açısından erkeklerden farklılaştığı görülmektedir. Kadın isimleri daha soyut, daha çeşitli, zarafeti, güzelliği, güzel huy ve duyguları temsil eden isimlerden seçilmektedir. Kuran'dan alınan isimlerde bu duyguları temsil eden kavramların seçildiği görülmektedir. Erkeklerde isim seçiminde dini unsurlar daha ağır basarken; kadın isimlerinde dönemin moda isimlerinin ve coğrafi öğeler, kozmik, göksel ve meteorolojik olaylar ile ilgili isimlerin ve Kuran'da geçen kavramların erkeklerle göre daha yoğun kullanıldığı tespit edilmiştir.

Katılımcıların ailelerinde aynı isimli başka akrabasının olması ile ilgili verilere bakıldığında büyük oranda katılımcıların isimlerinin başka akrabalarında olmadığı görülür. Bu da ailenin yeni isimler verme yönünde tutumunu göstermektedir. Aile geleneği olarak sürekli konan isimleri katılımcıların yazması istenmiştir. Buna göre aile geleneği olan kadın isimlerinde en çok Fatma ve Ayşe tercih edildiği görülmektedir. Aile geleneği olarak erkek isimlerinde en çok Mehmet, Ali ve Ahmet isimleri yer almaktadır. Bura da da Türk toplumunda dini isimlerin aile büyüklerine verildiği, sonraki kuşaklarda çocuklara veya torunlara verilerek yaşatıldığı görülmektedir. Ailede çokça kullanılan kadın isimleri arasında Ayşe, Elif, Fatma, ve Zeynep yer almaktadır. Ailede en çok kullanılan erkek isimleri arasında Mehmet, Mustafa, Ali, Muhammed, Hasan, Yusuf ve Ahmet bulunmaktadır. Her iki cinste isimlerin de peygamberlerin isimleri ve yakın akrabalarının isimleri olduğu görülmektedir. Bu grupta aile üyelerinin aynı zamanda aynı ismi taşımaları bakımından erkek isimlerinde tekrarlar kadın isimlerine göre daha çoktur.

İsim koyma ritüeli olarak kadın ve erkekte yakın oranlarda babaları veya aile büyüklerinden biri kulaklarına ezan okuması, bir yemek verilmesi, komşu ve akrabalar davet edilmesi tercih edildiği görülmektedir. İkinci sırada uyulan ritüel ise camii hocasının veya imamın kulaklarına ezan okuması, dualar etmesi, bir yemek verilmesi ve komşu ve akrabaların davet edilmesidir. Bu iki ritüel de dinidir ve Türk toplumunda yüzlerce yıldır uygulanmaktadır. İsim konurken aileleri hiç bir tören yapmayan katılımcı oranı erkek ve kadınlarda üçte bir oranındadır. İsimlerin dini referansla seçildiği bir toplumda isim vermede dini bir tören yapılmaması; şehir hayatının zorluğu, doğumların hastanede yapılması gibi nedenlerle açıklanabilir.

Katılımcıların aileleri tarafından kendilerine verilen isimlerle ilgili tutumlarını belirlemek amacıyla beş soru sorulmuştur. Erkek ve kadın katılımcıların büyük çoğunluğu isimlerini değiştirmek istememektedir. Ailelerinin kendileri için seçtiği ismi beğenmektedirler. Kadın ve erkek katılımcılar büyük oranda isimlerinin bir anlamı olduğunu belirtmiştir. Erkek katılımcıların yarısı isimlerini geleneksel, kadın katılımcıların yarısı ise isimlerini modern bulmaktadır. Bunun nedeni erkeklerde isimlerin tarihi kahramanlar, dini liderler veya aileden bireylerin isimlerinin olması; kadınlarda da çok çeşitli ve yeni isimlerin bulunmasıdır. Kadınlarda özellikle geleneksel isimlere ekler getirilerek yeni isimler oluşturulmaktadır. Kadınlarda dönemin moda isimleri, sanatçı isimleri yoğun yer almaktadır. Katılımcılara bir şansları olsaydı aynı ismi seçip seçmeyecekleri sorulduğunda kadınların erkeklerle göre daha fazla oranda kendi isimlerinden memnun olmadıkları tespit edilmiştir. Erkeklerin ve kadınların

büyük çoğunluğu isimlerinin kişiliklerini yansıttığını ifade etmiştir. Kadın ve erkeklerin büyük oranda isimlerini sevdikleri görülmektedir.

Bu alanda gelecekte yapılacak çalışmalarda çocuklara değil de çocuk sahibi olan anne babalara yönelik anket çalışmaları yapılarak çocuklarına isim verirken nelerin onları etkilediği tespit edilebilir. Özellikle siyasal iklimin, popüler kültürün, internet kullanımı ile diğer kültürlerle etkileşimin ve annenin sosyal statüsündeki değişimin isim tercih etmede anne babalar üstündeki etkileri ölçülebilir.

Kaynakça

- Abdurrahman, V. (2004). Türklerin ad koyma gelenekleri üzerine bir inceleme. *Milli Folklor*, S.61, 124-133.
- Acıpayamlı, O. (1992). Türk kültüründe 'ad koyma Folkloru'nun morfolojik ve fonksiyonel yönlerden incelenmesi. *Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları 167, Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi 37*, 1-15,
- Akbaba, D. G. (2012). Nogay Türklerinde kişi adları. *Dil Araştırmaları*. C.10, S.10, 99-122
- Aksan, D. (2003). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, No 439.
- Alkaya, E. (2001). Türklerde ad verme geleneği ve kişi adları. *Türk Kültürü*, C. XXXIX, 459, 442-448.
- Balaban, A. & Deniz, A. (2015). Arnavut kültüründe ad verme geleneği. *4. Uluslararası Dil ve Edebiyat Konferansı Bildiri Kitabı*, Ekim 29-30, 38-48.
- Balcı, U. (2014). Türk toplumunda adlar ve soyadları sosyo-kültürel ve dilbilimsel bir yaklaşım. *Diyalog*, S.2, 110-114.
- Balta, N. (2013). Gaziantep'te çocuklara ad verme geleneği. *Folklor/Edebiyet*, C. 19, S. 76, 195-206.
- Coldaşbaev, A. S. & Yoldaş, M. A. (2011) Hıristiyanlık ve İslamiyet'in Rus ve Kırgızların ad koyma geleneklerine etkileri. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi (TURKSOSBİLDER)*, Cilt 1, Sayı 1, 31-38.
- Doğan, L. & Osman, D. A. (2013). Yunanistan'ın Batı Trakya Bölgesi'ndeki Kozlukbir ve köylerinde kişi isimleri. Mustafa Arslan (Ed), *Utek 13 Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongre Kitabı*, 17-19 Mayıs 2013, İnternational Burch University Saraybosna, 527-540.
- Fakuade, G., Friday-Otun, J., & Adeosun, H. (2020). Yoruba personal naming system: Traditions, patterns and practices. *Sociolinguistic Studies*, 13 (2-4), 251-271. <https://doi.org/10.1558/sols.37825>
- Finch, J. (2008). Naming names: Kinship, individuality and personal names. *Sociology*, 42(4), 709-725. <https://doi.org/10.1177/0038038508091624>
- Gülensoy, T. (1994). Türklerde ad verme geleneği ve hektor. *Millî Folklor*, Cilt 3, Sayı 22, 5-7
- Güllüdağ, N. (2002). Sarıkamış Başköy'de kişi adları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 12, S. 1, 79-85.
- İçişleri Bakanlığı (2024, 11 Nisan). 2022 Yılında Türkiye'de En Çok Tercih Edilen İsimler Belli Oldu, <https://www.icisleri.gov.tr/2022-yilinda-turkiyede-en-cok-tercih-edilen-isimler-belli-oldu#:~:text=Bu%20Y%C4%B1l%20Erkeklerde%20Alparslan%20K%C4%B1zlarda%20Zeynep%20C4%B0lk%20S%C4%B1rada&text=Ge%C3%A7en%20y%C4%B1l%20Zeynep%20ismi%208,Eyl%C3%BCl%20ve%20Ecrin%20takip%20etti>.
- Kayasandık, A. (2019). The bibliography essay of Turkish personal names. *Journal of Strategic Research in Social Science*, 5 (1), 57-90.
- Örnek, S. V. (1975). Türk folklorunda ad seçme ve ad koyma. *Boğaziçi Üniversitesi Halkbilim Yıllığı*, Taş Matbaası, 101-112.
- Sarıtaş, S. (2009). Balıkesir üniversitesi öğrencilerinin günümüzdeki adlar ve ad verme hakkındaki görüşleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, S. 21, 422-433

- Sevinç, M. & Elmas, M. (2024). Şamanizm İnancına Bağlı Bebek Adlandırmaları. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (39), 307-314. DOI: 10.29000/rumelide.1471504.
- Şen, S. (2010). Türklerde ad verme törenleri, adların önemi, ad verme ile ilgili gelenek ve inançlar. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, S. 6, 153-159.
- Türktaş, M. M. (2019). Türklerde ad verme ile ilgili bazı tespitler. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 7, Sayı 17, 34-44. Doi: <http://dx.doi.org/10.12992/TURUK652>
- Yalçinkaya, B. (2015). Almanca ve Türkçe ad verme gelenekleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 55, 1, 363-379.
- Yeşildal, Ü. Y. (2018). Atalar kültürüne dair inanmaların Türklerin ad verme inanç ve gelenekleri üzerindeki tesiri. *Millî Folklor*, S.119, 48-59.
- Young, W. C. (2024). *The animal names of the Arab ancestors*. Brill.

Makale Bilgi Formu

Yazar Onayı: Makale tek yazarlıdır. Yazar, makalenin son halini okuyup onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazar dergide yayınlanan çalışmasının telif hakkına sahiptir. Bu çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Kocaeli Üniversitesi Etik Kurulu Başkanlığının 28.03.2024 tarihli 24 sayılı kararıyla gerekli etik izinler alınmıştır. Ayrıca, çalışmada Helsinki Bildirgesi'ndeki araştırma ilkelerine bağlı kalınmıştır. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Politik Öznenin Sosyal Medyada Kendini İfade Etmesi Üzerine Bir Değerlendirme

An Evaluation On the Political Subject's Self-Expression in Social Media

Hakan Tan

Istanbul Nişantaşı Üniversitesi, İİSBF,
Yeni Medya ve İletişim Bölümü,
İstanbul, Türkiye,
hakan.tan@nisantasi.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 09.05.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 29.07.2024
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
10.10.2024

Öz: İyi, mutlu, adil, eşitlikçi, hakkaniyetli, özgür ve refah bir siyasal toplum için sadece siyasal sistemi oluşturan siyasal parti ve siyasal liderin özellikleri değil aynı zamanda politik öznelerin de sahip olduğu nitelik ve özellikler ile politik öznelerin kendileri nasıl, ne ve hangi şekilde ifade ettikleri ile eylemleri de önemlidir. Tin, politik özne, öznel ve nesnel oluş süreçlerinden geçerek, sahip olduğu sosyal, siyasal ve kültürel birikimler ile kendini ifade eden düşünceler, ideolojiler, eylem ve nesnelere, olaylar ve imgeler üretir ve yeni, dijital ve sosyal medyada paylaşır, etkileşir ve işbirliği içerisine girer. Çalışma, politik öznenin sosyal medyada sahip olması gereken yetenek, kapasite ve özellikleri anlamayı, açıklamayı, incelemeyi ve çözümlenmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada betimsel araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Çalışmanın bulgularına göre politik öznenin bilmeye cesaret etmesi, doğru ve hakikati ifade etmesi, eleştirel düşünceye sahip olması ve siyasal sistemi kurgulayabilmek için gerekli olan bilgi, yetenek ve kapasitelere sahip olması siyasal sistemi etkilemekte, değiştirmekte, dönüştürmekte ve biçimlendirmektedir. Çalışmada diğer öne çıkan olgu ise popülist sestir. Popülist ses, sosyal medyada gerek popülist siyasal aktörlerin gerekse de belirli beklenti içinde olan özel grup ve toplulukların amaç, beklenti, arzu ve isteklerinin gerçekleşmesi için siyasal aktör, uzman, kanaat lideri ile influencer, YouTuber, TikTok, fenomen, demagog, Bot, trol ve ikna makinelerinin (botlar) devreye sokulmasıdır. Araştırma politik öznenin yeni ve sosyal medyada sahip olması gereken yetenek, kapasite, nitelik ve özellikleri göstermesi açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Politik Özne, Popülist Ses, Sosyal Medya, Siyasal Lider, Siyasal Sistem

Abstract: For a good, happy, fair, egalitarian, equitable, free and prosperous political society, it is not only the characteristics of the political party and political leader that constitute the political system, but also the qualities and characteristics of the political subjects and how, what and in what way the political subjects express themselves. Actions are also important. Spirit, political subject, goes through subjective and objective processes of becoming, produces thoughts, ideologies, actions and objects, events and images that express itself with its social, political and cultural accumulations, and shares, interacts and cooperates in new, digital and social media. The study aims to understand, explain, examine and analyze the abilities, capacities and characteristics that the political subject should have in social media. Descriptive research method is used in the study. According to the findings of the study, the fact that the political subject dares to know, expresses the truth and truth, has critical thinking and has the knowledge, skills and capacities necessary to construct the political system affects, changes, transforms and shapes the political system. The other prominent phenomenon in the study is the populist voice. Populist voice, political actors, experts, opinion leaders and influencers, YouTubers, TikTokers, influencers, demagogues, bots, trolls and is the activation of persuasion machines (bots). The research is important in terms of showing the abilities, capacities, qualities and characteristics that the political subject should have in new and social media.

Keywords: Political Subject, Populist Voice, Social Media, Political Leader, Political System

Extended Abstract

Descriptive research method is used in the study. Description is drawing a picture of what is what, how things start and continue, or what a situation, person or event is like (Punch, 2014, p.16). In the study, the relations between the political subject and the society formed by political subjects, politics, knowledge, science and truth are, how they started, how they developed; Descriptive research method is used to understand, explain and analyze what, how and what abilities, capacities and characteristics the political subject has, both in real space and in new and social media. In the research, descriptive answers are sought, analyzed and examined within the framework of the research questions stated below.

In today's social media, people and users express themselves, but these expressions, words, videos, words and narratives are mostly fictional. Even the individuals and users are not important whether these expressions and narratives are true, real and truthful. What is important is the quantitative total of likes, interactions, comments and re-shares in the social media exchange system into which the produced commodity is inserted. These quantitative totals are defined as big data. Big data is also an enormous accumulation of capital.

It is not possible to talk about a single empire in today's political universe. In today's digital capitalism and media, empires are *Dominium* (multinational and global corporations that are owners of property-based, parceled spaces) rather than *Imperium* (sovereign state/to rule, command, order). Apple, Meta (Facebook, Instagram, WhatsApp), X, Microsoft, Amazon and Google are global digital technology companies. Even though these global companies compete, they are always in relationships with each other, and even if these relationships are interrupted from time to time, either national states or global collaborations want this network of relationships to be re-established. Global media companies shape both the political system necessary to ensure the sustainability of digital media capitalism and the emotions, behaviors and thoughts of political subjects.

Political subjects in the social media space live, look, see and experience the Cave Metaphor in Plato's work, *The Republic*. Bot accounts, post-truth, disinformation, misinformation, persuasion models and techniques, virtual and augmented reality, realities created by artificial intelligence (data, information, knowledge, content and videos) are the shadows of social media. On the other hand, political subjects are not only prisoners of these shadows, but also addicts. The political subject must reflect the instincts and impulses that come from his own nature, including wishes and desires. The reflecting political subject may have the characteristics of Objective Spirit.

According to the findings of the study, the prominent elements in the political system consisting of political environment, political party, political leader and political subjects are; a) political system, form of government, political environment, characteristics of the political party and its leader, b) ownership structure and functions of the media, c) abilities, capacities, qualities and characteristics of political subjects. The immediate circle that can influence the political leader, the political leader's view of knowledge, truth, truth and science, whether there is consistency between the words, promises and actions of the political leader, whether the political style, populist discourse and actions take place within the political system, affect, change and transform the political system. and formats it. The fact that the political subject dares to know, expresses the truth and truth, has critical thinking and has the knowledge, skills and capacities necessary to construct the political system affects, changes, transforms and shapes the political system. Persons, political subjects and Spirits must also have subjective (immanent) feelings and behaviors and objective (immanent) thoughts, feelings and behaviors, abilities and capacities. Whether the individuals, people, political subjects and people who make up the society are transcendent or immanent directly affects the spirit of the unity of the society.

General will is explained as the common goal of all political subjects that constitute the political union. On the other hand, everyone's will is used to explain the totality of the private interests of the political party, political leader and political subjects at a certain time and place. The concept and phenomenon of everyone's will can be explained today as special and common interests that certain groups, communities and classes expect. Special groups and communities with certain expectations are observed on social media. Since everyone's will cannot fully meet the meaning in today's communication, it is recommended to use populist voice (word and action) instead of this concept in the study. Populist voice, political actors, experts, opinion leaders and influencers, YouTubers, TikTokers, influencers, demagogues, bots, trolls and is the activation of persuasion machines (bots).

In order for the Spirit to spread the characteristics of virtue, it must speak, express, explain and explain. There are owners of social media, in other words, parceled spaces, and according to them, political subjects and Spirits produce commodities. On the other hand, social media can also offer opportunities for political subjects and Spirits who know the truth and want to convey it. Almost seventy percent of the world's population participates in the social media space, interacts and shares their thoughts. If political subjects and Spirits exhibit the ethical rules, moral values and behaviors required in social media communication, they may have the opportunity to enlighten the path of other political subjects and Spirits in the social media space and persuade other political subjects to participate in the game of truth and truth. They can. The study offers a suggestion to investigate the effects of bots used on social media on political subjects.

1. Giriş

Aristoteles, *Metafizik* adlı eserinde bütün insanlar, doğal olarak bilmek isterler demiştir (2017b, s.107). Bilmek kavramı ve olgusu bakmak, görmek, araştırmak, okumak, deneyimlemek, gözlemlemek ve deneyimlemektir. Bilmek var olanı temellendirerek yeni bilgiye, kavrama ve kurama ulaşmaktır. Ulaşılan, keşfedilen, öğrenilen bilgi, yöntem, kavram ve kuram diğer kişilerin önlerini aydınlatmak için bir anlatıya ihtiyaç duyar. Bilindiği üzere, bilmek dilden dile aktarma yapmaya ilişkindir (Foucault, 2015b). Aristoteles ve Foucault'nun da vurguladığı gibi insanın doğasında bilmek istemek ve aktarmak vardır. Rene Descartes'da yazmış olduğu eserlerde etik, ahlak, kavram, bilgi, anlayış, kuram, bilgelik, bilgi kuramı üzerine yazdığı düşünceleri ile hem aklın yönetimi hem de felsefenin ilkeleri ile maddeler dünyası, görünüş, fenomen, insanın duygu, ruh ve akıl hallerine değinmektedir. Descartes'da insanın bilmek ve aktarmak isteğine vurgu yapmaktadır. Ona göre kişinin, bireyin, öznenin gerçek anlamda var olabilmesi için şüphe yetisini gündelik yaşam pratiklerinin (hem gerçek, hem sanal uzamda) her alanında kullanılmasının gerekliliğinden bahsetmektedir (Descartes, 2013; 2014; 2015). Descartes tartışmaların merkezine Tanrıyı alarak onu rasyonelleştirmiş ve doğa olayları ile Tanrı arasındaki ilişkiyi rasyonel bir temele oturtturarak aslında Tanrı ve Doğa arasındaki bağı kopardığını belirtir (Bağçe, 2009, s.24). Descartes, *cogito ergo sum* (düşünüyorum öyleyse varım) cümlesi ile esas vurgulamak istediği *eğer şüphe ediyorsam, varlığımın şüphe ettiğinin bilincindeyim* demek istemektedir. Şüphe eden insanın tek şüphe etmeyeceği şüphe ettiğinin bilincinde olmasıdır. Diğer yandan insanın şüphe edebilmesi için, kavram, bilgi, kavramsal ve kuramsal çerçeve ile bilimsel araştırma ve yöntemlerine ihtiyaç duymaktadır. Diğer bir deyişle birey hem aydınlanmaya/aydınlatılmaya hem de aydınlatmaya ihtiyaç duymaktadır. Bilme, bilgi, düşünce, akıl ve bilim gibi kavram ve olgular sadece ütopya olarak metinlerde değil aynı zamanda zamanın felsefe ve düşünürleri tarafından da ele alınmıştır. Bu dönem Aydınlanma Çağı olarak bilinmektedir. Aydınlanma; temelsiz, çürük, gerçeğe uymayan inanç, cehalet, konvansiyonel bilgi ve kabul edilmiş bilgeliği karşısına alan yazınsal ve felsefi bir harekettir (Atabay, 2004, s.16). Aydınlanma Çağı'nın düşünürleri hem dogmatik bilginin hem de kabul edilmiş bilgi ve bilgeliğin karşısındadır. Onlara göre aklını, rasyonaliteyi, bilimi, araştırma yöntem ve tekniklerini kullanabilen birey ve politik özneler gerçek ve hakikate ulaşabilirdi.

Kant, Aydınlanma'yı, gerçekten de, insanlığın hiçbir gücün buyruğu altına girmeksizin kendi aklını kullanabileceği an olarak açıklamaktadır (Foucault, 2016, s.78). Kant, salt (aşkın-mutlak) aklın eleştirisiyle başladığı metinler, rasyonalizm (akılcılık) ile empirizmi (deneycilik) birleştirmesi ile sonuçlanmıştır. Ona göre numen (idea) araştırılmazdır ama fenomen (görüngü/görünüş) hem gözlemlenebilir hem deneyimlenebilir hem de deneylenebilir bir olgudur. Çağımızın düşünürlerinden Foucault'a da Kant'ın yazılarını temellendirerek, "eleştiri nedir?" sorusuna yanıt aramıştır. Eleştirme (criticisim), Aydınlanmacı anlamında, birinin ötekilerin durumundaki çarpıklığı dışsal, belki de aşkın bir noktadan anlatması olarak tanımlanmaktadır (Eagleton, 2020, s.15). Eleştiri kavramı ve olgusu genellikle yanlış anlaşılmıştır. Eleştiri genel olarak bilinen bir olgu, olay ya da kuramın yeniden çeşitli kavram, kuram, bilgi, varsayımlar, hipotezler, gerekçelendirmeler, kanıtlamalar çerçevesinde yeniden temellendirilerek ele alınması, yeni bir bakış açısı ve çözüm önerisi sunmaktır. Doğal olarak tüm eleştirel süreçlerde bilinen bir enformasyon, olgu, olay, bilgi, ideoloji ve kuramın doğru ele alınmadığı görüşü eleştirmenin temel başlangıç noktasıdır.

Foucault, Aydınlanma Çağı ile eleştiri arasında bağ kurmaktadır. Foucault, *Eleştiri Nedir?* adlı eserinde Kant'ın "was ist aufklärung?" (Aydınlanma Nedir?) adlı dersi metinlerine atıf yaparak, bilgi, bilme ve bilme cesareti üzerinden bireyin özgürleşmesine gönderme yaparak şöyle devam etmektedir; Başka birinin -itaat edin - demesine izin vermek yerine, o anda kendi bilgisine ve onun sınırlarına doğru bir fikir oluşturdu mu insan (...) artık - itaat edin - sözüne kulak asmayacaktır (2021, s.41). Foucault eserlerinde iktidar ilişkilerinin disiplini içeren tekniklerinin olduğunu altını çizerken, bu teknikleri kendilik-benlik tahakküm teknikleri olarak açıklamaktadır. Ona göre iktidar ilişkileri kişinin, bireyin, öznenin hem bedenini hem de ruhunu yönetmek istemektedir. Bu iktidar şeklini biyoiktidar olarak tanımlar. Foucault'ya göre tek bir iktidar yoktur daha çok iktidar ilişkileri vardır ve iktidar ilişkileri sadece kişinin bedenine değil aynı zamanda ruhuna da saldırır ve ona hükmetmek ister. Ona göre insanın, bireyin, öznenin kendisini, kendi yaşamının güzelliği için uğraş veren bir işçi olarak kurmasını amaçlayan bir kendilik pratiğinin ortaya çıkarılıp geliştirilmesi gerekir, demiştir. (2016b, s.88). Foucault hem kişilerin de iktidar ilişkilerinin sahip olduğu tekniklere karşı kendi tekniklerini oluşturmalarının gerekliliğini ifade etmiş hem de yazmış olduğu eserlerde Platon'un Sokrates'in üzerinde anlattığı *kendini bil, kendini keşfet, bilmediğini bil ve kendini tanı* dizgelerine pek çok defa atıf yapmıştır (1992; 1995; 2008; 2015a; 2015d; 2015e; 2016a; 2016b). Foucault'ya göre de birey, politik özne ve insan yukarıda eleştirin tanımı olan *aşkın* noktaya ulaşabilir. Aşkınlık kavramı özlüce birey, politik özne ve insanın hem kendisine dışarıdan nesnel olarak bakabilme yetisi hem kendi doğasından gelen fiziksel ve biyolojik iç güdü ve dürtülerin farkında olması ve yönetmesi hem de mutlak bilgiye yönelmesi olarak açıklanabilmektedir.

Toplum hem için (öznel) hem nesnel hem de aşkın tinlerden oluşturmaktadır. Toplumu oluşturan birey, politik özne ve insanların *aşkın veya için* özelliklere sahip olmaları toplumun birliğinin (BİZ'lerin) tinini de etkilemektedir. Örneğin, Hardt ve Negri, *İmpatorluk ve Çokluk* kavram ve kuramları üzerinden iktidarın ve politik öznelerin yönelimlerini ve istedikleri, arzuladıkları yönetim biçimlerini açıklamaktadırlar. Onlara göre de, *Çokluk* her ne kadar çoğul kalsa da parçalı, anarşik ya da uyumsuz değildir (...) kalabalık, kitleler ve grup gibi bir dizi başka kavramın da karşısına konulmalıdır (Hardt & Negri, 2020, s.115). Çokluk etkin bir çoğulluktur ve bu yüzden otonomi ve nihayet demokrasiyi başarma yeteneğine sahiptir (Hardt & Negri, 2018, s.12). Hardt ve Negri'ye göre *Çokluk* Le Bon ve Gasset'in belirttiği bir kitle ya da kütle değildir. Çokluk pek çok farklı görüşü paylaşan, bilinçli, bilgili ve etkin bir topluluktur ve onlara göre *Çokluk*, yeni siyasal ağ örgütlenmelerinde gördüğümüz sürü, farklı ve yaratıcı faillerden oluşmaktadır (2020, s.110). Sosyal medya hem iktidar ilişkilerinin dijital kapitalizmi gerçekleştiren küresel şirketlerden hem de politik öznelerden oluşan bir ağlar dizgesidir. Politik özneler sosyal medya ağlar dizgesinde bir *çokluk* oluşturabilme yetenek ve teknolojik kapasitelerine sahiptir. İktidar ilişkileri sadece küresel şirketler ile sosyal medyadaki politik öznelerinin bedenlerini, düşünce, davranış ve duygularını gözetleyerek onların verilere ulaşmamakta aynı zamanda

politik öznelerin yaşam biçimlerini de kontrol ederek, istediklerini popüler, gösteri, tüketim ve narsistik kültürü bir yaşam biçimi haline getirmek için tahakküm tekniklerini uygulamaktadırlar (Tan, 2022a). Diğer yandan iktidar ilişkileri Antik Çağ'daki siyasal uzam olarak açıklanan Pnika'yı istememektedir. Günümüz yeni ve sosyal medyasında politik öznelerin söylemlerini gerçekleştirdiği Twitter, Elon Musk tarafında satın alınmış; ismi X olarak değiştirilmiş ve X'in süreç içerisinde Musk tarafından bir süper alışveriş merkezine dönüştürüleceği haberleri medyaya yansımıştır. *Pnika* günümüzde düşmüştür.

Antik dönemde Atinalılar siyaset yaptıkları yeri, yani Pnyx'i (Pnika), kentin merkezi ekonomi mekanından, yani Agora'dan (Alışveriş-pazaryeri ve benliğin sunulduğu sahne) ayırdılar (Senett, 2021, s.99). Antik Yunan Çağ'ında filozoflar, siyasal söylemlerin Agora'da (sahne-benliğin sunumu, pazaryeri) değil, *Pnika*'da yapılmasını isterlerdi ki bireyin, politik öznenin, kişinin benliğinin sunumu (sahne), kişisel ve ticari alışverişi (pazar) ile siyasal söylem, ifade, anlatı ve kampanyalar birbirine karışmasın. Günümüz kapitalizminde ama özellikle dijital kapitalizm de bu durum pek mümkün görünmemektedir. Örneğin Meta'nın sahip olduğu, Facebook, WhatsApp, Instagram ve Threads'in mecralarında *Agora* ve *Pnika* neredeyse iç içe geçmiştir. Sosyal medya ağları dizgesinde hem sahne hem pazaryeri hem de siyasal uzamda aynı dilin ürettiği kavram, sözcük, görsellerin yer aldığı videosal anlatılar kullanılmaktadır. Dijital medya kapitalizmde birey ve politik öznenin yaptığı içerik, paylaşım, etkileşim, katılım ve beğeniler birer metadır. Özlüce, alınıp satılan birer veri dizgesidir. Dijitalleşme, teknoloji ve dijital teknoloji sayesinde oluşturulan *yeni parsellenmiş araç ve uzamlar (medyalar)*, kapitalizmin yeni *yaratıcı yıkım (creative destruction)* fırtınalarıdır.

Dijital medya kapitalizminde feodal (toprak), merkantilist (koloniler-sömürgeler) ve kapitalist sistemlerde (fabrika, ofis, plaza) olduğu parsellenmiş uzamların sahipleri de bulunmaktadır. Dijital medya kapitalizminin gerçekleştiği parsellenmiş uzamlarda kullanıcı, birey ve yerleşiklerin ürettiği, tükettiği ve üretici olarak üretimleri de birer meta gibi alınır ve satılırlar. Dolayısıyla kullanıcı/birey/yerleşikler dijital medya kapitalizmde birer veri dizgesidirler. Veri ve veriler dizgesi birer metadırlar ve bu durum metalaşma, fetişleşme ve şeyleşme sürecine hizmet etmektedir. Kapitalizmin tarihsel sürecindeki her şeyi metalaştırma yönündeki gelişimi dijital medya kapitalizminde de devam etmektedir. Parsellenmiş uzamların sahipleri olan dev ve çok uluslu küresel şirketler, ulaştıkları muazzam büyüklükleri (ekonomik, sosyal, simgesel, kültürel ve siyasal) ile tüketim kültürü, gösteri toplumu ve küreselleşmede etkin rol oynamakta; küresel alanı kontrol etmekte; yeni bağımlılıklar ve otoriteler yaratmakta; yeni norm ve çalışma şekilleri ile talep edilen beceri ve yetenekleri düzenlemekte; yeni düşünce ve davranış sistemlerini geliştirmekte ve dijital kod, veri, büyük verinin (big data), metalaşma, şeyleşme, fetişleşme ve sermaye birikiminin yarattığı muazzam etkiyle de bir imparatorluklar dizgesi, güç ilişkisi ve iktidar ilişkileri alanı da yaratmaktadır. (Tan, 2023). Dijital medya kapitalizminde paylaşılan içeriğin doğru olup olmaması da önemli değildir, önemli olan metanın değeridir (değiş-tokuş değeri). Dijital medya kapitalizmde *hakikat düşmüştür*. Düşünen tin ve birliğin tini ancak refleksiyon yaparak, hakikati söyleyen, ifade eden, anlatan kişi olur ya da hakikati ifade eden, anlatan ve söyleyen kişiyi bulur (Tan, 2022b). Tarihsel olarak hakikati söylemeye *Parrhesia*, hakikati söyleyen kişiye *Parrhesiastes* olarak adlandırılmıştır.

Antik Yunanca'da *Parrhesia* kavramı hakikati, gerçeği ve doğruyu ifade etmek, anlatmak ve aktarmak olarak açıklanmaktadır. *Parrhesiastes* kavramı ise *parrhesiayı* kullanan hakikati, gerçeği ve doğruyu, açıksözlülük, açık yüreklilik içinde ifade eden ve konuşma özgürlüğünü kullanan kişidir. Hakikati söyleme ve hakikati söyleyen kişi olmanın karşılığı tarihsel olarak incelendiğinde her zaman ağır bir bedeli olmuştur. Rousseau, acımasızlığa uğrayıp sürgüne gönderildi, sürgündeyken çok daha tehlikeli oldu; çünkü sürgündeki Rousseau, Paris'te özgür dolaşan Rousseau'dan daha ilginç ve inandırıcıydı (Laski, 2020a, s.37). Günümüzde de pek çok hakikati söyleyen, ifade eden ve anlatan birey ve politik özne, iktidar ilişkilerinin hem fiziksel hem ruhsal hem de sembolik şiddetine maruz kalmaktadır. Siyaset

kavramı ve olgusu, siyasetçiler tarafından (siyasal aktör, liderler ile siyasal partiler) her ne kadar toplumun refahı, huzuru ve mutluluğunun arttırılması için yapılmaktadır olarak açıklansa da esasen siyaset, toplumu, devleti, devletin kurumlarını, yasa, kanun ve normlarını, devletin kaynaklarını ve devleti oluşturan bireyleri yönetme sanatıdır.

İktidar ilişkileri, küresel şirketler ve siyaset tarafından birey ve politik öznelerin yaşam biçimleri şekillendirilirken, politik özne sosyal medyada kendini nasıl ifade etmelidir? Toplumu, devleti yöneten siyasal liderin çevresi ne ve nasıl bir şekilde yapılandırılmıştır? Yeni ve sosyal medya özgürlüklerinin sergilendiği bir uzam mıdır? Siyasal sistemde gücün gösterimi nasıl bir şekilde var olmaktadır? Politik özne, yaşadığı ülkede ideal bir siyasal sistem ve yönetim şekli olması için ne ve hangi yetenek, kapasite, nitelik ve özelliklere sahip olmalıdır? Demagoglar ve troller yeni ve sosyal medya uzamında hangi şekillerde kendilerini ifade etmektedir? Siyasal parti ve liderin sözleri, vaatleri ile eylemleri arasında tutarlılıklar bulunmakta mıdır? Popülüst söylemler ne ve hangi şekilde siyasal sistem ve medyada temsil edilmektedir? Siyasal liderleri retorik+estetik olarak ifade edilen siyasal üsluplarında neler öne çıkmaktadır? Çalışma, politik öznenin ve politik öznelerin oluşturduğu toplumun siyasal, siyaset, bilgi, bilim ve hakikat arasındaki ilişkilerin ne olduğunu, nasıl başladığı, nasıl geliştiği ile politik özne hem gerçek uzamda hem de sosyal medyada sahip olması gereken yetenek, kapasite ve özellikleri anlamayı, açıklamayı, incelemeyi ve çözümlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma politik öznenin yeni ve sosyal medyada sahip olması gereken yetenek, kapasite, nitelik ve özellikleri göstermesi açısından önemlidir.

2. Yönetim Şeklini, Özelliklerini Bilmek ve Belirlemek İsteyen Politik Özne

Bireysel ve toplumsal mutluluk nedir ve nasıl ulaşılabilir? Hangi olgu, kavram, öğreti, kuram ve/veya teknik, taktik ve yöntem ile bireysel ve toplumsal mutluluğa sahip olunabilir? Düşünürler bu sorulara, ütopya olarak bilinen metinlerde yanıt vermek istemişlerdir. Ütopyanın temelde gözettiği şey insanların mutluluğudur. İnsanların mutluluğu ancak toplumun mutluluğu ile mümkün olabilir (Ağaoğulları, 2014, s.364). 15. ve 16 yüzyılın ütopyalarında öne çıkan eserler, *Yeni Atlantis*, *Güneş Ülkesi* ile *Ütopyadır*. Moore'un ütopya adasının sakinleri Yunan asıllıdır. Bacon'nun ütopya topluluğu Atlantislilerle birlikte İbrani ve Pers, Campanella'da ise Hint asıllıdır (Ağaoğulları, 2014, 365). Thomas More'un (1478– 535), *Mükemmel Bir Devlet Modeli ve Yeni Utopia Adası* adlı eserine göre, adada yaşayan kişilerin oluşturduğu toplum, paraya önem vermemektedir; kölelik yasaktır; saygı ve sevgi kavram ve olguları hem özel hem de kamusal yaşamda önemlidir; yasalar birey ve politik özneler tarafından anlaşılır ve sadedir; kişiler özellikle edebiyat ve felsefe düşkündür ve adadaki yönetim, ideal bir devlet yönetim biçimidir (More, 2009). Utopia adasında yöneticiler seçimle iş başına gelmekte ve yöneticilerde aranan özellikler erdemlilik, ahlaki davranış ve değerler ile etik ilkelerdir. More ilgili eserde, Yunan Antik Çağ felsefeci, filozof ve düşünürlerin erdem, ahlak ve etik ilkelerine gönderme yapmaktadır. More'un adasında akıl, bilge ve bilgelik kavramları da öne çıkmaktadır. Ona göre insan sadece aklının sesini dinlemelidir ve More, akıl insanda ilkin varlığımızı ve mutlu olma yetimizi kendisine borçlu olduğumuz, yüce Tanrı'ya duyduğumuz sevgi ve saygının kıvılcımını ateşler, demiştir (2009, s.125). More'un din, iktidar, bilgi ve sevgi kavramları ile ortaya koyduğu düşünsel iklim ve yaklaşımlar hem Bacon'ın *Yeni Atlantis* hem de Tommaso Campanella'nın *Güneş Ülkesi* adlı eserlerine katkı sağlamıştır.

Biz yalnızca Tanrı'nın ilk yarattığı şey olan ışık için (...) gelişmelerin ışığını elde etmek için bu işi yapıyoruz (Bacon, 2020, s.27). Francis Bacon (1561-1626), *Yeni Atlantis* adlı eserinde kelimenin dar anlamıyla, sonsuz gücün bilgeliğinin insanın yolunun aydınlatan bir ışık olduğunu, aydınlanmanın yolunun ise bilgiden, akıldan ve düşünmekten geçtiğini belirtmiştir. Bacon'ın Atlantis adasında geçen bir diyalogda; amacımız, olan biten şeylerin nedenleri ve bilinmeyen yönleri hakkında bilgi edinmek, mümkün olan her şeye müdahil olabilmek için insan egemenliğinin sınırlarını genişletmektir, denilmiştir (2020, s.39). Bacon, insanın, politik öznenin bilgi, akıl ve düşünme ile doğa ve evrene karşı olan sınırlarını genişletip, böylelikle var oluşsal amaçlarına ulaşabileceğini ve gerçekleştirebileceğini

açıklamaktadır. Bacon aynı zamanda bilgi, akıl, düşünme ve bilim ile en iyi yönetim şeklini de sahip olunabileceğini vurgulamıştır.

Tommaso Campanella (1568-1639), *Güneş Ülkesi* adlı eserinde, öne çıkan kavramlar *Sol* (Güneş), *Pon* (Güç-Kudret), *Sin* (Bilgelik) ve *Mor* (Sevgi)dir. Ona göre, ideal yönetim din (Papa), güç (Kral), bilim ve sevginin (insanın ve doğanın üretimi) dengede olmasına bağlıdır (2020). Campanella, teokratik monarşiyi en ideal yönetim biçimi olarak önermektedir. Ayrıca, Platon'un devletin de olduğu gibi, Campanella'nın *Güneş Ülkesinde* de yönetim sadece filozoflara verilmelidir. Bacon'da olduğu gibi Tommaso Campanella'da da *Tanrı en yüce güç* olarak açıklanmaktadır (2020, s.66). Güneş ülkesinde, erdem, etik, ahlaki kurallar ve yönetsel normlar; bilgi, bilim ve bilimsel kuramlardan daha çok yer bulmaktadır. Diğer yandan eserde Tanrı'nın bilgeliğine ulaşmanın yolunun bilimsel yöntem olduğu da anlatılmaktadır. Eserde, dünyanın yapısını ve insan, hayvan ve bitkilerin anatomisini inceleyen kimse, Tanrı'nın bilgeliğini olabilecek en üst düzeyde görüp kavrayacaktır, denilmektedir (Campanella, 2020, s.69). Dolayısıyla Campanella'da Tanrı'yı anlamının yolunun ampirik gözlem ve araştırmadan geçtiğini söylemektedir. Campanella'nın yaşadığı dönemde dünyanın yuvarlak olduğu söyleyen düşünürlerin bile engizisyon mahkemeleri tarafından idam edildiğini ve/veya hapse atıldığı hatırlanıldığında, metinde neden az bilimsel bilgiye yer verildiği anlaşılmaktadır. Yukarıdaki üç eserde de açıklanan en ideal ve iyi yönetim şeklinde a) akıl, bilim, kuram, yöntem ve bilgelik, b) genel iradeye uygun norm, yasa ve kanunlar, c) saygı ve sevginin hem özel hem de kamusal alandaki varlığı, d) evrensel etik kurallar ile ahlaki değer ve davranışlar, e) politik öznenin hem bilgi edinme ve bilgilendirme hakkına sahip olması ve siyasal sistem içerisindeki tüm yapılarda aktif ve etkin olması ile d) politik öznenin sorumluluk, etkinlik, yetenek ve kapasitelerinin süreç içerisinde daha da genişlemesinin gerekliliği ve zorunluluğuna vurgu yapılmaktadır.

3. Çürüme ve Popülizm

Çalışmada atıf yapılan düşünürler, iktidar ilişkilerinin siyaset ve siyasal alanda görünürlüğünü sağlayan siyasal aktör ve liderleri ya demokrasinin zayıflaması, dejenere olması ve çürümesinden dolayı sorumlu tutmakta ya da uyarmaktadırlar. Örneğin Machiavelli, *"eğer hükümdarlar akıllı olmaz ya da iyi bir seçim yapmazlarsa, bu yanlıştan kendilerini kolay kolay koruyamazlar. Bu yanlışlıklar sarayları dolduran dalkavuklarla ilgilidir"*, demiştir (2012, s.90). Rousseau, demokrasi dejenere olduğunda *oklokrasi* (kitlenin, ayaktakımının yönetimi) adını alır, olarak açıklamıştır (2019, s.111). Fukuyama ise, *Siyasi Düzen ve Siyasi Çürüme* adlı eserinde siyasi çürümenin temelinde yatan sebepleri, a) entelektüel sabitlik, b) elit grupların etkileri olarak açıklamaktadır (2018). Machiavelli, hükümdarın, prensin ya da siyasal liderin çevresinde akıllı, bilgili, eğitilmiş, deneyimli ve uzmanlar bulunması durumunda siyasal liderin yanlışlıklardan uzak duralabileceğini ve seçimlerinin daha doğru ve adil olacağını ama siyasal liderin çevresinde *dalkavukların* olması durumunda ise siyasal liderin söylem, eylem ve seçimlerin yanlış olabileceğini belirtmektedir.

Dalkavukluklardan kurtulmanın tek yolu, senin (siyasal liderin), gerçeği duymaktan rahatsız olmayacağını herkesin bilmesidir (Machiavelli, 2012, s.90). Machiavelli'ye göre siyasal lider gerçeği, doğruyu, hakikati duymak istediğini ve bundan rahatsız olmayacağını hem sözleriyle hem de davranış ve eylemleriyle göstermelidir. Böylelikle siyasal liderin çevresinde dalkavuklarda barınma imkanı bulamayacaktır. Siyasal liderin çevresindeki *bilge insanlar olmalı ve özgürce konuşabilmelilerdir*.

Machiavelli şu tespiti yapmaktadır: Her kentte iki farklı arzu bulunur (...) halk kendinden güçlü olandan emir almaktan ve onların baskılarına maruz kalmaktan nefret eder. Güçlü olanlar ise, halka emretmekten ve baskı uygulamaktan hoşlanırlar (Mouffe, 2018, s.13). İktidar ilişkilerine göre, yönetme hakkı sadece onların egemenliğidir. Küresel siyasal birliğin politik öznelere göre hak kavramı ve olgusu şu şekilde tanımlanmaktadır: adil, adaletli, refah, özgür ve eşitlikçi küresel ya da küreyerel bir siyasal sistem içerisinde yaşama kapasitesine sahip olmaktır. Bilindiği üzere haklar verilmez, alınır.

Politik öznelerin istedikleri haklara sahip olmaları için hem bireysel hem de kollektif olarak hareket etmeleri ve makalede düşünürler üzerinden açıklanan bilgi, yetenek ve kapasitelere de sahip olmaları gerekmektedir. Politik özne siyasal sisteme eleştirel olarak bakmaz ise ve gerekli olan bilgi, yetenek ve kapasitelere sahip olmaz ya da kullanmaz ise siyasal sistemin yönetim şekli bir çıkar arkadaşlığına ve/veya aile ortamına dönüşebilmektedir. Yönetimin bir arkadaşlık ve/veya aile grubunun elinde olma durumu patrimonyal bürokrasi olarak açıklanmaktadır.

Patrimonyal bürokrasi, iktidarın etrafına toplanmış, çok sayıda ayrıcalığı olan, iktidarın akrabası ya da çok yakında ilişkiler de olan kişilerden oluşmaktadır. Max Weber'e göre, patrimonyal kavramı ile devlet yönetimi, yöneticinin ailesinin bir uzantısı olarak açıklanabilmektedir (Fukuyama, 2018, s.13). Devletler, yasa uyarınca demokrasi ile yönetildikleri sürece demagoglar yoktur, en iyi yurttaşlar sağlamca baştedir; oysa yasaların egemen olmadığı yerde demagoglar baş gösterir (Aristoteles 2017a, s.143). Aristoteles iyi, doğru ve sağlıklı bir kent, şehir ya da ülke ve yönetimin olması için ülkenin vatandaşlarının da doğru erdem, doğru-iyi eylem-davranış-düşünce ve yetkinliklere sahip olmasının zorunluluğunu vurgulamıştır. Diğer yandan demokrasinin zayıflaması, dejenere olması ve/veya çürümesinin olumlu yönlerinin olduğunu açıklayan düşünürler de vardır. Örneğin, Marcus Tullius Cicero'nun kardeşi olan Quintus Tullius Cicero, kardeşine seçimleri kazanmasına yardımcı olması için yazdığı eserde, seçimlerde insanların, politik öznelerin oy ve destek sağlamasını garanti edecek üç yolu; a) *İltimas*, b) *Seçim Vaadi*, c) *Bireylere İlgi ve Alaka Göstermek* olarak açıklamaktadır. Sonuç olarak bir siyasetçi sadece tutabileceğinden emin olduğu sözler verseydi çok fazla arkadaşı olmazdı, demiştir (2022). Quintus Tullius Cicero'ya göre siyasetçi ve/veya siyasal liderler, politik özneler arasında ayrımcılık yapar; politik öznelere tutamayacağı söz ve vaatler verir; politik öznelere veya ilgili şirket, marka, kurum veya STK'lara yakın temasta olursa, seçimleri kazanmalarını garanti altına almış olabilirler. Siyasetçilerin tamamının hayali, sonsuza kadar görevde kalmak ve görev sürelerini istediklerini yapmak için kullanmaktır (Przeworski, 2023, s.177). Günümüz siyasal seçimlerinde politik öznelerin (seçmenlerin) oy ve desteklerini sağlamayı garanti edecek diğer bir yol ise *popülizm* olarak açıklanmaktadır.

Popülist liderler nihayetinde kendilerini *halkın sesi* olarak sunarlar (Moffitt, 2021, s.102). İktisadi ve siyasal iktidarın küçük bir azınlıkta yoğunlaşması, popülist söylemi özellikle daha da çekici hale getirir (Mudde & Kaltwasser, 2019, s.41). Popülizm ve popülistler kişi, lider ve karakterlerde karizma, retorik, siyasal üslup, kimlik, kaba tavırlar, halk-elitist karşıtlığına başvurma, kriz, savaş ve tehdit söylemleri öne çıkarken, teknokrasi ve teknokratik lider ve karakterlerde ise uzmanlara başvurma, sağ duyulu tavırlar, istikrar ve ilerleme, değişim, sorun çözümü ve yönetimsellik daha ön plandadır. Halk, popülistin esas izleyicisidir ... Halk, popülistlerin performanslarıyla *hazır kıta* haline sokmaya giriştiği bir öznedir (Moffitt, 2021, s.73). Popülizm ve popülist siyasal liderler üzerine çalışan Mudde ve Moffitt'e göre, küresel dünyanın neredeyse her kıtasında popülist siyasal liderler ile karşılaşmak mümkündür. Rousseau'nun da yukarıda belirttiği gibi *oklokrasi* (kitlenin, ayaktakımının yönetimi) ile herkesin iradesi (volonte de tous-belirli bir çıkar grubu) adlı kavramlar *popülist* siyasal liderlerin hedef kitesidir.

4. Araştırma: Sosyal Medyada Doğruyu, Gerçeği, Hakikati Arayan ve İfade Eden Politik Özne ve Birliğin Toplumu

Çalışmada betimsel araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Betimleme neyin ne olduğunu, şeylerin nasıl başlayıp sürdüğünü ya da bir durumun, kişinin ya da olayın neye benzediğinin resmini çizmektir (Punch, 2014, s.16). Politik özne ile ilgili betimleme ve betimsel analiz, *Antik Yunan, Rönesans ve Aydınlanma Çağı*, düşünürleri ve metinleri çerçevesinden yapılmaktadır. Çalışmada, politik öznenin ve politik öznelerin oluşturduğu toplumun siyasal, siyaset, bilgi, bilim ve hakikat arasındaki ilişkilerin ne olduğunu, nasıl başladığı, nasıl geliştiği hem gerçek uzamda hem de yeni ve sosyal medyada olması gereken politik özne ne, nasıl ve hangi yetenek, kapasite ve özelliklere sahip olduğunu anlamak, açıklamak ve çözümlmek için kullanılan betimsel araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Araştırmada

aşağıda belirtilen araştırma soruları çerçevesinde betimsel olarak yanıt aranmakta, analiz edilmekte ve incelenmektedir.

RQ1: Politik özne, yaşadığı ülkede ideal bir siyasal sistem ve yönetim şeklinin olması için ne ve hangi yetenek, kapasite, nitelik ve özelliklere sahip olmalıdır?: Tarihsel, mitolojik, kültürel, siyasal ve bilimsel metinlerde, hakikati arayan ve ifade edebilecek politik tin, özne ve toplum arayışı her dönem vardır. Düşünülere göre, politik özne bilmeye cesaret etmelidir (s'apere aude): politik özneler yaşadıkları toplumda sadece organize olmamalıdır aynı zamanda ekonomik özgürlüklerine de sahip olmalıdırlar: politik özne hem uyumlu bir hayatı arzu eden hem de sosyal olmayı seven (appetitus societatis) bir varlıktır; politik öznenin özgürlüğünün asıl güvencesi özgürlüğe karşı girişilen her saldırıya karşı direnç göstermeye kararlı olmasıdır: politik özneler birbirlerinin farklılıklarının farkında olarak birbirlerine yaslanırlarsa Tin'lerin Birliğini (Biz'lerin Birliğini) oluşturabilirler; politik öznelerin oluşturduğu Tin'lerin Birliği hem diğer politik öznelere örnek olacak bir erdeme sahip olmalı hem de ahlaksal bir varlık olmalıdır (Berktaş, 2016, s.2; Laski, 2019, s.84; Torun, 2005, s.57; Laski, 2020, s.18; Canetti, 2022, s.14; Rousseau, 2015, s.12; Rousseau, 2008, s.65). Aristoteles, işin başında şu kabul edilsin; her insan manevi ve zihni iyilikten pay aldığı ve bunlara dayanan hareketleri yaptığı ölçüde mutlu olur (2017a, s.242). Tin'in erdemin özelliklerini yayabilmesi için konuşması, anlatması, açıklaması ve ifade etmesi gerekmektedir. Hakikati ifade eden Tin, Antik Yunan'da Parrhesia olarak adlandırılmıştır. Parrhesiastes ise parrhesia kullanan, yani hakikati söyleyen kişiyi işaret eder (Foucault, 2017a, s.10; 2018, s.9).

Parrhesia bir numendir diğer bir deyişle ideadır ve doğruluk, dürüstlük, hakikat, özgürlük, açıklık kavramlarına gönderme yaparken *Parrhesiastes* ise bir fenomendir dolayısıyla dürüst, güvenilir ve özgür bir kişi, politik özne ve nesnel tinin nitelik ve özelliklerine gönderme yapmaktadır (Tan, 2022b). Özellikle Sokrates, cesur parrhesianın örneğidir (Han, 2022, s.58). Byung Chul Han'a göre isegoria, hem her yurttaşta kendini özgürce ifade etme hakkını ifade eder hem de parrhesia, yani doğruyu söyleme, isegoriayı şart koşar demiştir (2022, s.57). Tin'in parrhesia yapma hakkını sağlayan ise isegoria (kendini özgürce ifade etme hakkı)'dır. Diğer yandan, parrhesia'da hakikati söylemek bir ödev olarak kabul edilir (Foucault, 2017a; 2017b). Politik özne sosyal medya uzamında bir parrhesiastes olarak parrhesia (hakikat) oyunu başlatarak, politik öznelerin bu oyuna katılmalarını sağlayarak, politik öznelerin doğruyu, gerçeği ve hakikati öğrenmelerini sağlayarak, aydınlanmalarını sağlamalıdır.

Günümüz sosyal medyasında da kişiler ve kullanıcılar kendileri ifade etmektedirler ama bu ifadeler, sözcükler, videolar, kelimeler ve anlatılar daha çok kurmacadır. Hatta bu ifade ve anlatıların doğru, gerçek ve hakikati içermesi kişiler ve kullanıcılar önemli de değildir. Önemli olan üretilen metanın, sokulduğu sosyal medya mübadele sistemindeki beğeni, etkileşim, yorum ve tekrar paylaşımların nicel toplamlarıdır. Bu nicel toplamlar büyük veri (big data) olarak tanımlanmaktadır. Büyük veri aynı zamanda muazzam büyük bir sermaye birikimidir de. Büyük verinin yarattığı sermaye birimimleri kişi, kurum, marka ve şirketlerin sosyal, ekonomik, kültürel, mali, siyasal davranış, düşünce, duygu, söylem ve eylemlerindeki üretimlerinin toplanması, analiz edilmesi, sınıflandırılması ve değerlendirilmesi ile oluşmakta, oluşan veri tekrardan küresel piyasa sistemine sokulmaktadır.

Foucault, *Söylem ve Hakikat* adlı eserinde parrhesia bir erdem olarak mı, bir teknik olarak mı, yoksa bir yaşam tarzı olarak mı düşünülmelidir sorusuna *bu bir yaşam tarzı olabilir* olarak yanıtlamaktadır (2021a, s.35). Nesnel Tin, Parrhesia (hakikat oyunu söyleme, ifade etme) oyununu oynayan politik öznedir. Nesnel Tin, hüküm verendir, objektif olarak doğruyu, gerçeği ve hakikati arayan, araştıran ve inceleyendir. Nesnel Tin sadece söylem de bulunmaz aynı zamanda bulunduğu, yaşadığı, kültürlendiği, kültürleştiği toplumu, kültürü, siyasalı, sanatı, eğitimi ve bilimi inşa eder (Tan, 2024). Nesnel Tin'in Parrhesia oyuna katılması politik öznenin sadece hakkı değildir, aynı zamanda bir ödevdir de. Kant, *ödevin* herkese ait olduğunu ise şu cümlelerle açıklamaktadır; ödev, amaçlar krallığında baş olana değil, her üyesine, hem de hepsine aynı derece yakışır (2015, s.52). Kant'ın deyimiyle Sokrates sözleri,

davranışları ve eylemleri ile evrensel ödevi yerine getirmekteydi (Tan, 2022a). Politik özne için sosyal medyada parrhesia (hakikat) oyununu oynaması bir seçim değildir daha çok politik öznenin bir ödevidir.

RQ2: Siyasal sistem genel iradenin mi (Tin'lerin Birliği) yoksa bir azınlığın mı isteklerini içermelidir?: Tarih, kendilerini vakitlice yenileyemedikleri için ani bir çöküşle sahneyi terk eden sistemlerin varlığına tanıklık etmektedir (Amin, 2020a, s.103). İktidar ilişkileri ve/veya siyasal aktörler, var olan sistem ve toplumsal yapıların değişmesi, dönüşmesi ya da yenilenmesi gerekliliğini ele almaları gerekmektedir. Örneğin, günümüzde en çok konuşulan kavram çürümedir. Çürüme olgusu günümüz küresel dünyası ve yaşamında, hem ahlaki davranışlarda hem de kültürel, ekonomik ve siyasal sistemlerde gözlemlenebilmektedir. Amin'in de vurguladığı gibi ya sistemler kendilerini yenilemelidirler ya da sistemler özlerine geri dönmeleri gerekmektedir. Örneğin, Rousseau, genel irade (volonte generale) ve herkesin iradesi (volonte de tous) arasında ayırım yapmıştır (Mudde & Kaltwasser, 2019, s.27). (Rousseau) genel irade yalnızca genel iyiyi (ortak iyiyi) göz önünde tutar, herkesin iradesi ise özel çıkarları gözetir ve özel iradelerin toplamından başka bir şey değildir (Han, 2022, s.41).

Genel irade (volonte generale): Halkın ortak bir birlik oluşturmasıyla, kendi istek, beklenti, değer, amaç ve çıkarları doğrultusunda yasa yapma kapasitesine gönderme yapmaktadır. Herkesin iradesi (volonte de tous): Belirli bir zaman ve mekânda, özel menfaatlerin toplamını açıklamak için kullanılır (Rousseau, 2008; 2015; 2019; Mudde & Kaltwasser, 2019; Moffitt, 2021).

Genel irade, tüm politik öznelerin iradesini temsil etmektedir. Rousseau, genel iradenin (volonte generale) oluşabilmesi için nesnel tinler ve politik öznelerin ortak (common) bir birlik oluşturmalarına değinmektedir. Rousseau, herkesin iradesi (volonte de tous) adlı kavramıyla ise belirli bir zaman, uzam ve mekândaki bir kitle-kütle-topluluğun belirli bir çıkarlar çevresinde toplanana politik özneleri açıklamıştır. Günümüzde volonte de tous (herkesin iradesi) popülistin seslendiği ve popülistin etrafında toplanan belli çıkar gruplarını tanımlamaktadır.

Diğer yandan her uzlaşma bir gerçeği ya da hakikati ifade etmemektedir. Uzlaşmalar, ortalama insanın, politik öznenin aradığı hakkı, eşitliği, özgürlüğü ve adaleti sağlayamazsa, bu durumu Margalit şöyle açıklamaktadır; kokuşmuş bir siyasal uzlaşma, insanlıkdışı bir rejimi, bir acımasızlık ve aşağılama rejimini, yani insanlara insan gibi davranmayan bir rejimi kurmak ya da sürdürmek için yapılan bir anlaşmadır (2013, s.6). Kokuşmuş bir siyasal uzlaşma, siyasal sistemin, siyasal birliğin ve siyasal birliği oluşturan politik öznelerinin çürümesidir. Çürüyen sistemde siyasalın hüküm sürmesi için iktidar ilişkileri tarafından siyasal karşıtlıklar yaratılır.

Siyasal karşıtlık en yoğun ve uç karşıtlıktır: en uç noktadaki dost-düşman karşıtlığına yaklaşan her somut karşıtlık da o oranda siyasallaşır (Schmitt, 2021, s.60). Schmitt'e göre karşıtlıklar yoksa siyasallaşma da yok demektedir. Siyasetçiler, Schmitt'in önermesinin doğru olduğunun farkındadırlar ve bu yüzden dünyanın her kıtasında karşıt, dost-düşman ülkeler, siyasal partiler ve siyasal liderler yaratılarak, ülkenin siyasal sistem ve yapıları ile siyasal birliğini oluşturan politik özneler siyasallaştırılır. Sosyal medya siyasal karşıtlıkların en çok karşılaşıldığı uzamdır. Sosyal medyada politik özneler iç ve dış düşmanlara karşı kendilerini konumlandırırken, siyasal parti, lider, yasama ve yürütme organlarının çıkardığı normların içeriği, kimlere yarar sağladığı, bir marangozun gönyesindeki gibi doğru ve düzgün ölçüt ve kurallar olup olmadığı gözden kaçmaktadır.

RQ3: Yeni ve sosyal medya özgürlüklerinin sergilendiği bir uzam mıdır? Siyasal sistemde dijital medyanın gücün gösterimi nasıl bir şekilde var olmaktadır?: Samir Amin yazdığı eserlerde, Hardt ve Negri'nin imparatorluk ve çokluk kavramlarını eleştirmektedir (2020a, 2020b, 2020c, 2020d). Ona göre imparatorluk'ta (emperyalizmin modası geçmiştir) ve Çokluk'ta (birey tarihin öznesi olmuştur)

savundukları iki tezin ötesinde Hardt ve Negri'nin söylemi bir teslimiyet tonu taşımaktadır (2020b, 154). Halk, gerçekte, ona egemen olan sınıflarla tanımlanır (...) Sahnenin artık bireye ait olduğu iddiasından ayrı düşünülmeceği olan -çokluk- kavramı Amerikan -the people- kavramının eşanlamlısı olmaktan pek öteye geçmez (Amin, 2020c, s.212). Amin, Hardt ve Negri'nin söylemlerinde bir teslimiyetçilik olduğunu; çokluk kavramının halk kavramının taşıdığı anlamlardan daha çok atomize olmuş kişilerden oluşan bir kitleyi tanımladığını; var olan halk sınıflarının, toplumsal yapıların, onların yöneticilerinin ve iktidar ilişkilerinin amaç ve eylemlerini tam olarak tanımlayamadıklarını, sınıflandıramadıklarını ve açıklayamadıklarını belirterek, Hardt ve Negri'nin *imparatorluk* ve *çokluk* kavramlarını eleştirmektedir. Çalışmada sosyal medyadaki dijital ağlar ve ilişkiler dizgesi, Foucault'un *iktidar ilişkileri* kavramı çerçevesinde ele alınmaktadır. Samir Amin'in de belirttiği gibi *çokluk* kavramı, çokluğu oluşturan politik özneleri ve onların sahip oldukları *Nesnel Tini* ve bu tinin sahip olduğu özellik ve nitelikleri tam olarak tanımlayamamaktadır.

Günümüz siyasal evreninde tek bir imparatorluktan söz etmek mümkün değildir. Günümüz dijital kapitalizm ve medyasında imparatorluklar, *Imperium* (egemen devlet/hüküm sürmek, emretmek, buyurmak)'dan daha çok *Dominium* (mülkiyet temelli, parsellenmiş uzamların sahipleri olan çok uluslu ve küresel şirketler)'dur. Apple, Meta (Facebook, Instagram, WhatsApp), X, Microsoft, Amazon ve Google küresel dijital teknoloji şirketleridir. Bu küresel şirketler her ne kadar rekabet etselerde, birbirleriyle daima ilişki içindedirler ve zaman zaman bu ilişkiler kesilse dahi ya ulusal devletler ya da küresel işbirlikleri bu ilişkiler ağının tekrar kurulmasını da istemektedir. Küresel medya şirketleri, dijital medya kapitalizmin sürdürülebilirliğini sağlamak için hem gerekli olan siyasal sistemi hem de politik öznelerin duygu, davranış ve düşüncelerini biçimlendirmektedirler.

RQ4: Politik özne hangi düşünsel, ahlaki ve etik temellendirmeler ile siyasal sistemi değiştirme ve dönüştürme kapasitesine sahip olabilir?: Hükümet, toplumsal, sosyal, kültürel, askeri, ekonomik sistem ve yapıları yöneten bir siyasal organdır. Thoreau'ya göre en iyi hükümet en az hükümet edendir (2020, s.5). Thoreau, *Sivil İtaatsizlik* adlı eseriyle tanınmaktadır (2020). Sivil itaatsizlik, -daha yüksekini, ahlaki ya da siyasal ilkelere atıfta bulunarak meşrulaştırılan yasa ihlalidir (Heywood, 2021, s.385). Politik öznelerin hükümetin uygulamalarına karşı sivil itaatsizlik hakkına başvurabilmesi için karşı bir temellendirme ve/veya karşı argümanlarını sunmaları da gerekmektedir. Thoreau'ya göre politik öznelerin, hükümetlerin çıkardığı norm, yasa, kanun ve kurallara karşı kamuoyu baskısı kurma amacı taşıyan barışçıl yöntemlerden biri de sivil itaatsizliktir. Ona göre eğer hükümet, politik öznelerin, toplumun ve demokrasinin gerekleri ve beklentisi olan adalet, eşitlik, özgürlük, hakka uygun, hakkı gözeten ve eşit hakların sağlanmasının tam tersine uygulamalara giderse, kişiler, politik özneler sivil itaatsizlik hakkına başvurabilir. Filistin'de yaşanan olaylar hem İsrail'de hem ABD'deki üniversitelerde hem sosyal medya uzamında, ülkenin hükümeti ve siyasal liderleri tarafından onaylanmamasına ve ekarşı çıkmalarına rağmen protesto edilmektedir. Buna bir örnekte Fransa'daki sarı yelekliler hareketidir.

Gros, Howard Zinn'e atıf yaparak bizim asıl sorunumuz sivil itaatsizlik değildir. Bizim sorunumuz sivil itaat sözlerine yeniden seslendirerek "*sorun itaatsizlik değil, sorun itaattir*", demiştir (2021a; 2021b). Thoreau'ya göre itaat eden kişiler, devlete temelde birer insan olarak değil de daha çok bedenleriyle birer makine gibi hizmet etmektedirler (Thoreau, 2020, 8). İtaat politik özneleri robotlaştırmakta, bir otomata dönüştürmekte, mekanikleştirmekte ve insanın sahip olduğu özellikleri dışlamaktadır. Foucault'un açıkladığı biyoiktidar sosyal medya uzamındaki politik öznelerin hem bedenlerini hem de davranışlarını birer otomata dönüştürmekte ve itaatleri mekanikleştirmektedir.

RQ5: Demagoglar ve troller yeni ve sosyal medya uzamında hangi şekillerde kendilerini ifade etmektedir?: Bizler bugün özgür olduğumuzu düşündüğümüz dijital mağarada esiriz (...) Dijital mağara bizi enformasyonda tutsak eder. Hakikatin ışığı tamamen sönmüştür (Han, 2022, s.60). Platon, *Devlet* adlı eserinde bir Mağara Metaforu ya da *Alegorisi* yaparak, bilgilerimizin, duyduklarımızın,

okuduklarımızın, gördüklerimizin, algılarımızın ve inandıklarımızın bir *Gölgeler Oyunu* olma ihtimalini açıklamıştır ve bu durumda da yaşamımızın bir *Gölgeler Oyunu* olduğunu bilmemizin de bir yolunun olmadığını vurgulamıştır (Tan, 2022b). Han'ın *dijital mağara bizi enformasyonda tutsak etmektedir* tespitine katılmakla birlikte, hakikatin ışığı daima yanmaktadır. Önemli olan hakikatin ışık ve aydınlığından yararlanıp, diğer kişilerin önlerini de aydınlatabilmektir. Avrupa, Roma İmparatorluğu'nun yıkılması sonucunda, Orta Çağ'ın karanlığını da, Aydınlatma Çağı ile Rönenans'ı da yaşamıştır. Eğer hakikatin ışığı tamamen sönmüş olsaydı, Avrupa'nın Aydınlatma Çağı ile Rönenans'ı yaşamaması gerekirdi.

Sosyal medya uzamındaki politik özneler Platon, *Devlet* adlı eserindeki *Mağara Metaforunu* yaşamakta, bakmakta, görmekte ve deneyimlemektedir. Bot hesaplar, post-truth (hakikat sonrası), dezenformasyon, mezenformasyon, ikna modelleri ve teknikleri, sanal ve arttırılmış gerçeklik, yapay zekanın yarattığı gerçeklikler (veri, enformasyon, bilgi, içerik ve videolar) sosyal medyanın gölgeleridir. Diğer yandan politik özneler sadece bu gölgelerin tutsakları değildir aynı zamanda bağımlıdır da. Politik öznenin içkin olan kendi doğasından gelen istek, arzu içeren içgüdü ve dürtüleri refleksiyon yapması gerekmektedir. Refleksiyon yapan politik özne, Nesnel Tin'in özelliklerine sahip olabilmektedir. Diğer yandan teknolojik determinizm kuramı ile kişinin yaşamının teknolojik ürünler çerçevesinde belirlendiğini açıklayan McLuhan'a göre teknoloji kişilerin yaşamını kolaylaştırmaktadır ve teknolojinin gelişimiyle kişiler kabile toplumdaki, tarım, endüstri, bilgi ve enformasyon çağlarına doğru bir dönüşüm geçirmişlerdir (McLuhan, 1962; 2005; McLuhan & Fiore, 2012; McLuhan & Powers, 1992). McLuhan ve arkadaşları teknolojiyi, teknolojik ürünleri, teknolojinin getirdiği yaşamı olumlamaktadırlar.

RQ6: Dijital medya politik özneleri nasıl etkilemektedir?: Dijital ve yeni medya, sosyal medya ve iletişimin bilgilendirme, hareketlendirme, toplumsal mirasın aktarılması ve karşılıklı etkileşim gibi olumlu işlevleri olduğu gibi aşırı kullanımlarda bağımlılık ve uyuşturma gibi işlevleri de bulunmaktadır. Senett; şimdi yığınla insan, daha önce hiç görülmemiş bir ölçüde kendi yaşam öyküleri ve özel tutkularıyla ilgileniyor. Oysa bu ilginin bir özgürleşme değil, bir tuzak olduğu ortaya çıkmıştır (2021, s.17). Taklit ederek, sonunda taklit ettikleri şeye alışırlar. Bu alışkanlık da bedeni, konuşmayı, görüşleri değiştiren ikinci bir tabiat olur (Platon, 2013, s.81). Senett ve Platon yaşamımızdaki diğer kişi ve nesnelere gönderme yapmaktadır.

Dünya nüfusunun neredeyse %70'i yeni, dijital ve sosyal medya araçlarını kullanmaktadır. Mead'in deyimiyle kişi, politik özne ve Tin'ler genelleştirilmiş ötekilere uyum sağlamaktadır. Mead, kişinin benliğine bütünlük veren toplumsal grup ve topluluklar olduğunu diğer bir ifade ile *genelleştirilmiş ötekiler* olduğuna vurgu yapmaktadır (2017). Kişinin, politik öznenin sahip olduğu benliğinin oluşması, gelişmesi ve beslenmesi için hem bir topluluğa üye olması gerekir hem de *genelleştirilmiş ötekilerin* tavrını benimsemelidir. Dolayısıyla benlik toplumsal yapı, toplumsal davranış ve toplumsal deneyim ile ilgilidir. Diğer yandan kişiler doğru bildiğinden ve olumlu bir izlenim verdiğinden de emin olmak istemektedir. Doğru bilgi, davranış ve olumlu izlenim de politik öznenin yaşadığı toplumda öğrenilir, deneyimlenir ve doğrulanır. Doğal olarak kişi, politik özne ve nesnel tinler dijital, yeni ve sosyal medyaya bakmaktadır. Schiller, medya yöneticilerini *zihin yöneticileri* olarak açıklamaktadır. Ona göre Amerika'da medya yöneticileri imajların ve haberlerin yaratılması işlenmesi, rafine edilmesi ve bunlara riyaset edilmesi; dolayısıyla inançlarımızı ve tutumlarımızı, sonuç itibariyle davranışlarımızı belirlemeyi kendilerine iş edinmişlerdir (2018, s.11). Platon'a göre ise büyülenmek, bir zevke sürüklenmek, ya da bir korkuya kapılmaktır (2013, s.97). Schiller insan zihninin, beyninin ve aklının imgeler (kavramsal-ışitsel-görsel) ile çalıştığına atıf yaparak, dijital, yeni ve sosyal medyanın imgeleri kullanarak kişi, politik özne ve nesnel tinlerin davranışlarını, düşüncelerini ve duygularını belirlediğini vurgulamaktadır. Platon ise kişi, politik özne ve tinlerin medyadaki imge ve nesnelere etkisine girerek zevke sürüklediğine işaret etmektedir. Dijital, yeni ve sosyal medyanın politik öznelerde yarattığı

bağımlılık bir davranışsal rahatsızlık olarak hem tıp hem de akademik alanı tarafından tanımlanmakta ve araştırılmaktadır.

RQ7: Popülüst söylem ve retorik+estetik olarak ifade edilen siyasal üsluplar ne ve hangi şekilde sosyal medyada temsil edilmektedir?: Politik özneler, belirli bir çıkar grubunun çıkarlarını seslendiren bir *-halkın sesini-* (popülüst) duyduklarında, okuduklarında ve/veya izlediklerinde, *-halkın sesinin-* (popülüstün) dinleyicisi, okuyucusu ya da izleyicisi olmuşlardır. Moffitt, popülüstlerin neye inandıkları hatta ne söyledikleri veya nasıl davrandıkları değil, daha ziyade iktidarı nasıl sürdürdükleri ve siyasi bir aktörün hükümeti ele geçirmesi, otoriter karar alması ve bunların uygulaması açısından hangi temel yollar ve araçlar kullandığı ile ilgilenirler (2020, s.31). Popülizmi stratejik yaklaşım çerçevesinde ele alanlar için popülüstün halkın sesi olması önemli değildir, önemli olan popülüst siyasal liderin iktidar olduktan sonra hangi temel yolları ve araçları kullandıklarının araştırılması gerekmektedir. Dolayısıyla hem popülüstün nasıl ve neden halkın sesi olduğu hem de popülüst siyasal liderin iktidar olduktan sonra hangi temel yolları ve araçları kullandığının araştırılması önemlidir.

Politik olmak, bir polis'te yaşamak, her şeyin güç ve şiddetle değil, sözcüklerle, ikna yoluyla kararlaştırdığı bir yerde yaşamaktır (Berktay, 2016, s.39). İktidar aşkı, en geniş anlamıyla, dış dünya üzerinde istenilen etkileri yaratma arzusudur (Russell, 2021, s.250). Siyasal olmak ya da siyasal eylem, her şeyin güç ve şiddet yoluyla değil, sözcükler ve ikna yoluyla kararlaştırıldığı anlamına gelir (Zabcı, 2020, s.115). Doğal olarak siyasal sistemi oluşturan siyasal partiler ile siyasetçi ve/veya siyasal liderler seçmenlerine seslenebilmek, görüşlerini açıklamak ve vaatlerini anlatmak için hem retoriğe hem de estetiğe ihtiyaç duyarlar. Gerek demokrasi de gerekse de temsili demokraside hem retorik (ethos-logos-pathos) hem de estetik (sahneleme/set-vitrin-dekor-duruş) sentezlenerek bir siyasal üslup tekniği ve yöntemi oluşturulmuştur. Günümüzde yeni, dijital ve sosyal medya sayesinde siyasal partiler ile siyasetçi ve/veya siyasal liderler politik özneler, seçmenlerine doğrudan, direk ve kişisel olarak ulaşabilmektedir. Sosyal medya uzamı siyasal liderleri için siyasal üslup tekniği ve yönteminin gerçek uzama göre daha çok ve etkili olarak uygulanmasını sağlamaktadır.

RQ8: İktidar ilişkileri, küresel şirketler ve siyaset tarafından birey ve politik öznelerin yaşam biçimleri şekillendirilirken, politik özne sosyal medyada kendini nasıl ifade etmelidir?: Günümüz yeni, sosyal ve dijital medyası hem bir güç hem de bir iktidar ilişkileri ağlar dizgesidir. Güç merkezdedir ama iktidarın bir iktidar alanı vardır. Yeni, sosyal ve dijital medya küresel bir alanda bir iktidar ilişkileri yaratmaktadır. Medya gerçeğin, doğrunun ve hakikatin ifade edilmesinde özgür ve bağımsız olabilir mi? Kişi, politik özne ve nesnel tinler bilgi edinme, edindikleri bilgi ve içerikleri medyada özgürce paylaşabilirler mi? Marx'a göre, özgür basın insanları birleştiren güveni geliştiren ve gözetme sağlayan kamu kuruluşudur" (Erdoğan, 2014, s.249). (Siebert, Peterson ve Schramm) Özgürlük beraberinde yükümlülükler getirir ve toplumumuzda ayrıcalıklı bir yeri olan basın, çağdaş toplumda kitle iletişimin belli özel işlevlerini yerine getirme konusunda topluma karşı sorumlu olma yükümlülüğünü taşımaktadır (Mutlu, 2005, s.235). Özgür olmak sorumluluk almaktır da. Kişi, politik özne ve Tin'lerde dijital, yeni ve sosyal medyada sorumluluk almalıdırlar. Aristoteles de iyi demokrasi ve politei kavramlarında bunu anlatmaktadır. Özlüce iktidarı denetleyen sadece yasalar değildir, aynı zamanda iktidarı denetleyen akılcı, özgür, birey ve toplumlar kendisidir. Politik özneler bu bazen medya bazen de seçim üzerinden yapabilmektedir.

Platon, *Sokrates'in Savunması* adlı eserinde, Sokrates'in ne olursa olsun gerekirse yaşamı pahasına doğruyu, gerçeği ve hakikati söyleyen, paylaşan ve ifade eden bir filozof olduğunu anlatmaktadır (2014). Sokrates savunmasında açıkladığı gibi *hakikati, doğruyu ve gerçeği* söylemek istemiştir. Sokrates savunmasında söz, davranış ve eylem olarak parrhesia yapmaktadır. Onun savunmasında *ahlaki davranış, cesaret, konuşma özgürlüğünü kullanma* ve tüm bunları icra etmesinden dolayı aldığı *risk* kavramı öne çıkmaktadır (Tan, 2022b). *Sokrates'in Savunması*'ndaki iletişim, paylaşım ve etkileşimde öne çıkan etik kural ve ahlaki değer ve davranışlar aşağıda açıklanmaktadır;

- Politik öznelerin, ne ve hangi durumda olursa olsun bilginin doğruluğuna ve kaynağına dikkat etmesi,
- Gerçekleri aramanın ve sorgulamanın önemi,
- Politik öznelerin, sahip olduğu kimliği, kişiliği ve karakterini hem gerçek hem sosyal medya hem de sanal ortamda sergilemesinin gerekliliği,
- Politik öznelerin, (Söz, metin, ifade ve/veya içerikte) iltifat, retorik ve estetik sanatlarından daha çok hakikat (parhesia) oyununu oynamanın gerekliliği ve zorunluluğu,
- Politik öznelerin, toplumda genel kabul görmüş etik, ahlâk ve hukuk kuralları içerisinde yaşanması,
- Çoğunluğun değil, çoğulculuğun önemine dikkat çekerek toplumu oluşturan gerek grup gerekse de politik öznelerinin tümünün görüşlerinin alınmasının gerekliliği ve zorunluluğu,
- Hem politik öznelerin hem de siyasal liderlerin her ne şart ne durumda olurlarsa olsun etik, ahlâk ve hukuk kuralları çerçevesinde davranış sergilemelerinin önemine dikkat çekilmektedir.

Bu bilgiler ışığında yeni, sosyal medya ve iletişim yönetimlerinde politik özne ve nesnel tinlerin sahip olması gereken ifade şekilleri, paylaşım, etkileşim, iletişim anlatıları aşağıdaki gibi açıklanabilir;

- Politik özne her zaman ve ne pahasına olursa olsun, sosyal medyada güvenilir ve doğru bilgi verir,
- Sosyal medyada, politik özne çoğunluk değil, çoğulculuk anlayışa sahip olur,
- Hem yöneticiler, siyasal parti ve siyasal liderler hem de politik özneler sosyal medyada, insan haklarına uyar ve saygı duyar,
- Hem yöneticiler, siyasal parti ve siyasal liderler hem de kişi, politik özneler adaletlidir; erdemlidir; cesaretlidir; ölçülüdür,
- Sosyal medyada gerçekleşen sosyalleşme, bilgilendirme etkileri ile politik öznelerin sosyal medyada gerçeği arama ve ulaşma isteği hiçbir koşulda engellemez,
- Sosyal medyada tüm politik öznelerin görüşlerine yaşam hakkı tanınır,
- Kişi, politik özne ve toplulukların sosyal medyada sorgulama hakkına sahip olmasının gerekliliği inanılır,
- Sosyal medyada demokratik bir iletişim sağlanır.

En iyi olan ve en iyi hareket eden şehir, mutlu şehirdir; iyi eylemlerde bulunmayanların mutlu olmaları olanaksızdır (Aristoteles, 2017a, s.242). Aristoteles iyi, adaletli, ölçülü, cesaretli, bilgeli ve erdemli eylemler ile hem kişi, politik özne ve Nesnel Tinler hem de onların yaşadıkları şehir, ülke ve küresel dünya mutludur, demektedir. İktidar ilişkileri ile Tin ve Birliğin Toplumu bir karşıtlık içerisinde yaşamaktadırlar. Ama bu karşıtlık bir uzlaşmaya da dönüşebilir. Politika, değerler ve ahlak iç içedir (...) politika, uzlaşma sanatıdır ve uzlaşmanın olması için başkalarını anlamaya ve kendimizi başkalarının yerine koyabilme ihtiyacımız vardır (Berktaş, 2016, s.5). Raymond Williams, hak ettiğimiz kültüre sahip olabiliriz ancak demıştır (Mutlu, 2005, s.431). Hak ettiğimiz kültüre, siyasal ve sosyal sisteme sahip olabilmemiz için bireyin, politik öznenin, Nesnel Tin'in öznel ve nesnel oluş süreçlerinden geçerek, kendini ifade eden kültürel, sosyal ve siyasal birikimlerini hem gerçek uzamda hem de yeni ve sosyal medya uzamında üretmesi ve paylaşması gerekmektedir.

5. Sonuç Yerine

Çalışmanın bulgularına göre siyasal ortam, siyasal parti, siyasal lider ve politik öznelerden oluşan siyasal sistemde öne çıkan unsurlar; a) siyasal sistem, yönetim şekli, siyasal ortam, siyasal parti ve liderinin özellikleri, b) medyanın sahiplik yapısı ve işlevleri, c) politik öznelerin yetenek, kapasite, nitelik ve özellikleridir. Siyasal lideri etkileyebilen yakın çevresi, siyasal liderin bilgi, doğru, hakikat ve bilime olan bakışı, siyasal liderin söz ve vaatleri ile eylemleri arasında tutarlılığın olup olmadığı, siyasal üslup, popülist söylem ve eylemlerin siyasal sistem içerisinde gerçekleşip gerçekleşmediği, siyasal sistemi etkilemekte, değiştirmekte, dönüştürmekte ve biçimlendirmektedir. Politik öznenin bilmeye cesaret etmesi, doğru ve hakikati ifade etmesi, eleştirel düşünceye sahip olması ve siyasal sistemi

kurgulayabilmek için gerekli olan bilgi, yetenek ve kapasitelere sahip olması, siyasal sistemi etkilemekte, değiştirmekte, dönüştürmekte ve biçimlendirmektedir. Kişi, politik özne ve Tin'lerin öznel (içkin) duygu ve davranışlarına nesnel (içkin) düşünce, duygu ve davranış, yeti ve kapasitelerine de sahip olmaları gerekmektedir. Toplumu oluşturan birey, kişi, politik özne ve insanların aşkın veya içkin olmaları toplumun birliğinin tinini de doğrudan etkilemektedir.

Çalışmada Tin kavramı ile içkin (öznel) ile aşkın (nesnel) boyutların (antitezlerin) sentezi oluşan varlığa gönderme yapılmaktadır. Dolayısıyla Tin kavramı ile sadece düşünen ve bilinci olan varlığa gönderme yapılmamaktadır aynı zamanda öznel özelliklere de vurgu yapılarak, bu sentezden ortaya çıkan (oluş) sosyal, siyasal ve kültürel birikimlere de gönderme yapılmaktadır. Tin, politik özne, öznel ve nesnel oluş süreçlerinden geçerek, sahip olduğu sosyal, siyasal ve kültürel birikimler ile kendini ifade eden düşünceler, ideolojiler, eylem ve nesnelere, olaylar ve imgeler üretir ve yeni, dijital ve sosyal medyada paylaşır, etkileşir ve işbirliği içerisine girer. *Birliğin Toplumunun ruhu onun kolektif ve bireysel bilincidir.* Özlüce Tin'lerin, politik öznelerin, ortak (common) bir birlik oluşturarak, *birliğin toplumunu* oluşturarak, tüm politik öznelerin ortak beklenti, değer, amaç ve çıkarları doğrultusunda yasaların yapılması konusunda, hem sosyal medyada hem de siyasal sistem içerisinde aktif olmaları gerekmektedir.

Genel irade siyasal birliği oluşturan tüm politik öznelerin ortak amaçları olarak açıklanmaktadır. Diğer yandan *herkesin iradesi*, belirli bir zaman ve mekânda, siyasal parti, siyasal lider ve politik öznelerin özel çıkarlarının toplamını açıklamak için kullanılmaktadır. *Herkesin iradesi* kavram ve olgusu günümüzde *belirli grup, topluluk ve sınıfların beklenti içinde olduğu özel ve ortak menfaatler* olarak açıklanabilir. Sosyal medyada belirli beklenti içinde olan özel grup ve topluluklar gözlemlenmektedir. *Herkesin iradesi günümüz iletişiminde tam olarak anlamı karşılayamadığı için çalışmada bu kavramın yerine popülist ses'in (söz ve eylem) kullanılması önerilmektedir.* *Popülist ses, sosyal medyada gerek popülist siyasal aktörlerin gerekse de belirli beklenti içinde olan özel grup ve toplulukların amaç, beklenti, arzu ve isteklerinin gerçekleşmesi için siyasal aktör, uzman, kanaat lideri ile influencer, YouTuber, TikToker, fenomen, demagog, Bot, trol ve ikna makinelerinin (botlar) devreye sokulmasıdır.*

Politik özne ve Tin'lerin sosyal medya uzamındaki mesaj ve paylaşımlarında olması gereken etik kural ile ahlaki değer ve davranışları sergileyip sergilemediklerini kontrol etmeleri gerekmektedir. Özgür olmak sorumluluk almaktır da. Kişi, politik özne ve Tin'ler yeni ve sosyal medyada sorumluluk almalıdırlar. Politik özne ve Nesnel Tin'in sadece kendini tanıması ve keşfetmesi yeterli değildir, aynı zamanda bilmediğini bilerek, öğrenmeye ve bilmeye cesaret etmelidir. Hak ettiğimiz bir demokrasiye ve cumhuriyete sahip olmamız için eleştirel düşünceyi, bilgiyi, akli sadece düşünsel değil aynı zamanda eylemsel olarak da hayata geçirmemiz gerekmektedir.

Çalışmada politik öznenin ancak Nesnel Tin'i aracılığıyla bilmeye cesaret edebileceği; *Birliğin Toplumunun* oluş, varoluş ve oluşma koşullarının en önemlilerinden birinin de Tin ve politik öznelerin sahip olmaları gereken ekonomik seviye ve onun getirdiği işlevlerin olduğu; insanın *Birliğin Toplumunun* oluşmasını sağlayacak olan sosyal, kültürel ve siyasal birikim ve ilişkilere sahip olduğu; *Birliğin Toplumunun* sahip olduğu özellik, yetenek, kapasite ve nitelikleri ile iktidar ilişkilerinin amaç ve eylemlerine karşı bir kamuoyu oluşturarak, bir uzlaşma ortamı yaratabileceği; *Tini* kullanan politik öznelerin yaşadıkları topluma örnek olmaları durumunda, yaşadıkları toplumda erdemi ve erdemin özellikleri olan adalet, cesaret, bilgelik ve ölçülülüğü yayabilecekleri açıklanmaktadır.

Tin'in erdemin özelliklerini yayabilmesi için konuşması, ifade etmesi, anlatması ve açıklaması gerekmektedir. Sosyal medyanın diğer bir deyişle parselenmiş uzamların sahipleri bulunmaktadır ve onlara göre politik özne ve Tin'ler birer meta üretmektedir. Diğer yandan sosyal medya hakikati ve doğruyu bilen ve onu iletmek isteyen politik özne ve Tin'ler için fırsatlar da sunabilmektedir. Dünya nüfusunun neredeyse yüzde yetmiş sosyal medya uzamına katılmakta, etkileşmekte ve düşüncelerini

paylaşmaktadır. Politik özne ve Tin'ler sosyal medya iletişimde olması gereken etik kural ile ahlaki değer ve davranışları sergilemeleri durumunda süreç içerisinde hem sosyal medya uzamındaki diğer politik özne ve Tin'lerin önlerini aydınlatabilme imkanına sahip olabilirler hem de diğer politik özneleri, doğru ve hakikat oyununa katılmalarına ikna edebilirler. Çalışma sosyal medyada kullanılan botların politik öznelerde yarattığı etkilerin araştırılmasını bir öneri olarak sunmaktadır.

Kaynakça

- Ağaoğulları, M. (2014). *Batı'da siyasal düşünceler*, İletişim Yayınları.
- Amin, S. (2020a). *Liberal virüs*, (Başkaya, F. Çev.), Yordam Kitap Basın ve Yayın.
- Amin, S. (2020b). *Modernite, Demokrasi ve Din: Kültüralizmlerin eleştirisi*, (Başkaya, F., Günsur, U. & Öztürk, G. Çev.), Yordam Kitap Basın ve Yayın.
- Amin, S. (2020c). *Kapitalizmden uygarlığa: Sosyalist perspektifin yeniden inşası*, (Dönmez, Y. & Atabağsoy, N. Çev.), Yordam Kitap Basın ve Yayın.
- Amin, S. (2020d). *Avrupa-merkezcilik: Bir ideolojinin eleştirisi*, (Sert, M. Çev.), Yordam Kitap Basın ve Yayın.
- Aristoteles. (2017a). *Politika*, (Tunçay, M. Çev.), Remzi Kitabevi.
- Aristoteles (2017b). *Metafizik*, (Arslan, A. Çev.), Divan Kitap
- Atabay, M. (2004). *Aydınlanma çağı ve avrupa*, Nobel Yayın Dağıtım.
- Bacon, F. (2020). *Yeni atlantis*, (Saraçoğlu, C. Çev.), Karbon Kitaplar.
- Bağçe, E. (2009). Antik yunan'da günümüze siyaset: Ezeli sorunlar ve yeni arayışlar, Özkan, A. (Ed.), *Siyasetin İletişimi*, (İçinde s: 11-32.), Tasam Yayınları.
- Berktaş, F. (2016). *Politikaların çağrısı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Campanella, T. (2020). *Güneş ülkesi*, (Atayman, V. Çev.), Karbon Kitaplar.
- Canetti, E. (2022). *Kitle ve iktidar*, (Aygen, G. Çev.), Ayrıntı Yayınları.
- Cicero, Q. T. (2022). *Siyaset sanatı*, (Özgüler, S. Çev.), Kronik Kitap.
- Descartes, R. (2013). *Aklın yönetimi için kurallar*, (Yılmaz, K. Çev.), Divan Kitap.
- Descartes, R. (2014). *Felsefenin ilkeleri*, (Akın, M. Çev.), Say Yayınları.
- Descartes, R. (2015). *Duygular ya da ruh halleri*, (Dürüşken, Ç. Çev.), Alfa Basım Yayın.
- Eagleton, T. (2020). *İdeoloji*, (Özcan, M. Çev.), Ayrıntı Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2014). *Medya teori ve araştırmaları*, Erk Yayınları.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin doğuşu*, (Kılıçbay, M. A. Çev.), İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (1995). *Discipline and punish: The birth of the prison*, Translated from the French by Alan Sheridan, Vintage Books.
- Foucault, M. (2008). *The Government of self and others: Lectures at the college de France: 1982-1983*, Translated by Arnold Davidson, Palgrave Macmillan.
- Foucault, M. (2015a). *İktidarın gözü*, (Ergüden, I. Çev.), Ayrıntı Yayınları.

- Foucault, M. (2015b). *Kelimeler ve şeyler, insan bilimlerinin bir arkeolojisi*, (Kılıçbay, M. A. Çev.), İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2015c). *Öznenin yorumbilgisi*, (Keskin, F. Çev.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2015d). *Biyopolitikanın doğuşu*, (Tayla, A. Çev.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2015e). *Büyük kapatılma*, (Ergüden, I. & Keskin, F. Çev.), Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2016a). *Entelektüelin siyasi işlevi*, (Ergüden, I., Akınhay, O. & Keskin, F. Çev.), Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2016b). *Özne ve iktidar*, (Ergüden, I. & Akınhay, O. Çev.), Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2017a). *Doğruyu söylemek*, (Eksen, K. Çev.), Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2017b). *Öznellik ve hakikat: College de france dersleri*, (Yardımcı, S. Çev.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2018). *Hakikatin cesareti: Kendinin ve başkalarının yönetimi u, college de france dersleri (1984)*, (Beyaz, A. Çev.), Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2021). *Eleştiri nedir?: Kendilik kültürü*, (Erşen, M. Çev.), Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2021a). *Söylem ve hakikat*, (Eksen, K. & Erşen, M. Çev.), Ayrıntı Yayınları.
- Fukuyama, F. (2018). *Siyasi düzen ve siyasi çüreme: Sanayi devrimi'nden demokrasinin küreselleşmesine*, (Özeren, M. M. Çev.), Profil Kitap.
- Gros, F. (2021a). *İtaat etmemek*, (Bölükbaşı, Z. B. Çev.), Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Gros, F. (2021b). *Yürümenin felsefesi*, (Ulutaşlı, A. Çev.), Kolektif Kitap.
- Han, B. C. (2022). *Enfokrasi: Dijitalleşme ve demokrasinin krizi*, (Özdemir, M. Çev.), Ketebe Yayınları.
- Hardt, M. & Negri, A. (2018). *İmparatorluk*, (Yılmaz, A. Çev.), Ayrıntı Yayınları.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2020). *Çokluk: İmparatorluk çağında savaş ve demokrasi*, (Yıldırım, B. Çev.), Ayrıntı Yayınları.
- Heywood, A. (2021). *Siyaset*, (Bakırcı, F. Çev.), Felix Kitap.
- Kant, E. (2015). *Ahlaki metafiziğin temellendirilmesi*, (Kuçuradi, İ. Çev.), Türkiye Felsefe Kurumu.
- Laski, H. J. (2019). *Politikaya giriş*, (Koçakgöl, M. Çev.), Fol Kitap
- Laski, H. J. (2020). *Teori ve pratikte devlet*, (Topçu, D. Çev.), Fol Kitap.
- Machiavelli, N. (2012). *Hükümdar*, (Adabağ, N. Çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Margalit, A. (2013). *Uzlaşma ve kokuşmuş uzlaşmalar*, (Çatlı, N. Çev.), İthaki Yayınları.
- Mead, G. H. (2017). *Zihin, benlik ve toplum*, (Erdem, Y. Çev.), Heretik Basın Yayın.
- McLuhan, M. (1962). *The gutenberg galaxy: The making of typographic man*, University of Toronto Press.
- McLuhan, M. (2005). *Understanding media*, Routledge Classics.
- McLuhan, M ve Fiore, Q. (2012). *The medium is the massage (Medya mesajı medya masajıdır)*, (Haydaroğlu, İ. Çev.), Mediacat Kitapları.

- McLuhan, M ve Powers, B. R. (1992). *The global village*, Oxford University Press.
- More, T. (2009). *Mükemmel bir devlet modeli ve yeni utopia adası*, (Dürüşken, Ç. Çev.), Kabalıcı Yayınevi.
- Mutlu, E. (2005). *Globalleşme, popüler kültür ve medya*, Ütopya Yayınevi.
- Moffitt, B. (2020). *Popülizm*, (Öner, Y. Çev.), Liberus Kitap.
- Moffitt, B. (2021). *Popülizmin küresel yükselişi: Performans, siyasi üslup ve temsil*, (Özgür, O. Çev.), İletişim Yayınları.
- Mouffe, C. (2018). *Siyasal üzerine*, (Ratip, M. Çev.), İletişim Yayınları.
- Mudde, C. & Kaltwasser, C. R. (2019). *Popülizm: Kısa bir giriş*, (Türküzü, S. E. Çev.), Nika Yayınevi.
- Negri, A. (2006). *İmparatorluktaki hareketler: Geçişler ve görünüşler*, (Atakay, K. Çev.), Otonom Yayıncılık.
- Platon. (2013). *Devlet*, (Bozkurt, A. G. Çev.), Avrupa Yakası Yayıncılık.
- Platon. (2014). *Sokrates'in savunması*, (Rifat, S. Çev.), Everest Yayınları.
- Przeworski, A. (2023). *Demokrasinin krizleri: Otoriterleşmenin kıyısında çağdaş siyasetin ahvali*, (Pekdemir, M. Çev.), Fol Kitap.
- Punch, K. F. (2014). *Sosyal araştırmalara giriş: Nitel ve nicel yaklaşımlar*, (Bayrak, D. Arslan, B. & Akyüz, Z. Çev.), Siyasal Kitabevi.
- Rousseau, J. J. (2008). *Siyasi fragmanlar*, (Yerguz, İ. Çev.), Say Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2015). *Ekonomik politik*, (Birkan, İ. Çev.), İmge Kitabevi.
- Rousseau, J. J. (2019). *Toplum sözleşmesi*, (Ergüden, I. Çev.), Koridor Yayıncılık.
- Russell, B. (2021). *İktidar*, (Ergin, M. Çev.), Cem Yayınevi.
- Schiller, H. (2018). *Zihni yönlendirenler*, (Cerit, C. Çev.), Pınar Yayınları.
- Schmitt, C. (2021). *Siyasal kavramı*, (Göztepe, E. Çev.), Metis Yayınları
- Senett, R. (2021). *Yeni kapitalizm kültürü*, (Kayılı, E. Çev.), Ayrıntı Yayınları.
- Tan, H. (2022a). *Dijital dalgalar cilt 1: Yakınsama*, Nobel Bilimsel (Akademik) Yayınları.
- Tan, H. (2022b). Fenomenolojik bir inceleme: Sosyal medyada hakikati ifade eden bulmak ya da hakikati ifade eden olmak. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (3), 353-379. DOI:110.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v14i3006.
- Tan, H. (2023). Kapitalizmin tarihsel süreci ve dijital medya kapitalizmi, Tan, H. (Ed.), *Dijital dalgalar cilt 2: Dönüşüm*, (İçinde s: 1-44.), Ankara: Nobel Bilimsel (Akademik) Yayınları.
- Tan, H. (2024). Yeni medyayı hegeli'nin tin kavramı bağlamında düşünmek. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 10(1), 17-47. DOI: 10.17932/IAU.ICD.2015.006/icd_v010i1002
- Thoreau, H. D.(2020). *Sivil itaatsizlik*, (Yıldırım, E. Z. Çev.), Karbon Yayınları.
- Torun, Y. (2005). *Hugo Grotius'un hukuk ve siyaset felsefesi*, Kaknüs Yayınları.
- Zabcı, F. (2020). Kamusal alan, Atılğan, G. ve AYTEKİN, E. A. (Ed.), *Siyaset bilimi: Kavramlar, ideolojiler, disiplinler arası ilişkiler*, (İçinde s: 109-122.), Yordam Kitap Basın ve Yayın.

Makale Bilgi Formu

Yazar Onayı: Çalışma tek yazarlıdır. Yazar, makalenin son halini okuyup onaylamıştır. Bu araştırmanın etik kurul gerektirmeyen bir çalışma olduğunu beyan ederim. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan okumaktadır. Ayrıca, çalışmada Helsinki Bildirgesi'ndeki araştırma ilkelerine bağlı kalınmıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazar dergide yayınlanan çalışmasının telif hakkına sahiptir. Bu çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden destek alınmamıştır

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.